

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tuomas Rantala

UUSI ULJAS MAALAIKLIITTOLAISUUS?

Pääministeri J. E. Sunila ja hänen maalaisliittolainen hallituksensa 1927–1928

Suomen historian pro gradu -tutkielma

Tampere 2010

Tampereen yliopisto

Historiatieteen ja filosofian laitos

TUOMAS RANTALA: Uusi uljas maalaisliittolaisuus? Pääministeri J. E. Sunila ja hänen maalaisliittolainen hallituksensa 1927–1928

Pro gradu –tutkielma, 149 s. + 4 liites.

Suomen historia

Kevät 2010

Tässä tutkielmassa perehdytään Suomen 1920-luvun poliittiseen historiaan. Tarkastelun kohteena on maalaisliittolainen poliitikko J. E. Sunila ja hänen edustamansa suuntaus Maalaisliitossa. Sunilaa ja Maalaisliittoa tarkastellaan pääasiassa Sunilan maalaisliittolaisen vähemmistöhallituksen aikana, joka oli vallassa joulukuusta 1927 joulukuuhun 1928. Tutkimusaiheen tausta on 1920-luvun poliittisessä historiassa, jossa keskustaporvarillisina pidetyillä puolueilla oli suuri merkitys. Vuosikymmenen alkua hallitsi niin sanottu keskustayhteistyö Maalaisliiton ja Edistyspuolueen kesken. Vuosikymmenen keskivaiheilla taas Maalaisliitto ja Kokoomuspuolue löysivät toisensa. Kokoomuksen ja Maalaisliiton yhteistyö päättyi Tannerin hallituksen muodostamiseen 1926, jolloin alkoi vähemmistöhallitusten aika. Tannerin sosialidemokraattista vähemmistöhallitusta seurasi J. E. Sunilan maalaisliittolainen vähemmistöhallitus. Maalaisliitto oli kasvanut suureksi puolueeksi 1920-luvun kuluessa ja sen nousu sekä puolueessa vallinneet näkemyserot värittivät sen sisäisiä suhteita, mutta vaikuttivat hyvin paljon myös Maalaisliiton ja muiden puolueiden välisiin suhteisiin.

Tämän työn tarkoituksena on perehtyä hieman tarkemmin J. E. Sunilaan, hänen ryhmäkuntaansa ja Maalaisliiton sisäisiin linjoihin. Tavoitteena on pureutua siihen millaista politiikkaa Sunilan hallitus ajoi ja miten siihen suhtauduttiin hänen omassa puolueessaan Maalaisliitossa sekä muissa puolueissa. Sunilaa ja sunilalaisia peilataan heidän taustaansa vasten. Sunila ja monet hänen ryhmäkuntansa edustajat olivat oppineita maatalousmiehiä. Miten se vaikutti heidän käyttäytymiseensä ja ratkaisuihinsa? Työssä tuodaan esiin myös sitä, miten sunilalaisuus erosi Maalaisliiton aikaisemmasta linjasta. Sunila on yleisesti leimattu vasemmistomaalaisliittolaiseksi ja tutkimuksessa pureudutaan siihenkin onko tämä näkemys perusteltu vai onko se vailla pohjaa. Tavoitteena on tuoda esiin myös se, mikä oli Sunilan ja sunilalaisuuden merkitys Suomen poliittiseen kenttään ja todellisuuteen.

Lähdeaineistona työssä on käytetty puolueiden ja poliitikkojen arkistomateriaaleja, sanomalehtiaineistoa, valtiopäiväasiakirjoja sekä tutkimuskirjallisuutta ja muita julkaisuja. Mikään lähde ei tässä tutkimuksessa nouse ylitse muiden, vaan kaikki osa-alueet ovat tärkeitä tutkimuksen kannalta. Keskustan ja maaseudun arkistossa olevat Maalaisliiton puolue-elinten pöytäkirjat ja poliitikkojen yksityiskokoelmat Kansallisarkistossa ovat antaneet kuvaa Maalaisliiton sisäisestä ilmapiiristä. J. E. Sunilalla ei ole omaa arkistoa, mutta hänen kirjoituksiaan löytyy jonkin verran eri julkaisuista. Tärkeän lähdemateriaalin muodostavat presidentti Relanderin julkaistut päiväkirjat. Lehdistöstä olen tutkinut systemaattisesti kuutta eri maalaisliittolaista sanomalehteä. Lehdet ovat täydentäneet kuvaa 1920-luvun maalaisliittolaisesta politiikasta. Tutkimuskirjallisuudessa 1920-luvun poliittinen historia on jäänyt sivuosaan, mutta monissa teoksissa löytyy aikakauden tapahtumiin edes jonkin verran viittauksia.

Metodisesti työssä on käytetty useita eri elementtejä. Se on osittain henkilöhistoriallinen, mutta ei pelkästään sitä, sillä työ ei keskity ainoastaan J. E. Sunilaan vaan myös Maalaisliittoon ja sen muuttamiseen sekä aikakauden poliittiseen kulttuuriin yleensä. Tutkimus sisältää henkilöhistoriallisia elementtejä, jotta voitaisiin ymmärtää J. E. Sunilan toimintaa hänen taustaansa vasten. Työssä tärkeä sijansa on myös maailmankatsomuksella, maailmankuvalla, ideologialla ja poliittisella kulttuu-

rilla. Tutkimuksessa pyritään etsimään vastausta siihen miten Maalaisliitto muuttui Sunilan ja sunilalaisuuden myötä ja miten Maalaisliitossa suhtauduttiin hallituksen ja sen päämiehen toimintaan. Sunilan ja hänen ryhmäkuntansa näkemyksiä selittää paljolti heidän maailmankatsomuksensa. Työssä lähdetään siitä, että maailmankuvien ja maailmankatsomusten erilaisuus selittää toimijoiden näkemyseroja eri tilanteissa. Erilaisten maailmankuvien törmätessä syntyy erilaisia ristiriitoja. Ristiriidat vaikuttavat ideologiaan ja sitä kautta päivänpoliittiseen toimintaan.

Tutkimuksessa tullaan tulokseen, että Sunilan ja hänen edustamansa suuntauksen ote vahvistui Maalaisliitossa ja sillä oli merkityksensä koko Suomen poliittiselle elämälle. Sunilalla ja hänen hallituksellaan oli omat vaikeutensa sekä Maalaisliiton sisällä että muiden puolueiden kanssa. Maalaisliiton sisällä vaikeuksia aiheutti erityisesti maailmankatsomusten ja maailmankuvien erilaisuus. Sunila näki puolueen tärkeimpänä tehtävänä maatalouden asioiden ajamisen. Santeri Alkion ja Kyösti Kallion mielestä Sunilan suunta oli liian yksipuolinen ja he vastustivat sitä kiihkeästi. Pääministeri Sunila ja presidentti Relander pyrkivät myös pitämään Alkion ja Kallion mahdollisimman syrjässä tapahtumista, niin että Maalaisliiton linja olisi saatu haluttuun suuntaan.

Sunilan hallitus esiintyi reformistisena. Hallituksen oli vaikea toteuttaa uudistuksiaan, koska se oli vähemmistöhallitus. Pääministeri ja hallitus kohtasivat monia vaikeuksia sekä oikealta että vasemmalta. Sosialidemokraattien suhtautuminen oli aluksi myönteistä, mutta puolueen kaupunkilaissiihen yliote maalaislinjasta johti siihen että Sunilan hallituksen uudistukset leimattiin riittämättömiksi. Oikeiston taholta Maalaisliiton uutta linjaa taas pidettiin liian vasemmistolaisena ja luokkakantaisena. RKP:n ja Maalaisliiton suhteet pysyivät viileinä, vaikka Sunila yrittikin hillitä aitosuomalaisuutta. Monia maatalouspoliittisia esityksiä hallitus sai kuitenkin ajettua läpi. Myös Maalaisliitolle puolueena sunilalainen suuntaus merkitsi voimistumista. Puolue ei enää ollut sellainen yleispuolue kuin aiemmin vaan se oli muuttunut luokkapuolueeksi ja ennen kaikkea maatalouden etujen ajajaksi. Tämä suuntaus edusti monille konkreettisia etuja. Alkion Maalaisliitossa tärkeitä olivat ihanteet, mutta sunilalaisessa Maalaisliitossa materia nousi tärkeämmäksi. Tämä sunilalaisten konkreettisempi suuntaus miellytti monia viljelijöitä. Kun linja oli vielä sosiaaliagrarismin kuorrutettua tuottaja-agrarismia se vetosi sekä suuriin, keskisuuriin että pieniin viljelijöihin.

Sunilan suuntaus Maalaisliitossa oli sängen merkittävä ja sitä kautta vaikutti koko Suomen poliittisen elämään. Sosiaaliagrarismin kuorrutettu tuottaja-agrarismi houkutteli monia maanviljelijöitä Maalaisliiton taakse. Tämä sunilalainen linja huolestutti muita puolueita, jotka pitivät sitä kovin yksipuolisena. Todellisuudessa huoli johtui paljolti siitä, että sunilalainen linja näytti tarjoavan monelle varteenotettavan vaihtoehdon. Maalaisliitto tarjosi kolmatta tietä, joka sopi monen maailmankuvaan paremmin kuin kapitalismi tai sosialismi. Sunila ja sunilalaisuus toivat tähän enemmän konkreettisia ratkaisuja kuin aikaisemmat maalaisliittolaiset poliitikot. Sunilalaisuus oli pitkälti juuri J. E. Sunilan luomus, mutta siihen vaikutti myös Maalaisliiton eripurainen johtajuustaistelu jota Kallio ja Sunila kävivät. Sunila näytti pääsevän voitolle Maalaisliitossa 1920-luvun lopulla sen jälkeen, kun hänet nostettiin pääministeriksi ja Kallio jätettiin syrjään. Vaikka sitten seuraavan vuosikymmenen alussa Sunila joutui vetäytymään politiikasta terveyssyistä, sunilalaisuus jäi elämään yhtenä Maalaisliiton aatteellisista traditioista.

1. JOHDANTO	1
1.1. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT.....	1
1.2. METODISET VALINNAT.....	4
1.3. LÄHTEET JA TUTKIMUSTILANNE.....	8
1.4. AGRARISMI JA MAALAI SLIITTO.....	11
1.5. TUTKIMUKSEN RAKENNE.....	18
2. TIE SUNILAN HALLITUKSEEN	19
2.1. JUHO SUNILAN TIE PÄÄMINISTERIKSI.....	19
2.2. HALLITUS EI SYNNY HELPOSTI.....	29
2.3. PUOLUEEN LEHDISTÖ PITÄÄ HALLITUSTA PÄTEVÄNÄ, MUTTA PELKÄÄ SEN ROMAHTAVAN.....	35
2.4. KRITIIKKIÄ MAALAI SLIITON SISÄLLÄ.....	37
3. MAALAI SLIITON SISÄISIÄ LINJOJA JA ONGELMIA SUNILAN HALLITUKSEN AIKANA	41
3.1. PUHEMIESNÄYTELMÄ – PETTYMYS KOKO PUOLUEELLE.....	41
3.2. MAALAI SLIITON PUOLUEKOKOUKSESSA PÄÄMINISTERI VAATII PUOLUEELTA YKSIMIELISYYTTÄ – MUTTA PINNAN ALLA KIHISEE.....	46
3.3. MAALAI SLIITTOLAINEN KRIISI – TAAMALAN TILAKAUPPA KAATAA PÄÄMINISTERIN LUOTTOMIEHEN.....	54
3.4. MAALAI SLIITON MENTALITEETTI, IDEOLOGIAN MUUTOS JA SUNILAN HALLITUS.....	58
4. MAALAI SLIITTO, SUNILA JA MUUT PUOLUEET	60
4.1. MAALAI SLIITON SUHDE VASEMMISTOON ON MONITAHAINEN.....	61
4.1.1. <i>Sunila on toiveikas SDP:n suhteen</i>	61
4.1.2. <i>Kommunisteja vastustetaan</i>	64
4.2. PORVARIPUOLUEITA SUNILA VIEROKSUU, MUTTA SUHTAUTUU RKP:HEN MALTILLISESTI.....	67
4.2.1. <i>Kokoomus on ongelmallinen tapaus</i>	67
4.2.2. <i>Edistyspuolue katsotaan hajanaiseksi ja liian kaupunkilaiseksi</i>	70
4.2.3. <i>Kielitaistelu hallitsee Maalaisliiton suhdetta ruotsalaisiin – mutta ei Sunilan</i>	73
4.3. SUHTEET MUIHIN PUOLUEISIIN.....	75
5. SISÄPOLITIIKAN VASTUKSET HALLITUKSEN ONGELMANA	76
5.1. VAROVAISUUTTA VAPAUSSODAN MUISTOJUHLASSA.....	76

5.2. KUMOUKSELLISUUTTA VASTAAN	79
5.2.1. <i>Kommunistien välikysymykset ja kommunistipidätykset</i>	79
5.2.2. <i>Satamalakko yhdistää porvareita</i>	84
5.3. VAIKEUKSIA VIRKAMIESTEN VUOKSI	87
5.4. KIISTOJA KOULUHALLITUKSESTA	94
6. REFORMEISSA MAATALOUS KAIKEN EDELLE.....	100
6.1. MAATALOUDEN PUOLUSTAMISESSA EI SUURIA ONGELMIA.....	100
6.2. HALLITUKSEN REFORMIPOLITIIKAN HÄVIÖT	112
6.2.1. <i>Hallitus vasemmiston hampaissa budjetin puolustusmäärärahojen vuoksi</i>	112
6.2.2. <i>Vanhuus- ja työkyvyttömyysvakuutus osoittautuu hankalaksi</i>	114
6.3. UUSI ULJAS MAALAI SLIITTO LAINE N REFORMISMI?	118
7. SUNILAN HALLITUKSEN KAATUMINEN JA JÄLKIPELI.....	120
7.1. VASEMMISTO JA RUOTSALAISET AIHEUTTAVAT ODOTTAMATTOMAN TUHON	120
7.2. SUNILA EI SAA TÄYSIN MIELEISTÄÄN SEURAAJAA	125
7.3. JÄLKIPELIÄ MAALAI SLIITTO S SA	128
7.4. J. E. SUNILAN URAN LOPPUSUORA.....	130
8. LOPPULUKU.....	134
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS.....	141
LIITE 1.....	150
J. E. SUNILAN I HALLITUKSEN OHJELMA	150
LIITE 2.....	153
J. E. SUNILAN I HALLITUKSEN KOOSTUMUS	153

1. Johdanto

1.1. Tutkimuksen lähtökohdat

Suomalaista 1920-luvun poliittista historiaa on tutkittu varsin vähän. Tämä johtunee siitä, että vuosikymmentä on pidetty jollakin tapaa rauhallisena pikkupoliitikkojen aikana, kun taas 1930-luku on leimattu ”saksalaismieliseksi ajaksi”. Totuus on kuitenkin hieman toisenlainen. Pinnan alla kiehui ja kuohui. Valta oli 1920-luvulla pääasiassa keskustaporvareilla, mutta osaltaan juuri heidän toimintansa ja ratkaisunsa olivat vaikuttamassa siihen, että 1920-luvun päätti voimakas oikeistoreaktio. Oltiin luomassa myös pohjaa sille poliittiselle kulttuurille, joka alkoi vaikuttaa sen jälkeen kun oikeistoreaktio oli laantunut. Aikakausi on siis näin ollen mielenkiintoinen ja merkityksellinen.

Ymmärtääkseen aikakauden kehitystä, ja sitä mihin se johti, on tunnettava aikakauden poliittista elämää ja siinä vaikuttaneita henkilöitä. Kuten on jo tullut esille, aikakauden poliittista kulttuuria ja varsinkin siinä vaikuttaneita henkilöitä on tutkittu melko vähän, oikeastaan lähinnä presidenttitasoiset vaikuttajat ja muutamat muut ovat saaneet elämäkerran. Sen sijaan suuri joukko vaikuttajia on jäänyt tarkemman tutkimuksen ulkopuolelle. Tällaisiin vaikuttajiin kuuluu maalaisliittolainen poliitikko ja maataloushallinnon vaikuttaja Juho Emil Sunila. Siihen, että Sunilaa ei ole juuri tutkittu, on vaikuttanut varmasti moni tekijä. Yhtenä tekijänä on ollut se, että Sunila on arkistoton poliitikko – hänellä ei siis ole kokoelmaa missään arkistossa. Toinen tekijä on se, että hänen poliittinen toimintansa päättyi jo 1930-luvun alkupuolella ja hän kuolikin ennen sotia. Sunila on siis jäänyt unohtuksiin.

Sunila on kuitenkin tutkimisen arvoinen henkilö monestakin syystä. Ensinnäkin hänet luetaan yhden Maalaisliitossa vaikuttaneiden fraktioiden isäksi. Nämä aatteet ovat Kari Hokkasen mukaan alkiolaisuus, kalliolaisuus, pykäläläisyys ja sunilalaisuus.¹ Aatteista ja niiden isistä on tutkittu lähinnä Santeri Alkiota ja Kyösti Kalliota, mutta Kalle Kustaa Pykälä ja J. E. Sunila ovat jääneet varjoon. Sunilan tutkimista voi hyvin perustella sillä, että hän oli Maalaisliiton yhden fraktion isä mutta lisäperusteita tutkimukselle antaa myös hänen vaikutusvaltainen asemansa valtakunnanpolitiikassa. Sunila toimi 1920-luvulla kolmeen eri otteeseen maatalousministerinä ja kerran pääministerinä. Toisen kerran Sunila toimi pääministerinä vuosina 1931–32.

---

¹ Hokkanen 1986a, s. 44–54.

Tässä tutkimuksessa on tarkoitus keskittyä Sunilaan ja hänen toimintaansa hänen ensimmäisen hallituksensa aikana. Ajanjakso on melko lyhyt, joulukuusta 1927 joulukuuhun 1928, mutta mielenkiintoinen ja tärkeä, koska kyseessä olevana ajanjaksona Sunila oli ensimmäistä kertaa pääministerinä ja hänen hallituksensa koostui ammattiministereitä² lukuun ottamatta ainoastaan Maalaisliiton edustajista. Kyseisessä hallituksessa ei ollut myöskään mukana Maalaisliiton siihen astista nokkamiestä Kyösti Kalliota, joten asetelma oli siinäkin mielessä mielenkiintoinen.

Kuten esille on jo tullut, Sunilaa ei ole juuri tutkittu missään sen tarkemmin. Huomiotta Sunilaa ei kuitenkaan ole jätetty, ja hänestä on kirjoitettu paljon esimerkiksi Juhani Myllyn Maalaisliiton puoluehistoriassa vuosilta 1918–1939 ja Kari Hokkasen Kyösti Kallio -biografiassa. Nämä tutkimukset eivät kuitenkaan keskity kovinkaan paljoa J. E. Sunilaan vaan tuovat hänet esiin vain yhtenä toimijana. Esimerkiksi hänen motiivejaan ei ole sen tarkemmin analysoitu. Hokkasen Kallio-elämäkerrassa Sunila on nähty lähinnä Kallion kiistakumppanina. Muutenkin Sunilasta olevaa kuvaa on leimannut hänen ja Kallion ongelmallinen suhde ja asema Relanderin luottomiehenä.

Tutkimuksessani aion tutkia siis Sunilaa ja hänen ensimmäisen hallituksensa aikaa. Tarkoitukseni on selvittää millainen toimija J. E. Sunila oli ensimmäisen hallituksensa ollessa vallassa vuosina 1927–28. Saadakseni vastauksen tähän, minun on myös selvitettävä millaiset suhteet maalaisliittolaisilla poliitikoilla, erityisesti Sunilalla, Kalliolla ja presidentti Relanderilla, oli keskenään. On tärkeää selvittää, miten nämä toimijat näkivät toisensa, ja miten tällä oli vaikutusta käytännön poliittiseen elämään ja näiden henkilöiden välisiin suhteisiin. Haluan tarkastella sitä, millaisissa tilanteissa nämä henkilöt ajautuivat keskinäisiin ristiriitoihin. Myös sen selvittäminen, millaisena poliitikkona Sunila omana aikanaan nähtiin, on oleellista. Häntähän on pidetty vasemmistomaalaisliittolaisena. Niinpä onkin etsittävä vastausta myös siihen onko tuo käsitys oikea vai oliko Sunila poliittisissa toimissaan vain pragmaattisen varovainen poliitikko – niin kuin esimerkiksi presidentti Relander aika ajoin väitti – vai todella lähellä vasemmistoa. Tämän asian selvittämisen lisäksi tarkastelen lähemmin myös Sunilan ja presidentti Relanderin henkilösuhteita. Yritän sitä kautta löytää vastauksen siihen, johtivatko henkilöiden väliset poleemiset suhteet mahdollisesti tilanteeseen, jossa molemmat eivät voineet toteuttaa aivan täyspainoisesti ja varmasti omaa politiikkaansa, ja näin ollen jäivät Suomen poliittisen historian marginaaliin.

---

² Ammattiministerit olivat ulkoasiainministeri Hjalmar Procopè, oikeusministeri Torsten Malinen ja sisäministeri Matti Aura. Ammattiministerit eivät edustaneet hallituksessa mitään puolueita mutta Malinen oli Kansallisen Edistyspuolueen jäsen ja Procopè taas RKP:n. Ks. Malisen osalta esim. Uola 2005, s. 440.

On myös tärkeää selvittää Sunilan omaa maailmankatsomusta, maailmankuvaa ja käsitystä politiikan roolista. Hänet on melko yksiselitteisesti leimattu vain tuottaja-agrarismin ajajaksi. Sunilan maailmankatsomusta ja maailmankuvaa ei sen sijaan ole juuri missään kovin tarkasti pohdittu. Tämä seikka on selkeä puute. Vaikka arkistottoman poliitikon kohdalla maailmankatsomuksen ja maailmankuvan selvittäminen on melko vaikeaa, on siihen kuitenkin joitain mahdollisuuksia. Maailmankatsomusta ja maailmankuvaa voi selvittää Sunilan puheiden ja kirjoitusten kautta. Myös Sunilan tausta ja aikaisempi toiminta auttavat asian selvittämisessä. Asia on tärkeä, koska vain sen hahmottamalla voi saada selvyyden siihen, oliko Sunilalla joitain muita perusteita politiikalleen kuin vain oman hallinnonalan määrärahojen kasvattaminen. Työssä selvitän myös sitä, miten Sunilan maailmankatsomus ja maailmankuva näkyivät muuten hänen pääministerikaudellaan, ja miten muut siihen suhtautuivat.

Pelkkä Sunilan osaelämäkerta tämä työ ei kuitenkaan ole. Tarkoitus on myös pyrkiä tuomaan laajemmin esiin Maalaisliittoa ja siinä tapahtuneita muutoksi 1920-luvun lopulla. Sunilan nostaminen keskeiseksi tekijäksi on kuitenkin oleellista, sillä hän tuli mukaan politiikkaan vasta paljon myöhemmin kuin Santeri Alkio, Kyösti Kallio tai Kalle Kustaa Pykälä, jotka on myöhemmin nostettu Maalaisliiton patriarkoiksi. Kari Hokkasen mukaan Sunila kuuluu neljäntenä tähän joukkoon.³ Sunilan hallituksen aika tarjoaa hyvän vaiheen tutkia sitä, millaisia muutoksia Maalaisliitossa oli tapahtumassa, ja miten maalaisliittolaiset itse nämä tapahtumat näkivät.

Kyseessä oleva työ ei siis ole J. E. Sunilan elämäkerta, mutta henkilöhistoriallisten elementtien vuoksi on syytä käydä läpi myös biografisen tutkimuksen ongelmia ja metodia. Biografiaa voi kirjoittaa Timo Soikkasen mukaan kahdesta lähtökohdasta, joko individuaalisesti tai kollektiivisesti. Individualistisesti kirjoitettaessa painotetaan yksilön toimintaa ja vaiheita. Kollektiivisesti kirjoitettaessa taas keskitytään korostamaan kyseisen ajan historiallisia tapauksia, yhteyksiä ja yleispiirteitä.⁴ Tätä työtä ei voi lokeroida, vaan siinä on mukana elementtejä molemmista kategorioista.

Työssäni on siis tarkoitus esitellä sunilalaisuutta erityisesti Sunilan kautta. Aikarajausta, joka on verraten lyhyt, puolustaa se, että toimiessaan pääministerinä joulukuusta 1927 joulukuuhun 1928 Sunilan voi katsoa olleen valtansa huipulla. Maalaisliittolaisen hallituksensa Sunila halusi saada toteuttamaan niitä pyrkimyksiä, jotka katsoi tärkeiksi. Monia maalaisliittolaisia, kuten Kalliota ja Alkiota, pyrittiin myös pitämään syrjässä tapahtumista. Hallituksen maalaisliittolaisuus antoi Suni-

---

³ Hokkanen 1986a, s. 45.

⁴ Soikkasen 1986, s. 79–86.

lalle ja sunilalaisuudelle erilaisia mahdollisuuksia, kuin esimerkiksi porvarillinen koalitio. On kuitenkin huomattava, että Sunila ei kuitenkaan noussut pääministerikaudellaan mitenkään ehdottomaksi maalaisliittolaiseksi auktoriteetiksi, mutta pystyi kuitenkin asemassaan ajamaan juuri omaa maailmankuvaansa. Maalaisliiton kannalta Sunilan ensimmäisen hallituksen ajan tutkiminen on siis perusteltua.

Tutkimukseni ei kuitenkaan rajoitu vain Maalaisliiton sisälle, vaikka luonnollisesti suuri osa työstä käsittelee Sunilaa ja hänen omaa puoluettaan. Muita puolueita on käsiteltävä, jotta saataisiin tarkempi kuva aikakauden poliittisesta elämästä ja siitä, miten Sunila suhtautui muihin poliittisiin suuntauksiin. On siis selvitettävä syitä, jotka ajoivat häntä lähemmäksi tiettyjä poliittisia suuntauksia ja syitä, miksi hän tunsu toisia poliittisiä tahoja kohtaan voimakastakin antipatiaa. Samalla on tuotava esiin sitä, minkä vuoksi muissa puolueissa taas oli antipatiaa Maalaisliittoa kohtaan.

Haluan työssäni myös hieman pohtia sitä, mikä oli Sunilan ja hänen hallituksensa vaikutus seuraavien vuosien poliittisiin tapahtumiin ja kehitykseen. Helposti voisi todeta, että vuodessa ei saa kovinkaan paljoa aikaan, mutta kun ottaa huomioon kontekstin ja Sunilan hallitusta edeltäneen tilanteen, niin voi todeta kaiken vaikuttavan kaikkeen. Vuodessakin asioiden kulku voi ohjautua uusille urille niin, että tämä väistämättä vaikuttaa seuraavien vuosien kehitykseen. Kyseinen ajanjakso on myös sinänsä merkittävä, koska poliittinen kulttuuri oli muuttumassa ja oltiin siirtymässä konservativisesta elitismistä kohti massa- ja luokkapohjaista demokratiaa. Sunila ja hänen hallituksensa oli eräs osoitus poliittisen kulttuurin murroksesta.

1.2. Metodiset valinnat

Ei enää henkilö erikseenä, yksin, merkillisenä, miellyttävänä romaanisankarina tai kirjoittajan siveellisen arvostelun ja tuomion surkeasti syyllisenä esineenä, eikä edes olettujen yleisinhimillisten intohimojensa, tunteittensa ja tarkoituksensa selittelystä selviävänä, vaan aikansa väräjävästä elämästä yhtenä sirpaleena, siitä lähtien ja siihen suolaen, määrättyjen olojen tulos, senaikaisen kehityksen tuote – eikä mitään muuta.⁵

Työni on paljolti henkilöhistoriallinen. Henkilöhistoria korostuu leimallisesti juuri poliittisessä historiassa. Henkilöhistoria on tarpeellista, vaikka poliittista päätöksentekoa ohjaavatkin monet ulkoiset tekijät ja päätöksenteon organisaatio. Lopulta päätöksiä ovat tekemässä aina yksilö (tai yksilöt),

---

⁵ Palander 1906, s. 225.

joka pyrkii valitsemaan olemassa olevista vaihtoehdoista mielestään tarkoituksenmukaisimmat. Jukka-Pekka Pietiäisen mukaan emme voi ymmärtää yksilön toimintaa – ja samalla sitä prosessia, johon hän vaikuttaa – jos emme tunne hänen taustaansa, hänen taustasidonnaisuuksiaan – olivatpa ne sitten taloudellisia, aatteellisia tai persoonallisia – ja hänen maailmankuvaansa.⁶ Tämän vuoksi käsittelen työssäni hieman myös J. E. Sunilan vaiheita ennen hänen pääministeriyttään.

Timo Soikkasenkin mukaan henkilöhistoriassa pitää pystyä tuomaan esiin yksilön ja yhteisön vuorovaikutus sekä nähtävä yksilön vuorovaikutus yhteiskunnan rakenteisiin ja prosesseihin.⁷ Soikkasen ohella Ari Uino korostaa, että yksilöä ja ympäristöä ei voi erottaa toisistaan. Tällaisen tutkimuksen ollessa kyseessä on tärkeää myös tuntea taustoja, sillä ilman niitä on oikeastaan mahdotonta käsittää mistä asioissa on kysymys. Henkilökuvasta tulee ympäröivän menneisyyden rekonstruktio.⁸ Yksilön ja yhteisön välistä suhdetta korostaa myös Jaakko Paavolainen. Tutkijan on tiedettävä huomattavan paljon siitä aikakaudesta, jossa kohde on elänyt, koska nämä kaksi kohtaavat toisensa ja vaikuttavat toisiinsa jatkuvasti.⁹

Jaakko Paavolainen kuitenkin tunnustaa, että ei ole olemassa mitään kaavaa, metodia tai dogmia siitä, miten paljon työssä on painotettava henkilöä ja kuinka paljon taas ympäristöä. Näin ollen onkin otettava huomioon sekä yksilö että ympäristö. On painotettava kumpaakin.¹⁰ Tämänkaltaisessa työssä on siis tunnettava itse päähenkilön lisäksi taustat, aikakauden poliittinen kulttuuri ja ympäristö. Tämä selittää sen, miksi tässäkin tutkimuksessa on tuotu laajasti esiin Sunilan taustaa ja aikakauden poliittista tilannetta.

Tässä työssä lähteiden saatavuus selittää paljon työn painotuspisteitä. J. E. Sunilalta ei ole jäänyt arkistoa ja hänen itsensä kirjoittamasta materiaalistakaan ei ole suoranaista runsaudenpulaa. Sunilan toiminnan yksityiskohtainen selittäminen ei siis aina ole ollut mahdollista. Silti hänen ääntään voi tässä työssä kuulla, mutta monesti painopiste siirtyy yhteisöön päin, erityisesti Sunilan puolueeseen Maalaisliittoon. Kaikesta huolimatta näkökulma säilytetään koko ajan Sunilassa itsessään.

Vaikka työni on monelta osin henkilöhistoriallinen, siihen sisältyy myös tietystä määrin aatehistoriallinen lähestymistapa. Olen työssäni pyrkinyt tavoittamaan sitä, miten poliittiset vaikuttajat, erityi-

---

⁶ Pietiäinen 1984, s. 172–173.

⁷ Soikkanen 2006, s. 82–84.

⁸ Uino 2006, s. 74–75.

⁹ Paavolainen 2006a, s. 44.

¹⁰ Paavolainen 2006b, s. 91.

sesti J. E. Sunila, ovat toiminnassaan käsittäneet Suomessa 1920-luvulla vallinneen poliittisen todellisuuden. Sunilan ja muiden poliitikkojen toiminnan tutkiminen on helppoa, mutta se mikä selittää heidän toimintaansa on hyvin vaikeaa, koska ajattelusta ei ole juuri jäänyt jälkiä. Ihmisen ajattelua ei voi selittää muuten kuin tutkimalla heidän toimintaansa. Onkin siis tulkittava lähteitä, jotta pääsisi johonkin selitykseen. Ajattelun ja toiminnan välisen yhteyden löytäminen ja osoittaminen on aina tulkintaa, mutta se on välttämätöntä.¹¹

Markku Hyrkkäsen mukaan aatehistorian tutkimuskohde on asianmukaisinta nähdä yhtenä inhimillisen olemisen ulottuvuutena, jota ei voi määrittää muita ulottuvuuksia määrittämättä.¹² Tämän vuoksi onkin selvitettävä 1920-luvun yleistä poliittista kulttuuria, J. E. Sunilan taustaa, Maalaisliiton sisäisiä suhteita sekä muiden puolueiden suhdetta Sunilaan ja hänen hallitukseensa. Kannattaa tutkia myös sitä, miten tietyt käsitykset ja uskomukset vaikuttivat tiettyyn toimintaan tietyissä tilanteissa ja miten aikalaiset käyttivät käsityksiään.

Käsityksiin ja uskomuksiin ja sitä kautta poliittiseen todellisuuteen ovat vaikuttaneet monet asiat. Yksi tärkeistä käsitteistä on maailmankatsomus. Maailmankatsomus on Markku Envallin mukaan lähinnä saksalaisen romantiikan luoma käsite, johon on ollut tapana liittää ”korostunut subjektiivinen väritys” ja joka viittaa ”yksilöiden persoonalliseen sanalliseen tai mahdollisesti kirjalliseen, kuvalliseen tai musikaaliseen muotoon saatettuun tapaan tulkita, tuntea ja kokea maailma”. Maailmankatsomus on yksilöllisen aktiviteetin tulos ja siten psykologinen käsite. Maailmankatsomus on maailmankuva lisättyä yksilön arvoilla ja asenteilla olevaista kohtaan.¹³

Juha Mannisen mukaan maailmankuva on aina sellainen kuva, joka voi muodostua ihmisten ajattelun ja toiminnan keskuksi. Maailmankuvassa saa ilmauksensa ihmisten suhde menneisyyteensä, tulevaisuuteensa, mahdollisuuksiinsa, henkilökohtaiseen ja yhteiskunnalliseen elämään, luonnonedellytyksiin ja absoluuttiin.¹⁴ Maailmankuva on jokaisella, mutta tietty maailmankatsomus taas edellyttää Mannisen mukaan luojiltaan tai luojaaltaan sekä omaksujiltaan poikkeuksellista henkistä aktiivisuutta ja pyrkimystä todellisuuskäytännön systematisointiin.¹⁵

---

¹¹ Hyrkkänen 2002, s. 27.

¹² Hyrkkänen 2002, s. 54.

¹³ Envall 1989, s. 115.

¹⁴ Manninen 1977, s. 16.

¹⁵ Manninen 1977, s. 16.

Tässä työssä on pohdittava sitä, mikä on maailmankatsomus ja miten maailmankatsomusten ja maailmankuvien erot vaikuttivat siihen, millainen poliittinen kulttuuri 1920-luvun lopun Suomessa valitsi. Maailmankatsomusten erot vaikuttivat myös puolueiden sisällä. On perusteltua käsittää poliittiset ryhmittymät yhteisöiksi, joiden jäsenillä on samanlainen arvo- ja ajatusmaailma. Yhteisestä arvo- ja ajatusmaailmasta huolimatta ryhmän sisällä saattaa olla erilaisia maailmankatsomuksia. Näin voi sanoa olleen juuri Maalaisliitossa, jossa oli useita fraktioita, joilla kaikilla oli hieman omanlaisensa maailmankatsomukset. Toisaalta Maalaisliitolla oli myös yhteinen kollektiivinen maailmankatsomuksensa, joka erotti sitä muista puolueista. Tässä työssä aionkin selvittää myös sitä miten Maalaisliiton eri ryhmittymien maailmankatsomukset vaikuttavat puolueen sisäisiin suhteisiin ja poliittiseen kulttuuriin yleensä. Huomioon pitää ottaa myös yleinen maalaisliittolainen ideologia ja sen näkyminen poliittisessa elämässä.

Toiminnan taustalla on usein ideologia. Ideologia on yhteiskunnallinen käsite, mutta siihen vaikuttavat ne omat ajatukset ja arvot, jotka on omaksunut. Vaikuttajilla on siis oma uskomusten järjestelmänsä, jonka he ovat omaksuneet. Yhdessä ideologia ja maailmankatsomus ovat tärkeitä, koska ne ohjaavat ihmisiä tietynlaiseen toimintaan ja käyttäytymiseen. Vaikuttimien pohjalla on siis aina jonkinlainen maailmankatsomus ja ideologia. Maailmankatsomuksen pohjalta kasvaa ideologia, jolloin ideologia ilmentää sitä maailmankatsomusta, jonka varaan se on rakentunut. Tässä työssä ideologia on tärkeä käsite, koska ideologioiden on todettu näyttävävän parhaiten konfliktitilanteissa.¹⁶ Tällaisen hyvän konfliktitilanteen tarjoaa juuri Sunilan maalaisliittolaisen hallituksen aika.

Tärkeitä käsitteitä tässä tutkimuksessa ovat siis ennen muuta maailmankatsomus ja ideologia. Puolueita ohjasi tietty ideologia ja niissä vaikuttaneita poliitikkoja taas tietynlaiset maailmankatsomukset. Maailmankatsomuksien eroihin vaikuttivat taustojen erilaisuus. Sunilalla tausta oli esimerkiksi hyvin erilainen kuin Santeri Alkiolla tai Kyösti Kalliolla. Maailmankatsomusten erot vaikuttivat siihen, että puolueiden sisälle syntyi erilaisia poliittisia suuntauksia, jotka johtivat usein ristiriitoihin ja kamppailuun puolueen linjasta. Kamppailut taas heijastuivat poliittiseen todellisuuteen eli niihin ratkaisuihin joita tehtiin. Maailmankatsomusten erilaisuus johtui taustojen erilaisuudesta.

Työssä pyritään siis tutkimaan niitä käsityksiä ja sitä ymmärrystä, jotka ovat ohjanneet toimijoita. Tämän tavoittamiseksi on tutkittava toimintaa, jotta edes jonkin verran pystyisi selittämään sitä ajattelua joka on toimintaa ohjannut. Ajattelun ja sen taustalla olevien maailmankatsomusten selittämi-

---

¹⁶ Manninen 1989, s. 71; Mikkeli 1984, s. 132.

nen ja ymmärtäminen on kuitenkin vaikeaa, koska todistusaineistoa ajattelusta on jäänyt hyvin vähän. Mahdollista on kuitenkin rekonstruoida toiminta. Toiminnan ymmärtämiseksi ja selittämiseksi on kuitenkin tiedostettava, että toiminnan taustalla vaikuttavat aina monet seikat, tiedostetut ideologiat, maailmankatsomukset, maailmankuvat, varsinkin tilanne ja konteksti sekä tiedostamaton mentaliteetti.

Metodologisesti tämä työ ei siis edusta mitään yhtä suuntausta, vaan olen pyrkinyt lähestymään tutkimuskohdetta montaa kautta. Pääasiassa pyrin selittämään J. E. Sunilan toimintaa hänen edustamansa ideologisen suuntauksen, agrarismien, kautta. Sunila oli omaksunut agraristisen maailmankatsomuksen lähinnä ammatillisen taustansa takia, ja se toi hänet myös mukaan politiikkaan. Agrarismi ei ole mikään kovin laaja ideologia, jolla on paljon oppi-isiä – kuten vaikka sosialismilla ja liberalismilla. 1920-luvulla agraarinen ajattelutapa oli kuitenkin hyvin vahvoilla monissa Pohjoismaissa ja Itä-Euroopassa, ja Sunila oli tämän, varsinkin tuottaja-agrarismien, vankkumaton kannattaja. Agrarismia käsittelemme tarkemmin alaluvussa 1.4.

Sunila on siis työssäni pääosassa. Muita osia näyttelevät Maalaisliitto ja sen poliitikot sekä muut poliittiset vaikuttajat. Täysin sivulliseksi ei ole voinut jättää mitään politiikassa vaikuttanutta ryhmää, sillä jokaisella oli omat näkemyksensä siitä poliittisesta todellisuudesta, jossa Sunilan ensimmäisen hallituksen aikana joulukuusta 1927 joulukuuhun 1928 elettiin. Kaikkien maailmankatsomus, ideologia ja mentaliteetit eivät olleet samanlaisia kuin maalaisliittolaisten ja J. E. Sunilan. Myös puolueiden sisällä maailmankatsomukset, ideologiat ja mentaliteetit vaihtelivat, mikä vaikutti myös siihen miten Sunila ja sunilalaisuus nähtiin. Kaikella tällä oli varmasti myös vaikutuksensa Sunilaan ja hänen hallitukseensa.

1.3. Lähteet ja tutkimustilanne

Suomen poliittista historiaa on tutkittu melko laajalti. Myös 1920-lukua käsittelevää kirjallisuutta on olemassa melko tyydyttävässä määrin, vaikka muuten kyseinen vuosikymmen onkin jäänyt paljolti itsenäistymisvuosien, 1930-luvun ja sotavuosien varjoon. Ajan johtavista poliitikoista moni on saanut hyvän elämäkerran, mainittakoon tässä Kari Hokkasen biografia Kyösti Kalliosta, Vesa Varesen Lauri Ingman -elämäkerta, Magnus Lembergin teos Hjalmar J. Procopésta ja Lasse Kankaan Vihtori Vesterisestä kirjoittama teos. On myös syytä mainita Irma Sulkusen tutkimus aikakauden

ehkä merkittävimmästä naispolitiikosta Miina Sillanpäästä. Sen sijaan esimerkiksi presidentti Lauri Kristian Relanderista ei ole vielä olemassa tieteelliset mitat täyttävää elämäkertaa.

Puoluehistorian kannalta tutkimustilanne on melko hyvä. Sunilan omasta puolueesta Maalaisliitosta on olemassa hyvä ja laaja Juhani Myllyn kirjoittama tutkimus. Myös muiden puolueiden osalta tilanne on hyvä. Kokoomuksesta, RKP:stä ja SDP:stä on olemassa hyvät puoluehistoriat. Kommunistienkin toimintaa on tutkittu laajasti. Sen sijaan Edistyspuolue on hieman ongelmallinen, koska sillä ei ole olemassa puoluehistoriaa.

Tämän tutkimuksen aihetta ei ole mitenkään voinut irrottaa maataloudesta. Tämän vuoksi olen käyttänyt lähteinä myös Suomen maataloudesta ja sen historiasta kertovaa kirjallisuutta. Maatalouden alalta tätä kirjallisuutta on ilmestynyt sängen runsaasti. Järjestöhistorioista ja yleisistä Suomen maatalouden historiaa käsitteleviä teoksista löytyykin melko paljon mainintoja Sunilasta, joten nämä teokset kuuluvat jo sen vuoksi lähteisiin. Maatalouteen perehtymistä on edellyttänyt jo kyseinen aikakausikin.

Huomattavina lähteinä olen käyttänyt Keskustan ja maaseudun arkistosta löytyviä Maalaisliiton eduskuntaryhmän ja ryhmävaltuuskunnan pöytäkirjoja vuosilta 1927–1928 sekä Maalaisliiton keskushallituksen ja lisätyn keskushallituksen pöytäkirjoja samoilta vuosilta. Näistä puolue-elimistä valtaa oli eniten keskushallituksella, mutta käytännössä eduskuntaryhmä oli tärkeämpi elin, koska se kokoontui useammin. Puolueen organisaatiota oli uudistettu juuri vuonna 1927 siten, että eduskuntaryhmän asemaa oli heikennetty ja muun puoluekoneiston, kuten piirijärjestöjen, osuutta oli vahvennettu keskushallituksessa.¹⁷ Päätöksenteossa keskeisenä vaikuttajana ja puolueen politiikan todellisena määrittelijänä pysyi kuitenkin edelleen eduskuntaryhmä, paljolti varmaankin käytännön syistä, koska sillä oli mahdollisuus kokoontua muita elimiä useimmin. Valitettavasti kuitenkin tuon ajan pöytäkirjakulttuuri oli Maalaisliitossa melko heikko, eikä jokaisesta asiasta, josta ryhmässä tai keskushallituksessa olisi pitänyt keskustella, ole tehty merkintöjä minnekään. Myöskään aikakauden Maalaisliiton puoluekokousten pöytäkirjat eivät ole täydelliset, vaan Keskustan ja maaseudun arkistossa säilytettävät puoluekokouspöytäkirjat on jälkepäin kirjoitettu eri lähteiden pohjalta, sillä alkuperäiset ovat kadonneet.

---

¹⁷ Borg 1980, s. 37–38.

Tärkeään arkistolähderyhmään kuuluvat myös Kansallisarkistosta löytyvät aikakauden poliittisten vaikuttajien kokoelmat. Tärkeimmäksi nousee Kyösti Kallion kokoelma, mutta myös Hjalmar J. Procopén kokoelmasta, Antti Tulenheimon kokoelmasta, Lassi Hiekkalan ja K. T. Jutilan sekä Juho Niukkasen kokoelmista on ollut minulle hyötyä. Mutta on useita tuon aikakauden poliittisia toimijoita, joilta ei ole arkistoa säästynyt tai paperit ovat teillä tietymättömillä.

Huomattavan lähderyhmän muodostavat valtiopäiväpöytäkirjat. Eduskunta oli tärkeä poliittisen sanankäytön foorumi, joten se on otettava tutkimuksessa huomioon. Valtiopäivillä käytiin runsaasti keskustelua hallituksen esityksistä ja muutenkin otettiin kantaa hallituksen toimiin. Puheenvuorot olivat yleensä laajoja, joten kaiken käydyn keskustelun selostaminen on luonnollisesti mahdotonta. Tältä osin olenkin keskittynyt suurimmaksi osaksi siihen, miten Sunila ja hänen hallituksensa ovat esiintyneet eduskunnassa ja siihen, miten hallitukseen on suhtauduttu eduskunnassa.

Täydentääkseni kuvaa J. E. Sunilasta olen tutustunut hänen kirjoittamiinsa teoksiin ja artikkeleihin. Teoksista mainittakoon *Pienviljelys ja sen menestymismahdollisuudet Suomessa*, *Ajantehtäviä maataloudessa*, *Pienviljelijän käsikirja* ja *Suomen maatalous*. Nämä teokset ovat maatalouden alalta, mutta antavat hyvän kuvan Sunilasta ja hänen ajatusmaailmastaan. Niissä hän tuo esiin näkemyksiään ja niiden tunteminen on tarpeellista, jotta voisi ymmärtää Sunilaa ja hänen toimintaansa politiikan maailmassa. Sunila perustelee omia kantojaan näissä teoksissa erittäin seikkaperäisesti ja käsittelee kysymyksiä, jotka olivat hänelle tärkeitä myös poliittisessa toiminnassa, joten näin näiden teosten käyttäminen lähteinä tässä tutkimuksessa on perusteltua.

Varsin tärkeä lähde tässä tutkimuksessa on ollut presidentti Relanderin julkaistut päiväkirjat. Varsinkin tilannekuvausten ja henkilösuhteiden esittelyn osalta päiväkirjat ovat olleet hyvä lähde. Päiväkirjoja käsitellessä täytyy kuitenkin muistaa tiukka lähdekritiikki. Relander nimittäin kirjoitti päiväkirjansa siinä mielessä, että hän olisi joskus julkaissut niiden pohjalta muistelmat. Päiväkirjat onkin kirjoitettu mitä ilmeisimmin pitämällä silmällä tulevia lukijoita, ja niissä Relander ilmiselvästi haluaa tuoda esiin oman aktiivisuutensa. Vaikka Relanderin päiväkirjoissa on omat ongelmansa, ovat ne kuitenkin erittäin tarkkoja, koska merkinnät on kirjoitettu välittömästi tapahtumien jälkeen. Päiväkirjat antavatkin korvaamatonta tietoa varsinkin niistä erimielisyyksistä, jotka vallitsivat Maalaisliiton sisällä 1920-luvun jälkipuoliskolla.

Täydentääkseni kuvaa 1920-luvun poliittisesta kulttuurista ja Maalaisliiton mielialoista olen käyttänyt lähteenä myös maalaisliittolaista lehdistöä. Olen valinnut mukaan vain maalaisliittolaisia lehtiä

koska työni pääasiassa käsittelee Sunilaa maalaisliittolaisena toimijana ja hänen maalaisliittolaista hallitustaan ja vain osittain Maalaisliiton ja muiden puolueiden suhteita. Maalaisliiton lehdistö oli 1920-luvulla sen verran laaja, etten ole voinut tutkia jokaista lehteä. Olenkin valinnut edustavan otoksen kyseisen ajan maalaisliittolaisesta lehdistöstä. Lehtiä tutkiessani huomasin myös, että monissa pienemmissä maalaisliittolaissa lehdissä oli käytetty samaa materiaalia, joten jo sen vuoksi kaikkien lehtien käsittely ei ole tarpeen. Olen pyrkinyt noudattamaan myös maantieteellistä tasa-puolisuutta, koska eri alueilla maalaisliittolaiset olivat hieman erilaisia. Lehdistä olen painottanut etenkin Ilkkaa, Maakansaa ja Liittoa. Vaasalainen Ilkka oli tuolloin Maalaisliiton vahvimpia lehtiä, viipurilainen Maakansa oli myös hyvin tärkeä lehti, kuten myös Oulussa ilmestynyt Liitto. Nämä alueet olivat myös Maalaisliiton perinteisiä vahvoja alueita. Pääkaupunkilehteä Maalaisliitolla ei vielä tässä vaiheessa ollut, sillä vaikka Oy Suomenmaa perustettiin jo toukokuussa 1928, lehti alkoi ilmestyä vasta vuonna 1930.¹⁸

1.4. Agrarismi ja Maalaisliitto

Juho Sunilan edustama puolue Maalaisliitto oli itsenäisyyden ajan alun Suomessa yksi johtavista poliittisista voimakteijöistä. Maalaisliitto edusti agrarismia, se ei siis ollut sosialistinen tai konservatiivinen puolue. Maalaisliitossa oli piirteitä, joita esiintyi myös poliittisen kentän oikealla ja vasemmalla laidoilla. Agrarismi oli oma aatesuuntauksensa, joka erottui monellakin tapaa muista poliittisista suuntauksista. Poliittista toimintaa tutkiessa tulee selvittää sitä mitkä ovat ideologiat, eli mihin arvo-, normi- ja intressivalintoihin toiminta perustuu. Maalaisliiton ollessa kyseessä on syytä selvittää sitä, mitä agrarismi oikein oli ja voiko Maalaisliiton taustalla nähdä myös muita aatteita.

Agrarismi on suuntaus, jossa korostetaan maalais- ja maatalousväestön etuja ja asemaa. Vastakohtana on kaupunki ja kaupunkilaisuus, jonka ylivaltaa tahdotaan vastustaa. Agrarismi lähtee useimmiten siitä, että maaseutumainen elämäntapa on arvokkaampi kuin kaupunkilainen elämäntapa. Maaseutukeskeisyys onkin ollut kaikille agraaripuolueille tärkein tuntomerkki ja monesti myös ainoa asia, joka niitä on yhdistänyt. Taloudelliset tekijät ovat agrarismissa olleet varsin keskeisellä sijalla. Agraaripuolueille on ollut tärkeää yksityisyritteliäisyyden suosiminen. Varsinkin maataloudessa tätä yksityisyritteliäisyyttä ja yksityisomaisuuden suojaa on korostettu. Kollektiiviseen maanomistukseen agrarismissa on taas suhtauduttu kielteisesti.¹⁹

---

¹⁸ Salokangas 1987, s. 250–252.

¹⁹ Hokkanen 1979, s. 85.

Eurooppaa tarkasteltaessa poliittinen agrarismi oli erityisesti pohjoismaiden ja ensimmäisen maailmansodan jälkeen itsenäistyneiden valtioiden ilmiö. Useat talonpoikaispuolueet syntyivät siinä murroksessa, jonka ensimmäinen maailmansota ja sen loppuselvittelyt aiheuttivat. Uusissa itsenäistyneissä valtioissa tapahtui reformeja, jotka paransivat huomattavassa määrin talonpoikaisväestön poliittisen yhteistoiminnan edellytyksiä.²⁰ Sotaa seuranneella 1920-luvulla uskottiinkin agrarismien ekspansioon eli niin sanottuun ”vihreään vallankumoukseen”. Talonpoikaispuolueita oli monessakin Euroopan valtiossa, ja valtaa ne pitivät pitkään muun muassa Tshekkoslovakiassa, jossa agraaripuolueen edustaja toimi pääministerinä vuosina 1922–1938 yhtä lyhyttä poikkeusta lukuun ottamatta, ja Bulgariassa, jossa agraaripuolue *Balgarski zemedelski naroden sayuz* oli vahvimmillaan heti ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Yhteistä näillä talonpoikaispuolueilla oli maatalouden etujen ajaminen. Niillä oli siis samanlaisia intressejä, mutta ideologisesti ne saattoivat muuten erota toisistaan.²¹

Tämä voimakas agrarismien vahvistuminen johti 1920-luvulla myös agraaripuolueiden yhteistyöjärjestön syntyyn. Vuonna 1928 perustettiin Prahaan Vihreän internationaalinen päämaja. Aatteellisesti järjestö edusti demokraattista agrarismia, jolle keskeisiä arvoja olivat: 1) maatalouden ja maaseutuväestön etujen ensisijaisuus teollisuuden ja kaupan sekä kaupunkiväestön intresseihin nähden, 2) maan yksityisomistuksen säilyttäminen ja itsenäisen talonpoikaisomistuksen laajentaminen sekä vastaavasti pyrkimys estää maatalouden muuttuminen sijoituskohteeksi tai kollektivisointi, 3) osuustoiminnallisten yhteistyömuotojen kehittäminen, 4) kansanvaltaisen poliittisen järjestelmän vahvistaminen vastapainona oikealta ja vasemmalta tuleville diktatuuripyyteille, 5) kansallisten tunnusten korostaminen, 6) tunteenomainen kiinnittyminen talonpoikaisluokkaan ja tavalliseen kansaan sekä vastaavasti yläluokan ja byrokratian vastustaminen sekä 7) kansainvälisessä politiikassa pyrkimys tukea rauhaa tukevia voimia ja vastustaa militarismia.²²

Suomessa agraaripuolueelle oli myös tilausta 1800-luvulla tapahtuneiden muutosten jälkeen. Maatalous alkoi lisäksi muuttua yhä enemmän omavaraistaloudellisesta toiminnasta kaupalliseen suuntaan. Suomessa agraaripuolueen syntyä selittää vielä sekin, että teollistuminen ei ollut niin nopeaa kuin monessa muussa maassa ja väki jäi maaseudulle. Tämä synnytti maaseudulle liikaväestöä ja aiheutti paineita maareformien toteuttamiselle.²³

---

²⁰ Mylly 1979, s. 11.

²¹ Gollwitzer 1977, s. 11.

²² Mylly 1979, s. 19–20.

²³ Mylly 1989, s. 9–10.

Maalaisliittokaan ei syntynyt tyhjästä, vaan Rauli Mickelssonia lainaten, sillä oli omat ”esiliikkeen-
sä”. Osittain suomalaisen agraaripuolueen taustalla olivat vanhat arvot ja normit, maaseudulle le-
vinnyt suomalaisuusliike ja etenkin herätysliikkeet, jotka puolustivat talonpoikaista elämäntapaa ja
vastustivat sivistyneistöön yhdistettyä maallistunutta elämää.²⁴ Tärkeä tekijä oli myös nuorisoseura-
liike, jolla oli sivistyksellinen tehtävä. Nuorisoseuraliikkeen tavoitteet Maalaisliitton tosi sen alkuai-
kojen tärkein ideologi Santeri Alkio. Agrarismien kannalta erittäin tärkeitä esiliikkeitä Maalaisliitolle
olivat myös maamiesseurat. Maamiesseurat olivat niitä yhdistyksiä, joissa paikallisesti keskusteltiin
maatalousväestön ammatillisista kysymyksistä.²⁵ Maamiesseurojen tärkeyttä ei voi olla korostamat-
ta, kun ajattelee Maalaisliiton roolia tuottajapuolueena.

Suomen agraaripuolueen, Maalaisliiton, synty ajoittuu suuren valtiollisen murroksen aikaan 1900-
luvun alussa. Syksyllä 1906 oli perustettu kaksi erillistä puoluetta: Etelä-Pohjanmaan nuorsuoma-
lainen maalaisliitto ja Suomen maalaisväestön liitto. Näiden puolueiden tiet yhtyivät kuitenkin jo
marraskuussa 1908 Kauhavalla pidetyssä kokouksessa.²⁶ Kauhavalla hyväksytyssä puolueohjelmassa
ajettiin ensi sijassa pienviljelijöiden asemaa ja korostettiin torpparien aseman parantamista siten,
että nämä saisivat torppiinsa yksityisen omistusoikeuden.²⁷

Maalaisliitto ajoi siis sekä itsenäisten viljelijöiden että torppareiden aseman parantamista. Tämä oli
juuri se seikka, joka teki puolueesta yhden Suomen tärkeimmistä puolueista. Torppareille oli vaih-
toehtona kyllä myös sosialidemokraattinen SDP, joka ei kuitenkaan kelvannut agraaripuolueeksi,
sillä se vetosi ensi sijassa kouluttamattomiin ja köyhiin sekä ajoi ohjelmassaan teollisuustyöväestön,
torppareiden ja tilattoman väestön etuja. Maalaisliitto sen sijaan vetosi sekä torppareihin että itse-
näisiin talonpoikiin.²⁸ Maalaisliitto onnistui yhdistämään maaseudun väestöryhmien edut ja muo-
dostui näin nousevaksi puolueeksi.

Todellisen läpimurtonsa Maalaisliitto agraristisine poliitikoineen teki sisällissodan jälkeen. Silloin
Maalaisliitto pääsi hallituksissa vaikuttamaan maareformeihin ja näin oli osaltaan rauhoittamassa
maata. Vanhojen eliittien aika alkoi olla ohi ja massojen merkitys oli kasvanut. Torpparikysymys
oli ollut esillä jo kauan, mutta sen ratkaiseminen oli osoittautunut tuloksettomaksi ennen itsenäis-
tymistä. Svinhufvudin senaatti jätti eduskunnalle lain torpparivapautuksesta, mutta sisällissodan

---

²⁴ Mickelsson 2007, s. 64–65.

²⁵ *ibid.*

²⁶ Borg 1965, s. 54–55.

²⁷ Suomen Maalaisväestön liiton ohjelma 1908, [<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=maalohjelma1908>].

²⁸ Mickelsson 2007, s. 80–81.

syttymisen vuoksi lain hyväksyminen venyi heinäkuulle 1918. Laki vahvistettiin vasta lokakuussa.²⁹ Maalaisliiton maareformipolitiikka ei kuitenkaan päättynyt torpparivapautukseen. Myös tilattomien maanhankintaa pyrittiin helpottamaan. Tämän ajatuksen toteuttamiseksi Maalaisliitto lähti ajamaan maanlunastuslakia, jolla torpparit pystyivät hankkimaan lisämaata, ja jolla myös maattomat (joilla ei ollut torpan sopimusta) saattoivat hankkia maata edullisin ehdoin viljeltäväkseen. Maanlunastuslailla, jota myös Lex Kallioksi on kutsuttu, Maalaisliitto halusi lisätä tuotantoa sen ohella, että tilattomista saatiin itsenäisiä pienviljelijöitä.³⁰

Vaikka Maalaisliitto olikin agraristinen puolue jo alusta alkaen, varsinainen poliittinen tuottaja-agrarismi tuli Maalaisliittoon vasta myöhemmin, 1910- ja 1920-luvun taitteessa. Siihen asti puolue oli ollut alkiolaisten, kalliolaisten ja pykäläläisten puolue ja pohjimmiltaan lähinnä yhteiskunnallinen uudistusliike. Alussa puoluetta puuhaamassa olleet Hannes Gebhard ja Jonas Castrén olivatkin pettyneet siihen, että puolueesta ei tullut niin agraarista kuin he olivat tarkoittaneet. Puolueesta oli tullut syrjäseutujen ja pienviljelijöiden liike, johon suhtauduttiin karsastavasti niin kaupungeissa kuin kaikkein vauraimpien viljelijöiden keskuudessa. Tämän lisäksi maataloudelliset etujärjestöt ja osuusliikkeet pysyivät suurimmaksi osaksi vanha- ja nuorsuomalaisten käsissä.³¹

Tilanne alkoi kuitenkin muuttua 1920-luvun alkaessa. Maalaisliitto oli saanut vuoden 1919 eduskuntavaaleissa suurvoiton. Sen edustajamäärä oli noussut kerralla 16 kansanedustajalla. Maalaisliitosta oli tullut siis eduskunnan suurin porvarillinen puolue 42 edustajallaan. Muut porvaripuolueet saivat kukin alle 30 kansanedustajaa. Maalaisliitto sai ilmaa siipiensä alle ja alkoi tuntua monesta yhä houkuttelevammalta vaihtoehdolta. Voiton takana oli pääasiassa Maalaisliiton jyrkkä tasavaltaisuus käynnissä olevan valtiomuototaistelun aikana. Maalaisliiton houkuttelevuutta lisäsi myös se, että vuoden 1918 sodassa se oli onnistunut olemaan voittajien puolella. Sodan jälkeen Maalaisliitto oli korostanut talonpoikien roolia Suomen vapauttajana, ja tämä oli vedonnut moniin ja näin lisännyt puolueen kannatusta.³²

Läpimurto vuoden 1919 vaaleissa oli puolueen muuttumisen kannalta ratkaiseva seikka. Kun suuri maalaisväestö siirtyi joukolla puolueen taakse, alkoivat myös monet johtavat henkilöt kiinnostua Maalaisliitosta. Monet maan johtavista maanviljelijöistä, jotka usein olivat myös tärkeissä asemissa kunnissa, pankeissa, meijereissä ja maatalousjärjestöissä, siirtyivät Maalaisliiton taakse. Aikaisem-

---

²⁹ Mylly 1989, s. 125–128.

³⁰ Mylly 1989, s. 131–133.

³¹ Hokkanen 1986a, s. 52.

³² Mylly 1989, s. 68–71.

min he olivat olleet lähinnä vanhasuomalais-kokoomuslaisia tai nuorsuomalais-edistysläisiä.³³ Joukkoon mahtui myös maataloustieteilijöitä, pappeja ja virkamiehiä. Tärkeimpiin Maalaisliittoon tällöin mukaan tullessiin henkilöihin kuuluu J. E. Sunila. Useat näistä uusista miehistä pääsivät myös eduskuntaan, eikä Maalaisliiton silloisilla vahvoilla miehillä Alkiolla ja Kalliolla ollut mitään sitä vastaan, että puolue sai uusia kykyjä vahvistukseksi.

Uudet miehet toivat puolueeseen koulutuksen ja kykyjen lisäksi myös täysin uusia tuulia. Näihin uusiin tuuliin vanhat maalaisliittolaiset eivät aina olleet niin kovin tyytyväisiä. Monet uusista miehistä tulivat porvaripuolueista, joiden aatemaailma oli erilainen kuin aiempien maalaisliittolaisten oli ollut. Monet uusista olivat agraarikonservatiiveja, jotka eivät yrittäneetkään käsittää Alkiota ja hänen aatteitaan. Kalliotakin vieroksuttiin. Tämä johti siihen, että uusista kyvyistä kyllä iloittiin, mutta ilo ei ollut täysin puhdasta, vaan uusien voimien aatteita epäiltiin ja jopa kauhisteltiin. Kallio ryhtyi vähitellen pelkäämään Sunilaa ja tämän vahvistuvaa asemaa puolueessa. Vanhat maalaisliittolaiset ryhtyivät pitämään maataloustieteilijöiden ”saksalaista-agrarismia” kauhistuttavana asiaina.³⁴

Nämä Maalaisliiton uuden suunnan miehet hakivat tärkeimmät esimerkinsä Tanskasta ja Saksasta. Usko maatalouden elinvoimaisuuteen oli suuri, ja luottamusta sen mahdollisuuksiin lisäsi Tanskan esimerkki. Tanskassa pienviljelys kukoisti: sadot olivat suuria, koulutus tehokasta ja maa vakaa sekä demokraattinen. Kun maakysymys oli saatu sivummalle 1920-luvun kuluessa, Maalaisliittoon alkoi vaikuttaa yhä enemmän tuotantokeskeinen suuntaus, jossa haettiin kasvua. Tämän tuotantokeskeisen suuntauksen esikuvat tulivat Saksasta.³⁵

Maalaisliiton muuttumiselle Kallio ja Alkiolla eivät voineet oikein mitään. Ajan myötä sunilalaisesta agrarismista tuli yhä merkittävämpi fraktio Maalaisliitossa. Sunilan suuntauksen etuna oli sen selkeys verrattuna alkiolaisuuteen. Maalaisliitolla oli siinä yksinkertainen ja selkeä rooli: se oli maanviljelijöiden puolue, jonka tehtävänä oli puolustaa maatalouden ryhmätua eduskunnassa ja muualla poliittisessa päätöksenteossa. Sunilalainen tuottaja-agrarismi avasi maalaisliittolaisille ovia myös maatalousalan luottamusjärjestöihin, ja MTK:ssa, joka oli suhtautunut Maalaisliittoon aluksi sangen karsaasti, puolue sai vahvan aseman. Elinkeinon puolustaminen oli monelle selkeämpää kuin Alki-

---

³³ Hokkanen 1986a, s. 52–53.

³⁴ *ibid.*

³⁵ Mylly 1989, s. 16.

on maailmanparantaminen tai Kallion puhe kansan ja kokonaisuuden edusta. Sunilalaisuus oli jotta-kin konkreettisempaa kuin Maalaisliiton vanhojen ideologioiden puheet ja ajatukset.³⁶

Ajan henki, *Zeitgeist*, oli sunilalaisten ja muutenkin uuden maalaisliittolaisuuden puolella, vaikka Maalaisliitossa vaikuttivat edelleen monet fraktiot. Hegemoniaa sunilalaisuus ei kuitenkaan saavuttanut, mutta se oli tuoretta ja ekspansiivista, ja nousi sen takia merkittäväksi tekijäksi Maalaisliitossa ja suomalaisessa poliittisessa kulttuurissa. Kallio ja muut pitivät kuitenkin Sunilaa ja sunilalaisuutta vieraana sille, mitä Maalaisliitto heidän mielestään oli ollut, ja olivat sen vuoksi hyvinkin katkeria Sunilaa ja hänen fraktiotaan kohtaan.

Maalaisliiton tulevaisuuden kannalta oli merkittävää, että puolue löi itsensä läpi vuoden 1919 eduskuntavaaleissa niin, että puolueeseen saatiin mukaan sunilalainen tuottaja-agrarislinja. Vaikka itse J. E. Sunilaa onkin pidetty poliitikkona, joka haki mielellään usein tukea sosialidemokraateilta, tuottaja-ajattelutapaan kuului kuitenkin usein yhteiskunnallinen konservatismi. Siirryttäessä 1920-luvulta 1930-luvulle tämä oli merkittävä asia. Osa puolueen vasemmistosta radikalisoitui ja siirtyi Lapuan liikkeen tai pulaliikkeiden riveihin. Monet aitosuomalaiset taas pettyivät Maalaisliittoon, ja radikaalimpia nuoria siirtyikin IKL:n kannattajiksi. Kalliostakin oli tullut vähitellen konservatiivisempi. Vaikka muutkin fraktiot vaikuttivat Maalaisliitossa, suuri ansio puolueen vahvan aseman vakiintumisesta kuuluu kiistatta tuottaja-agrarislinjalle, jota Sunilakin ajoi.

Suomessa agrarismi löikin itsensä läpi paljolti juuri vallitsevan yhteiskuntarakenteen vuoksi. Kaupunkilaisväestöä oli suhteellisen vähän samoin kuin säätyläistöä. Sen sijaan maaseudulla väestöä oli paljon, ja vaikka tuloeroja olikin olemassa, monet maaseudulla olivat sangen kohtuullisesti toimeentulevia. Näin oli varsinkin tietyillä alueilla, joilla agrarismi löi itsensä erityisesti läpi. Näitä agrarismen vahvoja alueita olivat Itä- ja Pohjois-Suomi sekä Pohjanmaa. Agrarismen vahvuus nimenomaan näillä alueilla johtui siitä, että niillä ei ollut tapahtunut niin suurta jakautumaa tilattomien ja tilallisten välillä, vaan valtaosa maaseudun väestöstä oli itsenäisiä tilallisia.³⁷ Myös monet johtavat maalaisliittolaiset poliitikot, kuten Kyösti Kallio, Juho Sunila, Lauri Kristian Relander, Santeri Alkio, Juho Niukkanen, Kalle Lohi, Antti Kukkonen ja Jalo Lahdensuo olivat näiltä alueilta lähtöisin.

---

³⁶ Hokkanen 1986a, s. 53–54.

³⁷ Hakalehto 1986, s. 26.

Agrarismiin voidaan yhdistää myös toinen poliittinen ideologia, populismi. Populismi ja agrarismi eivät ole samoja asioita, mutta ne kietoutuvat monin tavoin toisiinsa. On myös hieman ongelmallista kutsua populismia omaksi poliittiseksi ideologiakseen, vaan voi todeta, että joskus ideologiat saavat populistisia piirteitä. Agraristisessa Maalaisliitossakin on aika ajoin nähty populistisia piirteitä. Tällaisista piirteistä huomattavin on se, että Maalaisliitossa vedottiin kollektiivisiin traditioihin (eli maaseutuun ja talonpoikaisuuteen) ja liikkeessä oltiin myös usein hyvin moralistisia (esimerkiksi kieltolain puolustaminen).³⁸ Maalaisliiton populistisuutta oli myös monen sen edustajan ajama aitosuomalaisuus. Tunnetuin Maalaisliiton populistisista poliitikoista oli puolueen alkuaikojen kansanedustaja Kalle Kustaa Pykälä³⁹, joka taisteli sekä oman puolueen että muitakin herroja vastaan.⁴⁰

Maalaisliiton ajamaa maareformipolitiikkaa voisi helposti pitää myös populistisena. Tässä kohdassa mukaan voi liittää myös agrarismia. Agrarismiin kuului maatalouden edistäminen ja suuri osa maalaisliittolaisista poliitikoista näki itsenäisten pientilojen muodostamisen olevan osa maatalouden ja maaseudun kehittämistä, ei suinkaan populismia. Selvää on, että maalaisliittolaisten reformipolitiikkaan suhtauduttiin karsaasti sekä oikealla että vasemmalla. Oikealla pelättiin yksityisen omistusoikeuden loukkauksia, kun taas vasemmalla Maalaisliiton katsottiin astuvan heidän tontilleen ja vievän kannattajia.

Populismista ei kuitenkaan tullut Maalaisliittoon niin merkittävää voimatekijää kuin agrarismista. Populismi pyrki aina tietyin väliajoin voittamaan alaa Maalaisliitossa, mutta ei pitemmän päälle siinä oikein onnistunut. 1930-luvulla populismi purkautuikin erilaisina pulaliikkeinä (mm. Eino Yliruusin johtama Pienviljelijäin ja maalauskansan puolue), jotka eivät kuitenkaan juuri saavuttaneet menestystä. Vasta SMP:n perustaminen 1950-luvun lopussa synnytti jokseenkin merkittävän populistisen liikkeen.

Myös muiden aatteiden on nähty vaikuttaneen Maalaisliitossa. Näistä on syytä mainita konservatismi ja liberalismi. Suhde uskontoon ja kulttuuriin kytki Maalaisliiton konservatismiin. Liberalismia lähellä taas oltiin sen takia, että Maalaisliiton monissa ohjelmakohdissa oli varsin vapaamielisiä aineksia. Erityisesti sosiaalisissa kysymyksissä maalaisliittolaiset olivat sangen lähellä liberaaleja. Katsantokanta olikin sosiaaliliberalistinen kun vuoden 1921 puolueohjelmassa ajettiin vanhuus-

---

³⁸ Hokkanen 1979, s. 99.

³⁹ Kalle Kustaa Pykälä (1864–1915), kansanedustaja 1907–1915.

⁴⁰ Mickelsson 2007, s. 82.

työkyvyttömyys- ja sairausvakuutusta.⁴¹ Samassa ohjelmassa ajettiin myös uskonnonvapautta, vaikka monet puolueen rivijäsenistä ja johtajista olivat sangen uskonnollisia.

Monet aatteet vaikuttivat siis Maalaisliitossa. Tärkein niistä oli kuitenkin agrarismi, sillä se oli puolueessa ainoa yhdistävä tekijä. Toki Maalaisliitolla oli oma oppi-isänsä – Santeri Alkio – jonka aatteita kunnioitettiin ja tuotiin esille puolueohjelmissa, mutta varsinkin 1920-luvulla Maalaisliitto alkoi olla jakaantunut kahtia ja sen suuntautuminen agrarismiin oli hyvin vahvaa. Sunilalainen tuottaja-agrarismi, jossa etuja näkivät niin suuret tuottajat kuin pienviljelijät, houkutti väkeä Maalaisliiton taakse.

Voikin todeta, että Maalaisliitto oli liike, jonka vaikutusvallan yhtenä käynnistäjänä Sunila ja hänen fraktionsa olivat. He vastasivat niihin piileviin toiveisiin ja tavoitteisiin, joita Maalaisliitolla ja muullakin maaseutuväestöllä oli. Tavoitteet olivat olleet uinuvia, mutta Sunila ja hänen edustamansa ryhmittymä antoivat niille muodon. 1920-luvun Suomi oli se ympäristö ja tilanne, joka oli otollinen Sunilalle poliitikkona ja sunilalaisuudelle yhtenä tärkeänä fraktion.

1.5. Tutkimuksen rakenne

Johdannossa on jo esitelty tutkimuksen lähtökohtia, metodia, lähteitä, tutkimustilannetta ja Maalaisliittoa sekä agrarismia. Nämä kaikki ovat tärkeää taustaa tälle tutkimukselle. Tärkeä on varsinkin alaluku 1.4., jossa on esitelty Maalaisliittoa ja agrarismia. J. E. Sunilan ja Maalaisliiton ymmärtäminen edellyttää melko laajaa agrarismi-käsitteen ja Maalaisliiton esittelyä. Ilman agrarismin esittelyä Sunilan ja Maalaisliiton tutkiminen olisi mahdotonta.

Ensimmäisessä käsittelyluvussa esittelen J. E. Sunilan taustoja ja aikaisempaa toimintaa. Sunilan taustan tunteminen on tärkeää, jotta voisi ymmärtää hänen maailmankatsomustaan, toimintaansa politiikassa ja pääministerinä. Sen ohella kerron hallituksen muodostamisprosessista, joka oli hyvin hankala ja katkeroitti niin maalaisliittolaisia kuin muitakin. Hallituksen muodostamisprosessin kuvaaminen on hyvin tärkeää, koska prosessilla oli oma vaikutuksensa siihen miten Sunilaan ja sunilaisiin suhtauduttiin tämän hallituksen aikana. Toisessa käsittelyluvussa esittelen Maalaisliiton sisäistä tilannetta ja ristiriitoja Sunilan hallituksen aikana. Maalaisliiton sisäistä tilannetta on tärkeä käsitellä, koska se oli oleellista hallituksen ja sen pyrkimysten kannalta. Kolmannessa käsittelylu-

---

⁴¹ Maalaisliiton ohjelma 1921, [<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=maalohjelma1921>].

vussa keskiössä ovat Maalaisliiton ja Sunilan suhteet toisiin puolueisiin. Tämä on tärkeää sillä se kertoo miten Maalaisliitto ja Sunila näkivät ja kokivat toimintaympäristönsä.

Neljännessä käsittelyluvussa pääpaino on sisäpoliittisissa ongelmissa. Sunilan maalaisliittolainen hallitus joutui monissa kysymyksissä hankaliin tilanteisiin sekä oikeiston että vasemmiston kanssa. Toisaalta ongelmia aiheuttivat myös pääministerin omat puoluetoverit Maalaisliitosta. Onkin mielenkiintoista tarkastella sitä, miten Sunila ja hänen hallituksensa koettivat tasapainotella vaikeissa sisäpoliittisissa ratkaisuissa. Viides käsittelyluku painottuu hallituksen maatalous- ja reformipoliittikkaan. Sunila ja moni muu piti hallitusta sangen reformistisena ja siksi onkin syytä tarkastella sitä, millaista tämä reformismi oli, miten sitä ajettiin, ja miten siihen suhtauduttiin. Maatalouspolitiikassa Sunila ja sunilalaisuus olivat myös omimmalla alallaan. Viimeisessä käsittelyluvussa tarkastelen Sunilan hallituksen kaatumista ja jälkipeliä, jota Maalaisliitossa käytiin hallituksen kaaduttua. Hallituksen kaatuminen ja sen jälkeen käyty jälkipeli kertovat siitä, nähtiinkö Sunilan saavuttaneen jotain, ja oliko jokin muuttunut Maalaisliitossa ja Suomen poliittisessa elämässä yleensä.

2. Tie Sunilan hallitukseen

2.1. Juho Sunilan tie pääministeriksi

Juho Emil Sunila syntyi Limingassa 16.8.1875. Hänen vanhempansa olivat Erkki Sunila ja Maria Henriikka Sarkkinen. Sunilan isä Erkki Sunila toimi Limingassa maanviljelijänä. Pohjoispohjalaisena Juho Sunila kävi koulunsa Oulun lyseossa, jossa samaan aikaan opiskeli myös häntä kaksi vuotta vanhempi Kyösti Kallio.⁴² Juho Sunila pääsi ylioppilaaksi vuonna 1895. Sunilan kiinnostuksen kohteeksi osoittautui jo varhain maatalous, ja ylioppilastutkinnon suoritettuaan hän siirtyi maantalousalan opintoihin sekä käytännön tehtävien pariin. Aluksi hän työskenteli kotitilallaan, mutta valmistuttuaan agronomiksi vuonna 1898 Mustialan maanviljelyopistosta Sunila siirtyi Kymenlaakson kansaopiston ja maamieskoulun opettajaksi. Opettajan toimensa ohella Sunila jatkoi opiskeluitaan ja valmistui ensimmäisenä kandidaatiksi Helsingin yliopiston maanviljelystaloudelliselta osastolta vuonna 1904. Tieteellinen kunnianhimo vei Sunilaa eteenpäin ja hän oli myös ensimmäinen, joka väitteli maanviljelystaloudelliselta osastolta vuonna 1908 aiheenaan *Peltoviljelyjärjestelmät Hattulan kunnassa*.⁴³

---

⁴² Hokkanen 1986b, s. 34.

⁴³ Mattsson 1937, s. 166.

Juho Sunilan tiedemiesura sai loistavan alun, ja hän julkaisi ahkerasti useita maataloustieteellisiä tutkimuksia. Alaan perehtyminen vei hänet myös monille opintomatkaille, jotka suuntautuivat Tanskaan, Ruotsiin, Norjaan, Viroon, Saksaan ja Sveitsiin. Näillä matkoillaan hän perehtyi erityisesti pienviljelyyn oloihin.⁴⁴ Myöhemmin tämä pienviljelyksiin perehtyminen näkyi myös Sunilan poliittisella uralla. Sveitsissä Sunila tutustui professori Ernst Laurin aloittamaan maatalouden kannattavuustutkimukseen. Laurin innoittamana Sunila toi tämän tutkimussuunnan Suomeen.⁴⁵ Toisena Sunilan oppi-isänä oli saksalainen professori Friedrich Aereboe, jonka ajatukset modernista maatalousekonomiasta vaikuttivat Sunilaan.⁴⁶ Maatalouden tutkimuksen edistäjänä Sunila oli mukana perustamassa Suomen Maataloustieteellistä Seuraa joulukuussa 1909.⁴⁷ Sunilan tausta erosi siis tyypillisestä maalaisliittolaisesta poliitikosta siinä, että hän oli matkustellut aktiivisesti ulkomaiden tiedeyhteisöissä ja ottanut osaa tieteelliseen toimintaan. Tiedemiesurallaan Sunila joutui kuitenkin pettymään, sillä häntä ei valittukaan maanviljelystalouden professoriksi vuonna 1910, vaan hän jäi toiselle sijalle. Professorinviran jäätyä unelmaksi alkoi Sunila suuntautua kohti virkamiesuraa. Akateemisenä lohdutuksena Sunilalla oli kuitenkin Helsingin yliopiston maanviljelystalouden dosenttuuri vuosina 1910–23 ja hän toimi myös yliopiston maatalouskirjanpidon yliopettajana vuodet 1910–17.⁴⁸

Virkamiesura osoittautui Sunilan tapauksessa menestyksekkäämmäksi kuin ura yliopistossa. Sunila aloitti toimintansa maataloushallinnossa jo 1909 toimimalla maanviljelyshallituksen vt. ylitarkastajana. Samaa virkaa hän hoiti myös vuonna 1911. Vakinaisesti Sunila siirtyi maataloushallintoon vuonna 1915. Sunilan tulo maanviljelyshallituksen palvelukseen johtui osittain siitä, että hän teki maatalouden kannattavuustutkimusta maanviljelysseurojen keskusliitolle, jonka sihteeriksi hän oli tullut vuonna 1912. Maanviljelysseurojen keskusliitto oli senaatin epäsuosiossa, mutta kannattavuustutkimus katsottiin niin tärkeäksi, että senaatti siirsi siihen suunnatut varat maanviljelyhallitukselle. Näin Sunilakin päätyi maataloushallinnon palvelukseen. Maataloushallituksen maanviljelystaloudellisen osaston päällikkönä Sunila oli 1915–22. Sunilan osuus maataloushallinnon uudelleenjärjestämisessä oli myös merkittävä, sillä hän toimi jäsenenä vuonna 1917 asetetussa komiteassa, jonka työn tuloksena maataloushallituksesta tehtiin kollegiaalinen virasto.⁴⁹

---

⁴⁴ *ibid.*

⁴⁵ Ellilä 1957, s. 282.

⁴⁶ Halonen 2008, s. 427.

⁴⁷ Pursiainen 2009, s. 11.

⁴⁸ Mattsson 1937, s. 168.

⁴⁹ Mattsson 1937, s. 169–170.

Kiinnostus maataloutta kohtaan vei Sunilan myös moniin alan luottamustehtäviin. Vuosina 1911–13 hän toimi Agronomisen yhdistyksen sihteerinä. Tässäkin tehtävässä Sunila toimi maatalousväen kouluttamisen hyväksi, opettaen esimerkiksi maatalouden kirjanpitoa Sääksmäellä ja Lahdessa vuonna 1911 järjestetyillä kursseilla.⁵⁰ Sunila oli tuonut maahan maatalouskirjanpitojärjestelmän, joka pohjautui juuri professori Laurin Sveitsissä laatimaan työhön. Vuonna 1912 Sunila julkaisikin *Maatalouskirjanpito* -nimisen oppaan neuvomaan maatalousväkeä kirjanpidossa.⁵¹ Sunilan julkaisut eivät rajoittuneet tähän oppaaseen, vaan hän laati maatalouden alalta useita muitakin kirjoja. Julkaisemalla oppaita ja toimimalla eri maatalousalan luottamusjärjestöissä Sunila varmasti koki auttavansa maatalousväen asiaa parhaimmalla mahdollisella tavalla.

Tieteellisen ja hallinnollisen uransa ohella Sunila harjoitti myös itse käytännön maataloutta. Vuonna 1911 hän osti Hollolan Kutajoelta itselleen Kutajoen kartanon entisen torpan, Talasmäen. Talasmäki oli alun perin pientila, mutta vähitellen Sunila nosti tilansa pinta-alan 27 hehtaarista 124 hehtaariin. Tila toimi myös maatalouden ja karjanhoidon harjoittelutilana, niin kuin maatalouden kehittämisen puolestapuhujalle hyvin sopikin. Maanviljelyksen omakohtainen harjoittaminen kuului toki myös aikakauden yleiseen poliittiseen kulttuuriin. Aikakauden muutkin tunnetut poliitikot ja vaikuttajat hankkivat itselleen tuolloin maatiloja, mainittakoon J. K. Paasikiven Jukola Keravalla, Risto Rytin Sundmalm Porvoon maalaiskunnassa⁵², Väinö Tannerin Sorkki Vihdisssä⁵³ ja Hella Wuolijoen Marlebäck Iitissä⁵⁴. Ennen sotia maatalous oli niin keskeinen asia, että suuri osa valtakunnantason vaikuttajista halusi olla maanviljelijä myös käytännössä. Varmasti monen vaikuttajaviljelijän taustalla oli myös tiettyä maalaisromantiikkaa. Maaseutu nähtiin jollakin tapaa erityisen ”suomalaisena” asiana ja siihen haluttiin olla sidoksissa puoluekannasta riippumatta.

Sunilasta tuli maataloushallinnossa erityisesti pienviljelyaatteen puolestapuhuja. Vuonna 1918 hän kirjoitti kirjan pienviljelyksestä ja sen menestymismahdollisuuksista Suomessa. Kirjassaan Sunila puolusti pienviljelijöiden asemaa ja sen mahdollisuuksia. Pienviljelyn harjoittamisen Sunila näki teoksessaan olevan terveen yhteiskuntaolojen ensimmäisiä edellytyksiä ja vetosi saksalaiseen sosialidemokraattiin Eduard Davidiin, joka oli esittänyt ajatuksiaan teoksessa *Sozialismus und Landwirtschaft*. Sen sijaan Karl Marxin ja Karl Kautskyn käsitykset pienviljelyn kilpailukyvyttömyydestä

---

⁵⁰ Mäkinen 1997, s. 52–53.

⁵¹ Mattsson 1937, s. 167.

⁵² Turtola 1994, s. 177–179.

⁵³ Paavolainen 1979, s. 494.

⁵⁴ Tuomioja 2007, s. 170–172.

saivat Sunilalta tuomion osakseen.⁵⁵ Kirjassaan Sunila vetosi myös saksalaiseen kansantaloustieteilijään ja maataloustieteilijään Max Seringiin, jonka mukaan Itä-Preussin pienviljelyalueilla oli havaittavissa taaja asutus ja runsas väestönlisäys. Sering oli myös osoittanut, että suurin osa maaseudun tilattomasta väestöstä oli herkintä siirtymään pois maaseudulta, koska näillä ei ollut mitään edellytyksiä edetä ja päästä riippumattomaan asemaan.⁵⁶ Sunila oli siis perehtynyt saksalaisiin taloustieteilijöihin ja sosialismin teoreetikoihin. Sunila puolusti pienviljelyä myös *Maatalous*-aikakauslehdessä syksyllä 1922, jossa hän otti kantaa Lex Kallioon ja maanhankintaan asutustarkoituksiin. Sunila korosti myös ohjauksen merkitystä, jotta tilat saadaan eläviksi ja tuottaviksi.⁵⁷

Pienviljelyn lisäksi Sunilaa huoletti Suomen elintarviketuotannon heikkous. Hän toi asian esille kirjassaan *Ajantehtäviä maataloudessa*. Sunilan mukaan maailmansota oli osoittanut, että Suomi oli liian riippuvainen ulkomaiden tuotannosta ja hän varoitti riippuvuuden olevan vaarallista jo tavallisina aikoina, mutta erityisesti kriisiaikoina. Sunilan mielestä maatalouden tuotannon kohottaminen ei saisikaan olla vierasta millekään yhteiskuntaluokalle. Suomessa maatalouteen oli Sunilan mukaan kiinnitettävä erityistä huomiota, sillä maa oli niin syrjässä että jo sen erillisen aseman takia oman tuotannon pitäisi olla riittävää.⁵⁸ Sunila korosti myös sitä, että poikkeusoloissa maanviljelijät selviävät kaikkein parhaiten, mutta se edellytti maanviljelijöiltä yhteistoimintaa ja itsensä sivistämistä.⁵⁹

Maanviljelysalan asiantuntijuutensa vuoksi Sunila sai myös poliittisia tehtäviä. Sunilan puolueeksi tuli Maalaisliitto.⁶⁰ Kansanedustajaksi Sunila valittiin vuoden 1922 vaaleissa. Poliitikassa hänen etenemisensä oli sangen nopeaa, sillä kun Cajanderin virkamieshallituksen kaaduttua marraskuussa 1922 muodostettiin Kyösti Kallion ensimmäinen ministeristö, maatalousministerin posti annettiin Sunilalle. Tämä hallitus istui runsaan vuoden, mikä oli tavanomaista tuon ajan ministeristöille. Tämän hallituksen aikana Sunilan virkamiesura saavutti myös huippunsa, kun hänet nimitettiin maataloushallituksen ylijohtajaksi. Edistyspuolueeseen kuulunut ylijohtaja Uuno Brander jäi tehtävästä sivuun vuonna 1923 ja valittaessa hänelle seuraajaa nousi esiin kolme nimeä: J. E. Sunila, Lauri Kristian Relander ja Hannes Nylander. Kaksi seuraajaehdokasta lukeutui Maalaisliittoon ja Nylan-

---

⁵⁵ Sunila 1918, s. 7–9.

⁵⁶ Sunila 1918, s. 110–111.

⁵⁷ Sunila 1922a, s. 347–352.

⁵⁸ Sunila 1916, s. 5–6.

⁵⁹ Sunila 1916, s. 37–38.

⁶⁰ Sunilan aikaisemmasta poliittisesta sitoutuneisuudesta ei ole juuri tietoja. Presidentti Relander tosin kommentoi päiväkirjassaan seuraavasti Sunilaa ”toisaalta esiintyy hänessä vielä vanha suomettarelaisuus – ja mikä merkillisintä, minusta näyttää että tämä jälkimmäinen piirre on pesuakestävämpi” ks. Relander 1968, s. 347.

der Edistyspuolueeseen. Valinta kohdistui Sunilaan, sillä Relander kieltäytyi ehdokkuudesta ja Nylanderia pidettiin liian heikkona ylijohtajan virkaan.⁶¹

Politiikka vei kuitenkin suuren osan Sunilan ajasta. Ensimmäinen kansanedustajuus jatkui vuoteen 1927 asti ja samalla hän toimi kolme kertaa maatalousministerinä. Ensimmäisen kerran Sunila oli maatalousministerinä jo mainitussa Kyösti Kallion ensimmäisessä ministeristössä, toisen kerran Antti Tulenheimon hallituksessa vuonna 1925 ja kolmannen kerran Kallion toisessa hallituksessa 1925–26. Eduskunnassa Sunila profiloitui nimenomaan maatalouskysymysten erikoistuntijaksi ja hän toimi myös maatalousvaliokunnan puheenjohtajana vuosina 1924–25. Maatalousministeriaikoinaan Sunila ajoi voimakkaasti myös erityisen maatalousyliopiston perustamista Suomeen. Yliopiston puolesta Sunila kirjoitti muun muassa päätoimittamassaan *Suomen maatalous* -teoksessa. Sunilan mielestä maatalousyliopisto oli tärkeä saada, mutta muistutti samalla, että koulutuksen pitäisi olla riittävän käytännönläheistä. Maatalousyliopiston ovet Sunila olisi halunnut avata myös niille, jotka ovat kyvykkäitä mutta eivät syystä tai toisesta olleet voineet suorittaa ylioppilastutkintoa.⁶² Hanke kohtasi kuitenkin voimakasta vastustusta ja kaatui viimein kokonaan pula-ajan jalkoihin.⁶³

Sunilan poliittinen ura oli osittain Kyösti Kallion aloittama. Kallio sai kuitenkin pian huomata, että Sunilasta ei ollut suojatiksi, vaan tällä oli oma linja, jota hän kiihkeästi ajoi. Sunilan linja oli pääasiassa tuottajaideologinen, eli hänelle Maalaisliitto oli ennen kaikkea maatalouden etuja ajava puolue. Tähän suuntaan Sunila oli toiminut jo ennen omaa astumistaan politiikkaan ja koettanut vaikuttaa kaikin tavoin Kallioon tämän ollessa senaattorina.⁶⁴ Ensimmäiset vuodet yhteistyö sujui ilmeisesti sangen moitteettomasti. Tilanne johtui varmasti siitä, että Sunila oli uusi tekijä politiikassa, mutta Kalliolla oli kokemusta jo säätyvaltiopäiviltä sekä ensimmäisestä eduskunnasta. Vähitellen puolue alkoi jakaantua selvästi kahteen eri leiriin, sunilalaisiin ja kalliolaisiin.

Sunilan maatalouslinja alkoi voimistua koko ajan. Syksyllä 1924 toimiessaan budjettineuvottelujen aikaan Maalaisliiton eduskuntaryhmän puheenjohtajana Sunila ajoi kiivaasti lisäyksiä maatalousmäärärahoihin. Hänen mielestään hallitus ei ollut ottanut huomioon riittävästi maatalouden vaatimuksia. Maatalouskoulujen puolesta Sunila puhui erityisen kiihkeästi, sillä hänen mielestään hallituksen esittämä yksi uusi maamieskoulu ei riittänyt, vaan olisi perustettava kaksi uutta maamies-

---

⁶¹ Pietiäinen 1992a, s. 63.

⁶² Sunila 1922c, s. 1008–1014.

⁶³ Autio 1986, s. 171–174.

⁶⁴ Ks. esim. Sunila Kalliolle 16.8.1917, Mikrokortti VAY 5598, Kyösti Kallion kokoelma, KA.

koulua. Näihin tulevia oppilaita olisi myös tuettava taloudellisesti.⁶⁵ Lähes kaikkia muitakin maatalousalan määrärahoja Sunila esitti korotettavaksi.⁶⁶ Osalle ajamistaan asioista Sunila sai kannatusta ryhmässä, esimerkiksi maatalousministerinä ollut Jalo Lahdensuo kannatti oppilaitosavustuksia, mutta muuan muassa Kalle Lohi toppuutteli ja sanoi budjetin olevan jo muutenkin kestävämmän.⁶⁷

Puolueen jakaantuminen huipentui vuonna 1925. Presidentti K. J. Ståhlberg ei ollut suostuvainen asettamaan uudelleen ehdolle, ja näin ollen tuli ajankohtaiseksi presidenttiehdokkaiden nimeäminen. Maalaisliitto olisi ollut Ståhlbergin takana, eikä se ottanut istuvan presidentin päätöstä todesta. Sen jälkeenkin kun Ståhlbergin kielteinen kanta oli vahvistunut, Maalaisliitto ei asettanut omaa ehdokastaan. Puolue oli odottavalla kannalla. Spekulatioita oli tosin pitkin syksyä 1924 ja tällöin esille nousi myös Sunilan nimi. Santeri Alkion mielestä Maalaisliiton pitkä hallituskausi oli aiheuttanut sen, että puolueeseen oli alettu suhtautua varovasti, ja hän katsoi myös, että maa ei ollut vielä kypsä hallittavaksi Maalaisliiton periaatteiden mukaan.⁶⁸ Eduskuntaryhmä, joka kokoontui joulukuun 14. päivänä 1924, päätyi siihen, ettei omaa ehdokasta tullut asettaa. Asiasta oli kokouksessa alustanut Sunila ja häneen oli yhtynyt Kallio. Kallio esitti, että Maalaisliitto kannattaisi Edistyspuolueen Risto Rytin. Rytin ehdokkuus oli kuitenkin maatalousmiehille sula mahdollisuus, koska hän oli leimautunut maatalousvihamieliseksi. Kallio joutui presidenttipelissä myös nöyryytyksen kohteeksi, sillä Maalaisliiton Oulun eteläinen piirijärjestö kannatti oman ehdokkaan asettamista ja täksi ehdokkaaksi ajettiin Sunilaa. Nöyryytys ei kuitenkaan ollut täydellinen, sillä piiri suostui lopulta siihen, että ehdokasta ei nimetä. Piirijärjestön päätöksen pyörtämiseen oli todennäköisesti vaikuttamassa Alkio, joka totesi kirjeessään Kalliolle:

Eihän Oulunlääni ole oikeutettu asettamaan meille koko puolueen ehdokasta. Ohikiitäväksi vaalipuffiksi se taas oli liijan vakavalla paikalla sanottu.⁶⁹

Presidentiksi nousi Viipurin läänin maaherran paikalta Lauri Kristian Relander. Relander oli Sunilan tapaan saanut akateemisen maatalousmiehen koulutuksen. Relander oli toiminut maatalousalan tutkimustehtävissä ja väitellyt tohtoriksi, mutta hän menestyi tutkijana vielä huonommin kuin Sunila, eikä saanut koskaan dosentuuria. Yliopistouran katkeaminen johti Relanderinkin virkamieheksi ja poliitikoksi.⁷⁰ Tausta Relanderilla oli siis hyvin samankaltainen kuin Sunilalla. Kallion välit Re-

---

⁶⁵ Maalaisliiton eduskuntaryhmän pöytäkirja 16.10.1924, KMA.

⁶⁶ *ibid.*

⁶⁷ *ibid.*

⁶⁸ Alkio Kalliolle 29.8.1924, Mikrokortti VAY 5529, Kyösti Kallion kokoelma, KA.

⁶⁹ Alkio Kalliolle 16.1.1925, Mikrokortti VAY 5529, Kyösti Kallion kokoelma, KA.

⁷⁰ Pietiäinen 1992b, s. 118–119.

landerin suuntaan puolestaan olivat melko huonot. Taustatkin olivat erilaisia ja kyseessä saattoikin olla se että Kallio tunsikin koulutetun Relanderin itselleen jollain tavalla uhaksi. Kalliota ärsytti myös Relanderin puuttuminen päivänpolitiikkaan tämän ollessa maaherrana ja presidenttinä.⁷¹

Maalaisliiton sisällä Sunilan ja Kallion ryhmäkuntien erot törmäsivät puoluesihteerin valinnassa. Vuonna 1924 puolueelle oli päätetty valita vakinainen puoluesihteeriksi, kun oli todettu, että sivutoiminen sihteeri ei enää ehtinyt hoitamaan asioita. Kallio oli usuttanut Savon Sanomien päätoimittajaa Lassi Hiekkalaa ryhtymään tehtävään. Puoluesihteerin paikka laitettiin kuitenkin hakuun ja hakemuksia tulikin viisi. Kun asiaa käsiteltiin puolueen ryhmävaltuuskunnan ja keskushallinnon kokouksessa, Sunila kannatti puoluesihteeriksi Aarne Heliötä⁷². Heliötä kannatti myös Albin Manner. Sunila kuitenkin luopui Heliöstä ja niin puoluesihteeriksi valittiin Lassi Hiekkala.⁷³ Sunilalle Hiekkalan tulo puoluesihteeriksi ei ollut helposti nieltävä asia. Riita kärjistyi syksyllä 1925 kun Sunila hyökkäsi Maalaisliiton eduskuntaryhmässä voimakkaasti monia ministereitä kohtaan ja leimasi näiden maalaisliittolaisuuden kyseenalaiseksi. Tätä ei Hiekkala voinut sulattaa.⁷⁴

Taustojen samankaltaisuus johti varmasti myös siihen, että Relander hakeutui Sunilan kanssa yhteistyöhön. Ingmanin toisen hallituksen erottua maaliskuussa 1925 uuden hallituksen muodosti Kokoomuksen entinen puheenjohtaja Antti Tulenheimo. Kokoomuslaisten hallitukseen tuli Maalaisliiton edustajia ja ammattiministereitä. Sunilasta tehtiin hallituksen maatalousministeri ja Kallio toimi kulkulaitosten ja yleisten töiden ministerinä. Maalaisliittolaisten ministerien välillä tässä hallituksessa oli suurta kitkaa, koska Sunilan Maalaisliiton eduskuntaryhmässä pitämän puheen jälkeen Kallio ja hänen kannattajiinsa lukeutuva sosiaaliministeri Vilkku Joukahainen anoivat eroa syyskuussa.⁷⁵ Maalaisliittolaisten ministerien erosta ei kuitenkaan tällä kertaa tullut mitään, sillä presidentti Relander otti Kallion puhutteluunsa ja tämän jälkeen ministerit suostuivat jatkamaan hallituksessa.⁷⁶

Kun Antti Tulenheimon johtama hallitus alkoi joulukuussa 1925 hajota ja uuden hallituksen muodostaminen tuli ajankohtaiseksi, oli Sunila presidentti Relanderin kandidaatti hallituksenmuodostajaksi. Relander oli tosin soittanut ensin Kalliolle, mutta ei ollut oikein vakuuttunut tästä.⁷⁷ Sunilaa

---

⁷¹ Hokkanen 1986b, s. 428–429.

⁷² Aarne Heliö oli toiminut aiemmin mm. maalaisliittolaisen Lallin päätoimittajana.

⁷³ Maalaisliiton ryhmävaltuuskunnan ja keskushallinnon kokous 25.11.1924, KMA.

⁷⁴ Carlson 1990, s. 40–41.

⁷⁵ 1925 hallituksesta, kansio 27, Antti Tulenheimon kokoelma, KA.

⁷⁶ Relander 1967, s. 80.

⁷⁷ Relander 1967, s. 171.

ajettiin pääministeriksi sen vuoksi, että hänen johtamaansa hallitukseen olisi saatu edustajia myös ruotsalaisista. Sunila ryhtyikin hallituksen muodostamistyöhön. Tavoitteena oli ilmeisesti mahdollisimman laajapohjaisen porvarihallituksen muodostaminen Maalaisliiton johdolla. Ruotsalaisessa kansanpuolueessa oli kuitenkin epäilyjä sen takia, että Maalaisliitolla olisi tässä hallituksessa ollut selkeästi enemmistö. Sitten Sunila luopuikin hallituksen muodostamistehtävästä ja se annettiin Kalliolle.

Kallion hallituksessa Sunila jatkoi maatalousministerinä. Sunila oli asettanut tähän hallitukseen tulolleen sen ehdon, että apulaismaatalousministeriksi tulisi Vihtori Vesterinen eikä Eero Hahl. Sunila saikin tahtonsa läpi. Vesterinen kuului Sunilan tukijoihin ja oli ollut jo Tulenheimon hallituksessa hänen apulaismaatalousministerinään. Vesterisen ajaminen ministerinpaikalle johtui puhtaasti siitä, että Sunila halusi vahvistaa asemiaan Maalaisliiton eduskuntaryhmän suuntaan.⁷⁸

Tässä hallituksessa Sunila toimi edelleen niin, että maatalous oli hänen ylimpänä ohjenuoranaan. Kun helmikuussa 1926 etsittiin uutta lähettilästä Osloon, Sunila ja muut maalaisliittolaiset ministerit ajoivat paikalle asutushallituksen ylitirehtööri Östen Elfvingiä⁷⁹. Syy miksi Elfvingiä ajettiin, oli siinä, että maalaisliittolaiset ministerit halusivat paikalle miehen joka voisi toimia myös ”maatalousasiamiehenä”.⁸⁰ Sunilan innokkuuteen ajaa Elfvingiä lähettilääksi vaikutti lisäksi heidän välinen vanha riitansa.⁸¹ Sunila nimittäin olisi halunnut säilyttää koetoiminnan maataloushallituksen yhteydessä, mutta Elfving oli maatalousministerinä ollessaan ajanut läpi koetoiminnan irrottamisen maataloushallituksesta. Jukka-Pekka Pietiäisen mukaan Sunilan ja Elfvingin antagonismi oli alkanut jo vielä varhemmin, vuoden 1915 tienoilla.⁸² Relander ymmärsi ministereitään ja nimitti Elfvingin Osloon. Elfvingin nimittämisen suhteen maalaisliittolaiset ministerit olivat sangen yksimielisiä, mutta monessa muussa asiassa kitkaa ilmeni. Esimerkiksi syksyllä 1926 pääministeri Kallio syytti Sunilaa ja apulaismaatalousministeri Vesteristä siitä, että nämä olivat hoitaneet oman hallinnonalansa virkamiesten palkankorotuksia eri tavalla kuin oli sovittu.⁸³

Puolueen jakaantuminen näkyi myös Tannerin sosialidemokraattisen hallituksen muodostamisen jälkeen 1926. Kun Kokoomus teki välikysymyksen uuden hallituksen ohjelmasta ja sen toteuttami-

---

⁷⁸ Kangas 1998, s. 116–118.

⁷⁹ Östen Elfving, 1874–1936, maatalousmies ja Suomen lähettiläs Oslossa 1926–1930, maatalousministeri 1922 ja 1924.

⁸⁰ Relander 1967, s. 216.

⁸¹ Pietiäinen 1992a, s. 110–111.

⁸² *ibid.*

⁸³ Kangas 1998, s. 130.

sesta, uskoi se saavansa tukea Maalaisliitolta ja muilta porvarillisilta puolueilta. Kokoomus oli kuitenkin itse hajanainen ja vain niukka enemmistö kannatti välikysymystä. Maalaisliitossa oltiin jakaantuneita kahtia, Kallio kannatti välikysymystä mutta Sunila vastusti sitä tiukasti. Hajaannus oli kuitenkin suuri. Lopulta ryhmä kuitenkin antoi jokaiselle luvan äänestää omantuntonsa mukaan.⁸⁴ Maalaisliitossa hajaannus oli siis selvä. Se kertoi henkiloristiriidoista, mutta myös ideologisesta arvioinnista. Haluttiin olla työläisen ja porvarin välissä.

Maalaisliiton järjestötyöhön Sunila otti osaa sekä kirjoittamalla lehtiin että kirjoittamalla muutamia poliittisia pamfletteja. Vuoden 1924 eduskuntavaaleja varten Sunila laati kirjasen *Miksi on äänestettävä maalaisliiton ehdokkaita?* Maalaisliiton 20-vuotisjuhlakirjaan *Heräävä maa II* Sunila kirjoitti artikkelin ”Maalaisliitto ja maatalous”. Kirjoituksessaan Sunila korosti maatalouden rauhallista olemusta elinkeinona, mutta korosti, että liian pienillä tiloilla ei voinut tulla toimeen ja sen vuoksi oli kiinnitettävä suurta huomiota lisäämään hankintaan pienviljelijöille.⁸⁵ Sunilan mielestä uusien viljelmien lisääminen oli jo tuotannon kannalta välttämätöntä, mutta uusien viljelmien luomisella voitiin myös kaikkein tehokkaimmin korjata maaseudun sosiaalisia epäkohtia. Tämän vuoksi oli ajettava asutuspolitiikkaa, kuten Maalaisliitto teki.⁸⁶

Pienviljelijöiden asemaa voitiin Sunilan mukaan parantaa myös koulutuksella. Kirjoituksessaan Sunila totesi, että Venäjän vallan aikana asiasta ei ollut kannettu huolta ja sen aikainen maatalousopetus kasvatti suurtiloille torpparityövoiman hyväksikäyttäjiä. Maanviljelysseurojenkin toimintaa Sunila piti riittämättömänä ja katsoi sen olevan ”ylhäältä harjoitettua hyväntekeväisyyttä”. Maalaisväestön koulutus piti ulottaa Sunilan mukaan myös naisiin ja lapsiin, ja hän kiittelikin Maalaisliittoa asian hyväksi tehdystä työstä. Koulutus ei kuitenkaan ollut vielä tarpeeksi hyvällä tolalla, vaan siihen oli kiinnitettävä edelleen huomiota. Sunila peräänkuulutti edelleen maatalouskorkeakoulun perustamista.⁸⁷

Kirjoituksessaan Sunila puuttui myös valtion rooliin maataloudessa. Sunilan mukaan Venäjän vallan aikana maataloutta ei ollut tarpeeksi avustettu, mutta tilanteeseen oli saatu hieman muutosta. Tämä oli kuitenkin ollut lähinnä Maalaisliiton ansiota. Valtion tuli auttaa maataloutta, sillä se oli työtä koko kansan parhaaksi. Sunila totesi Suomen eduskunnan ymmärtäneen tämän seikan. Todisteena siitä olivat torpparivapautus ja asutustoiminta. Valtiovallan oli kuitenkin tuettava edelleen

---

⁸⁴ Mylly 1989, s. 239.

⁸⁵ Sunila 1926, s. 38–39.

⁸⁶ Sunila 1926, s. 40.

⁸⁷ Sunila 1926, s. 41–42.

pienviljelijöitä, jotta nämä pääsisivät sille tasolle, että pystyisivät elättämään itsensä. Sunila kuitenkin korosti myös talonpoikaisväestön luottamusta itseensä, koska vain sitä kautta velvollisuus maata kohtaan lopulta toteutuu.⁸⁸

Sunilan kirjoituksen voi katsoa ilmentäneen hyvin hänen politiikkaansa ja tavoitteitaan siinä. Sunila puolusti tuottajia, mutta ei kuitenkaan ollut yksinomaan isojen yksiköiden kannalla. Hänellä oli ilmeinen sosiaalinen tavoite ajaessaan maatalouden asiaa. Pientilallisille tuli antaa lisämaata, jotta he pystyisivät elättämään itsensä ja perheensä. Tätä Sunila taas perusteli sillä, että ”maatalous kasvat-
taa harjoittajassaan rauhallista, kumoukselle vierasta mielialaa.” Sunila edellytti kuitenkin oikean-
laisia maanomistusoloja, jotta tällaiseen tulokseen päästäisiin.⁸⁹ Maatalouden kehittäminen ja asu-
tuspoliittika oli siis taistelua talonpojasta. Vain itsenäinen talonpoika oli Sunilan katsantokannan
mukaan maan vahvin tuki ja turva.

Eduskuntavaalien alla vuonna 1927 ilmestyi Sunilan ja hänen maataloushallituksessa palvelevan
työtoverinsa K. J. Ellilän yhdessä kirjoittama *Tullikysymyksemme*. Sunila jäi itse kuitenkin pois
eduskunnasta kesän 1927 vaaleissa. Presidentti Relanderille Sunilan puuttuminen eduskunnasta oli
kova paikka. Hänen mielestään Maalaisliiton merkitys suorastaan tippui, kun Sunila ei ollut kansan-
edustajana.⁹⁰

Vaikka Sunila ei pyrkinyt kansanedustajaksi vuoden 1927 eduskuntavaaleissa, hänen merkityksenä
oli edelleen suuri. Hän oli onnistunut nousemaan presidentti Relanderin luottomieheksi ja Maalais-
liiton toiseksi vahvaksi mieheksi Kyösti Kallion ohella. Presidentti Relander olisi jossain vaiheessa
Väinö Tannerin kertoman mukaan halunnut myös kokeilla ”demokraattista kolmiliittoa” jota olisi-
vat johtaneet Maalaisliitosta Sunila, sosialidemokraateista Tanner ja Edistyspuolueesta Ryti.⁹¹ Tästä
triumviraatista ei kuitenkaan tullut mitään ja vasta 1937 maahan muodostettiin hallitus jossa kaikki
nämä kolme puoluetta olivat edustettuina. Sunila oli varteenotettava vaihtoehto, koska hän edusti
Maalaisliiton uutta suuntaa, koulutettuja maatalousmiehiä jotka ajoivat ensisijassa pääelinkeinon eli
maatalouden etuja. Santeri Alkion jäätyä syrjemmälle 1920-luvulla tällaisen suuntauksen nousulle
olikin mahdollisuus. Kallio oli kyllä vahva vaikuttaja, mutta hänen auktoriteettinsa ei ollut aivan
kiistaton, joten Sunila saattoi hyvin kilpailla puolueen johtajuudesta hänen kanssaan. Sunilan etuna

---

⁸⁸ Sunila 1926, s. 46.

⁸⁹ Sunila 1926, s. 39.

⁹⁰ Relander 1967, s. 425.

⁹¹ Tanner 1966, s. 73.

oli myös se, että hänellä oli vahva asema maataloushallituksen ylijohtajana, ja siinä virassa hän saattoi vaikuttaa voimakkaasti siihen, minkälaista maatalouspolitiikkaa ajettiin.

Sunila oli siis pääministeriksi tullessaan sangen kokenut maatalousmies ja poliitikko. Hänen taustansa oli käytännön maatalousmiehen, joka oli saanut korkean koulutuksen ja kohonnut Suomen maataloudellisen elämän huipulle. Opintomatkat Eurooppaan olivat vaikuttaneet voimakkaasti Sunilan käsityksiin maataloudesta ja sen kehittamisestä. Ensi sijassa Sunila ajoi pienviljelijöiden aseman parantamista, koska hänen mukaansa vain sitä kautta Suomen kansan asema paranisi. Maalaisväestön oli ajettava yhdessä asiaansa, sillä hajanaisena kansan enemmistön oli vaikeata saavuttaa sitä asemaa, joka sille kuului. Sunila oli politiikassaan paljolti Hannes Gebhardin linjoilla. Perustettaessa Maalaisliittoa Gebhard oli pitänyt maalaisväestön rakoilua vaarallisena asiana ja pettynyt, kun puolueesta ei ollutkaan tullut kaikkia pienviljelijöitä yhdistävää. Sunila kantoi Gebhardin tavoin huolta maaseudun tilattomasta väestöstä ja heidän maansaannistaan. Sunilan toimintaa voi sanoa ohjanneen voimakkaasti hänen maailmankatsomuksensa ja maailmankuvansa.

2.2. Hallitus ei synny helposti

Joulukuussa 1926 Suomeen oli nimitetty ensimmäinen sosialidemokraattinen hallitus, jota johti Väinö Tanner. Hallitus oli toiminut maltillisella linjalla koko alkutaipaleensa, mutta syksyllä budjetin yhteydessä hallitus paljasti värinsä. Eduskuntaan tuotiin budjetti, joka oli porvaripuolueille liikaa. Budjetissa oli vähennetty puolustuslaitoksen menoja huomattavasti ja suojeluskuntien määrärahat oli kokonaan poistettu, omaisuusvero oli kaksinkertaistettu ja tullit poistettu – rukiilta, ohralta, kauralta, voilta ja ravintorasvoilta. Maalaisliitolle etenkin elintarviketullien poistamishdotus oli yksinkertaisesti liikaa.⁹² Porvaripuolueiden äänestäessä elintarviketullien puolesta hallitus jäi vähemmistöön. Tannerin hallitus oli kaatunut.

Tannerin hallituksen kaatuminen aiheutti kysymyksen uuden hallituksen muodostamisesta. Porvarillisissa piireissä tämä tilanne otettiin vastaan mielihyvällä. Uskottiin että, kun porvaririntama oli ollut kaatamassa sosialistien hallitusta, se johtaisi myös porvarillisen hallituksen syntyyn. Pitkin syksyä olikin ilmassa ollut ajatus porvarillisen hallituksen muodostamisesta Tannerin hallituksen

---

⁹² Juho Niukkanen kommentoi sosialidemokraattisen hallituksen budjettia mahdottomaksi, ks. Juho Niukkanen muistutpanot, Kansio 8, Juho Niukkanen kokoelma, KA.

jälkeen.⁹³ Selvää oli, että Tannerin hallituksen kaatumisen jälkeen vetovastuu siirtyisi Maalaisliitolle, sillä olihan se edellisissä eduskuntavaaleissa nostanut taas kannatustaan ja noussut selkeästi suurimmaksi porvarilliseksi puolueeksi.⁹⁴

Maalaisliiton eduskuntaryhmässä hallituksesta käytiin keskustelua, jossa esille nousivat vaihtoehtoina joko porvarillinen koalitiollahitus tai puhtaasti maalaisliittolainen hallitus. Suurin kannatus oli puhtaasti maalaisliittolaisella hallituksella. Viljami Kalliokoski totesi, että vaalien jälkeinen tilanne ei antanut mahdollisuutta porvarilliselle koalitiollahitukseksi. Janne Ihamuotilakin katsoi, että Kokoomuksen kanssa ei voisi sopia niistä ehdoista, joita Maalaisliitolla on, joten hallitus olisi muodostettava yksin.⁹⁵ Porvarillista koalitiotakin noustiin kannattamaan, mutta tämän kannan edustajat jäivät selkeästi vähemmistöön. Maalaisliitto oli ajamassa omaa hallitustaan valtaan.

Maalaisliiton lehdistössä porvarillista yhteishallitusta pohdittiin yhtenä vaihtoehtona. *Maakansa* kirjoitti pääkirjoituksessaan, että eduskunnan enemmistöön nojaavan hallituksen saaminen on vaikeaa. Samalla mietittiin, olisiko mahdollista saada aikaan neljän porvarillisen puolueen yhteishallitus. *Maakansa* piti kuitenkin porvarillista koalitiollahitusta liian hajanaisena vaihtoehtona ja kannattikin kolmen suomalaisen puolueen hallitusta.⁹⁶ Samoilla linjoilla *Maakansan* kanssa oli *Ilkka*, sen mielestä kaikkien porvaripuolueiden yhteishallitus olisi vain toimitusministeriö, jolla ei olisi mitään muuta varmaa suuntaa kuin vahva oikeistolaisuus.⁹⁷ Maalaisliiton lehdistössä oli siis vahva tendenssi oikeistohallitusta vastaan.

Oikeistoyhteistyöhön Maalaisliitossa suhtauduttiin siis vahvasti epäillen, vaikka mahdollisuutta ei täysin suljettukaan pois. Kaikki riippui lopultakin presidentti Relanderista ja siitä kenet hän valitsisi hallituksenmuodostajaksi. Tannerin hallituksen kaaduttua alkoi poliitikkojen virta presidentin luokse. Ensimmäisenä Relanderin luokse ehätti Kallio, joka kannatti suomalaisten porvareiden yhteishallitusta tai toisena vaihtoehtona – mikäli porvarillinen hallitus ei olisi mahdollinen – maalaisliittolaista hallitusta ammattiministereillä vahvistettuna. Presidentin luona kävi myös Niukkanen, joka oli sitä mieltä, että Sunilaa ei saa ottaa pääministeriksi, mutta Kokoomustakaan ei voi ottaa hallitukseen.⁹⁸

---

⁹³ Hjalmar J. Procopén kirjoittama päiväämätön promemoria jossa ainoastaan vuosiluku 1926, Kansio 25, Hjalmar J. Procopén kokoelma, KA.

⁹⁴ Karimäki 2006, s. 88.

⁹⁵ Maalaisliiton eduskuntaryhmän kokous 11.12.1928, KMA.

⁹⁶ *Maakansa* 13.12.1927, Hallituspulan selwittäminen.

⁹⁷ *Ilkka* 10.12.1927, Hallitus kaatunut.

⁹⁸ Relander 1967, s. 472.

Presidentti itsekin pohti hallituksen muodostamista ja pääministerikysymystä. Mutta ilmeisesti kyse oli vain pohdinnasta sen varalta, että suunnitelma menisi pahasti myttyyn. Relander ja Sunila olivat nimittäin tavanneet joulukuun 1. päivänä, jolloin he olivat keskustelleet tulevasta hallituksesta ja sen kokoonpanosta. Siinä vaiheessa mukana oli mainittu kokoomuslaisia, ruotsalaisia ja Edistyspuolueenkin edustajia mahdollisina ministereinä. Sunilaa presidentti kaavaili pääministeriksi.⁹⁹ Tämä presidentin kanta oli julkinen salaisuus, Maalaisliiton eduskuntaryhmässä tätä ei purematta nielty. Kun Sunila oli jo nimetty hallituksen muodostajaksi, yritettiin Maalaisliitossa etsiä toista nimeä hänen tilalleen. Esille nousivat muiden muassa Kyösti Kallio ja Oulun läänin maaherra E.Y. Pehkonen.¹⁰⁰ Pehkosta kannatti etenkin Maalaisliiton entinen puoluesihteerin ja Savon Sanomien päätoimittaja Lassi Hiekkala.¹⁰¹

Vaikka puolueen patriarkka Alkio pyrkikin pitäytymään erossa riidoista, oli hänkin huolissaan kehityksestä. Kirjeessään Lassi Hiekkalalle Alkio tunnusti mielensä apeaksi, kun oli kuullut keskushallinnon kokouksesta. Alkio piti parhaimpana sitä, että saataisiin aikaan kolmen porvarillisen puolueen hallitus, koska pelkkää maalaisliittolaista hän piti liian heikkona. Alkio piti myös surkeana sitä että ryhmä ja keskushallinto eivät saaneet olla mukana hallitusohjelmaa laatiessa. Alkio tunnusti rehellisesti olevan helpottavaa olla tilanteesta sivussa.¹⁰² Aiemmin syksyllä Alkio oli kuitenkin suhtautunut hyvin kriittisesti Kallioon, jonka katsoi liehittävän ensi sijassa toisia puolueita, ja keskustellessaan Relanderin kanssa oli pitänyt Sunilaa tai Pehkosta pääministeriksi sopivina.¹⁰³

Maalaisliitossa vallinnut erimielisyys siitä, kenestä tulisi pääministeri, ei kuitenkaan liikuttanut Relanderia. Presidentti ei katsonut hyvällä, että hänen olisi noudatettava puolueen äänestyksen tulosta siitä kuka olisi sopiva pääministeriksi. Maalaisliiton eduskuntaryhmässä ja puoluehallinnossa tilanne kuitenkin rauhoittui sen verran, että puolue oli lopulta valmis muodostamaan hallituksen tarvittaessa vaikka yksin. Tämä rauhoitti presidenttiäkin niin, että hän päätti antaa hallituksen muodostamisen virallisesti Sunilan tehtäväksi.¹⁰⁴ Sunilan nimittämisellä Relander halusi ilmeisesti näpäyttää Kalliota. Se seikka, että Kalliolla oli tapana sopia asioista muiden puolueiden edustajien kanssa ennen kuin konsultoi maalaisliittolaisia¹⁰⁵, ei ollut ollenkaan Relanderille mieleen ja vaikutti hänen ratkaisuunsa pääministerikysymyksessä.

---

⁹⁹ Relander 1967, s. 467.

¹⁰⁰ Maalaisliiton lisätyn keskushallituksen ja eduskuntaryhmän yhteinen kokous 12.12.1927, KMA.

¹⁰¹ *ibid.*

¹⁰² Alkio Hiekkalalle 15.12.1927, Kansio 1, Lassi Hiekkalan kokoelma, KA.

¹⁰³ Relander 1967, s. 440.

¹⁰⁴ Relander 1967, s. 478–479.

¹⁰⁵ Tanner 1966, s. 73.

Osasyynä saattoi olla myös Relanderin korviin kantautunut juoru, jonka mukaan Kallio olisi Relanderin sairauden¹⁰⁶ aikaan kulkenut puhumassa eri vaikuttajille siitä, että presidentin olisi ehdottomasti erottava. Tämän juorun oli presidentille välittänyt Sunila, joka kuitenkin kielsi presidenttiä kertomasta asiasta Kalliolle. Sunilan mukaan hän ei siinä tapauksessa voisi pitää presidenttiä tämänkaltaisissa asioissa tapahtumien tasalla.¹⁰⁷ Näiden syiden lisäksi Relander halusi ehkä näyttää valinnallaan myös sen, että arvosti poliittisen ansioiden ohella muodollista koulutusta, koska Sunila oli Relanderin tavoin filosofian tohtori, mutta Kallio ei ollut edes ylioppilas. Relanderin ratkaisulla Kallio jäi siis hallituksesta sivuun, mutta muuten hallitukseen mukaan tuli häntä poliittisesti lähellä olevia henkilöitä.¹⁰⁸

Hallituksen muodostaminen osoittautui Sunilalle äärimmäisen vaikeaksi ja tuskalliseksi prosessiksi, mikä ei varmaankaan ollut mikään yllätys vallinneessa tilanteessa. Vaikeuksia oli etenkin hallituksen saamisessa toimintakykyiseksi. Paineita oli hänen kanssaan jakamassa tuossa vaiheessa myös presidentti Relander, joka avomielisesti kirjasi päiväkirjaansa Sunilaa kohtaan Maalaisliiton eduskuntaryhmässä esiintyneen vastustuksen hallituksen muodostamisvaiheessa.¹⁰⁹ Ryhmässä ilmennyt asenne ei ollut vailla pohjaa, sillä hajaannus puolueessa oli niin suuri, että Sunilan vastustajat pelkäsivät jäävänsä tulevan hallituksen ulkopuolelle. Tilannetta rauhoittaakseen presidentti kutsui nämä vastahankaiset miehet luokseen ja selitti tyylilleen ominaisesti mistä oli kyse. Relander kertoi olevansa varma, ”ettei Sunila halua vaikeuttaa yhteistyötä Maalaisliiton molempien siipien kesken.”¹¹⁰ Tällaisella rauhoittelulla presidentti yritti saada ikävän hallituksenmuodostusvaiheen ohi.

Presidentin aktiivinen ote olikin merkittävässä osassa hallitusta muodostettaessa. Mutta se oli myös tekijä, joka aiheutti kitkaa Maalaisliiton sisällä entisestään. Tätä harmitteli myös rannalle jätetty Kallio, jonka mielestä oli oikeutettua käyttää nimitystä ”presidentin hallitus”.¹¹¹ Sunila antoi itsekin ymmärtää, että tehtävä ei ollut hänelle mieluinen vaan vastentahtoinen.¹¹² Kyseessä saattoi olla kuitenkin tietoinen taktikointi Sunilan puolelta, jotta eduskuntaryhmä olisi lauhtunut ja hyväksynyt helpommin hieman vastahankaisen pääministerikandidaatin. Puolue-elimistä nämä sisäiset ongelmat haluttiin kuitenkin ilmeisesti pitää mahdollisuuksien mukaan erossa, sillä ainakin puolueen lisä-

---

¹⁰⁶ Relander sairastui keväällä 1927 niin vakavasti, että lääkärit pelkäsivät jopa hänen kuolevan.

¹⁰⁷ Relander 1967, s. 428–429; 1968, s. 26–27.

¹⁰⁸ Kalliolaisiksi katsottiin ainakin ministerit Jalo Lahdensuo, P. V. Heikkinen ja K. A. Lohi. Ks. esim. Mylly 1989, s. 217–219.

¹⁰⁹ Relander 1967, s. 473–475.

¹¹⁰ *ibid.*

¹¹¹ Muistiinpanoja vuodelta 1928, kansio 33, Kyösti Kallion kokoelma, KA.

¹¹² Maalaisliiton eduskuntaryhmän kokous 16.12.1927, KMA.

tyt keskushallituksen kokous katsoi, tosin vasta keskustelun jälkeen, että presidentin oikeuteen määrätä pääministeriä ei ollut oikeutta puuttua.¹¹³ Presidentillä oli ollut selvä kanta tällaisia tilanteita varten jo kautensa alussa¹¹⁴ ja samalla linjalla hän halusi toimia koko ajan:

On kyllä totta, että hallitusta muodostettaessa tartuin eräässä vaiheessa asiain kulkuun aivan ratkaisevalla tavalla. Se tapahtui silloin, kun pidin pääministerikysymyksen ratkaisun omissa käsissäni jättämättä sitä maalaisliiton eduskuntaryhmän tai muiden puolue-elinten käsiteltäväksi. Niin menettelin jo senkin vuoksi, että minulla hallitusmuodon mukaan on oikeus päättää pääministeristä, enkä halua presidenttinäoloaikani vähentää presidentin oikeuksia, vaan koetan parhaani mukaan jättää ne koskemattomina seuraajilleni.¹¹⁵

Nämä Relanderin omat sanat kuvaavat hyvin hänen tyyliään. Hän ei jäänyt seuraamaan eristyksiin mitä tuleman pitää, vaan hän halusi olla tiukasti toiminnassa mukana. Ehkä tämä johtui siitä, että hänellä ei ollut ikinä ollut Maalaisliitossa selvää auktoriteettia ja yksilöllistä johtaja-asemaa.¹¹⁶ Ilmeisesti tämän johdosta Relander halusi niin kiihkeästi ottaa osaa pääministerin nimeämiseen ja myös ministerilistaan muuten. Vaikuttamalla tällaisessa hän varmaankin uskoi oman auktoriteettinsa kasvavan, sillä periksi antaminen olisi ollut Relanderin kaltaiselle tunneihmiselle jonkinlainen heikkouden merkki.

Pääasiassa presidentti saikin sellaisen hallituksen kuin oli halunnut, ja hän vaikutti tyytyväiseltä kaikkiin uuden hallituksen ministereihin.¹¹⁷ Ainoa kitkerämpi pala hänelle oli Sunilan apulaismaatalousministeriksi ajama Vihtori Vesterinen. Presidentti oli pettynyt, koska oli luvannut valtioneuvoston jäsenyyden Albin Mannerille¹¹⁸. Ensin hän oli suunnitellut tästä apulaispuolustusministeriä ja sitten apulaismaatalousministeriä. Henkilökohtaisesti Relanderilla ei ollut mitään Vesteristä vastaan. Siitä huolimatta hän yritti ajaa viimeiseen asti Manneria ministeriksi ja saada Sunilan pään kääntymään. Sunila pysyi kuitenkin lujana eikä suostunut taipumaan, koska kaikki muut ministereiksi kaavaillut henkilöt olivat olleet Mannerin ministeriyttä vastaan hyvin tiukasti.¹¹⁹ Apulaismaatalousministeriksi tuli Vesterinen, ja Manner – jota pidettiin presidentin ”tiedottajana” – jäi rannalle.¹²⁰ Relander ei ollut siis pystynyt toteuttamaan koko tahtoaan.

---

¹¹³ Maalaisliiton lisätyn keskushallituksen kokous 12.12.1927, KMA.

¹¹⁴ Relander 1967, s. 45.

¹¹⁵ Relander 1968, s. 14.

¹¹⁶ Nousiainen 1985, s. 102.

¹¹⁷ Relander 1967, 17.12.1927.

¹¹⁸ Albin Manner, 1888–1954, toimittaja ja maalaisliittolainen poliitikko, eduskunnan jäsen 1917–26 ja 1929–33.

¹¹⁹ Relander 1967, s. 480–482.

¹²⁰ Kangas 1998, s. 138–146.

Maalaisliittolaiseen hallitukseen siis päädyttiin. Muutkin puolueet olisivat voineet olla mukana hallituksessa, mutta vaatimukset olivat Maalaisliiton taholta niin kovia, että muut jäivät ulkopuolelle. Sunila oli tosin sanonut presidentille, että ”vilpitön tarkoitus oli, että kokoomus tulisi mukaan hallitukseen”.¹²¹ Sunilan sanat eivät kuitenkaan olleet todellisuutta. Kokoomuslaisista esitetty ohjelma oli liian jyrkkä, esimerkiksi asevelvollisuusajan lyhentämistä, kalliina pidettyä vanhuusvakuutusta ja Lex Kallion kehittämistä vieroksuttiin.¹²² Sunila tiesi varmasti tämän. Edistyspuolue suhtautui ohjelmaan Kokoomusta myönteisemmin, mutta Maalaisliitto ei ollut kovin innokas neuvottelemaan edistyksen kanssa ja puolueen tulo hallitukseen torpattiin Kokoomusta selvemmin. Ruotsalaisillekin ohjelma esitettiin, mutta puolueen kanta oli selvästi hallitukseen menoa vastaan.¹²³ Hallitukseen otettiin kuitenkin mukaan ammattidiplomaatti Hjalmar Procopé, joka oli taustaltaan ruotsalainen poliitikko ja tässä vaiheessa vielä puolueen jäsen. Hallitukseen Procopé tuli kuitenkin ammattiministerinä presidentti Relanderin toivomuksesta.¹²⁴

Vasemmistosta sosialidemokraatit saivat tarjouksen osallistua hallitukseen, mutta oli selvää, etteivät he siihen lähtisi heidän muodostamansa hallituksen juuri kaaduttua. Puolue suhtautui kuitenkin varovaisen myönteisesti Sunilan ja Maalaisliiton hallituksen muodostamiseen, koska se merkitsi, ettei tekeillä ollut oikeiston ja keskustan hallitusta – joka olisi merkinnyt nojautumista ”maan vanhoillisiin aineksiin”. Sosialidemokraatteja miellytti myös Sunilan ohjelma, jota pidettiin jopa uudistusohjelmana. Puolue totesikin tulevansa suhtautumaan hallitukseen ”asiallisesti”. Osa sosialidemokraateista olisi halunnut vielä myönteisempää kannanottoa, mutta sisäisten erimielisyyksien vuoksi tyydyttiin varovaiseen kannanottoon.¹²⁵ Sosialidemokraattien positiiviseen suhtautumiseen oli varmasti vaikuttamassa myös se, että he olivat vuonna 1919 ratkaisseet suhtautumisensa maatalouskysymykseen nimenomaan Sunilan tutkimuksen *Pienviljelys ja sen menestymismahdollisuudet Suomessa* pohjalta.¹²⁶

Porvaripuolueille Sunilan hallituksen muodostaminen oli jokseenkin karvas pettymys. Oli uskottu, että sosialidemokraattisen hallituskokeilun jälkeen alkaisi uusi oikeistoyhteistyön aika. Sen oli Kokoomus asettanut tavoitteeksi jo keväällä 1927, jolloin oli haluttu pyrkiä myös Kallion aseman vahvistamiseen Maalaisliitossa.¹²⁷ Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan valta lankesi kokonaan Maalaislii-

---

¹²¹ Vares 1996, s. 338–339.

¹²² *ibid.*

¹²³ Karimäki 2006, s. 92–93.

¹²⁴ Lemberg 1994, s. 138–139.

¹²⁵ Soikkanen 1975, s. 476.

¹²⁶ Soikkanen 1975, s. 399.

¹²⁷ Karimäki 2006, s. 38.

tolle. Kokoomukselle Sunilan ja presidentti Relanderin toiminta oli suuri pettymys ja sitä pidettiin sanelupolitiikkana, jota ei voitu hyväksyä. Sen sijaan ruotsalaiset suhtautuivat hallitukseen maltillisemmin kuin olisi voinut odottaa maalaisliittolaisen hallituksen ollessa kyseessä. Maltilliseen suhtautumiseen oli lähinnä syynä hallituksen kielipoliittisesti neutraali ohjelma ja aitosuomalaisen jääminen pois ministerin paikoilta.¹²⁸

2.3. Puolueen lehdistö pitää hallitusta pätevänä, mutta pelkää sen romahtavan

Hallituksen synnyttyä sitä kommentoitiin lehdistössä hyvin tiiviisti. Maalaisliiton oman lehdistön suhtautuminen uuteen hallitukseen oli pääsääntöisesti myönteistä. Suuri kiitos annettiin siitä, että hallitus oli saatu koottua nopeasti ja ilman suurempaa melua.¹²⁹ Lehdistö ei kuitenkaan tiennyt aivan kaikkea mitä kulissien takana oli tapahtunut. Hallitus oli tosin synnitetty nopeasti, mutta prosessissa oli ollut omat kipupisteensä.

Uusista ministereistä todettiin näiden olevan varsin kokeneita miehiä. Sen sijaan hallituksen pystyssä pysymisen mahdollisuuksia epäiltiin jonkin verran, koska kyseessä oli vähemmistöhallitus, jonka vastustajia löytyi sekä oikealta että vasemmalta.¹³⁰ Varsinkin Kokoomuksen suhtautumista hallitukseen pelättiin ja lehdissä uskottiinkin, että siitä tulee kaikista kovin vastustuspuolue.¹³¹ Lehdistössä kuitenkin uskallettiin myös naljailla kokoomuslaisille, niin kuin oululaisessa *Liitossa*:

Kykypuolue saa vain seurata sivusta ja parkua, että asiat menevät hornan tuuttiin, kun he eivät ole niitä ohjaamassa.¹³²

Hallituksen pystyssä pysymisen todettiin olevan siis vaikeaa sen ankaran vastustuksen vuoksi, mitä etenkin muiden porvaripuolueiden odotettiin harjoittavan. Samalla kuitenkin uskottiin hallituksen mahdollisuuksiin tehdä suuria palveluksia maan pääelinkeinolle.¹³³ Eräät maalaisliittolaiset lehdet totesivat hallitusohjelmassa korostettujen asevelvollisuusajan lyhentämisen, korkokannan rajoittamisen ja pienviljelijöiden aseman parantamisen olevan sellaisia asioita, joiden perusteella hallituk-

---

¹²⁸ Karimäki 2006, s. 93–94.

¹²⁹ Liitto 20.12.1927 kolumni Aputoimittajan päiväkirjasta.

¹³⁰ Liitto 18.12.1927 Uusi hallitus.

¹³¹ *ibid.*

¹³² Liitto 20.12.1927 kolumni Aputoimittajan päiväkirjasta.

¹³³ *ibid.*

sen pitäisi tukeutua eduskunnassa sosialidemokraattien ja Edistyspuolueen tukeen.¹³⁴ Omia epäilj-
jöitäkin yritettiin julkisessa sanassa tyyntellä:

Sen [hallituksen] kokoonpanossa on myöskin noudatettu sellaista tasapuolisuutta, että
sen pitäisi tyydyttää kaikkia puolueessamme esiintyviä erilaisia virtauksia, jos siinä sel-
laisia on.¹³⁵

Viipurilaisessa *Maakansassa* uuden hallituksen työtaakan ennakoitiin tulevan myös hyvin raskaaksi
johtuen sen kokoonpanosta. Samalla valitettiin sitä, että muut suomalaiset porvaripuolueet – jolla
siis viitattiin Edistyspuolueeseen ja Kokoomukseen – eivät olleet voineet hyväksyä Sunilan esittä-
mää ohjelmaa. *Maakansa* myönsi, että Sunilan ohjelma oli oikeistolle vaikea, mutta sovittelemalla
olisi voitu muodostaa laajempaan parlamentaariseen tukeen nojaava hallitus kuin nyt oli muodostet-
tu.¹³⁶ Toisaalta kuitenkin kiiteltiin sitä, että hallitusneuvotteluissa oli tällä kertaa oltu nopeita, eikä
oltu jääty jatkamaan hedelmättömiä neuvotteluita. *Maakansa* piti myös yhden puolueen hallitusta
parempana kuin kahden puolueen muodostamaa, koska sellaiseen hallitukseen suostuminen olisi
heikentänyt Maalaisliiton asemaa. Sunilan ministerivalintoja kommentoidessaan lehti oli hieman
tyytymätön, sillä ammattiministereitä oli sen mielestä otettu liikaa. Sunilaa itseään kiiteltiin, ja to-
dettiin hallituksen toimivan maataviljelevän väestön menestykseksi ja parhaaksi. Hallitusta luon-
nehdittiin jopa ”maatalousministeristöksi”.¹³⁷

Uuden hallituksen kokoamisen jälkeen *Maakansa* pui pääministeri Sunilan hallituksen ensimmäi-
sessä istunnossa pitämää ohjelmapiuhaa. *Maakansa* piti luonnollisena sitä, että ohjelmapiuha oli
herättänyt laajaa huomiota julkisuudessa, sillä olihan kyse ensimmäisestä puhtaasti maalaisliittolai-
sesta hallitusohjelmasta. *Maakansa* piti Sunilan esittämää hallitusohjelmaa hyvänä, koska siinä tuli-
vat huomioituksi sekä maaseudun työtätekevät kansanainekset, pienviljelijät että maataloustyöväki,
joita *Maakansan* mielestä oli aiemmin laiminlyöty. Talonpoikais- ja pienviljelijäväestöä pidettiin
yhteiskunnan runkona ja sen aseman parantamista oleellisen tärkeänä asiana.¹³⁸ Muutenkin hallituk-
sen ohjelmaa ja erityisesti sen säästölinjaa kiitettiin. Samassa kirjoituksessa puututtiin vielä ministe-
rivalintoihin ja niihin kohdistuneihin arvosteluihin. Ulkoministerivalintaa puolustettiin ja todettiin,

---

¹³⁴ Itä-Savo 20.12.1927, Hallituspula selvitetty.

¹³⁵ Itä-Savo 22.12.1927, kolumni Eduskuntakirje, Hallituspula selvitetty.

¹³⁶ *Maakansa* 18.12.1927, Maalaisliitto jälleen hallitusvastuussa.

¹³⁷ *ibid.*

¹³⁸ *Maakansa* 20.12.1927, Uuden hallituksen ohjelma.

että sillä ei ollut mitään tekemistä Maalaisliiton suomalaisuuspolitiikan kanssa, vaan Procopé oli otettu mukaan ainoastaan asiansa osaavana ammattiministerinä.¹³⁹

Sunilan hallituksen ohjelmaan oltiin siis maalaisliittolaisessa lehdistössä varsin tyytyväisiä. Ministerivalinnat sen sijaan eivät kaikkia miellyttäneet. Ammattiministereiden lisäksi lehdistössä kritisoi-
tiin julkisesti myös Maalaisliiton omia ministereitä. *Maakansan* pakinoitsija Aatami kommentoi, että Itä-Suomessa oli kysely, ovatko Mattson, Hynninen ja Jutila ihan varmasti maalaisliittolaisia ja vastaus oli ollut myöntävä. Heidät oli oppineisuutensa¹⁴⁰ vuoksi päästettävä hallitukseen, ja näin moni tavallinen talonpoika oli jouduttu ohittamaan.¹⁴¹ Paheksuttiin myös sitä, että hallitusta koottaessa ei ollut otettu huomioon maalaisliittolaisia lakimiehiä, vaan että pakolliset lainoppineiden paikat oli täytetty ammattiministereillä.¹⁴² Täysin tyytyväisiä ei siis ministereihin oltu, mutta avoimen tyytymättömyyden sijaan kommentoitiin toiveiden maatalousvaltaisesta ministeristöstä toteutuneen.

Lehdistössäkin annettiin ymmärtää kautta rantain Maalaisliiton jako kahteen leiriin – sunilalaisiin ja kalliolaisiin. Julkinen sana toi esiin Maalaisliiton kannattajien tyytymättömyyden siihen, että hallitukseen oli otettu ministereiksi miehiä, jotka eivät olleet ansioituneet kentällä, vaan jotka pääsivät ministereiksi vain sen takia, että olivat korkeasti koulutettuja. Tämän toimenpiteen katsottiin syrjäyttäneen monen kokeneen talonpojan, joilla olisi ollut enemmän kokemusta ja puolueansioita. Lehdistössä kuitenkin pyrittiin korostamaan, että hallitusta ei ollut koottu vain yhden suuntauksen miehistä, vaan siihen oli otettu mukaan kaikkia tasapuolisesti. Kaikkia Sunilan ratkaisuja ei kuitenkaan täysin purematta nieltä, vaan esimerkiksi ammattiministerien määrää pidettiin tarpeettoman korkeana. Osassa lehdistöä epäiltiin myös hallituksen ohjelman tuottavan sille vaikeuksia, mutta esimerkiksi *Maakansan* mielestä ohjelma perustui tosielämän pohjalle ja oli sellainen, että sitä ”oikeamieliset henkilöt” muistakin puolueista tulisivat pääosin kannattamaan.

2.4. Kritiikkiä Maalaisliiton sisällä

Uudesta hallituksesta pois jätettyä Kalliota koetettiin lepyttää monin tavoin, esimerkiksi presidentti taivutteli Sunilan käymään tervehdyskäynnillä Kallion luona Myös Kalliota, joka toimi eduskunnan puhemiehenä, Relander vannotti toimimaan sen edestä, että näiden kahden kiistakumppanin välit

---

¹³⁹ *ibid.*

¹⁴⁰ Jutila ja Hynninen olivat tohtoreita, Mattsson agronomi.

¹⁴¹ *Maakansa* 20.12.1927, pakina Uusi hallitus.

¹⁴² *Maakansa* 20.12.1927, kolumni Eduskuntakirje.

rakentuisivat hyväksi.¹⁴³ Tällaiset yritykset vaikuttivat kuitenkin hiukan väkinäisiltä, varsinkin kun kaikki osapuolet kyllä tiesivät toistensa toimista ja mielipiteistä erittäin hyvin. Tuskin edes presidentti uskoi näiden kahden välille syntyvään sopuun kovin tosissaan. Lepyttelymielessä Kalliolle myös kommentoitiin, että eihän hän nyt pahaa tykkää, vaikka hänet tällä tavalla sivuutettiin. Asialla oli taas pitkälti aktiivinen presidentti, jonka käytös loukkasi Kalliota, koska hänet oli omien sanojensa mukaan täysin syrjäytetty hallituksen muodostamisprosessissa.¹⁴⁴

Omalle muistikirjalleen Kallio avautui Sunilasta ja hallituksen muodostamisesta. Koottua hallitusta hän piti huonona siksi, että presidentti oli vaikuttanut aivan liian näkyvästi sen kokoonpanoon. Kallio piti myös jokseenkin käsittämättömänä, että sosialidemokraatit suhtautuivat hallitukseen kohtalaisen myötämielisesti ja näkivät Sunilan reformaattorina. Kallio ei itse pitänyt Sunilaa reformaattorina vaan lähinnä maatalouden etujen ajajana niin kuin moni muukin. Hallitukseen hän kuitenkin uskoi, mikäli se pystyisi nojaamaan sosialidemokraattien tukeen.¹⁴⁵ Kallio piti myös todennäköisenä, että Sunila suostuisi tanssimaan sosialistien pillien mukaan, ”sillä hänellä on halu hallita ja hän ottaa tarkoin huomioon, miten se on mahdollista.”¹⁴⁶

Kallio ei ollut suinkaan yksin, vaan hänen kanssaan uutta pääministeriä kritisoiivat monet muutkin maalaisliittolaiset vaikuttajat. Tällaisiin henkilöihin lukeutui myös entinen ministeri Vilku Joukahainen¹⁴⁷, joka vastatessaan Kallion uudenvuodenkirjeeseen kommentoi uutta hallitusta ja sen johtajaa varsin avomielisesti. Hallituksen ohjelmaa Joukahainen piti täysin epärealistisena toteuttaa, koska se veti ”joka suunnalle vinoon kuin rajasuutarin kengänkorko”. Ministeritkään eivät saaneet suurempaa armoa – varsinkaan kalliolaisina pidetyt ministerit – vaan heitä Joukahainen piti nuoleskelupolitiikan harjoittajina.¹⁴⁸

Ulkopuolelle jätetyt olivat hyvin pettyneitä. Albin Manner, jota Relander ei tahdostaan huolimatta ollut saanut mukaan hallitukseen, oli äärimmäisen pettynyt. Manner lähetti tiukkasanaiset kirjeet sekä Sunilalle että Relanderille. Relanderia Manner syytti suurin sanoin Brutukseksi, koska tämä oli

---

¹⁴³ Relander 1967, s. 482–484.

¹⁴⁴ Ks. esim. Hokkanen 1986b, s. 491.

¹⁴⁵ Kyösti Kallion muistiinpanoja vuodelta 1928, Kansio 33, Kyösti Kallion kokoelma, KA.

¹⁴⁶ *ibid.*

¹⁴⁷ Vilku Joukahainen, 1879–1929, kansansivistysmiehen ja maalaisliittolainen poliitikko, toimi mm. sosiaaliministerinä 1920–22 ja 1925 sekä sisäasiainministerinä 1922–24. Maalaisliiton keskushallituksen puheenjohtaja 1918–29.

¹⁴⁸ Vilku Joukahainen Kyösti Kalliolle 3.2.1928, mikrokortti VAY 5500, Saapuneet kirjeet, Kyösti Kallion kokoelma, KA. Katso myös Sunilan hallituksen ohjelma tämän työn liitteenä.

hänet pettänyt eikä hän ollut päässyt ministeriksi. Relanderia tällainen ärsytti suunnattomasti ja hän tunsu suoranaista helpotusta siitä, että Manner ei sittenkään ollut tullut valituksi ministeriksi.¹⁴⁹

Tällainen kritisointi, jota Sunilan hallituksen muodostamisen yhteydessä ja sen jälkeen Maalaisliiton sisällä ilmeni, osoittaa kuinka huonossa tilassa puolue oli, koska aktiivipoliitikkojen lisäksi asiassa oli sanansa sanottavana myös vanhoilla tekijöillä. Molemmat kiistassa mukana olevat puolet koettivat saada taakseen myös puolueen henkisen isän, Santeri Alkion. ”Laihian profeetta” oli kuitenkin vetäytynyt jo syrjään päivänpolitiikasta eikä häntä inspiroinut ajatus ryhtyä antamaan tukea vain toiselle puolelle.¹⁵⁰ Valituksia puolueen jakautumisesta Alkio oli saanut jo ennen Sunilan pääministeriyttäkin, mutta ei silloinkaan ollut puuttunut asiaan.¹⁵¹

On luonnollista, että tukea pyydetään siltä, jolla on suuri auktoriteetti. Alkiolla tätä auktoriteettia oli kaikkiin maalaisliittolaisiin, sitä ei varmaan kukaan tuolloinkaan käynyt kiistämään. Hänen luonteelleen ei kuitenkaan sopinut ryhtyä tukemaan toista osapuolta, koska se olisi voinut pahimmassa tapauksessa johtaa oman luomuksen lopulliseen hajoamiseen kahtia, ja sellaista hän tuskin olisi halunnut. Alkio tyytyi ainoastaan vetoamaan puolueen yhtenäisyyteen aina kun häntä pyydettiin tuomariksi.¹⁵² Alkiolla ei yksinkertaisesti ollut enää voimia isommin sovittelua kiistoja, joten riidat saivat olla ja jäädä. Presidentin käyttöä sovittelijana kukaan ei näytä harkinneenkaan. Häntä ei ilmeisestikään koettu sellaisena kokoavana hahmona, jolla olisi ollut mahdollisuuksia lähentää taistelevia osapuolia. Tähän tilanteeseen vaikuttivat varmasti vuoden 1925 presidentinvaalit.

Tosiasiassa Alkio itsekin oli pettänyt tapahtumien kulkuun. Hän kommentoi hallituksen muodostamisprosessia kirjeessään Lassi Hiekkalalle.¹⁵³ Alkio oli saanut kutsun keskushallinnon kokoukseen, mutta ei ollut päässyt paikalle. Se mitä Alkio oli saanut kokouksesta ja sen kulusta tietää, oli aiheuttanut hänelle valtavan pettymyksen. Hänen mukaansa kokousta oli johdettu niin, että sillä ei ollut mitään merkitystä. Alkio kuitenkin luotti, että hallitusohjelmaan saataisiin vielä suomalaisuusasia ja kieltolaki tiukemmin mukaan. Kokoonpanoltaan hallitus olisi Maalaisliiton patriarkan mielestä saanut olla kolmen suomalaisen porvarillisen puolueen hallitus. Pelkän Maalaisliiton muodostamaa hallitusta Alkio piti järjettömänä, koska sen kohtalo riippuisi vain toisten puolueiden armosta ja siksi että:

---

¹⁴⁹ Relander 1967, s. 487.

¹⁵⁰ Mylly 1989, s. 219.

¹⁵¹ Kalliokoski 2002, s. 106–108.

¹⁵² Alanen 1976, s. 613.

¹⁵³ Santeri Alkio Lassi Hiekkalalle 15.12.1927, Kansio 1, Lassi Hiekkalan kokoelma, KA.

Sellaisessa luovimisessa kysytään enempi diplomaattista taitoa kuin mitä meillä on käytettävissä. Ja kalliin periaatteellisen hintansa ne vaativat muista puolueista otetut ammattiministeritkin.¹⁵⁴

Alkio ei siis selvästikään luottanut pelkän Maalaisliiton varaan rakennettuun hallitukseen. Prosessia hän moitti myös siitä, että eduskuntaryhmä ja keskushallinto eivät saaneet olla mukana hallitusohjelmaa laadittaessa, vaikka se olisi ollut ehdottoman tärkeää varsinkin siinä tilanteessa, kun tuloksena näytti olevan Maalaisliiton hallitus. Alkion mielestä hallituksen päämiehestäkin olisi pitänyt saada keskustella, mutta nyt niin ei ollut tapahtunut. Kirjeessään Alkio kuitenkin totesi, että asioiden ollessa näin ei kuitenkaan voi tehdä muuta kuin olla lojaali hallitukselle ja yrittää auttaa asioiden kulkemista parhaaseen suuntaan.¹⁵⁵

Maalaisliiton sisällä kritiikki uuden hallituksen muodostamista kohtaan oli melko kovaa. Jos muut puolueet olivat pitäneet hallituksen muodostamista sanelupolitiikkana, niin samansuuntaisia olivat monien maalaisliittolaistenkin kannat. Huolta aiheutti se, että puolue oli voimakkaasti jakaantunut ja epäiltiin, että voisiko hallitus toimia kun se oli pelkästään Maalaisliiton varaan rakennettu. Pääministeri Sunilan kutsusta järjestettiin tammikuussa tilaisuus, jonne kutsuttiin hallitus, Maalaisliiton keskushallitus ja Maalaisliiton sanomalehtimiehet.¹⁵⁶ Tässä neuvottelukokouksessa Sunila selosti maalaisliittolaisen hallituksen ajamaa keskustapolitiikkaa ja muut ministerit sitä kuinka tärkeää oli, että lehdet tukevat hallitusta. Pientä kritiikkiä esitettiin vielä siitä, että Kallio ja Reinikka oli sivuutettu ministereitä valittaessa ja ulkoministeriksi oli otettu Procopé.¹⁵⁷ Lehtimiehet ja muut kuitenkin vakuuttivat tukevansa hallitusta, mikäli se ajaisi ohjelmansa mukaista maalaisliittolaista politiikkaa.

Sunila oli ilmeisen tyytyväinen siihen, että oli järjestänyt neuvottelutilaisuuden ja sopinut asioista. Myös Sunilan vanha antagonisti, Savon Sanomien päätoimittaja ja Maalaisliiton entinen puoluesihteerin, Lassi Hiekkala lausui tyytyväisyytensä neuvottelukokouksen johdosta ja vakuutti sen lisänsä luottamusta hallituksen ja Maalaisliiton sanomalehtien välillä.¹⁵⁸ Presidentti Relanderkin totesi päiväkirjalleen tyytyväisyytensä siitä hyvästä mielialasta, joka neuvottelukokouksessa oli vallinnut ja odotti Maalaisliiton lojaalia suhtautumista hallitukseen ja sen politiikkaan.¹⁵⁹

---

¹⁵⁴ *ibid.*

¹⁵⁵ *ibid.*

¹⁵⁶ Pöytäkirja Maalaisliiton sanomalehtimiesten sekä keskushallituksen ja hallituksen (valtioneuvoston) maalaisliittolaisten jäsenten yhteisestä neuvottelukokouksesta pääministerin asunnossa Vuorimiehenk. 1., tammikuun 15 p:nä. 1928, KMA.

¹⁵⁷ *ibid.*

¹⁵⁸ *ibid.*

¹⁵⁹ Relander 1968, s. 19–20.

Järjestämällä neuvottelukokouksen Sunila halusi selvästi poistaa niitä jännitteitä, joita Maalaisliitossa oli syntynyt hallituksen muodostamisvaiheessa. Kokous olikin onnistunut tilaisuus, koska pettymyksistä huolimatta maalaisliittolaiset kritisoijat taipuivat enimmäkseen sille linjalle, että hallitukselle tulee olla lojaali huolimatta kaikesta siitä mitä hallituksen muodostamisen aikana oli tapahtunut. Hallituksen asema nähtiin niin vaikeaksi, että sille ei haluttu enää omassa puolueessa aiheuttaa tarpeetonta vahinkoa. Kritiikkiä Sunilaa kohtaan kokous ei kuitenkaan poistanut, mutta maalaisliittolaiset pyrkivät pitämään riitansa ominaan, niin että ainakin ulkonaisesti kaikki olivat hallitukselle lojaaleita.

3. Maalaisliiton sisäisiä linjoja ja ongelmia Sunilan hallituksen aikana

Sunilan hallituksen tultua muodostetuksi Maalaisliitto oli siis kahtia jakautunut puolue. Kaikkia halukkaita ei ollut haluttu ottaa hallitukseen. Vaikka ulospäin Maalaisliitto pyrki näyttämään eheältä ja Kalliokin tuki virallisesti hallitusta ja pääministeriä, sisäisesti Maalaisliitto oli rikki pahemmin kuin koskaan. Pääministeri, joka ei itse ollut eduskunnan jäsen, koetti järjestellä asioita mieleiseensä suuntaan varsinkin eduskuntaryhmässä. Puolueen linjaan Sunila yritti vaikuttaa myös puheillaan. Muut puolueet tajusivat Maalaisliiton tilanteen ja pyrkivät käyttämään sitä lyömäaseena hallitusta vastaan.

3.1. Puhemiesnäytelmä – pettymys koko puolueelle

Sunilan hallituksen tultua nimitetyksi joulukuussa poliittinen elämä rauhoittui joulunvieton takia seuraavan vuoden alkupuolelle asti. Rauha ei kuitenkaan ollut pitkäaikainen. Maalaisliitossa pohdittiin kovin aktiivisesti Kyösti Kallion asemaa puolueen sisällä. Kalliohan oli moninkertainen ministeri ja istunut viimeksi puhemiehen paikalla. Sunilan hallituksen tultua nimitetyksi hän ei kuitenkaan enää ollut halukas jatkamaan puhemiehenä. Kallio halusi siirtyä eduskuntaryhmän johtoon.

Eduskuntaryhmässä Kallio saikin kannatusta puheenjohtajuudelleen ja hänet valittiin ryhmän johtoon vahvalla kannatuksella saaden 33 ääntä. Kallion noustua puheenjohtajan paikalle alkoi kiivas keskustelu siitä, kenet Maalaisliitto haluaisi eduskunnan puhemiehen paikalle. Puolueessa ilmeni selvää eripuraisuutta asian suhteen. Kalle Lohi huomautti, että maalaisliittolaiset eivät voisi tässä tilanteessa missään tapauksessa ajaa kokoomuslaista puhemieheksi, koska se merkitsisi hallitukselle

vaikeuksia. Hallituksen ohjelmahan oli vasemmalle päin kallellaan ja se, että Maalaisliitto nyt heti menisi ja ajaisi kokoomuslaista puhemieheksi ajaisi vasemmiston heti hallituksen kimppuun.¹⁶⁰

Lohi esittikin Kalliota Maalaisliiton puhemiesehdokkaaksi. Ehdotus sai eduskuntaryhmässä huomattavaa kannatusta. Lohta nousivat kannattamaan muun muassa Matti Pitkänen ja Vihtori Vesterinen. Pitkäsen mukaan vain ajamalla maalaisliittolaista puhemieheksi puolue voisi olla neutraali vasemmiston ja oikeiston välillä. Kaikki eivät kuitenkaan olleet samaa mieltä ja esimerkiksi Reinikka kannatti voimakkaasti puhemieheksi Kokoomuksen Paavo Virkkusta. Reinikka korosti, että Virkkusen valinta puhemieheksi ei olisi missään tapauksessa mielenosoitus vasemmistoa kohtaan, vaan eduskunta tarvitsisi harkitsevan miehen johtoonsa – millainen Virkkunen hänestä oli.¹⁶¹

Kallion ajamista puhemieheksi vastusti ryhmässä myös Juho Ryytänen. Ryytänen sanat olivat vielä selvemmat kuin kenenkään muun: hänen mielestään Kallio oli ehdottomasti pidettävä ryhmän johdossa. Kallion puhemieheksi ryhtyminen olisi merkinnyt Ryytäsestä sitä, että Maalaisliitto ja eduskuntaryhmä olisi orientoitunut vasemmalle, ja sitä hän ei pitänyt terveellisenä. Paavo Saarinen oli taas sitä mieltä, että Maalaisliiton olisi nyt koetettava lepyttää Kokoomusta ja antaa sille puhemiehen paikka. Hänen katsoi, että sillä hyvitetäisiin se, että Sunilan hallitus oli nimittänyt lääkintöhallituksen johtoon sosialidemokraattien Hannes Ryytänen eikä Kokoomuksen Eino Suolahtea.¹⁶²

Ryytänen oli varmasti oikeammassa kuin hän uskoikaan. Presidentti Relander uskoi, että Sunilan ja hänen kannattajiensa oli tarkoitus ”potkaista” Kallio ylöspäin eduskunnan puhemieheksi, jotta ryhmän johtoon saataisiin sunilalainen Juhani Leppälä ja näin ryhmä olisi Sunilan taskussa. Relander uskoi myös, että Sunila oli valmistanut Vesterisen ja Lohen ajamaan Kallion puhemiesehdokkuutta ryhmässä niin, että tämä saisi riittävän kannatuksen ja pääministeri saisi rauhan oman ryhmänsä taholta.¹⁶³ Pääministerin olisi varmasti ollutkin jonkun verran vapaampaa toimia jos ryhmä olisi ollut hänen kannattajansa käsissä.

Sunilan tavoite ei kuitenkaan toteutunut. Kallio oli ryhmässä täysin omaa ehdokkuuttaan vastaan ja Virkkusta kannatettiin huomattavassa määrin puhemieheksi. Suoritettussa äänestyksessä tultiin siihen tulokseen, että Maalaisliitto kannattaisi puhemieheksi Kokoomuksen Virkkusta. Ensimmäiseksi varapuhemieheksi päätettiin kannattaa sosialidemokraattia, vaikka puolueesta löytyi tahoja, jotka

---

¹⁶⁰ Maalaisliiton eduskuntaryhmän kokous 31.1.1928, KMA.

¹⁶¹ *ibid.*

¹⁶² *ibid.*

¹⁶³ Relander 1968, s. 28–29.

eivät ajatusta hyväksyneet. Toiseksi varapuhemiesehdokkaaksi Kallio kuitenkin saatiin taivuteltua – siinäkin Lohi ja Vesterinen tekivät kovan työn.¹⁶⁴ Sunilan ryhmäkunta ei ollut päättänyt antaa periksi, vaan yritys saada Kallio pois ryhmän keskiöstä oli kova. Kalliolle tämä oli varmasti kova paikka.

Eduskunnan kokoonnuttua seurasi puhemiesvaali. Paavo Virkkusesta tuli odotetusti puhemies, mutta varapuhemiesten kohdalla Maalaisliiton suunnitelma petti. Sunila oli sopinut sosialidemokraattien kanssa Kallion valinnasta puhemieheksi, mutta kun asetelma oli muuttunut ja Maalaisliitto kannattikin Virkkusta puhemieheksi, olivat sosialidemokraatit päätyneet yhteistyöhön ruotsalaisten kanssa.¹⁶⁵ Tämä käänsi asetelman niin, että ensimmäiseksi varapuhemieheksi valittiin sosialidemokraatti Rieti Itkonen ja toiseksi varapuhemieheksi nousi ruotsalaisten Ragnar Furuhjelm. Kallio sai kyllä toisen varapuhemiehen vaalissa ensimmäisellä kierroksella eniten ääniä, mutta seuraavalla kerralla hän hävisi Furuhjelmille äänin 82–81.¹⁶⁶

Poissa puhemiesvaalista olivat ministerit Vesterinen ja Niukkanen. Tätä presidentti piti merkinä siitä, että hallitus ei luottanut Kallioon ja halusivat näin rankaista tätä siitä että ei ollut alun perin suostunut puhemieheksi, mikä oli todennäköisesti ollut Sunilan ryhmäkunnan alkuperäinen tarkoitus. Kallio haukkuikin – tosin nimiä mainitsematta – edustajia siitä että nämä eivät olleet pysyneet paikoillaan tärkeitten asioiden ollessa kyseessä.¹⁶⁷ Katkeruus oli ilmeinen. Enempää riitaa asiasta ei kuitenkaan tuossa vaiheessa syntynyt ja Kallio siirtyi eduskuntaryhmän johtoon, kuten oli kaavailut. Omien sanojensa mukaan hän pystyi sieltä käsin parhaiten huolehtimaan ryhmän tuesta hallitukselle.¹⁶⁸

Lehdistössä puhemiesvaali aiheutti jonkin verran kirjoittelua. *Maakansassa* todettiin, että oli jo etukäteen vaikeaa tietää millaiseen tulokseen puhemiesvaali johtaisi. Otaksuttiin, että Maalaisliitto ei olisi edes missään vaiheessa halunnut puhemiehen paikkaa, kun kerran se oli jo hallitusvastuussa. *Maakansan* mielestä vaalista olikin tullut henkilövaali ja se piti Virkkusen valintaa onnistuneena. Sen sijaan Itkosta ei hyväksytty.¹⁶⁹ *Liiton* mukaan jotkut olivat pitäneet puhemiesvaalia huonona enteenä Maalaisliitolle, mutta lehti oli itse sitä mieltä että vaali oli huono ”profeteerauksen” aihe. Pieni pettymys kuitenkin paistoi *Liitonkin* kirjoituksesta. Sen aiheutti toisen varapuhemiehen paikan

---

¹⁶⁴ Maalaisliiton eduskuntaryhmän kokous 31.1.1928, KMA.

¹⁶⁵ Muistiinpanoja vuodelta 1928, kansio 33, Kyösti Kallion kokoelma, KA.

¹⁶⁶ Kommunistit pitivät kiinni omasta ehdokkaastaan Mauritz Rosenbergistä, mutta hän ei saanut muilta tahoilta kannatusta. Ks. esim. Jääskeläinen 1973, s. 82–83.

¹⁶⁷ Maalaisliiton eduskuntaryhmän kokous 3.2.1928, KMA.

¹⁶⁸ Hokkanen 1986b, s. 493.

¹⁶⁹ Maakansa 2.2.1928, Eduskunnan puhemiesten vaali.

meneminen ruotsalaisille, ja tästä syytettiin Kokoomusta.¹⁷⁰ *Liiton* eduskuntapakinoitsija Edusmies syytti suoraan Maalaisliiton omia miehiä toisen varapuhemiehen paikan menettämisestä. Samalla tuotiin esiin se, että sosialidemokraatit olivat kostaneet Maalaisliitolle tässä vaalissa ja todettiin että tämä oli oireellinen ilmiö, joka voi johtaa jatkossakin ruotsalaisten ja sosialidemokraattien yhteistoimintaan. Edusmiehen mielestä oli kuitenkin hyvä, että Maalaisliiton eduskuntaryhmää johti nyt sen kokenein mies.¹⁷¹

Muissakin Maalaisliiton lehdissä vaaliin puututtiin. *Ilkka* totesi pääkirjoituksessaan puhemiesvaalia usein pidetyn jonkinlaisena poliittisena ilmapuntarina siitä, minkälaiset tuulet poliittisessa elämässä tulisivat puhaltamaan. Lehti oli kuitenkin sillä kannalla, että vaalin merkitystä oli aina ylikorostettu. Virkkusta lehti piti pätevänä puhemieheksi, mutta oli myös pettynyt siihen, että Maalaisliitto ei saanut toisen varapuhemiehen paikkaa, vaikka se olisi ollut kohtuullista. Paikan menettämisestä syytettiin sosialistien menettelyä.¹⁷² *Lallissakin* puhemiesvaalia pidettiin tavanomaista mielenkiintoisampana. Tulos johtui lehden mukaan siitä, että Maalaisliitto ei ollut suostunut antamaan puhemiehen nuijaa sosialidemokraattien Itkoselle. Samalla kummeksuttiin sitä, että Maalaisliittoa syytettiin liittoutumisesta oikeiston kanssa. *Lalli* totesi puhemiehen valinnan menneen niin, että asiallisista syistä oli päädytty kannattamaan Virkkusta, joka oli pätevä kun taas Itkonen ei ollut. Sosialistien kosta Maalaisliittoa kohtaan pidettiin käsittämättömänä.¹⁷³ *Savon Sanomien* pakinoitsija Maan-Jussi totesi, että syrjästä katsoen tuntui hyvin omituiselta, että Suomen valtiollisen elämän kunnioitetummas- ta miehestä ei ollut tullut puhemiestä. Pakinoitsijan mielestä Maalaisliitto ei kuitenkaan ollut edes missään vaiheessa tarkoittanut omaa miestänsä puhemieheksi, kun sillä oli hallitus hoteissaan. Sen sijaan varapuhemiehen paikka olisi saanut lohjeta. Lopulta Maan-Jussi kuitenkin totesi asian olevan melko tyhjänpäiväisen ja pääasian olevan sen, että työt hoidetaan.¹⁷⁴ *Savon Sanomien* toinen pakinoitsija Juhani totesi puhemiesvaalin menneen Maalaisliiton osalta mönkään siksi, etteivät ”nosket”, siis sosialidemokraatit, olivat ottaneet nokkiinsa, kun Maalaisliitto ei ollut tukenut sosialidemokraatteja. Juhani huomautti, että Maalaisliiton pitäisi ottaa tapauksesta opikseen ja muistaa, ”että ei pidä olla liian hyväuskoinen ja antaa marjatuohista, kun sen on kerran saanut, vieraiden näppeihin.”¹⁷⁵

---

¹⁷⁰ Liitto 4.2.1928, pakina Meiltä ja muualta.

¹⁷¹ Liitto 4.2.1928, pakina Eduskuntakirje.

¹⁷² Ilkka 2.2.1928, Puhemiehen vaali.

¹⁷³ Lalli 5.2.1928, Puhemiesvaalin jälkeen.

¹⁷⁴ Savon Sanomat 4.2.1928, pakina Maan-Jussin mietteitä.

¹⁷⁵ Savon Sanomat 4.2.1928, pakina Sitä on taas käyty herrojen kanssa marjassa.

Puhemiesvaali oli varmasti kova pettymys Sunilalle ja hänen ryhmäkunnalleen. Kyösti Kalliota ei saatu ”potkaistua” ylöspäin ja ryhmää sunilalaisten haltuun kuten alun perin oli suunniteltu. Kalliota ei myöskään ollut saatu painostettua ehdokkaaksi, vaikka niin oli ollut tarkoitus, ja josta Sunila oli jo käynyt jo etukäteen sopimassa sosialidemokraattien kanssa. Kun sitten puhemiesehdokkaaksi valikoituikin Virkkunen, oli se luonnollisesti sosialidemokraateille sellainen pettymys, että Maalaisliittoa ei voitu tukea varapuhemiesvaalissa. Maalaisliiton lehdet syyttelivät sosialidemokraatteja käsittämättömästä menettelystä, mutta kaikilla ei varmaankaan ollut tietoa pelistä jota Sunila ja hänen kannattajansa olivat käyneet. Lehdissä oli myös oikeaan osuneita arvioita. *Liiton* pakinoitsijan Edusmiehen toteamus siitä, että sosialidemokraattien ja ruotsalaisten yhteistyö puhemiesvaalissa oli oireellista, osoittautui melko paikkansa pitäväksi.

Maalaisliitolle puhemiehen paikan menettäminen oli myös arvovaltatappio, koska ensimmäistä kertaa itsenäisyyden aikana se ei saanut yhtään edustajaa puhemiehistöön. Asiaa koetettiin kyllä selitellä sillä, että hallitusvastuun takia ei puhemiehen paikasta ollut niin väliksi. Oma edustaja olisi kuitenkin tahdottu edes varapuhemieheksi. Agraaripuoluetta tilanne närkästytti. Puhemiesvaalin tulos harmitti myös Sunilan vastustajia, mutta se oli Vilku Joukahaisen mielestä osoitus tilanteen sekasotkuisuudesta Maalaisliiton sisällä.¹⁷⁶ Myös Sunilan toive siitä, että hän olisi saanut ryhmän haltuunsa oman miehen kautta, oli kaatunut. Eduskuntaryhmä ei kääntynyt vasemmalle, niin kuin Juho Ryytänen oli pelännyt.

Asia jäi kalvamaan ilmeisesti Sunilankin mieltä, sillä hän järjesti helmikuun alussa kutsut, joihin oli kutsuttu Maalaisliiton eduskuntaryhmä ja presidentti Relander. Relanderin mielestä kyseessä oli ”rauhanpiipun polton” merkeissä järjestetty tilaisuus. Sunila oli tilaisuudessa korostanut, että ”minikäänlaiset juonittelut ja intrigit” eivät saaneet tulla kysymykseen, jos mieli pysyä talonpojan asialle uskollisena. Siinä mielessä tilaisuus olikin onnistunut, että muiden vieraiden jo lähdettyä paikalle jäivät vielä isännän lisäksi presidentti Relander, Kallio ja Leppälä. Puhevälit eivät siis olleet kokonaan katkenneet, vaikka puhemiesnäytelmä oli rasittanut puolueen sisäisiä suhteita. Tosin täysin onnistunut ilta ei ollut, sillä paikalle eivät saapuneet aivan kaikki. Pois tilaisuudesta jäivät Tyko Reinikka, Paavo Saarinen, Antti Juutilainen ja E. M. Tarkkanen. Relanderin mukaan kyse oli siitä, että he olivat edelleen katkeroituneita, koska eivät olleet tulleet valituksi ministereiksi.¹⁷⁷ Jalo Lah-

---

¹⁷⁶ Vilku Joukahainen Kyösti Kalliolle 3.2.1928, Mikrokortti VAY 5500, Kyösti Kallion kokoelma, KA.

¹⁷⁷ Relander 1968, s. 34–35.

densuo piti heidän poisjääntään tilaisuudesta moitittavana, sillä hänen mielestään Sunilalla oli epäkiitollinen tehtävä tasapainoilla oikeiston ja vasemmiston välissä.¹⁷⁸

Maalaisliitossa oli siis kahdenlaista ilmaa puhemiesnäytelmän jälkeen suhteessa pääministeriin ja hallitukseen. Enemmistö seisoi pääministerin takana, myös Kallio, vaikka hallituksen muodostaminen ja puhemiesnäytelmä olivatkin olleet katkeria paloja monelle. Maalaisliiton enemmistö katsoi hallituksen tukemisen olevan välttämätöntä, sillä sen asema vähemmistöhallituksena oikeiston ja vasemmiston välillä oli vaikea. Mutta yksimielisyys ei ollut täydellistä, vaikka yritys siihen suuntaan olikin kova. Maalaisliitosta löytyi katkeroituneita poliitikkoja, jotka kokivat Sunilan syrjineen heitä hallitusta muodostettaessa.

3.2. Maalaisliiton puoluekokouksessa pääministeri vaatii puolueelta yksimielisyyttä – mutta pinnan alla kihisee

Toukokuun 14. päivä Maalaisliitto järjesti puoluekokouksen, jossa puitiin monipuolisesti poliittista tilannetta. Luonnollisesti kokouksessa otettiin kantaa myös hallitukseen ja Maalaisliiton asemaan siinä. Pääministeri Sunila piti kokouksessa laajan puheen, jossa hän selosti hallitusta ja Maalaisliiton asemaa siinä. Puhe ei kuitenkaan rajoittunut yksin hallituksen asemaan, vaan siinä Sunila otti reippaasti kantaa myös aiempiin poliittisiin tapahtumiin ja Maalaisliiton sekä muiden puolueiden suhteisiin.

Kerraten hallituksen muodostamisen vaiheita pääministeri totesi, että oli luonnollista että Maalaisliitto suurimpana oppositiopuolueena muodosti hallituksen. Sunilan mukaan epäonnistuminen hallituksessa olisi ollut puolueelle tuhoisaa, mutta riskistä huolimatta askel päätettiin ottaa ja muodostaa puhtaasti maalaisliittolainen hallitus. Pääministeri kertoi puheessaan myös siitä, miten Maalaisliiton ja Edistyspuolueen suhteet olivat olleet vielä jokin aikaa sitten hyvin läheiset ja miten puolueet yhdessä olivat kantaneet hallitusvastuuta edustaen niin sanottua keskustasuuntaa. Sunilan mukaan ratkaiseva tekijä välien katkeamisessa oli ollut vuoden 1925 presidentinvaali. Tämän jälkeen Edistyspuolue oli Sunilan sanojen mukaan muuttunut entistä enemmän epämääräisemmäksi, hapuilevaksi ja hajanaiseksi. Sunila moitti edistyspuoluelaisia siitä, että nämä olivat antautuneet tunteiden vietäviksi. Edistyspuolueen heikentyessä Sunila totesi Maalaisliiton vahvistuneen ja joutuneen tosi-

---

¹⁷⁸ Kakkuri 1999, s. 228–229.

asiallisesti yksin keskustapolitiikan hoitajaksi. Maaseudulta tulevan kannatuksen Edistyspuolue oli Sunilan mukaan menettänyt täysin.¹⁷⁹

Kokoomukseenkin Sunila otti puheessaan kantaa. Sunilan mukaan Maalaisliiton oli mentävä mukaan kahteen hallitukseen (Tulenheimon hallitus ja Kallion II hallitus), koska puhdasta maalaisliittolaista hallitusta ei pidetty siinä tilanteessa suotavana ja Edistyspuolue oli kieltäytynyt hallitusyhteistyötä. Sosialidemokraatit taas pidättyivät syrjässä poliittisesta vastuusta. Sunilan mukaan Maalaisliitto ei Kokoomuksen kanssa hallituksessa ollessaan voinut toimia varsinaisen ohjelmansa puitteissa, ja hallitus leimattiin oikeistolaiseksi, juopa Maalaisliiton ja vasemmiston välillä syveni. Sunilan mukaan Maalaisliiton tuli keskustapuolueena tasoittaa oikeiston ja vasemmiston välistä jyrkkää kuilua ja tämä ei ollut mahdollista oltaessa oikeiston kanssa samassa hallituksessa.¹⁸⁰

Suurista puolueista pisimpään Sunila käsitteli puheessaan sosialidemokraatteja. Sunila totesi, että puolueen kehitystä oli mielenkiintoista seurata niin yleisisänmaallisesta kuin maalaisliittolaisesta näkökulmasta. Sosialidemokraattien hän katsoi käyneen läpi kiirastulen, jossa puolue oli hylkäämässä marxilaisuuden ja tilalle oli nousemassa pienyritteliäisyyttä ja pienviljelystä suosiva kanta. Sosialidemokraattien hallituksessa olon Sunila katsoi vaikuttaneen puolueeseen myös erittäin terveellä tavalla ja tehneen siitä entistä vastuullisemman. Samalla hän kuitenkin totesi, että sosialidemokraattien keskuudessa oli käynnissä suuntataistelua, jonka lopputulos ei ollut yhdentekevä. Sunilan mielestä olisi tärkeää että maaseutua ja maataloutta edustavat intressit pääsisivät voimistumaan sosialidemokraateissa.¹⁸¹

Kommunismiin puheessa otettiin tiukka kanta. Sunilan mielestä sosialidemokraateissa oli runsaasti ainesta, joka oli taipuvaista solumaan parlamentaarisisista muodoista kommunismiin. Sunila totesi, että Maalaisliitolla oli mahdollisuus estää tällainen vaarallinen kehitys uudistusystävällisellä politiikalla. Samalla Sunila korosti, että jos Maalaisliitto uudistuspolitiikalla saisi sosialidemokraatit ajamaan maaseudun yhteiskunta- ja talouspoliittisia parannuksia, se olisi paras lääke kumouksellisuutta vastaan ja näin isänmaallisestikin olisi paljon saavutettu.¹⁸²

---

¹⁷⁹ Liitto 19.5.1928, Maalaisliitto hallituksessa. Pääministeri J. E. Sunilan puhe maalaisliiton puoluekokouksessa 14.5.1928. Sunilan puhe julkaistiin kokonaisuudessaan useissa maalaisliittolaissa lehdissä. Keskustan ja maaseudun arkistosta puhetta ei ole löytynyt, joten olen joutunut turvautumaan lehtien julkaisemaan versioon.

¹⁸⁰ *ibid.*

¹⁸¹ *ibid.*

¹⁸² *ibid.*

Sunila toi puheessaan selvästi esiin sen, mikä oli hänen kantansa muihin puolueisiin ja minkälaista kehitystä hän toivoi politiikassa tapahtuvan. Edistyspuolueeseen hän suhtautui melko myönteisesti, mutta piti sitä liian hajaantuneena, niin että Maalaisliitto oli joutunut yksin keskustapolitiikan vastuunkantajaksi. Kokoomukseen Sunila suhtautui melko karsaasti, koska sen kanssa toimiessaan Maalaisliitto ei voinut toteuttaa varsinaista tarkoitustaan ja toimia ohjelmansa puitteissa. Sen sijaan sosialidemokraatteihin Sunila oli ottanut myönteisen asenteen ja piti puolueessa ollutta kehitystä oikeaan suuntaan menevänä. Sunilan puheesta saattoi ymmärtää, että hänen mielestään isänmaallista olisi ollut, jos asioita olisivat hoitaneet Maalaisliitto ja sosialidemokraatit yhdessä.

Käsiteltyään muut puolueet (ruotsalaisiin Sunila ei puuttunut) Sunila siirtyi puhumaan hallituksesta. Sunila totesi kehityksen tehneen valmistavaa työtä puhtaasti maalaisliittolaiselle hallitukselle. Puheessa pidettiin myös selvänä Maalaisliiton yleispoliittisena periaatteena olevan kansan eheyttäminen auttamalla heikkoja ja vähäväkisiä. Sunila korostikin, että tältä pohjalta oli selvää, että maalaisliittolaisen hallituksenkin ohjelmassa nämä yhteiskunta- ja talouspoliittiset asiat otettiin esille. Eri-tyisesti Sunila korosti maaseudun huomioonottamista, sillä hänen mukaansa se oli jätetty kaikesta vähäosaisemmaksi yhteiskunnan huollosta. Pääepäkohtana Sunila piti maaseudun tilattoman väen asemaa mutta totesi samalla Maalaisliiton tehneen paljon tämän ongelman poistamiseksi, ollen kuitenkin sitä mieltä, että paljon oli vielä tekemistä edessä. Eri-tyisen huolestunut Sunila oli mahdollisuudesta, että pientilallisten lapsista muodostuu uusi tilaton väestö. Asutustoiminnan ulottamista pientilallisten lapsiin Sunila pitikin tärkeänä kysymyksenä.¹⁸³

Maataloudelliset asiat olivat muutenkin Sunilan puheessa keskeisessä osassa. Asutustoiminnan ohella puheessa korostettiin sitä, että pienviljelijöiden asemaa piti pyrkiä parantamaan kaikin mahdollisin tavoin. Sunila korosti myös, että avun ei tullut rajoittua vain kaikista heikoimmassa asemassa oleviin, vaan maalaisliittolaisen hallituksen – Sunila käytti sanoja ”Suomen talonpoikaispuoleen riveistä lähtenyt hallitus” – tuli ehkäistä tuhoja ja luoda kestävä pohjaa talonpojan ammatin menestykseksi. Sunilan mielestä tämä saavutettaisiin vain sillä, että tuotanto saatettaisiin kannattavaksi, ja hän korosti hallituksen toimivan niin, että nämä tavoitteet saavutettaisiin.¹⁸⁴

Hallituksen toimista Sunila totesi puheessaan, että suuria kysymyksiä olivat pysyvän tullitariffin aikaansaaminen, joka oli komitean käsiteltävänä, uudet verolait sekä vanhuus- ja työkyvyttömyysvakuutus. Vanhuus- ja työkyvyttömyysvakuutusta Sunila piti erittäin tärkeänä kysymyksenä ja tote-

---

¹⁸³ *ibid.*

¹⁸⁴ *ibid.*

si hallituksen antavan asiasta eduskunnalle esityksen syksyllä. Puhuessaan hallituksen ohjelmasta ja tavoitteista pääministeri puuttui myös kysymykseen asevelvollisten palvelusajasta. Hallitusohjelmassa oli puhuttu asevelvollisten palvelusajan lyhentämisestä. Tämä oli antanut oikeistolle aihetta hyökätä hallitusta vastaan. Sunila kuitenkin vetosi siihen, että maalaisliittolaisen hallituksen oli toimittava Maalaisliiton ohjelman pohjalta, jossa todettiin ” Puolustuslaitoksen kustannukset on saatava nykyisestään huomattavasti vähenemään ja asevelvollisuuden suorittaminen kansalaisille mahdollisimman helpoksi.” Sunila totesi, että asia oli vielä komitean mietittävänä eikä mitään ratkaisua ollut vielä tehty.¹⁸⁵

Käsiteltyään hallituksen ohjelmaa Sunila puuttui hallituksen ja eduskunnan väliseen suhteeseen. Eduskunnan Sunila kertoi suhtautuneen hallitukseen ja sen esityksiin sangen myönteisesti, ja oli ilmeisen tyytyväinen, kun eduskunta oli hyväksynyt esitykset maanparannusrahosta ja valtion viljavarastosta. Eduskuntaa pääministeri kiitteli myös siitä, että se oli kohottanut avustuksia maanviljelyspalkkioista hallituksen esittämästä 6 miljoonasta markasta peräti 20 miljoonan markkaan. Sosialidemokraatteja Sunila kuitenkin ripitti puheessaan yhdestä seikasta, nimittäin siitä, että nämä olivat vastustaneet hallituksen esitystä sianlihan ja kananmunien vientipalkkioista. Pääministeri korosti, että kyseinen esitys oli tehty helpottamaan nimenomaan pienviljelijöiden toimeentuloa ja näin maalaissosialidemokraattien pitäisi tajuta, että kyseessä on hallituksen auttava käsi.¹⁸⁶

Puheessaan Sunila toi esiin sen, että kevätpuoli oli mennyt hallituksen elämässä melko rauhallisesti eikä erityisen suuria sisä- tai ulkopoliittisia tapauksia ollut sattunut. Suurempaa huomiota herättänyt tapaus olivat kevään 1928 kommunistipidätykset, joihin Sunilakin puuttui puheessaan. Sunila kertoi Etsivän keskuspoliisin saaneen selville maanalaisen järjestön, jonka tarkoituksena oli lainalaisen valtio- ja yhteiskuntajärjestyksen kumoaminen. Sunila mainitsi, että Etsivä keskuspoliisi sai hallitukselta kaiken asianmukaisen kannatuksen tässä asiassa, sillä hallituksen ohjelmassakin todettiin: ”Valtio- ja yhteiskuntajärjestyksestä vastaan suunnattu rikollinen toiminta on päättävien toimenpitein valtiovallan taholta estettävä.” Sunila korosti, että asiaa ei ole paisuteltava eikä vähäteltävä, mutta tilannetta on seurattava valppaudella. Tilanteen niin vaatiessa siihen on puututtava, jotta vältyttäisiin kärsimyksiltä, joita voi seurata siitä, että asiaa ymmärtämättömät ihmiset joutuvat kommunisti-vehkeilijöiden verkkoihin.¹⁸⁷

---

¹⁸⁵ *ibid.*

¹⁸⁶ Liitto 20.5.1928, Maalaisliitto hallituksessa. Pääministeri J. E. Sunilan puhe maalaisliiton puoluekokouksessa 14.5.1928.

¹⁸⁷ *ibid.*

Kokouspuheessaan Sunila käsitteli myös Maalaisliiton eheyttä ja hallitusvastuuta. Hän myönsi, että suurten puolueiden suurin vaikeus oli pitää puolue yhtenäisenä. Esimerkkejä siitä, miten talonpoika puolue oli hajonnut, oli hänen mukaansa nähtävissä ulkomailla. Sunila piti näitä puolueiden hajoamisia usein henkilökohtaisten syiden seurauksina. Suomessa hän totesi asioiden olevan onnellisella kannalla, sillä Maalaisliitto oli pysynyt yhtenäisenä, vaikka sen jäsenmäärä oli noussut huomattavasti nopeassa ajassa. Sunilan mukaan Maalaisliitossakin oli ollut omat vaikeutensa, erityisesti silloin kun Maalaisliitto oli muiden puolueiden kanssa hallituksissa, mutta nyt suhde eduskuntaryhmän ja hallituksen välillä oli suora ja luottamuksellinen. Vaikka Sunila kehuikin Maalaisliiton sisäistä eheyttä ja hallituksen ja eduskuntaryhmän välisiä suhteita, hän ei malttanut olla heristämättä sormeaan myös oman puolueensa suuntaan. Sunila totesi, että hallitus rakentaa toimintansa ensisijassa Maalaisliiton kannatuksen varaan, mutta että kaikkea Maalaisliittokaan ei voi hallitukselta vaatia. Puoluetovereitaan pääministeri kehotti harrastamaan itsekritiikkiä ja miettimään mikä on mahdollista ja mikä ei. Sunila korosti, että hallituksen tulee harkita asioita yleisedun kannalta eikä vain nurkkakuntaiselta kannalta.¹⁸⁸

Sunilan puoluekokouksessa pitämä puhe oli yksi tärkeimmistä hänen esittämistään katsauksista ja linjanvedoista maalaisliittolaisen hallituksen aikana. Puheessa hän toi selvästi esiin kannattamansa maataloudellisen tuottajalinjan pyrkimykset. Suhteensa sosialidemokraatteihin Sunila määritteli myönteiseksi. Maan yhtenäisyyden pelastaisi hänen mielestään parhaimmin se, jos sosialidemokraatit ja Maalaisliitto toimisivat yhdessä. Oikeistoon puheessa otettiin vieroksuva kanta, mutta kommunismiin Sunila suhtautui täysin torjuvasti. Oma puolueettaan pääministeri ei säästänyt, vaikka toisaalta kehuikin sitä, vaan ilmoitti, että puolueen jäsenien on harjoitettava itsekritiikkiä eikä aina vaadittava hallitukselta kaikenlaista.

Pääministeri ei ollut ainoa, joka edellytti Maalaisliitolta harkintaa ja itsehillintää. Samaa korosti puheessaan myös puoluekokouksen avannut keskushallituksen puheenjohtaja, ministeri P.V. Heikkinen. Heikkinen korosti Maalaisliiton saaman vaalivoiton ja maalaisliittolaisen hallituksen saattaneen puolueen niin raskaan edesvastuun eteen, että jokaisen oli tarkasti punnittava sanojaan ja tekojaan. Heikkinen totesi vain yksimielisyydellä ja ehjillä riveillä saavutettavan tuloksia.¹⁸⁹

---

¹⁸⁸ *ibid.*

¹⁸⁹ Pöytäkirja maalaisliiton 22. puoluekokouksesta, joka pidettiin Helsingissä Hankkijan juhlasalissa toukokuun 12.–13. pnä 1928, KMA.

Puoluekokouksessa käytiin myös jonkin verran keskustelua suomalaisuuskysymyksestä. Aiheen johdosta pääministerikin joutui ottamaan asiaan kantaa. Esityksessään Sunila toi esille, että oli ollut mahdotonta ajatella kovin aktiivista suomalaisuusohjelmaa, koska eduskunnassa sille ei ollut odotettavissa riittävää kannatusta, koska suomalaisten porvarillisten puolueiden edustajamäärä jäi eduskunnassa alle 100 edustajan. Sunila totesi, että suomalaisuusohjelman ajamiseksi tarvittaisiin eduskunnassa sosialidemokraattien tukea. Työtä hän kommentoi kuitenkin vaikeaksi, sillä Kokoomus ja Edistyspuolue hyökkäilivät asiassa hallituksen kimppuun. Sunilan mielestä Maalaisliiton suomalaisuustyön piti olla positiivista ja rakentavaa työtä kansallisen kulttuurin kohottamiseksi.¹⁹⁰ Muutenkin Sunila korosti maltillisuutta. Hänen mukaansa Maalaisliiton politiikan tuli olla suomalaisuusasiassa suomalaisen talonpojan luonteen mukaista: harkittua ja asiallista.

Lehdistössä otettiin kantaa niin puoluekokoukseen yleensä kuin Sunilan puheeseenkin. Jonkin verran kokousta oli lehdissä käsitelty jo ennakkoon. *Ilkka* odotti puoluekokousta mielenkiinnolla, sillä kyseessä oli ensimmäinen puoluekokous maalaisliittolaisten ollessa yksin hallitusvastuussa. *Ilkka* ennusti, että hallituksen toiminta antaa varmasti aihetta keskusteluun ja piti sitä luonnollisena. Keskustelua pidettiin jopa välttämättömänä, koska vain siten kuuluisi kansan ääni.¹⁹¹ *Liitossa* pääministerin puheen synnyttämää keskustelua pidettiin odottamattoman vähäisenä, lukuun ottamatta kansallisuuskysymystä. *Liitto* kuitenkin totesi, että keskustelu oli aiheeton, sillä hallitus oli toiminut suomalaisuuden puolesta.¹⁹² Kokousta kommentoidessaan *Liitto* kiitteli myös keskusteluissa tulleen edelleen ilmi sen seikan, että Maalaisliitto oli puolue, joka kokosi ja piti koossa maanviljelijät ja ennen kaikkea pienviljelijät. Pääministerin linjalle lehdessä annettiin siis mahdollisimman täysi tuki. *Liiton* pakinoitsija Mylläri otti kantaa puoluekokoukseen toteamalla, että siitä ei ollut tullut kipakka pyykinpesutilaisuus, kuten vastustuspuolueet olivat odottaneet, vaan puolue oli pysynyt eheänä. Mylläri kuitenkin totesi, että eheys kuitenkin voi säilyä vain jos puolue ei muutu johtajapuolueeksi.¹⁹³

Maakansassa puoluekokouksen arvioitiin vastanneen niitä odotuksia ja toiveita, joita sille oli asetettu. Sitä, että hallitusta kohtaan oli esitetty joitakin arvostelevia lausuntoja, ei pidetty mitenkään outona tai odottamattomana. Hallitus selvisi lehden mukaan puoluekokouksesta niin hyvin kuin saattoi toivoa.¹⁹⁴ Puoluekokouksen päätös antaa tukensa hallitukselle viesti *Maakansan* mielestä vastuun-

---

¹⁹⁰ Liitto 20.5.1928, Maalaisliitto ja suomalaisuuskysymys.

¹⁹¹ Ilkka 12.5.1928, Maalaisliiton vuosikokous.

¹⁹² Liitto 17.5.1928, Äskeinen maalaisliiton puoluekokous.

¹⁹³ Liitto 19.5.1928, pakina Meiltä ja muualta.

¹⁹⁴ Maakansa 16.5.1928, Puoluekokous.

tunnosta ja vahvasti käsitystä Maalaisliiton sisäisestä ehjyydestä ja voimakkuudesta. Käydyn keskustelun lehti kommentoi tarkoitetun rohkaisuksi yhteisten päämäärien hyväksi tehtävään työhön.¹⁹⁵ *Savon Sanomissa* puoluekokoukseen otettiin myös hyvin myönteinen kanta. Puoluekokouksen mielenkiintoa oli lehden mukaan nostanut Maalaisliiton hallitusvastuu ja muiden puolueiden esittämä arvostelu.¹⁹⁶

Puoluekokoukseen oltiin siis ylipäätään hyvin tyytyväisiä. Puoluekokous oli ollut yksimielinen ja antanut hallitukselle tukensa. Maalaisliittolaiset lehdet toivat kuitenkin esiin puoluekokouksessa käydyn laajan keskustelun eri asioista ja Kokoomusta huomautettiin siitä, että heidän puoluekokouksessaan oli ollut vain kilometrin pituisia esitelmiä, joihin ei ollut otettu minkäänlaista kantaa. Kokoomuksen toiminta leimattiin sopivaksi harvainvaltaa ihailevassa puolueessa, mutta korostettiin, että Maalaisliitto ei voinut kansanvaltaisena puolueena toimia niin. Todettiin myös, että pääministerin esitelmä oli herättänyt kolme tuntia kestäneen keskustelun, jossa hallitukselta oli kysytty kaikkea mahdollista.¹⁹⁷ *Maakansassa* puututtiin myös puoluekokouksen arvosteluun. *Liiton* tavoin *Maakansa* otti kantaa kokoomuslaisten toimintaan kokouksen edellä. *Maakansa* mukaan Kokoomuksella oli ollut yritystä leimata puoluekokous jo ennalta myrskyisäksi ja Maalaisliiton rivejä hajottavaksi. *Maakansa* korosti kuitenkin kokouksen yksimielisyyttä ja torjui *Liiton* tavoin kaikki hyökkäykset Maalaisliittoa ja hallitusta vastaan.¹⁹⁸ Myös *Savon Sanomissa* Kokoomuksen väitteiden ja odotusten todettiin joutuneen häpeään, kun puolueen odotukset Maalaisliiton hajanaisuudesta eivät olleet toteutuneetkaan puoluekokouksessa.¹⁹⁹

Maalaisliitto onnistui pitämään itsensä puoluekokouksessa hyvin kurissa. Vaikka keskustelua syntyi monestakin asiasta, kokous oli hyvin yksimielinen ainakin ulospäin. Tiettyä tyytymättömyyttä oli pinnan alla, mutta se onnistuttiin pitämään piilossa. Sunilan ja Relanderin suhteet Kallioon olivat ainakin huonolla tolalla, sillä samoihin aikoihin puoluekokouksen kanssa järjestetyille Tanskan kuninkaan valtiovierailun juhlaillalliselle presidentinlinna ei kutsuttu Kalliota.²⁰⁰

Muille puolueille ei varmaankaan haluttu tässä vaiheessa vielä antaa pienintäkään hyökkäyksen mahdollisuutta vaan puolueen tuli olla yhtenäisesti hallituksen takana ja antaa sille siunauksensa.

---

¹⁹⁵ *ibid.*

¹⁹⁶ *Savon Sanomat* 19.5.1923, Maalaisliiton puoluekokous.

¹⁹⁷ *Liitto* 20.5.1928, kolumni Aputoimittajan päiväkirjasta.

¹⁹⁸ *Maakansa* 22.5.1928, Maalaisliiton puoluekokouksen ”arvostelu.”

¹⁹⁹ *Savon Sanomat* 19.5.1928, Maalaisliiton puoluekokous.

²⁰⁰ Hokkanen 1986b, s. 496.

Yksimielisessä puoluekokouksessa Sunila oli kuitenkin vahvassa myötätuudessa ja voi varmasti hyvin todeta sen olleen yksi hänen poliittisen uransa huippuhetkistä.

Kaikki eivät olleet kuitenkaan tyytyväisiä Maalaisliiton sisäiseen kehitykseen ja varsinkaan Sunilan hallitukseen ja pääministerin puheisiin. Jos julkisuudessa lehdistö pääasiassa suitsuttikin Maalaisliiton yksimielisyyttä ja hallituksen aikaansaannoksia, niin pinnan alla kihisi. Puolueen patriarkka Alkio ei ollut ollenkaan tyytyväinen siihen suuntaan mihin hallitus ja Maalaisliitto olivat menossa. Hän kommentoi kyllästyneenä tilannetta kirjeessään Kalliolle syyskuun lopussa.

Alkion mielestä talonpojat olivat väärillä linjoilla ja olivat lähteneet harrastamaan ”antaa mennä politiikkaa”, josta puuttui hänen mukaansa kaikki periaatteellisuus. Alkion mielestä talonpojat olivat vaikutusvaltaisiin asemiin päästyään ryhtyneet toimimaan kovin periaatteettomasti hakien välillä tukea vasemmalta ja välillä taas oikealta. Alkion mielestä tällainen toiminta ei ollut mitenkään kansan edun mukaista vaan halveksuttavaa.²⁰¹

Puolueen patriarkka oli myös pahoillaan maalaisliittolaisen lehdistön tilanteesta. Hänen katsantokantansa mukaan puolueen lehdistö oli kokonaan hallituksen talutusnuorassa. Alkion mielestä suunta oli huolestuttava ja oli heikentämässä Maalaisliiton lehdistöä, joka hänen mukaansa oli ollut jo pääsemässä hyvälle laadulliselle tasolle. Alkio pelkäsi, että kansan asenne hallitusta ja Maalaisliittoa kohtaan voisi muuttua epäsuotuisammaksi, jos kehitys jatkuisi samankaltaisena.

Kaiken kaikkiaan Alkio oli syksyllä täysin tympääntynyt Maalaisliiton suuntaan ja varsinkin hallitukseen. Hän sanoi myös kieltäytyneensä eräästä esitelmänpidosta, koska ei halunnut enää asettaa itseään revittäväksi eri suuntien välillä. Alkio totesi myös, että tuskin hänen sanansa enää mitään auttaisivat. Alkio oli erittäin murheellinen ja totesikin Kalliolle Maalaisliiton suuntakehitykseen viitaten:

Tämä jeremiaali on nyt joutava. Mutta kun ihminen on elinaikansa rakentanut jotakin ja vanhaksi tultuaan näkee siltä perustuksen murenevan aste asteelta, tuntuu epätoivoiselta yrittää silloinkin vielä rakentaa! Se on hullun yrittystä.²⁰²

Kirjeessään Alkio toi ilmi syvän pettymyksen tilanteeseen. Jos hän olikin syksyllä 1927 pitänyt Sunilaa Kalliota sopivampana henkilönä pääministeriksi, niin nyt Alkion myötämielisyydestä Sunilaa

---

²⁰¹ Santeri Alkio Kyösti Kalliolle 28.9.1928, Mikrokortti VAY 5530, Kyösti Kallion kokoelma, KA.

²⁰² *ibid.*

kohtaan ei ollut juuri mitään jäljellä. Kirje kuitenkin osoittaa sen, että Alkio piti Kalliota enemmän omana miehenään kuin ketään Maalaisliiton uuden suunnan miehistä. Se Alkion vieroksuma seikka, että Kalliollakin oli tapana neuvotella muiden puolueiden edustajien kanssa ennen ratkaisevia päätöksiä, ei merkinnyt nyt tässä tilanteessa mitään.

Alkion kanta oli siis aivan toinen kuin vallassa olevan Maalaisliiton. Hänen katsoi että hallitus suitsi aivan liikaa puoluetta. Alkion katsantokannan mukaan oli menty väärille linjoille. Alkio ei olisi halunnut sulattaa sitä tosiasiaa, että maailma ja Maalaisliitto olivat muuttuneet. Hänen mentaliteetinsä kuului se, että Maalaisliiton pitäisi pysyä sillä linjalla, jolle hän oli puolueen lähettänyt. Uusi maalaisliittolaisuus, jota Sunila edusti, oli monelle liikaa. Maalaisliiton katsottiin myyneen periaatteensa maatalouden edistämisen takia. Puolueen luonteen muuttuminen yleispuolueesta kohti luokkapuoluetta ei istunut alkiolaiseen ajatusmaailmaan. Sunilan ja Alkion maailmankatsomukset ja käsitykset Maalaisliitosta ja sen roolista olivat kovin kaukana toisistaan.

3.3. Maalaisliittolainen kriisi – Taamalan tilakauppa kaataa pääministerin luottomiehen

Maalaisliittolainen hallitus ja sen pääministeri joutuivat syvään kriisiin jo alkusyksystä 1928. Kriisin taustalla oli muuan tilakauppa, jonka osapuolina olivat maalaisliittolainen ministeri ja maalaisliittolainen kansanedustaja. Tästä muut puolueet saivat lyömäaseen hallitusta vastaan. Pyrkimyksenä oli hallituksen aseman horjuttaminen ja jopa kaataminen.

Hallitusta uhannut jupakka sai alkunsa, kun Viipurin läänin läntistä vaalipiiriä edustanut Maalaisliiton kansanedustaja Antti Juutilainen osti suuren Taamala -nimisen maatilan Uudenkirkon pitäjältä ja ryhtyi myymään sitä valtiolle. Ennen myyntipuhiaan Juutilainen oli hakkuuttanut suuren osan Taamalan metsistä. Juutilainen oli itse maksanut tilasta 2 250 000 markkaa ja pyysi valtiolta 3 000 000 markkaa.²⁰³ Asutushallitus oli kiinnostunut tilasta, koska Uudellakirkolla tarvittiin lisämaata asutustiloja varten. Juutilaisen hintavaatimusta pidettiin kuitenkin liian korkeana ja neuvotte- lujen jälkeen päätettiin tarjota tilasta hänelle 1 900 000 markkaa. Kaupat syntyivät ja apulaismaatalousministeri Vihtori Vesterinen allekirjoitti syyskuun alussa kauppakirjan, jolla Taamala siirtyi valtiolle asutustarkoituksiin.²⁰⁴

---

²⁰³ Summat tekevät vuoden 2008 rahanarvon mukaan 644 075 euroa ja 846 603 euroa.

²⁰⁴ Kangas 1998, s. 146–147.

Kauppa ei herättänyt suurtakaan huomiota sillä hetkellä kun se tehtiin. Syyskuun alussa eduskunta oli vielä kesälomalla eikä politiikka muutenkaan hallinnut otsikoita. Muutaman viikon päästä kauppa tuli kuitenkin julki Suomen Sosialidemokraatin sivuilla. Suomen Sosialidemokraatti julisti, että maalaisliittolainen ministeri oli auttanut taloudellisiin vaikeuksiin ajautunutta puoluetoveriaan ja pistänyt valtion ostamaan tämän tilan selvään ylihintaan.²⁰⁵ Sosialidemokraattien suorittua pääntavauksen alkoi myös muiden puolueiden lehdistö ottaa asiaan kantaa. Osa kannanotoista oli maltillisia, mutta osa melko hyökkäviä.²⁰⁶

Hallitukselle asia oli erittäin kiusallinen. Ministeri Vesterinen päättikin jättää oikaisun asiasta Suomen Tietotoimistolle, jotta asiasta ei levitetäsi vääränlaisia tietoja. Presidentti Relander ei kuitenkaan ollut tyytyväinen Vesterisen oikaisuun, vaan piti sitä erittäin sekavana. Yhteistyössä Vesterisen ja Sunilan kanssa Relander laati uuden oikaisun, joka toimitettiin STT:lle.²⁰⁷ Lehdistö julkaisikin tämän uuden vastineen, mutta siinä vaiheessa se oli jo myöhäistä, sillä Taamalan tilan omistussuhteista oli saatu uusia tietoja, jotka eivät olleet mitenkään mairittelevia Maalaisliitolle ja ministeri Vesteriselle.

Uusien tietojen mukaan tilaa ei ollutkaan omistanut yksin Antti Juutilainen, vaan osakeyhtiö, johon oli kuulunut Juutilaisen lisäksi Bjarne Westermarck ja Kaarle Siljander. Osakeyhtiö ja sen rooli Taamalan kaupoissa ei kuitenkaan noussut kovin laajalle julkisessa keskustelussa, mutta Bjarne Westermarckin mukana olo osakeyhtiössä herätti varmasti pahaa verta. Westermarck oli nimittäin entinen lyhytaikainen Maalaisliiton kansanedustaja, jonka poliittinen ura oli loppunut nolosti. Westermarck oli lukuisia maataloudellisia luottamustoimia hoitaen ja Kyösti Kallion hyvänä ystävänä päässyt mukaan politiikkaan 1920-luvun alussa ja noussut kansanedustajaksi vuoden 1922 vaaleissa. Westermarckille oli hankittu maanviljelysneuvoksen arvonimi jo vuonna 1919 – hän oli tuolloin vain 32-vuotias – ja Kallio kaavaili hänestä ministeriä hallitukseensa vuonna 1922. Kallio ei kuitenkaan onnekseen lopulta ottanut Westermarckia hallitukseensa, sillä tammikuussa 1923 paljastui Westermarckin tekemä miljoonakavallus, ja hän poistui maasta.²⁰⁸ Westermarckin maine oli siis kärsinyt aikoinaan pahan kolauksen eikä hänen liittymisensä Taamalan asioihin ainakaan millään tavalla helpottanut Vesterisen ja maalaisliittolaisen hallituksen asemaa.

---

²⁰⁵ Suomen Sosialidemokraatti 21.9.1928, Maalaisliiton napamiesten tilakaupat.

²⁰⁶ Kangas 1998, s. 148–147.

²⁰⁷ Relander 1968, s. 102.

²⁰⁸ Hokkanen 1986b, s. 373–375.

Pääministeri Sunila katsoi Taamala-jupakan vaikeuttaneen hallituksen asemaa. Tilanteen selvittämiseksi Sunila järjesti neuvottelun, jossa olivat läsnä hänen lisäkseen Vesterinen ja asutushallituksen ylijohtaja Eero Hahl. Neuvottelukokouksen jälkeen pääministeri riensi Relanderin luo kertomaan millaiseen ratkaisuun neuvottelussa oli päästy. Sunila kertoi presidentille, että he olivat tulleet Vesterisen kanssa siihen tulokseen, että joko Juutilaisen olisi suostuttava laskemaan hintaa puoli miljoonaa markkaa tai Vesterisen olisi kannettava vastuu yksin tai yhdessä Hahlin kanssa. Vesterinen oli päättänyt matkustaa Juutilaisen luo neuvottelemaan asiasta. Presidentille pääministeri kuitenkin tunnusti, että Vesterisen olisi vaikea jatkaa hallituksessa sen jälkeen mitä oli tapahtunut. Sunila povasi Vesteriselle jopa koko poliittisen uran loppua.²⁰⁹

Juutilainen ei kuitenkaan suostunut Vesterisen esitykseen kauppahinnan alentamisesta ja näin apulaismaatalousministeri joutui palaamaan tyhjin toimin takaisin Helsinkiin.²¹⁰ Saavuttuaan Vesterinen meni Sunilan luokse neuvottelemaan tilanteesta. Myös presidentti Relander halusi jatkaa asian selvittämistä ja pyysi Sunilan tulemaan luokseen oikeuskanslerin kanssa. Pääministeri kertoi presidentille, että hallitus oli neuvotellut asiasta epävirallisesti ja päätynyt siihen tulokseen, että maatalousministeriön olisi pyydettävä selostus asutushallitukselta siitä, miksi sen tekemät arviot Taamalasta eivät pitäneet paikkaansa. Jos kävisi selville, että joku asutushallituksen viranomainen olisi toiminut virheellisesti, olisi tämän vastattava asiasta oikeudessa. Oikeuskansleri puolestaan totesi presidentille Vesterisen olleen vain harkitsematon eikä epärehellinen. Sunilakaan ei puhunut enää Vesterisen uran päättymisestä.²¹¹

Sunila ja presidentti huokasivat helpotuksesta kuitenkin liian aikaisin. Helsingin poliittisissa piireissä alkoi liikkua huhuja Juutilaisen taloudellisista vaikeuksista ja siitä, että saadakseen nopeasti rahaa hänen oli myytävä tilansa. Sunila alkoi huolestua tilanteesta uudestaan ja neuvotteli siitä muun muassa ulkoministeri Procopén kanssa. Pääministeri tuli ulkoministerin kanssa siihen tulokseen, että Vesterisen tilanne oli nyt sellainen, että hänen olisi erottava apulaismaatalousministerin tehtävistä. Sunila saattoi asian myös presidentin tietoon. Henkilökohtaisesti pääministeri totesi, että Vesterinen on kunnian mies, mutta, että poliittinen ajojahti on niin kova, että Vesterinen ei kestäisi sitä.²¹²

---

²⁰⁹ Relander 1968, s. 107–108.

²¹⁰ Kangas 1998, s. 151.

²¹¹ Relander 1968, s. 109–111.

²¹² Relander 1968, s. 116.

Maalaisliiton lehdistössä Taamalan tilakauppa ja siitä noussut meteli antoi aiheita useisiinkin kirjoituksiin. *Savon Sanomat* palautti mieliin oppositiolehtien hallituksen aloittaessa antaman lupauksen, että nämä tulisivat suhtautumaan hallitukseen ja sen toimiin asiallisesti. *Savon Sanomat* totesi kuitenkin, että oppositiolehdistö ei ole juuri muuta tehnyt kuin arvostellut hallitusta. Erityisen asiattomana pidettiin juuri niitä syytöksiä, jotka kohdistuivat Vesterisen toimiin Taamalan tilakaupassa.²¹³ Liiton pakinoitsija Mylläri kummasteli sitä, että oppositiolehdistö oli haukkunut Antin [Juutilaisen], valtioneuvoston ja asutushallituksen, mutta ei niitä, jotka olivat Juutilaiselle aikoinaan myyneet tilan niin halvalla, että tällä oli mahdollisuus rikastua sillä.²¹⁴ *Lallissa* puolestaan todettiin julkisen keskustelun unohtaneen koko asian oleellisimman asian, eli sen, oliko tilakauppa edullinen vai ei, ja tehneen siitä vain poliittisen kysymyksen.²¹⁵ *Savon Sanomissa* puututtiin asiaan jälleen Vesterisen eron jälkeen. Lehti ei voinut millään hyväksyä Vesterisen tekemää ratkaisua, vaan piti sitä kovin harkitsemattomana tekona ja riittämättöminä selityksiä, joilla Vesterinen eroaan perusteli. Samalla oltiin sitä mieltä, että tapauksessa oli vain kyse vastustuspuolueiden järjestämästä hyökkäyksestä hallitusta vastaan.²¹⁶ *Maakansassa* Vesteristä ja hänen toimiaan puolustettiin voimakkaasti tapahtuneen eron jälkeen ja selitettiin, että tämä oli luottanut virkamiesten lausuntoihin tilakaupan yhteydessä. Virkamiehetkin saivat lehdessä synninpäästön ja koko jupakan todettiin lähteneen liikkeelle vain puolueintressien pohjalta. Vesterisen eroa *Maakansa* kuitenkin piti oikeana ratkaisuna, sillä eron uskottiin saattavan keskustelun taas asiallisemmalle pohjalle.²¹⁷

Vielä joulukuun tulo- ja menoarviokeskustelussa Taamalan tilakaupat aiheuttivat keskustelua, vaikka oppositio olikin saanut maalaisliittolaisen ministerin pään vadille. Osa edustajista oli edelleen sitä mieltä, että Taamalasta oli maksettu ylihintaa. Sosialidemokraattien edustaja J. F. Aalto puolestaan totesi, että pääasia on se, että voidaan hankkia maata tarvitseville mahdollisimman edulliseen hintaan.²¹⁸ Taamalan jupakassa oli siis ensisijaisesti kyseessä hyökkäys hallitusta vastaan. Vesteristä ei niinkään vastustettu henkilönä, eikä asutusmaan hankkimista vastustettu sinänsä. Kyse oli puhtaasti puoluepoliittisesta iskusta Maalaisliittoa ja sen hallitusta vastaan. Asia oli oikeastaan melko mitätön, mutta riitti kuitenkin oppositiolle hyökkäysaseeksi hallitusta vastaan.

Taamalan kauppa-asia oli koitua koko hallitukselle kohtalokkaaksi, niin tiukkaan sävyyn hallitusta vastaan hyökättiin opposition lehdissä ja myös eduskunnassa. Sunilalle asia oli vaikea, koska Veste-

---

²¹³ *Savon Sanomat* 6.10.1928, Millaisilla aseilla oppositio taistelee.

²¹⁴ Liitto 29.9.1928, pakina Meiltä ja muualta.

²¹⁵ Lalli 21.10.1928, Taamala.

²¹⁶ *Savon Sanomat* 18.10.1928, Taamalan tilakaupan viimeinen vaihe. Ministeri Vesterisen ero – harkitsematon teko.

²¹⁷ *Maakansa* 18.10.1928, Apulaismaatalousministerin ero.

²¹⁸ VP 1928, ptk. II, s. 1580.

rinen oli hänen oman suuntauksensa edustaja Maalaisliitossa. Vesterinen oli ajanut Sunilaa myös maatalousministeriksi Ingmanin hallitukseen vuonna 1925 – tosin tuloksetta.²¹⁹ Sunilan ja Vesterisen suhteiden läheisyys näkyi myös siinä, että Vesterinen nousi apulaismaatalousministeriksi nimenomaan Sunilan tahdosta ja presidentistä riippumatta. Vesterisen asema Sunilan luottomiehenä ei kuitenkaan estänyt sitä, että pääministeri kehotti häntä jättämään paikkansa hallituksessa. Sunila ilmeisesti pelkäsi menettävänsä suuren osan kannattajistaan Maalaisliiton sisällä ja hallituksen aseman muutenkin vaikeutuvan, jos apulaismaatalousministeri ei lähtisi. Presidentille esittämässään ennustuksessa Sunila oli kuitenkin auttamattomasti väärässä. Taamalan juttu kaatoi Vesterisen – mutta vain hetkeksi. Vesterinen jatkoi eduskunnassa aina vuoteen 1951 asti ja oli mukana vielä viidessä hallituksessa.

Vesterisen ero antoi hallitukselle vain hieman lisää aikaa. Sen sijaan hallituksen ajamaan agrariipolitiikkaan Taamalan jupakka vaikutti melkoisen kielteisesti. Asutushallitus, jonka tarkoituksena oli hankkia maata maattomille ja edistää pientilojen syntyä sekä näin rauhoittaa kansaa, oli maalaisliitolaisten lempilapsi. Sunila itsekin oli tutkimuksissaan pitänyt pienviljelyä kannattavampana kuin suurviljelyä.²²⁰ Asutushallitus olikin tärkeä instanssi Maalaisliitolle, mutta muut eivät sen toimintaa juuri arvostaneet. Taamalan jupakan seurauksena Asutushallituksen asema heikkeni ja budjettineuvotteluissa sille ei luvattu yhtään määrärahoja vuodeksi 1929, vaan hallitus ilmoitti virastolle riittävän ne 31 miljoonaa markkaa, jotka sillä oli säästössä.²²¹ Asutushallitus joutuikin seuraavana vuonna kriisin partaalle ja seuraavalla vuosikymmenellä virasto kärsi lopulta niin monista ongelmista, että pitkällisen pohdinnan jälkeen koko virasto päätettiin lakkauttaa ja sen tehtävät siirrettiin maatalousministeriön asustusasiainosastolle.²²²

3.4. Maalaisliiton mentaliteetti, ideologian muutos ja Sunilan hallitus

Maalaisliiton sisällä maailmankatsomukselliset erot tulivat hyvin esiin Sunilan hallituksen aikana. Sunilalla ja suurimmalla osalla puolueen jäsenistä oli ilmiselvää pyrkimystä yhtenäiseen linjaan. Kaikille sunilalainen ideologia ei kuitenkaan kelvannut ja monet puolueen jäsenistä osoittivat sen käytöksellään. Jos muita puolueita ärsytti se mentaliteetti, jolla Sunilan hallitus oli muodostettu,

---

²¹⁹ Kangas 1998, s. 104–105.

²²⁰ Pietiäinen 1992a, s. 93.

²²¹ Pietiäinen 1992a, s. 117.

²²² Pietiäinen 1992a, s. 118–124.

niin Maalaisliiton sisälläkin vallitsi suuttumus siitä sanelupolitiikasta, jolla presidentti Relander ja Sunila olivat hallituksen muodostaneet.

Maalaisliitolla siis oli sisäisiä erimielisyyksiä. Sunilan mielestä erimielisyyksistä olisi pitänyt päästä eroon, koska ne vain heikensivät puoluetta ja näin ollen maatalouden asian ajamista. Vaikka Maalaisliiton patriarkka Alkio ei enää kovin aktiivisesti ollutkaan mukana, niin hänen mentaliteettinsa oli toisenlainen. Alkion mielestä puoluetta ei saanut suitsia liikaa hallituksen taholta. Sunilan mukaan taas puolueen piti olla täydellisesti hallituksen takana, mikäli mieli sen politiikan menestyvän. Monia muitakin maalaisliittolaisia ärsytti sunilalainen mentaliteetti, jonka toisaalta katsottiin ajavan puolueelle yhtenäistä linjaa, mutta jonka toisaalta katsottiin kahlitsevan liikaa.

Luonteeltaan Maalaisliitto alkoi muuttua Sunilan hallituksen aikaan yhä enemmän maatalouden etujärjestöksi. Sen juuret olivat yleensäkin maaseudulla, mutta ajan henki suosi puolueen perusideologian muutosta kohti sunilalaista tuottaja-agrarismia. Kuten Kari Hokkanen on asian ilmaissut: ”Maataloudessa oli, mistä ottaa, ja markka on usein paras konsulentti poliittisessakin valistustyössä.”²²³ Tällainen ajatus tuli entistä hyväksytyimmäksi myös Maalaisliiton sisällä, vaikka sitä toki jonkin verran arvosteltiin. Asiaan vaikutti myös maailmankuvan muutos. Maalaisliitossa maailmankatsomusten törmäys tapahtui ensisijassa juuri sunilalaisten ja muiden välillä. Sunilalaiset vaativat maatalouteen keskittymistä kun taas muut pitivät näkemystä kovin yksipuolisena.

Maalaisliiton sisäiset ongelmat heijastuivat Sunilan hallituksen aikana myös Maalaisliiton suhteissa muihin puolueisiin. Tästä hyvinä esimerkkeinä olivat juuri puhemiesnäytelmä ja Taamalan kauppasotkut. Molemmat olivat toisten puolueitten mielestä osoituksia Maalaisliiton kaksinaamaisesta pelistä. Mentaliteetti oli sen suuntainen, että Maalaisliitto pyrki kaikin tavoin varmistelemaan omia asemiaan ja ajamaan omia etujaan. Maalaisliitossa muiden puolueiden harjoittamaa syyttelyä pidettiin taas täysin asiattomana. Maalaisliitossa katsottiin, että muut puolueet etsimällä etsivät Maalaisliiton sisältä sellaisia kohtia, joiden varjolla hallitusta vastaan oli helppo hyökätä.

Sunilan hallituksen aika merkitsi ainakin jossain määrin Maalaisliiton ideologian muutosta. Tosin Sunilalla oli ollut otetta puolueesta jo ennen pääministeriyttään, mutta nyt hän hallituksen päämiehenä pystyi entistä selkeämmin tuomaan esiin omaa maailmankatsomustaan ja omia pyrkimyksiään. Kaikille tämä ei kuitenkaan ollut mieleen, ja näin Sunila sai kokea myös vastoinkäymisiä. Maalais-

---

²²³ Hokkanen 1986a, s. 55.

liittolainen toimintakulttuuri ja sen vieraantuminen oikeistosta aiheutti paineita. Toisaalta puolue ei voinut täysipainoisesti nojata myöskään vasemmistoon, mikä sekä aiheutti ongelmia. Sunilan pyrkimys tasapainotteluun osoittautui äärimmäisen vaikeaksi.

Sunilalainen traditio kehittyi vahvaksi, sillä agraariväestön osuus oli pitkään suuri, samoin halu omiin kannattaviin tiloihin. Lisäksi väestöön vetosi varmasti sunilalaisuudessa sen tietty epädogmaattisuus. Suuren osan mielestä leipä oli tärkeämpää kuin suuret ihanteet. Sunilalaisuuden katsottiin tarjoavan jotain konkreettista. Sosiaaliagrarismissa kuorutettu pragmaattinen tuottaja-agrarismi leimasi maalaisliittolaista politiikkaa vielä vuosikymmeniä Sunilankin jälkeen. Mutta vaikka tuottaja-agrarismin korostaminen nousikin siihen mittaansa, että myöhemmin Maa- ja metsätaloustuottajien keskusliiton MTK:n ja Maalaisliiton väliin saatettiin vetää yhtäläisyysmerkit, niin täysin puhtaaksi etujärjestöksi Maalaisliitto ei muuttunut. Sunilalaisuuden rinnalla säilyivät sekä alkiolainen, kalliolainen että pykäläläinen traditio tuoden oman panoksensa maalaisliittolaisuuteen. Täydellisesti Maalaisliiton ideologia ei siis muuttunut Sunilan myötä, mutta suuresti.

4. Maalaisliitto, Sunila ja muut puolueet

Maalaisliitolla ja Sunilalla oli omat näkemyksensä muista puolueista sekä niiden hyvistä että huonoista puolista. Omaksutut näkemykset olivat melko vahvoja ja niihin vaikuttivat vuosien kokemukset ja näkemykset. Suhteisiin vaikuttivat voimakkaasti myös ne vallitsevat odotukset, joita muita puolueita kohtaan oli olemassa. Odotuksia olivat muokanneet ne käytännöt, joita puolueet olivat politiikassa osoittaneet. Sunila itse rakensi suhteitaan puolueisiin sen pohjalta mitä hän niiltä odotti. Suhteisiin vaikuttivat myös ne näkemykset, joita muilla maalaisliittolaisilla oli, samoin kuin muiden puolueiden näkemykset Maalaisliitosta.

Kuten johdannossa on jo käynyt ilmi, Maalaisliitto oli agraristinen puolue. Maaseudun asema ja suhde siihen oli Maalaisliitolle keskeisin vaikuttava tekijä. Sunilan oma linja korosti vielä tuottaja-agrarismia ja pienviljelijäystävällisyyttä. Maalaisliiton vaikuttavia tekijöitä olivat myös aitosuomalaisuus ja raittiusasian puolustaminen. Näitä kahta viimeksi mainittua Sunila ei nähnyt kovin tärkeinä asioina. Varsinkin aitosuomalaisuuteen hän suhtautui karsaasti, koska katsoi sen estävän yhteistyön koko Suomen talonpoikaisluokan kesken. Sunilalle erityisen tärkeätä oli se, miten muut puolueet pystyivät palvelemaan maatalouden etuja.

Maalaisliiton ja muiden puolueiden suhteisiin vaikutti oleellisesti vielä osittain se tausta mistä puolue oli lähtenyt ja millaisen tien puolue oli kulkenut. Puolue oli syntynyt äänioikeusreformin myötä kun maahan oli haluttu agraari puolue, koska SDP ei huomionnut itsenäisiä talonpoikia. Toisaalta Maalaisliiton perustajat, varsinkin Alkio, katsoivat, että oikeistolainen eliitti ylenkatsoi maaseutua ja sen ihmisiä. Tähän vaikutti lisäksi maalaisliittolainen herraviha. Maalaisliitto oli myös taustaltaan tasavaltalainen puolue, mikä myös osaltaan vaikutti sen suhteisiin muihin puolueisiin nähden.

4.1. Maalaisliiton suhde vasemmistoon on monitahoinen

4.1.1. Sunila on toiveikas SDP:n suhteen

Sosialidemokraattinen puolue oli Maalaisliitolle hieman ongelmallinen tapaus. Sosialidemokraatit olivat merkittävä tekijä maaseudulla, sillä moni maatyöläisistä kannatti puoluetta ja sen ajamia asioita. Toisaalta sosialidemokraattien suhde maatalouteen oli hieman kaksijakoinen: maataloutta pidettiin tärkeänä asiana, mutta toisaalta katsottiin, että suurteollisuus oli synnyttänyt puolueen ja se oli työväenliikkeen etenemisen ehto. Sosialidemokraatit olivat pitkään itsekään epä tietoisia siitä pitäisikö pienviljelykselle antaa tukea. Olosuhteet maassa olivat kuitenkin sellaiset, että pienviljelysaatteen tukeminen koettiin välttämättömäksi asiaksi. Tämä johti myös siihen, että pientilallisten osalta tunnustettiin vuoden 1919 ohjelmassa yksityinen omistusoikeus.²²⁴ Mitenkään ongelmaton suhde Maalaisliitolla ja sosialidemokraateilla ei kuitenkaan ollut varsinkaan 1920-luvun alkupuolella. Taustalla vaikuttivat vuoden 1918 tapahtumat mutta myös sosialidemokraattien kaupunkilaissiiiven ja kuluttajasuunnan nuiva suhtautuminen Maalaisliiton varsin protektionistiseen maatalouspolitiikkaan. Vuonna 1923 sosialidemokraatit tekivät hallitukselle välikysymyksen, jossa epäiltiin hallituksen ajavan suurviljelijöiden etua pyrkimällä viljahinnan korotuksiin. Sunila kuitenkin kiisti jyrkästi, että hallituksella olisi mitään pyrkimyksiä viljanhinnan tarkoitukselliseen nostamiseen.²²⁵ Sosialidemokraattien ja maalaisliittolaisten välillä oli olemassa siis selvää epäluottamusta. Sosialidemokraatit yrittävät monin tavoin todistaa, että Maalaisliitto oli tuottajien asialla ja sen ajama politiikka oli kuluttajille vihamielistä.

Maalaisliiton ja sosialidemokraattien suhdetta häiritsi myös suhtautuminen suojeluskuntiin. Maalaisliitossa suojeluskunnat nähtiin tärkeinä ja niiden merkitystä korostettiin. Maalaisliittolaisen nä-

---

²²⁴ Soikkanen 1975, s. 398–400.

²²⁵ VP 1923, ptk. I, s. 575–577.

kemyksen mukaan suojeluskunnat olivat tärkeä osa maanpuolustusta. He ajoivat kantaa, jonka mukaan suojeluskunnat olisi pitänyt liittää kiinteämmin osaksi puolustuslaitosta ja asevelvollisuusarmeija olisi näin voitu pitää pienenä. Maalaisliiton hellimä ajatus suojeluskunnista kansanmiliisinä vieroksutti sosialidemokraatteja. Sosialidemokraatit eivät 1920-luvulla suhtautuneet yleensäkään ottaen kovin positiivisesti puolustuslaitokseen, mutta erityisesti sen suhtautuminen oli nuivaa suojeluskuntiin, jotka se näki ensisijassa vuoden 1918 perinnön valossa. Toki Maalaisliitossakin oli suojeluskuntien epäilijöitä, esimerkiksi Lassi Hiekkala, mutta he jäivät vähemmistöön eivätkä toisaalta vastustaneet suojeluskuntia vaan epäilivät niitä.²²⁶

Kaikista epäluuloista huolimatta Sunila suhtautui Sosialidemokraattiseen puolueeseen verraten positiivisesti. Sunilan myönteinen näkemys johtui pitkälti siitä, että osa sosialidemokraateista suhtautui positiivisesti pienviljelijöiden asioiden ajamiseen. Sunila katsoi pienviljelijäasian edellyttävän tiivistä yhteistyötä sosialidemokraattien kanssa. Pienviljelijöiden asiaa ajamalla Sunila katsoi myös ajettavan parhaiten koko maatalouden asiaa. Suurviljelijöiden äänekäs puolustaminen olisi ollut mahdotonta, koska juuri pienviljelijät olivat vaa'an kielenä. Olihan pienviljelijöiden määrä kasvanut torpparivapautuksen ja Lex Kallion myötä huomattavassa määrin.

Sunilan myötämielisyys sosialidemokraatteja kohtaan näkyi jo vuonna 1918 ilmestyneessä kirjassa *Pienviljelys ja sen menestymismahdollisuudet Suomessa*. Kirjassa Sunila arvosteli voimakkaasti marxilaisia näkemyksiä, mutta kiitteli saksalaisen sosialidemokraatin Eduard Davidin teosta *Sozialismus und Landwirtschaft*. Sunilan mielestä David osoitti perusteellista maatalouden tuntemusta.²²⁷ Positiivinen asenne vallitsi edelleen vuonna 1928, jolloin Sunila oli pääministerinä. Maalaisliiton puoluekokouksessa Sunila luonnehti SDP:tä tyytyväisin sanakääntein:

Jyrkkä marxilaisuus luhistumisteorioineen on verkalleen mutta varmasti joutumassa syrjään, ja etualalle on pyrkimässä pienyrittelijäisyyttä, m. m. pienviljelystä suosiva maltillinen suunta. Yksipuolinen kaupunki- ja suurteollisuus-sosialismi saa nähtävästi antaa tilaa yhä voimakkaammille maaseudun ja sen vähäväkisten maataloustyöväen ja pienviljelijäin tarpeita ymmärtävälle pyrkimykselle.²²⁸

Puoluekokouspuheessaan Sunila otti siis hyvin myönteisen kannan sosialidemokraatteihin. Hänen näkemyksensä mukaan sosialidemokraatit olivat nyt lähestymässä Maalaisliiton omaksumaa kol-

---

²²⁶ Mylly 1989, s. 243–245.

²²⁷ Sunila 1918, s. 9.

²²⁸ Maalaisliitto hallituksessa. Pääministeri J. E. Sunilan puhe maalaisliiton puoluekokouksessa 14.5.1928. Ks. esim. Liitto 19.5.1928.

mannen tien politiikkaa. Sunilan maailmankuvaan sopi hyvin se, että marxilaiset näkemykset olivat häviämässä Suomen sosialidemokraattisesta liikkeestä. Sunilan toiveissa kajasteli sosialidemokraattien maalaissiiven vahvistuminen ja yhteistyö sen ja Maalaisliiton välillä. Maalaisliiton ja sosialidemokraattien yhteistyön Sunila näki johtavan ongelmien ratkaisuun, mutta se edellytti sosialidemokraateilta enemmän maaseutua ymmärtävää linjaa.

Vaikka sosialidemokraatit olivat Sunilalle se puolue, johon Maalaisliiton tuli pitää hyvät välit ja jonka kanssa tuli pyrkiä yhteistyöhön, oli puolueessa myös vikansa. Puolueen kaupunkilaissiipi oli vahva ja se ei suhtautunut Maalaisliiton tuottaja-agraristiseen linjaan ymmärtäväisesti. Sosialidemokraatit pitivät tuottaja-agraristista linjaa kuluttajavihamielisenä, ja katsoivat, että maatalouden tukeminen johtaa vain kuluttajien ahdinkoon. Samoin maalaisliittolaiset ja Sunilan hallitus pitivät sosialidemokraattien kantaa vanhuus- ja työkyvyttömyysvakuutuksessa vääränä. Maalaisliittolaisen katsantokannan mukaan sosialidemokraattien esittämä sairausvakuutusesitys oli järjetön ja sopimaton, sillä se olisi ollut työläisille edullinen, kun taas maanviljelijöillä ei siihen olisi ollut mahdollisuutta.

Maalaisliittokin vieroksui sosialidemokraattien kaupunkilaissiiven ajamaa tullienalennuspolitiikkaa. Tullipolitiikka oli Maalaisliitolle tärkeä keino suojata kotimaista tuotantoa ja vaikuttaa siten Suomen maatalousomavaraisuuteen. Sosialidemokraateille tullit olivat musta vaate, koska niiden katsottiin heikentävän kuluttajien asemaa. Maalaisliitto oli kuitenkin vahvoilla protektionistisessa politiikassaan, sillä sille loi otollisen pohjan I maailmansodan jälkeinen tilanne. Vahvaa tullipolitiikkaa ajoi myös Sunila, jonka alustuksen pohjalta Maalaisliitto hyväksyi vuoden 1926 puoluekokouksessa ponsilauselman, jossa tullisuojan kehittämistä kannatettiin edelleen jotta tuotantoaloja saataisiin itsekannattaviksi. Tuotantovälineiden tullivapautta kuitenkin kannatettiin samoin kuin ruistullien alennuksia syrjäseuduilla.²²⁹

Sunila näki toiminnan sosialidemokraattien kanssa tärkeäksi myös siksi, että Maalaisliitto oli keskustapuolue, jonka tulisi tasoittaa kuilua oikeiston ja vasemmiston välillä. Suhteet sosialidemokraatteihin eivät kuitenkaan olleet helpot. Maalaisliittolainen maailmankatsomus oli niin erilainen kuin sosialidemokraattien maailmankatsomus. Suurimpana ongelmana suhteissa oli suhtautuminen maatalouteen. Sosialidemokraattien mielestä maalaisliittolainen ideologia oli siirtynyt tuottajalinjalle. Maalaisliitossa ongelma kuitenkin havaittiin ja niinpä se piti ratkaista. Maalaisliiton linjaa piti

---

²²⁹ Mylly 1989, s.225–227.

vetää pienviljelijöiden takia vasemmalle, koska vaarana oli, niin kuin Juhani Mylly kirjoittaa, erityisen pienviljelijäpuolueen synty, jossa olisivat yhdessä Maalaisliiton vasemmisto ja sosialidemokraattinen pienviljelijäaines.²³⁰ Maalaisliitossa varmaan myös havaittiin, että vasemmisto-optio olisi hyvä olla olemassa oikeistoa vastaan jo päivänpoliittisista syistäkin.

Maalaisliittolainen hallitus varustettuna pienviljelijäystävällisellä ohjelmalla olikin Maalaisliiton pyrkimys rauhoittaa sekä sosialidemokraattisia pienviljelijöitä ja Maalaisliiton vasemmistoa. Suhteet sosialidemokraatteihin piti muutenkin pitää kunnossa, huolimatta siitä, että Maalaisliitolta ei riittänytkään ymmärrystä kaikkia puoleen ajamia asioita kohtaan. Maalaisliiton ja Sunilan pyrkimykset onnistuivat ainakin siinä mielessä, että eräät sosialidemokraatit totesivat maalaisliittolaisen hallituksen ohjelman sisältävän asioita, joita voi tukea ja kannattaa. Täysin varauksetonta tukea Sunilan hallitus ei kuitenkaan saanut, sillä Sosialidemokraattinen puolue itsessään oli niin hajanainen.

4.1.2. Kommunisteja vastustetaan

Kommunismiin Maalaisliitto suhtautui vieroksuen. Kommunisteissa ei nähty mitään hyvää ja nämä katsottiin vallankumouksellisiksi, joiden edustama kanta ei eheyttänyt yhteiskuntaa vaan päinvastoin hajotti sitä. Taustalla vaikuttivat osaltaan jo vuoden 1918 sisällissota, jossa maalaisliittolaiset olivat olleet valkoisella puolella ja sittemmin kommunisteiksi luokitellut punaisella puolella. Tosin kaikkia punaisia ei pidetty vaarallisina kommunisteina, vaan monet maalaisliittolaiset olivat sitä mieltä, että sitomalla kapinoitsijat maahan nämä rauhoittuvat, tulevat tyytyväisiksi ja tuotanto kasvaa.

Kaikki eivät kuitenkaan olleet vastaanottavaisia Maalaisliiton opeille. Radikaalit kumoukselliset päätyivät allekirjoittamaan kommunistiset dogmit ja hylkäämään ne opit, joita sosialidemokratia edusti. SKP piti pyrkimystä aseelliseen vallankumoukseen tärkeänä, ja tämä johti sen maanalaiseen, illegaaliin toimintaan Suomessa. Mutta kun Otto Wille Kuusinen oli käynyt salateitse Suomessa vuonna 1919, hänelle paljastui, että illegaalinen toiminta ei onnistuisi Suomessa, ja niin hän kannatti yhteistyötä sosiaalidemokraattisen vasemmisto-opposition kanssa.²³¹

---

²³⁰ Mylly 1989, s. 230–232.

²³¹ Hakalehto 1964, s. 97; Hakalehto 1966, s. 44.

Kommunistit kuitenkin riitelivät toimintalinjoista, mikä johti siihen, että he toimivat osittain julkisesti ja osittain maan alla. Eduskunnassa kommunistit toimivat lähinnä Suomen Sosialistisen Työväenpuolueen riveissä, ja kun se lakkautettiin vuonna 1923, he siirtyivät toimimaan Sosialistinen työväen ja pienviljelijöiden vaalijärjestössä. Puolueet olivat kuitenkin koko ajan porvarien hampaisissa, sillä Kominternin ohjeiden mukaan eduskunnan puhujalavaa tuli käyttää vallankumoukselliseen agitaatioon porvarillisen yhteiskuntajärjestyksen kumoamiseksi.²³²

Maalaisliitolle, jolle demokratia oli tärkeä arvo, kommunistien vallankumouksellisuus oli vastenmielistä. Maalaisliitto vieroksui vallankumouksellisuuden lisäksi myös kommunistien näkemystä maataloudesta. Kommunistit kannattivat kyllä pienviljelystä ja sen edistämistä, mutta he eivät kannattaneet tuotannon lisäämistä omavaraisuuden saavuttamiseksi. Kommunistien mukaan viljaa oli saatavana halvalla ulkomailta, esimerkiksi Neuvostoliitosta, ja tätä keinoa olisi pitänyt käyttää hyväksi eikä lihottaa kotimaisia suurviljelijöitä.²³³

Kommunisteissa Maalaisliittoa ärsytti myös se, että he yrittivät todistella koko 1920-luvun pientalonpojille, ettei Maalaisliitto aja heidän etujaan. Kommunistien mukaan Maalaisliitto oli ollut syntyessään pientalonpoikien puolue, mutta vuoden 1918 sisällissota oli muokannut puoluetta, sen ajattelutapoja ja koostumusta. Maalaisliitossa ohjat olivat ottaneet pienviljelijöiden sijasta suurviljelijät, papit, opettajat ja virkamiehet, jotka olivat entisiä suomettarelaisia. Nämä voimat olivat kommunistien mukaan vieraita talonpojille ja talonpoikien asialle. Kommunistien mukaan Maalaisliitto ajoi vain suurviljelijöiden asiaa vaikka juhlapuheissa yrittikin vakuutella toista.²³⁴

Sunila itse oli määritellyt suhteensa kommunistisiin ajattelijoihin jo vuonna 1918 ilmestyneessä teoksessaan *Pienviljelys ja sen menestymismahdollisuudet Suomessa*. Sunilalta ei riittänyt ymmärrystä Karl Marxille ja hänen aatetovereilleen, jotka olivat tuominneet pienviljelyksen ja pienyrityksen häviöön.²³⁵ Sunilan mielestä tällainen ajattelutapa ei ollut mahdollinen, sillä hänen mukaansa edellytykset pienviljelysten laajentamiselle olivat mitä parhaat. Asiaa olivat vasemmistososialistit käsitelleet Sunilan mielestä aivan liian teoreettisesti, tuntematta lainkaan niitä oloja jotka vallitsivat.²³⁶ Kommunismia ja ääri vasemmistoa Sunila vieroksuikin muiden syiden ohella varsinkin siksi, että näiden käsitykset maataloudesta olivat täysin vastakkaisia hänen näkemyksilleen.

---

²³² Hakalehto 1964, s. 107–108; Hakalehto 1966, s. 54–55.

²³³ Saarela 2008, s. 320–321.

²³⁴ Saarela 2008, s. 327–328.

²³⁵ Sunila 1918, s. 7.

²³⁶ Sunila 1918, s. 8–9.

Maalaisliiton puoluekokouspuheessaan 1928 Sunila uudisti kielteisen kantansa kommunismiin ja totesi huolestuneena olevan mahdollista, että sosialidemokraateissa oli jonkin verran ainesta, joka oli taipuvaista solumaan parlamentaarista muodoista kommunismiin. Tämän kehityksen estämiseksi Maalaisliiton velvollisuus oli Sunilan mukaan toteuttaa kansakunnan pohjakerrokseen nojaavaa uudistuspolitiikkaa. Maalaisliiton piti siis kantaa huolta siitä, että lainalaiselle yhteiskuntajärjestykselle vaaralliset ainekset eivät pääse voimistumaan, vaan että pitää toteuttaa yhteiskunnallisia ja taloudellisia parannuksia, jotka ovat paras lääke kumouksellisuutta vastaan.²³⁷

Sunilan puoluekokouspuheessaan ottamaa kantaa kommunismiin voi pitää varsin tyypillisenä aikansa keskustaporvarin puheena. Kommunismi nähtiin vakavana uhkana, mutta yhteiskunnallisten uudistusten kautta sen vaaraa ja leviämistä voitaisiin torjua. Erityisesti sosialidemokraatteihin piti kiinnittää huomiota ja heidät liittää osaksi yhteiskuntaa, niin etteivät he ajautuisi kumouksellisten leireihin. Kommunismia itseään Sunila kammoksui ja piti tärkeänä, että vaara torjuttaisiin jo ennakolta.²³⁸

Kommunistien vallankumouksellisuus, kanta maatalouteen ja Maalaisliiton parjaaminen olivat kaikki tekijöitä, jotka leimasivat kommunistit Maalaisliiton silmissä täysin toivottomaksi tapaukseksi. Näin ollen Maalaisliitolle ja Sunilalle ei tuottanut vaikeuksia toimia kommunisteja vastaan. Tämä näkyi hyvin esimerkiksi kommunistipidätyksissä, joita maalaisliittolainen hallitus suoritti keväällä 1928 ja hallituksen vastustaessa kiivaasti satamalakkoa. Kommunistipidätyksiä Sunila perusteli sillä, että hallituksen tehtävä oli suojata valtio- ja yhteiskuntajärjestystä. Riittävän aikaisella ja päättävällä toiminnalla voitiin Sunilan mukaan estää monet kärsimykset.²³⁹ Kommunistit olivat maalaisliittolaisista mentaliteetiltään täysin edesvastuuttomia vallankumouksellisia, jotka eivät ymmärtäneet sitä eheytysohjelmaa, jota Maalaisliitto omasta mielestään harjoitti. Kommunistien mielestä Maalaisliitto oli taas ”kulakkipuolue”, joka vain petkutti pientalonpoikia.

Kommunistien toiminta maaseudulla osoittautui kuitenkin ongelmalliseksi. Kommunistien oppia hallitsi kysymys vallasta ja kaikki muu alistettiin sille. Monet kommunistit tunnustivat pienviljelijät tärkeiksi tekijöiksi, mutta monen mielestä talonpojat olivat arveluttavia, koska vuoden 1918 valkoinen armeija oli leimattu talonpoikaisarmeijaksi. Maalaisliitolla oli kommunistien kanssa ongelman-
sa, mutta maaseudulla Maalaisliitto osoittautui sittenkin voimakkaammaksi. Pientalonpojatkin nä-

---

²³⁷ Pääministeri J. E. Sunilan puhe maalaisliiton puoluekokouksessa 14.5.1928. Ks. esim. Liitto 19.5.1928, Maalaisliitto hallituksessa .

²³⁸ *ibid.*

²³⁹ *ibid.*

kivät kommunismin peikkona, joka saattaisi viedä maat ja mannut. Tätä käsitystä vahvistivat lehdet jotka kirjoittivat Neuvostoliiton kollektivisointipolitiikasta. Maalaisliitto nähtiin sen sijaan yhteiskuntaa säilyttävänä liikkeenä, joka turvasi yksityistä omistusta, mutta josta löytyi myös pienviljelijöihin ja maaseudun köyhiin vetoavaa herravihaa.²⁴⁰

4.2. Porvaripuolueita Sunila vieroksuu, mutta suhtautuu RKP:hen maltillisesti

4.2.1. Kokoomus on ongelmallinen tapaus

Maalaisliiton suhde Kokoomukseen oli monella tavalla ongelmallinen. Yhdistäviä tekijöitä näillä puolueilla oli olemassa, mutta samalla myös tekijöitä, jotka erottivat niitä toisistaan. Yhdistävistä tekijöistä tärkein oli tietysti porvarillinen maailmankatsomus. Puolueita yhdisti se, että molempien ryhmien kannattajat olivat olleet taistelemassa valkoisen armeijan riveissä vuonna 1918. Ongelmalliseksi tilanne oli alkanut muodostua sodan jälkeen, kun taistelu valtiomuotokysymyksestä oli käynnistynyt. Maalaisliittolaiset olivat tiukan tasavaltalaisia kun taas Suomalaisen puolueen ja Nuorsuomalaisen puolueen monarkistit perustivat Kokoomuksen.

Kokoomus suhtautui Maalaisliittoon hieman yliolkaisesti, koska katsoi puolueen olevan massapuolue vailla mitään meritokraattisia ansioita. Maalaisliiton katsottiin siis Kokoomuksessa kuuluvan paljolti samaan ryhmään kuin sosialidemokraatit – tosin Maalaisliitto ei ollut niin paha, koska se kaikesta huolimatta kuului porvarillisiin puolueisiin. Yhteistyö Maalaisliiton kanssa ei siis ollut poissuljettu asia ja käytännön vuoksi sitä jouduttiin usein myös harrastamaan. Maalaisliitto itsekin suhtautui Kokoomukseen hieman kaksijakoisesti. Toisaalta puolueilla oli yhteistä, mutta monet intressit olivat sittenkin erilaisia. Maalaisliitto katsoi Kokoomuksen ajavan ensisijassa eliitin asemaa ja sen parantamista, kun taas tavallinen maaseudun asukas ja hänen asemansa unohdettiin täysin.

Kokoomuksen ja Maalaisliiton suhteita rasittivat myös kysymykset maataloudesta. Ongelmat olivat alkaneet jo Lex Kalliosta, jonka tarkoituksena oli saada maattomille viljelymaata. Maalaisliitto näki, että laki oli välttämätön keino maanviljelyksen edistämiseksi ja yhteiskuntarauhan lisäämiseksi. Kokoomuksen näkökanta asiaan oli toisenlainen. Puolue oli todennut lain loukkaavan yksityistä omistusoikeutta. Maalaisliitto ajoi lain kuitenkin päättäväisesti läpi. Maalaisliiton suhdetta Kokoomukseen kärjisti varmasti myös se, että Lex Kallion puolesta äänestivät Maalaisliiton ohella Edis-

---

²⁴⁰ Lackman 1985, s. 314–322.

tyspuolue, sosialidemokraatit ja jopa kommunistit. Lain hyväksyminen johti myös siihen, että Kokoomus ei lähtenyt mukaan seuraavaan hallitukseen, jonka Kallio muodosti.²⁴¹

Maalaisliiton suhde Kokoomukseen oli näyttänyt kariutuneen Lex Kallion hyväksymisen myötä. Poliittisen elämän realiteetit johtivat kuitenkin siihen, että puolueet löysivät jälleen toisensa. Vuoden 1924 eduskuntavaaleissa Kokoomus oli saanut pienen voiton kun taas Maalaisliitto oli kärsinyt pienen tappion. Tämä johti siihen, että porvaripuolueet löysivät toisensa hallitusta muodostettaessa ja näin saatiinkin aikaan kaikkien porvaripuolueiden koalitio. Muut porvaripuolueet uskoivat, että ottamalla Maalaisliiton mukaan ”intelligenssipuolueet” voisivat pitää sen ”epäpätevyyttä” kurissa.²⁴²

Sunila ja Kallio eivät kuitenkaan olleet mukana tässä Ingmanin hallituksessa. Sen sijaan seuraavassa Tulenheimon hallituksessa molemmat olivat sitten ministereinä. Maalaisliiton ja Kokoomuksen suhteet eivät olleet mitenkään parhaimmillaan, joskaan eivät Maalaisliiton sisäisetkään suhteet olleet kaikista ongelmattomimmat. Sunila uskoi tässä vaiheessa oikeistoyhteistyön kantavan tuottajien henkistä agrarismia eteenpäin.²⁴³ Sunilan kantaan vaikutti varmasti myös se, että Kokoomuksen vahvoihin miehiin kuuluva Lauri Ingman oli maatalousyliopiston kannattaja.²⁴⁴ Kokoomus näytti tässä vaiheessa olevan Sunilan kannalta se puolue, joka ymmärtäisi parhaiten maatalouden tuottajapuolen etuja. Oma puoluettaan Maalaisliitto Sunila sen sijaan syytti siitä, että nämä eivät kannattaneet hänen maatalouden määrärahaavaatimuksiaan.²⁴⁵

Myöhemmin Sunila kuitenkin suhtautui Kokoomukseen hyvinkin vieroksuvasti. Hän katsoi, että nimenomaan Kokoomuksen takia Maalaisliitto ei ollut saanut ajettua niitä tavoitteitaan. Samalla Sunila kuitenkin tunnusti, että tiettyjä asioita oli saatu aikaiseksi myös Maalaisliiton ja Kokoomuksen ollessa yhdessä hallituksessa.²⁴⁶ Sunilan mukaan Maalaisliiton tuli tasoittaa kuilua oikeiston ja vasemmiston välillä, ja hänen mukaansa tämä ei onnistunut sillä, että Maalaisliitto oli yhteisessä hallituksessa oikeiston kanssa.²⁴⁷ Sunilan kielteiseen suhtautumiseen Kokoomukseen vaikuttivat varmasti monet tekijät, vaikka hän vielä ennen 1920-luvun puoltaväliä oli nähnyt yhteistyön oikeis-

---

²⁴¹ Hokkanen 1986b, s. 390.

²⁴² Vares 1996, s. 268.

²⁴³ Mylly 1989, s. 210.

²⁴⁴ Vares 1996, s. 268.

²⁴⁵ Relander 1967, s. 79.

²⁴⁶ J. E. Sunilan puhe maalaisliiton puoluekokouksessa 14.5.1928, ks. esim. Liitto 19.5.1928, Maalaisliitto hallituksessa.

²⁴⁷ *ibid.*

ton kanssa suotavana. Yhteistyö Kokoomuksen kanssa ei ollut tuonut Maalaisliitolle kannatusta vaan sitä oli hieman menetetty, vaikka puolue oli tottunut kasvuun perustamisestaan lähtien.

Kokoomuksesta Maalaisliittoa oli vierottamassa nimenomaan se, että puolueella oli ollut kasvua syvemmälle itään ja pohjoiseen vähävaraisempien viljelijöiden keskuuteen. Kannatusta oli jo ollut etelässä, varsinkin Karjalassa ja Pohjanmaalla, mutta puoleen kasvaminen edellytti kannatuspohjan laajentamista sekä alueellisesti että kiinnittämällä uusia ryhmiä puolueen taakse. Kovin oikeistolaisen politiikan harjoittaminen ei siis tässä kohdassa käynyt päinsä. Sunilaakin ilmeisesti pelotti mahdollinen Maalaisliiton kannatuksen väheneminen, ja näin ollen rajanveto oikeiston suuntaan oli tehtävä.

Maalaisliitossa oli ollut pitkään ongelmana myös selkeä ideologian puute. Sunilalaisessa fraktiossa oli kehitelty oma ideologinen ohjenuora – ”Se kolmas” – vuoden 1927 eduskuntavaaleihin. Tämän ideologian mukaan Maalaisliitto oli kolmas tie, joka sijoittui porvarillisen ja sosialistisen ajatustavan väliin. Tällä ohjelmalla Maalaisliitto näytti irrottautuvan porvari-käsitteestä ja porvarillisesta ajatusmaailmasta. Porvarillista taloutta pidettiin vaarallisena, koska se ei perustunut mihinkään ennakkolaskelmiin. Tämän ohjelman mukaan vapaa kilpailu ja porvarillinen markkinatalous olivat liian herkkiä suhdannevaihteluille. ”Sen kolmannen” mukaan kaikkein paras järjestelmä olisi uuden aikainen talonpoikaistalous, jossa kaikki perustui tarkkoihin ennakkolaskelmiin. Säännöstely, kotimainen tuotanto ja maanviljelyn rooli hyvinvoinnin takaajana olivat keskeisessä asemassa tässä Maalaisliiton uudessa linjassa.²⁴⁸

Maalaisliiton uusi linja, jossa selvästikin haluttiin tehdä ero porvarilliseen ajatustapaan, oli varmasti Kokoomukselle pettymys. Kokoomus oli pitänyt Maalaisliittoa kaikesta huolimatta porvarillisena puolueena, mutta kun puolue halusi sanoutua irti porvarillisesta ajatustavasta, kiristi se puolueiden suhteita entisestään. Maalaisliiton arvot olivat kovin toisenlaisia kuin Kokoomuksen. ”Sen kolmannen” lanseeraaminen osoitti erityisen selvästi Maalaisliiton ideologian muuttuneen. Kun Maalaisliitolla oli aikaisemmin ollut yleispoliittisia tavoitteita, niin nyt se näytti rajoittuvan vain maatalouspuolueeksi – vieläpä monen mielestä melko vasemmistolaiseksi sellaiseksi. Tämä muutos oli osaltaan vieroittamassa Maalaisliittoa ja Kokoomusta toisistaan.

---

²⁴⁸ Karimäki 2006, s. 37–38.

Maalaisliittoa erotti Kokoomuksesta myös sen kanta virkamieskysymykseen. Virkamiehet olivat 1920-luvulla ryhtyneet vaatimaan valtiiovallan taholta toimenpiteitä palkkojensa jälkeenjääneisyyden korjaamiseksi. Asiasta muodostui pitkäaikainen sisäpoliittinen ongelma. Tässä kiistassa Kokoomus oli yleensä virkamiesten vaatimusten puolesta, kun taas Maalaisliitossa tunnettiin voimakasta antipatiaa virkamiehien vaatimuksia vastaan. Maalaisliiton kanta perustui vanhan herravihan pohjalle. Virkamiehet nähtiin Maalaisliitossa pääasiassa kaupunkilaisina laiskottelijoina, jotka kansan kustannuksella siirtelivät papereita paikasta toiseen. Maalaisliittolaisessa näkemyksessä virkamiehet leimattiin myös melko taantumukselliseksi.²⁴⁹ Sunila itse oli virkamiesasiassa melko varovainen. Toisaalta hänellä oli ymmärrystä virkamiesten vaatimuksia kohtaan, olihan hän itsekin korkea virkamies, mutta lähinnä maalaisliittolaisten kannattajiensa takia hän ei voinut ottaa siihen kovin suoraa kantaa.

4.2.2. Edistyspuolue katsotaan hajanaiseksi ja liian kaupunkilaiseksi

Maalaisliiton suhde Kansalliseen Edistyspuolueeseen oli myös monitahoinen. Edistyspuoluetta ja Maalaisliittoa yhdistivät erityisesti se, että molemmat puolueet olivat tiukan tasavaltalaisia. Molempien puolueiden kannattajat olivat myös seisseet vuoden 1918 sodassa valkoisella puolella. Puolueita yhdisti aluksi myös myönteinen suhtautuminen maaseutuun. Joulukuussa 1918 muodostettuun Edistyspuolueeseen oli liittynyt loppukesästä 1917 perustetun kansanpuolueen kannattajia, joissa oli ollut etenkin maaseudun ja maalaisten edustajia. Maalaisliitto oli tosin jonkin verran vierastanut kansanpuoluetta, koska sitä oli pidetty suurtilallisten puolueena.²⁵⁰

Kun Edistyspuolue sitten muodostettiin, oli sillä paljon samoja arvoja kuin Maalaisliitolla. Puolue kannatti maan antamista tilattomille ja torpparien itsenäistämistä. Samoin Edistyspuolue suhtautui myönteisesti osuustoimintaan ja ajoi sen edistämistä. Ei siis ole ihme, että Maalaisliitto ja Edistyspuolue löysivät toisensa ja olivat molemmat hallituksissa 1920-luvun alussa. Molemmat puolueet kannattivat sisäpolitiikassa yhteiskunnallisten vastakohtien lieventämistä ja esittivät uudistuksia, joilla pyrkivät niihin.²⁵¹ Molemmat puolueet kannattivat myös armahdusta vuoden 1918 sotaan osallistuneille punaisille – eivät tosin niin laajasti kuin sosialidemokraatit.

---

²⁴⁹ Hokkanen 1979, s. 87; Isohookana-Asunmaa 1986, s. 23–24; Mylly 1989, s. 110–111.

²⁵⁰ Mickelsson 2007, s. 86–87.

²⁵¹ Jääskeläinen 1964, s. 10–11.

Maalaisliitto oli aluksi tukeutunut Edistyspuolueeseen myös siksi, että Edistyspuolueesta löytyi koulutettumpia miehiä tärkeisiin tehtäviin paremmin kuin Maalaisliitolta itseltään. Maalaisliitto jou-
tuikin ensimmäisessä keskustahallituksessa, Kaarlo Castrénin hallituksessa, tyytymään pienosak-
kaaksi, vaikka eduskunnassa puolue oli huomattavasti Edistyspuoluetta suurempi. Tilanne alkoi
kuitenkin vähitellen muuttua, kun 1920-luvulla Maalaisliittoonkin alkoi tulla mukaan koulutettuja
miehiä, joita saatettiin istuttaa ministerintuoleille.

Yhteisistä arvoista ja intresseistä huolimatta Maalaisliitolla ja Edistyspuolueella oli myös paljon
sellaista mikä erotti niitä toisistaan. Nämä erottavat asiat alkoivat näkyä sitä paremmin mitä pitem-
mälle 1920-luku eteni. Maalaisliitto oli pitänyt itseään yleispuolueena – ja sellaisena sen halusivat
nähdä puolueen isä Santeri Alkio ja myös Kyösti Kallio – mutta puolueen luonne alkoi muuttua J.
E. Sunilan mukaan tulon myötä enemmän tuottaja-agraariseksi puolueeksi. Tämä kehitys vaikutti
huomattavasti myös siihen miten puolueen suhde Edistyspuolueeseen muuttui. Näiden kahden kes-
kustaporvarillisen puolueen suhteeseen vaikutti myös Edistyspuolueen muuttuminen enemmän
kaupunkilaispuolueeksi. Puolueella oli oma maataloussiipensä, mutta se oli näivettynyt melko pie-
neksi 1920-luvun kuluessa. Maalaisliiton ja Edistyspuolueen intressit alkoivat 1920-luvulla olla
melko erilaisia, vaikka yhteisiäkin arvoja vielä oli.

Puolueita erotti toisistaan myös Maalaisliiton ja Kokoomuksen 1920-luvun puolivälissä harjoittama
oikeistoyhteistyö. Edistyspuolue oli tosin mukana Ingmanin toisessa hallituksessa, mutta sen rooli
oli melko mitätön. Edistyspuoleen suhtautuminen kommunisteihin oli myös Maalaisliiton mielestä
liian liberaalia.²⁵² Maalaisliitto ajoi kovempia otteita suhteessa kommunismiin. Erottavana tekijänä
Maalaisliiton ja Edistyspuolueen välillä oli lisäksi suhtautuminen kielipolitiikkaan. Maalaisliitto oli
pääasiassa tiukan aitosuomalainen, eikä sillä juuri ollut suhteita ruotsinkieliseen väestönosaan. Edis-
tyspuolue taas oli kielikysymyksessä huomattavasti maltillisempi, vaikka sielläkin aitosuomalaisuus
sai kannattajia.²⁵³

Tannerin sosialidemokraattisen hallituksen aikana Maalaisliitto ja Edistyspuolue vieraantuivat toi-
sistaan vielä entistä enemmän. Edistyspuolue oli Maalaisliiton mielestä vetäytynyt hallituksen muo-
dostamisvastuusta Kallion hallituksen kaatumisen jälkeen joulukuussa 1926. Tämä katkeroitti Maa-

---

²⁵² Karimäki 2006, s. 1.

²⁵³ Vuoden 1926 Edistyspuolueen puoluekokouksessa hyväksyttiin uusi kansallisuusohjelma, joka oli aitosuomalainen. Seuraavana vuonna Edistyspuolueen hallitus kuitenkin totesi, että kansallisuuskysymys ei ollut kyllin polttava. Ks. esim. Hämäläinen 1968, s. 142–143.

laisliittoa syvästi.²⁵⁴ Mutta todellisuudessa Maalaisliiton kieltäytyminen aiheutti myös Edistyspuolueen kieltäytymisen. Edistyspuolue suhtautui kuitenkin verraten myönteisesti Kallion hallitusta seuranneeseen Tannerin hallitukseen, mikä ilmeni monellakin tapaa. Maalaisliittoa Edistyksen uusi suunta ärsytti ja se osoittautui Edistykselle myös kohtalokkaaksi siinä mielessä, että vuoden 1927 eduskuntavaaleissa puolue menetti seitsemän paikkaa. Maalaisliitto vahvisti asemiaan Edistyksen kustannuksella Itä-Suomessa, jossa monet viljelijät luopuivat nuorsuomalaisista perinteistään ja äänestivät Maalaisliittoa.²⁵⁵

Sunilan käsityksen mukaan Maalaisliiton ja Edistyspuolueen välit olivat rikkoutuneet jo vuoden 1925 presidentinvaalien yhteydessä. Välien rikkoutumista Sunila piti kuitenkin lähinnä yksinomaan Edistyksen omana syynä, joka hänen mukaansa lähti kulkemaan omia polkujaan. Sunilan mielestä Edistyspuolue oli liian ja hajanainen ja tunteiden vallassa ja hän totesi sen Maalaisliiton vuoden 1928 puoluekokouksessa:

Tämän puolueen toiminnassa pääsi tunne-elämä määrääväksi, katkeruus ja loukattu itsetunto löivät sen toimintaan leimansa. Se kävi vielä entistä enemmän epämääräiseksi, hapuilevaksi ja hajanaiseksi. Itse liberalismiin aate sinänsä ei jaksa sitoa yhteen puolueen kirjavaa joukkoa. Puolueen merkitys alkoi alenemista[an] aleta, ja viime eduskuntavaaleissa kärsi puolue meillä ennenkuulumattoman vaalitappion. Varsinkin on maaseutu ja sen maataloustyöväki sanoutunut puolueesta irti.²⁵⁶

Edistyspuolueesta ei Sunilan mukaan ollut enää merkittäväksi tekijäksi. Hän kyllä myönsi puheessaan puolueen olleen joskus merkittävä tekijä ja hyvä yhteistyökumppani Maalaisliitolle. Edistyspuolueen hajanaisuus ja sen maaseutukannatuksen aleneminen antoivat Sunilalle aiheen korostaa sitä, että Maalaisliitto oli yksin joutunut keskustapolitiikan ajajaksi ja oli vastuussa vasemmiston ja oikeiston välisen kuilun tasoittamisesta. Edistyspuolueen mahdollisuudet politiikassa olivat siis Sunilan mukaan käyneet kovin pieniksi. Oikeassa Sunila tietysti mielessä olikin, maatalousasioihin Edistyspuolue ei enää paljon pannut huomiota mutta vaikutusvaltaisena puolueena – vaikka hajanaisena – se säilyi vielä melko pitkään. Vuosien saatossa Maalaisliitto kuitenkin voitti kilpailun poliittisen keskustan johtajuudesta.

Maalaisliiton ja Edistyspuolueen välejä alkoi kiristää myös virkamieskysymys. Tässä asiassa Kokoomus ja Edistyspuolue olivat samoilla linjoilla, kun taas Maalaisliitto oli jyrkästi virkamiesten

---

²⁵⁴ Karimäki 2006, s. 19.

²⁵⁵ Hokkanen 1976, s. 27–28.

²⁵⁶ Maalaisliitto hallituksessa. J. E. Sunilan puhe maalaisliiton puoluekokouksessa 14.5.1928.

vaatimuksia vastaan. Edistyspuolue oli monellakin tapaa virkamiesten puolue ja voimakkaasti vaatimassa yhdessä Kokoomuksen kanssa virkamiesten palkka-asian selvittämistä.²⁵⁷ Maalaisliitto kuitenkin oli tiukasti virkamiesvastainen, mikä ilmeni jo maalaisliittolaisten perusmentaliteetissa. Sunilan hallituksen aikana tilannetta vaikeutti vielä huomattavasti kato, jolloin hallitus ei oikein uskaltanut esittää mitään lopullista ratkaisua asiassa.

Keskustan puolueista Maalaisliitto alkoi siis 1920-luvulla nousta merkittävämmäksi tekijäksi kuin Edistyspuolue. Tähän vaikutti yhteiskunnan rakenne ja se, että puolueet alkoivat vähitellen vieraantua toisistaan. Maalaisliitto ei nähnyt Edistyspuoluetta merkittävänä tekijänä agrarisessa Suomessa, vaan katsoi sen siirtyneen edustamaan kaupunkilaisia arvoja, jotka eivät olleet maaseudun asian edestä toimivalle Maalaisliitolle mitenkään tärkeitä. Vasta demokratian jouduttua kriisiin 1920- ja 1930-luvun taitteessa puolueet löysivät jälleen toisensa, kun molemmat lähtivät puolustamaan kansanvaltaisuutta.

4.2.3. Kielitaistelu hallitsee Maalaisliiton suhdetta ruotsalaisiin – mutta ei Sunilan

Maalaisliitolla oli ongelmansa suhteessa kaikkiin puolueisiin. Ehkä ongelmallisin oli kuitenkin Ruotsalainen kansanpuolue. Tämä johtui monestakin syystä, joista yksi oli ruotsalaisten myönteinen kanta monarkismiin vuonna 1918. Maalaisliitto oli jyrkän tasavaltalainen puolue ja vieroksui monarkismia ja sitä kannattaneita puolueita. Tämä päti niin ruotsalaisiin kuin Kokoomukseenkin. Suhde monarkismiin ei kuitenkaan ollut ainoa asia joka rasitti Maalaisliiton ja ruotsalaisten suhdetta. Maalaisliittoa ärsytti ruotsalaisissa myös näiden kielteinen kanta punavankien armahtamiseen.²⁵⁸ RKP:n yleinen oikeistolaisuus vieroitti sitä vahvasti Maalaisliitosta.

Ruotsalaiset nähtiin Maalaisliiton taholta myös yläluokkana, joka oli pitänyt valtaa satoja vuosia suomalaisten kustannuksella. Maalaisliittolaisten näkemys pohjautui omalaatuiseen talonpoikaisnationalismiin. Tässä talonpoikaisnationalismissa ei ollut kyse pelkästään kielitaistelusta, vaan myös ”kansan” ja ”herrojen” vastakohtaisuudesta.²⁵⁹ Ruotsalaisten asema Suomen politiikassa, talouselämässä, hallinnossa ja kulttuurissa oli monen maalaisliittolaisen mielestä kohtuuttoman vahva ja sitä piti rajoittaa. Alun perin ruotsinkielisiin talonpoikiin ei suhtauduttu mitenkään vihamielisesti, mutta

---

²⁵⁷ Laine 1989, s. 355.

²⁵⁸ Mylly 1989, s. 119–122.

²⁵⁹ Mylly 1989, s. 245.

kun aitosuomalainen liike sai tulta alleen 1920-luvulla, se nosti vastustuksen kohteeksi lähes kaikki ruotsinkieliset.

Maalaisliiton ärtymystä ruotsalaisia kohtaan kasvattivat myös eduskunnassa tapahtuneet RKP:n eduskuntaryhmän mielenosoitukset maalaisliittolaisten puhemies- ja ministerikandidaattien kielitaidon puutteesta. Tämä näkyi esimerkiksi valittaessa eduskunnan puhemiestä vuonna 1921, jolloin ruotsalaiset eivät katsoneet voivansa äänestää Kyösti Kalliota, koska tämä ei osannut ruotsia.²⁶⁰ Nämä tapahtumat olivat maalaisliittolaisille arkoja. Niitä pidettiin loukkauksina maalaisliittolaisia vastaan ja ne muistuttivat niistä etuoikeuksista, joita ruotsinkielisille oli taattu laeilla.²⁶¹ Tällaiset tekijät olivat omiaan vaikuttamaan siihen, että Maalaisliitosta tuli oiva kasvualusta aitosuomalaiselle liikkeelle ja sen politiikka suuntautui yhä enemmän ja enemmän vastustamaan ruotsalaisia. Maalaisliiton johtajia kiehtoi varmasti myös aitosuomalaisuuden käyttöarvo politiikassa. Suomalaisen maaseudun nuiva suhtautuminen ruotsinkielisiin virkamiehiin auttoi puolueen kannatuksen kasvussa.

Koko Maalaisliitto ei kuitenkaan ollut aitosuomalaisten hallussa. Puolueen edustajista varsinkin presidentti Relander ei mitenkään hyväksynyt aitosuomalaisuutta. Relanderin kanta näkyi esimerkiksi nimityskysymyksissä.²⁶² Relanderin mielestä aitosuomalaisuus oli jopa demagogiaa.²⁶³ Vie-roksuvasti aitosuomalaisuuteen suhtautui myös J. E. Sunila. Sunilan mukaan Maalaisliiton ei pitänyt ärsyttää ruotsinkielisiä, koska maatalouden etujen ajamiseksi oli välttämätöntä pyrkiä yhteistyöhön myös ruotsinkielisten talonpoikien kanssa.²⁶⁴ Relanderin ja Sunilan maltillinen suhtautuminen kielikysymykseen näkyi myös siinä, että he ottivat Sunilan hallituksen ulkoministeriksi Hjalmar Procopén, joka oli suomenruotsalainen ammattidiplomaatti ja edustanut eduskunnassa RKP:tä.

RKP:hen Sunila ei Maalaisliiton puoluekokouksessa pitämässään suuressa puheessa ottanut suoraan kantaa. Puhuessaan Maalaisliiton eheydestä Sunila kuitenkin tuomitsi aitosuomalaisuuden yhtenä niistä kiihotuskeinoista, joilla yritettiin hajottaa puolueita. Sunila kutsui erimielisyyden kylväjiä, kuten juuri aitosuomalaisia, Juudaksiksi.²⁶⁵ Sunilan kanta aitosuomalaisuuteen ilmeni siis hyvin kielteisenä. Hän katsoi kielikiikhoilun vain vahingoittavan puoluetta. Ruotsinkielisiä talonpoikia,

---

²⁶⁰ Klinge 1964, s. 133.

²⁶¹ Mylly 1989, s. 246.

²⁶² Mylly 1989, s. 247.

²⁶³ Hämäläinen 1968, s. 141.

²⁶⁴ *ibid.*

²⁶⁵ Maalaisliitto hallituksessa. Pääministeri J. E. Sunilan puhe maalaisliiton puoluekokouksessa 14.5.1928. Ks. esim. Liitto 20.5.1928.

jotka olivat merkittävä ryhmä, ei saanut millään tavalla ärsyttää. Maatalouden asian ajamisen heikentäminen kielikiikhoilun takia oli Sunilasta kavallusta, jota ei voinut hyväksyä.

Maalaisliiton aitosuomalainen ryhmä oli kuitenkin niin äänekäs ja kiinteä, että se leimasi pitkään koko puoluetta. Moni edustaja, joka ei itse varsinaisesti edes ollut aitosuomalainen, myötäili aitosuomalaisten näkemyksiä. Tämä johti siihen, että vaikka Sunila ei itse ollut aitosuomalainen, hänenkin oli pidettävä oma puolueensa tyytyväisenä antamalla periksi joissakin kielipoliittisissa kysymyksissä. Tämä näkyi esimerkiksi kouluhallituskysymyksessä jota käsitellään luvussa 5.4. Toisaalta hallitus vastusti – Relanderin ja Sunilan painostuksesta – professori Iivari Leiviskän erivapausanomuksen hyväksymistä. Leiviskä oli anonut vapautusta ruotsinkielen tutkinnon suorittamisesta, koska se loukkasi häntä.²⁶⁶

Aitosuomalaisuus alkoi kuitenkin laantua Maalaisliitossa jo 1920-luvun lopulla. Täysin eroon siitä ei päästy vielä 1930-luvullakaan, jolloin kielikysymys rasitti maalaisliittolaisten ja ruotsalaisten välejä esimerkiksi yliopistolain käsittelyn yhteydessä. Aitosuomalaisuus oli kuitenkin jäämässä vain äänekkääksi oppositiopolitiikaksi Maalaisliiton sisällä.²⁶⁷ Maalaisliiton johtomiehet alkoivat irtaantua siitä, vaikka vaatimuksia suomalaisuudesta esiintyikin. Irtaantumiseen vaikuttivat etenkin talouspolitiikan huolet, mutta myös demokratian kriisi. Puolueiden välinen epäluulo kuitenkin pysyi melko syvänä, vaikka vähitellen siitä pyrittiin eroon.

4.3. Suhteet muihin puolueisiin

Maalaisliiton ja muiden puolueiden suhteet hahmottuvat varsin monisäikeisiksi. Tämä johtui pitkälti siitä kehityksessä mitä Maalaisliitossa itsessään tapahtui, mutta vaikuttavina tekijöinä olivat tietenkin myös muiden puolueiden näkemykset Maalaisliitosta ja sen vallitsevasta ideologiasta ja maailmankatsomuksesta. Maalaisliiton oma ideologia oli myös muuttunut 1920-luvulla ja sekin heijastui suhteisiin. Myös Maalaisliiton sisällä oli erilaisia maailmankatsomuksia: Sunilan ja Relanderin maailmankatsomukset olivat erilaisia kuin esimerkiksi Kallion ja Alkion maailmankatsomukset.

Suhteet sosialidemokraatteihin pyrittiin saamaan läheisiksi, koska pienviljelijöiden erkaantuminen omaksi puolueekseen uhkasi sekä Maalaisliittoa että sosialidemokraatteja. Sosialidemokraattien

---

²⁶⁶ Relander 1968, s. 58.

²⁶⁷ Mylly 1989, s. 247–248.

hajanaisuus ja kaupunkilaissiiven niskalenkki maalaissiivistä aiheutti kuitenkin ongelmia Maalaisliiton ja sosialidemokraattien suhteille. Kommunisteihin sen sijaan suhtauduttiin Maalaisliitossa kielteisesti. Tähän vaikutti se, että kommunistit katsottiin täysin illegitiimeiksi toimijoiksi, joilla ei ollut edes pyrkimystä muuhun kuin vallankumouksen ajamiseen. Kokoomuksesta Maalaisliitto oli erkaantumassa monestakin syystä. Kokoomus katsoi Maalaisliiton liian sivistymättömäksi ja Maalaisliitto taas Kokoomuksen liian elitistiseksi. Suhtautuminen pienviljelijöihin oli myös erottava tekijä. Edistyspuolue oli ollut Maalaisliitolle läheinen, mutta kun se oli tullut luonteeltaan kovin kaupunkilaiseksi ja maalaissiipi oli kutistunut, Maalaisliitto ei nähnyt sitä enää kovin merkittävänä tekijänä. Ruotsalaisiin Maalaisliiton suhde oli erittäin ongelmallinen. Läheisiä suhteita ruotsalaisiin Maalaisliitto ei ollut ikinä saavuttanut ja aitosuomalaisuuden voimistuessa puolueiden suhde muodostui erittäin huonoksi. Tosin kaikkien maalaisliittolaisten ideologiaan ei aitosuomalaisuus kuullut, näitä olivat juuri Sunila ja Relander.

Puolueiden arvot olivat siis hyvin erilaisia. Vaikka Maalaisliitolla ja muilla puolueilla löytyi joitakin yhteisiä intressejä, 1920-luvulla Maalaisliiton maailmankuva ja muiden puolueiden maailmankuvat olivat melko vastakkaiset. Maalaisliitto oli päässyt voimansa tuntuun suurimpana porvarillisena eduskuntapuolueena ja se oli ideologialtaan muodostunut yhä enemmän puolueeksi, jolle tärkeintä oli nimenomaan maatalouden etujen ajaminen. Tämä muutos johtui ensi sijassa Maalaisliiton uusien johtajien omaksumasta maailmankuvasta. Maalaisliiton luonteen muuttuminen yleispuolueesta enemmän luokkapuolueen suuntaan ja puolueen kannatuksen jatkuva nousu ja kannatuksen alueellinen jakautuminen leimasivat Maalaisliiton ja muiden puolueiden suhteita. Maalaisliitto oli saavuttanut edulliset asemat, joita sen oli helppo puolustaa. Poliittikka oli muodostunut materialistisemmaksi, mikä oli myös sunilalainen linja. Agraaripuolueen vahvistuminen oli tosiasia, jonka kanssa muidenkin oli totuttava elämään.

5. Sisäpolitiikan vastukset hallituksen ongelmana

5.1. Varovaisuutta vapaussodan muistojuhlissa

Se innostus, joka Relanderilla ja Sunilalla uudesta hallituksesta oli, osoittautui kuitenkin ennenaikaiseksi. Lehdistö otti Sunilan hallituksen melko maltillisin sanankääntein vastaan, mutta arvosteli hieman sitä, että se koostui lähinnä maalaisliittolaisista ministereistä.²⁶⁸ Tämä oli tuudittanut presi-

---

²⁶⁸ Kakkuri 1999, s. 235. Ks. myös Sunilan I hallituksen ministerilista tämän työn liitteenä.

dentin ja pääministerin uskomaan, että hallitus voisi toimia kohtuullisen hyvin. Pääministerin ja presidentin välit olivat vielä myös hyvät, mutta alkoivat kuitenkin vaikeutua vuoden 1928 puolella. Seikka, joka aiheutti pienen taistelun näiden kahden henkilön välillä saattaa nykyään vaikuttaa melkoisen pieneltä, mutta oli mitä vakavin 1920-luvun Suomen poliittisessa elämässä. Samalla episodi herätti oikeiston epäluuloja Sunilaa ja hänen hallitustaan kohtaan.

Vuonna 1928 tuli kuluneeksi tasan kymmenen vuotta vapaussodasta. Luonteeltaan tunteellisena ihmisenä presidentti Relander alkoi suunnitella, miten kyseistä tapahtumaa voisi parhaiten kunnioittaa ja tuli siihen tulokseen, että vuoden 1918 valkoisen armeijan ylipäällikölle, ratsuväenkenraali Mannerheimille tulisi myöntää jokin korkea kunniamerkki tai sitten vaihtoehtoisesti hänet pitäisi ylentää sotamarsalkaksi.²⁶⁹ Eräät vanhat upseerit olivat sitä mieltä, että ainoa oikea muistamisen keino olisi Mannerheimin ylentäminen.²⁷⁰ Relanderilla, joka oli itsekin vanha suojeluskuntalainen²⁷¹, ei ollut mitään asiaa vastaan.

Presidentti ei kuitenkaan halunnut päättää asiaa täysin itse vaan päätti kuulostella hallituksen mieltä pidettä. Hallituksen enemmistön mielestä Mannerheimin ylentäminen ei tullut missään nimessä kysymykseen, sillä kyseessä oleva arvonimi kuulosti liian sotaisalta. Sen sijaan kunniamerkin myöntämistä vastaan ei esiintynyt tuossa vaiheessa laajempaa vastarintaa.²⁷² Tammikuussa 1928 kokoontuivat presidentin käskystä senaattori Otto Stenroth, ministeri Jalo Lahdensuo, pormestari Leo Ehrnrooth, kenraalimajuri Lauri Malmberg, kansliapäällikkö Hjalmar Envald ja sotaväen päällikkö, kenraalimajuri Aarne Sihvo neuvottelemaan asiasta.²⁷³ Sunilan hallituksen puolustusministeri Jalo Lahdensuo oli ainakin kunniamerkin myöntämisen kannalla ja toimi asiassa presidentti Relanderin luottomiehenä.²⁷⁴

Presidentti oli siis alkanut valmistella asiaa tahollaan, koska hän ilmeisen kategorisesti oli päättänyt muistaa Mannerheimia. Kevättalven kuluessa hän kertoi pääministerille suunnitelmissa olevasta ”Kalevan Miekan ritarikunnasta”, jonka korkeimmalla merkillä muistettaisiin vuoden 1918 valkoisen armeijan ylipäällikköä.²⁷⁵ Asia alkoi kuitenkin mutkistua, koska oikeuskanslerin mukaan presidentin lisäksi myös pääministerin olisi pitänyt allekirjoittaa asetus, jolla ritarikunta perustetaan.

---

²⁶⁹ Relander 1968, s. 16–17.

²⁷⁰ *ibid.*; Virkkunen 1979, s. 104–105.

²⁷¹ Pietiäinen 1992b, s. 160.

²⁷² Relander 1968, s. 17.

²⁷³ Sihvo 1956, s. 148.

²⁷⁴ Kakkuri 1999, s. 251.

²⁷⁵ Relander 1968, s. 38.

Tämä ei sopinutkaan pääministerille, sillä hän ei pitänyt sitä ollenkaan suotavana vallitsevassa poliittisessa tilanteessa. Todennäköisesti hän pelkäsi ritarikunnan perustamisen johtavan siihen, että sosialidemokraatit vetäisivät tukensa pois hallitukselta.²⁷⁶ Sunila pelkäsi teon provosoivan vasemmistoa ja johtavan jopa välikysymykseen. Tällaisen asian takia hän ei halunnut uhrata ministeristöään. Presidentille tämä Sunilan suhtautuminen oli totaalinen pettymys, ja hän totesi päiväkirjalleen alkavansa katsella pääministeriään ”toisesta kulmasta.”²⁷⁷

Seuraavina päivinä presidentin ja pääministerin välit olivat lähes täydellisesti poikki ja he karttelivat toisiaan. Asiaa Relander piti toisaalta hyvänä, sillä hänen mielestään Sunila oli ”vaikeasti hoidettava herra”, jonka oli syytä miettiä sopimatonta menettelyään.²⁷⁸ Välit kuitenkin sovittiin²⁷⁹, mutta tämän episodin jälkeen presidentin ja pääministerin välit eivät enää koskaan olleet niin läheiset kuin ne aikaisemmin olivat olleet ja Relander uskoutui yhä useammin päiväkirjalleen vaikeasta pääministeristään:

Tuo Sunila on taitava ja monessa suhteessa hyvä mies, mutta sellainen sekoitus vanhoilista rusthollaria ja radikaalista poliitikkoa, että pois tieltä.²⁸⁰

Vesa Vareksen mukaan tämä kunniamerkkiepisodi on hyvä osoitus siitä kuinka Maalaisliitossa ”vasemmistosuuntaus” oli päässyt vallalle Sunilan hallituksen myötä. Mannerheimin marsalkaksi ylentäminen olisi ollut pelkkä symbolinen ele, johon ei olisi tarvittu kuin presidentin ja hallituksen hyväksyntä. Vasemmistolta ei olisi tarvittu passiivista eikä aktiivista hyväksyntää.²⁸¹ Mutta tämän tapainen toiminta ei tuntunut sopivan Sunilalle, joka katsoi parhaimmaksi olla ärsyttämättä sosialidemokraatteja millään tavalla. Vaikka Sunilalla ei todennäköisesti ollut henkilökohtaisesti mitään Mannerheimin ylentämistä tai kunniamerkin myöntämistä vastaan, niin katsoi hän päivänpoliittisen tilanteen vuoksi viisaammaksi vastustaa presidentin hanketta. Oikeistoa kunniamerkkiepisodi ärsytti varmasti vielä erityisesti siksi, että vasta vähän aikaisemmin Sunilan hallitus oli ajanut lääkintöhallituksen pääjohtajaksi sosialidemokraattisen Hannes Ryömän, vaikka suuri osa lääkärikunnasta oli kannattanut paikalle Eino Suolahtea, joka oli tunnettu aktivisti ja kokoomusvaikuttaja. On mahdollista, että Ryömän nimitystä oli valmisteltu jo Tannerin hallituksen aikaan²⁸², mutta Sunilan halli-

---

²⁷⁶ Relander 1968, s. 67–69.

²⁷⁷ Relander 1968, s. 39–40.

²⁷⁸ Relander 1968, s. 45–46.

²⁷⁹ Relander 1968, s. 49–50.

²⁸⁰ Relander 1968, s. 81–82.

²⁸¹ Vares 1991, s. 74.

²⁸² Leikola 2009, s. 199–203.

tuksen alkuvaiheessa tapahtunutta nimitystä pidettiin varmasti oikeistolaisissa piireissä selvänä osoituksena Maalaisliiton vasemmistolaistumisesta.

5.2. Kumouksellisuutta vastaan

5.2.1. Kommunistien välikysymykset ja kommunistipidätykset

Keväällä 1928 pääministeri Sunila hallituksineen joutui sisäpoliittisen painostuksen kohteeksi vasemmiston taholta. Tannerin hallitus oli nimittäin syksyllä 1927 antanut pidättää joukon kommunisteja. Kommunistien pidätys jatkui pitkään, minkä takia kommunistien eduskuntaryhmä päätti tehdä aiheesta välikysymyksen:

Onko hallitus kiinnittänyt huomiota siihen, että eräitä viime vuoden aikana valtiollisista syistä vangittuja työläisiä on aiheettomasti pidetty vangittuina ja muutamien vankeusai-
kaa pidennetty yli kolme kuukautta, ennen kuin mitään syytettä heitä vastaan on otettu
oikeudessa käsiteltäväksi ja mihin toimenpiteeseen hallitus puolestaan on ryhtynyt tai
aikoo ryhtyä tällaisen työläisiä vastaan kohdistetun vainon lopettamiseksi.²⁸³

Sunilan ja Maalaisliiton suhtautuminen kommunisteihin ja kommunismiin oli selvä. Sisällissota oli ankuroinut Maalaisliiton voimakkaasti osaksi porvarillista Suomea.²⁸⁴ Oli selvää, että kommunisteja ei voitu myötällä. Vaikka Sunilaa voikin pitää vasemmistomaalaisliittolaisena, niin hänkään ei voinut missään tapauksessa hyväksyä kommunismia. Maalaisliitossa kohdeltiin poikkeuksetta kaikkea sosialidemokraateista vasemmalla olevaa ”kommunistisena”. Tosin monet maalaisliittolaiset näkivät, että reformipolitiikka oli tärkeää kommunismin vastustamisen vuoksi.²⁸⁵ Tähän reformistiseen suuntaan kuului epäilemättä myös Sunila, joka monissa puheissaan kantoi huolta pientilallisten ja tilattomien aseman parantamisesta. Kommunismia ei kuitenkaan hänkään voinut hyväksyä.

Kommunistien tekemään välikysymykseen, joka koski siis jo edellisen hallituksen aikaisia tapahtumia, Sunilan hallituksen sisäministeri Matti Aura vastasi, että pidätetyt eivät olleet varsinaisia työläisiä, vaan että kyse oli salaisen järjestön palkkaamista toimihenkilöistä.²⁸⁶ Kalliokin puolusti hallitusta toteamalla, että hallitus ei saanut ummistaa silmiään kommunistien laittomalta toiminnal-

---

²⁸³ Mustala 1971, s. 63.

²⁸⁴ Mylly 1989, 235.

²⁸⁵ *ibid.*

²⁸⁶ VP 1928 ptk. I, s. 236–239.

ta.²⁸⁷ Sosialidemokraateistakaan ei löytynyt tähän välikysymykseen kannattajia. Sosialidemokraattien kansanedustaja J. F. Aalto piti aatteen puolesta toimimista kyllä luvallisena, mutta totesi samalla, että siinä ei saanut käyttää rikollisia keinoja. Kommunistien välikysymys ei siis johtanut mihinkään.

Sisäministerin antamaa vastausta pidettiin oikeanlaisena, esimerkiksi *Liiton* pakinoitsija Ullan Eino (Urho Kittilä) totesi että ”ryssän vakoilijat on otettava kiinni, tutkittava ja tuomittava.” Kommunistien välikysymyksen pakinoitsija leimasi ”reklaamiksi”.²⁸⁸ *Maakansassa* todettiin olevan luonnollista, että kommunistit eivät saaneet eduskunnassa yhtään kannatusta muilta puolueilta. Pidätettyjen todettiin olevan ”neuvostohallituksen palkkaamia käytyreitä jotka elinkeinokseen harjoittivat täällä sotilasvakoilua ja kapinakiilotusta.”²⁸⁹ Pääkirjoituksessaan *Maakansa* lisäksi teroitti hallitukselle, että välikysymyksen tulos velvoitti sitä entistä valppaammin seuraamaan kommunistien maanpetoksellisia puuhia. *Lallissa* todettiin, että koko asiasta on turha puhua.²⁹⁰

Kommunistien esittämä välikysymys hallitukselle oli siis kaatunut kannatuksen puutteeseen ja se oli leimattu moneltakin taholta pelkäksi mainostempuksi. Suhteet kommunistien ja muiden puolueiden välillä olivat erittäin kireät. Maaliskuussa kommunistit tekivät uuden välikysymyksen. Sen aiheena oli eräiden työväenlehtien toimittajien pidätys. Välikysymyksessä kysyttiin, minkä vuoksi hallitus oli vaatinut syytteen nostamista lehtien toimittajia vastaan ja lehtien lakkauttamista.²⁹¹ Hallituksen oikeusministeri Malinen antoi vastauksen, jossa hän selosti toimenpiteiden johtuneen yksin siitä räikeästä kiihotuksesta, jota lehdet olivat harjoittaneet. Malinen korosti vastauksessaan sitä, että hallitus ei voi ummistaa silmiään kyseenalaiselta kirjoittelulta, jossa kehoitetaan valtiopetokselliseen toimintaan.²⁹²

Keskustelu aiheesta jatkui useita päiviä asetelmalla kommunistit vastaan muut. Päivää ennen äänestystä hallitus oli tiedottanut presidentille vastauksen, jonka tulee antamaan välikysymykseen. Presidentti uskoutui päiväkirjalleen ja kertoi hallituksen antaneen vastauksen etukäteen tiedoksi myös sosialidemokraateille. Relander totesi hallituksen saavan jo etukäteen tietää sosialidemokraattien kannan välikysymysasiassa. Presidentti totesikin tilanteen osoittavan, kuinka läheinen yhteisymmärrys vallitsi sosialidemokraattien eduskuntaryhmän ja hallituksen välillä.²⁹³ Tilanne kieltämättä

---

²⁸⁷ VP 1928 ptk. I, s. 259.

²⁸⁸ Liitto 1.3.1928, pakina Terveisiä eduskunnasta.

²⁸⁹ Maakansa 1.3.1928, Kommunistien välikysymys.

²⁹⁰ Lalli 31.3.1928, kolumni Eduskuntakirje.

²⁹¹ VP 1928, ptk. I, s. 563.

²⁹² VP 1928, ptk. I, s. 564.

²⁹³ Relander 1968, s. 55.

osoitti sen, että Sunilan hallitus halusi varmistella kaikin tavoin asemiaan sosialidemokraatteihin päin. Presidentin mukaan sosialidemokraatit taas halusivat pitää Sunilan hallitusta vallassa, koska se heikensi kommunistien asemaa ja voimisti samalla sosialidemokraatteja.²⁹⁴

Hallitus antoi lopullisen vastauksensa tehtyyn välikysymykseen 27. maaliskuuta. Sunila totesi, että sisäministerin antama vastaus ja eduskunnan keskustelu olivat osoittaneet sen, että eduskunnalla ei pitäisi olla mitään yksinkertaiseen päiväjärjestykseen siirtymistä vastaan. Sunila korosti, että jos hyväksyttäisiin sosialidemokraattien Väinö Hakkilan esittämä perusteltuun päiväjärjestykseen siirtyminen – joka siis oli eri kuin kommunistien – niin hallitus ei katsoisi sitä epäluottamuslauseeksi vaan voisi jatkaa toimintaansa.²⁹⁵ Kommunistien Rosenberg totesi Hakkilan ehdotuksen tukevan hallitusta. Puhemies pistikin äänestykseen ensi Pekkalan ja Hakkilan ehdotukset, joista Hakkilan ehdotus löi Pekkalan ehdotuksen. Seuraavassa äänestyksessä olivat vastakkain puhemiehen ehdotus ja Hakkilan ehdotus. Äänestyksessä puhemiehen ehdotus voitti ja hallitus sai näin ollen luottamuksen.²⁹⁶

Hakkilan ehdotuksen taustalla näkyi kuitenkin pääministeri Sunilan kädenjälki. Sosialidemokraattien kansanedustaja J. F. Aalto oli nimittäin käynyt ennen äänestystä pääministerin luona ja näyttänyt hänelle luonnoksen siitä ehdotuksesta, jonka sosialidemokraatit tulisivat esittämään eduskunnassa välikysymyksen yhteydessä. Aalto oli vakuuttanut Sunilalle, että sosialidemokraateilla ei ole mitään hallitusta vastaan, mutta Sunila ei kuitenkaan ollut täysin tyytyväinen ehdotukseen. Aalto olikin luvannut korjata ehdotusta Sunilan toivomalla tavalla.²⁹⁷ Sunilan ja sosialidemokraattien yhteistyö siis pelasi. Tilanteen pani merkille mielihyvällä myös presidentti, joka uskoi hallitukseen ja siihen että se tulisi istumaan kauan.²⁹⁸

Huhtikuussa Etsivä Keskuspoliisi iski ja pidätti suuren määrän kommunisteja. Iskun oli mahdollistanut marraskuussa 1927 tapahtunut SKP:n yliorganisaattori Jalmari Rasin pidätys, jonka seurauksena Etsivä Keskuspoliisi oli saanut kommunistien toiminnasta entistä laajemman kuvan.²⁹⁹ Huhtikuussa pidätettyjen joukossa oli nyt kaksi kansanedustajaa: Yrjö Enne ja Toivo Latva. Julkisuuteen pääsi tieto, että kyseessä olisi ollut Etsivän Keskuspoliisin oma operaatio ja hallitus ei olisi tietänyt asiasta mitään. Näin ei kuitenkaan ollut. Hallitus oli valmistellut asiaa jo pitemmän aikaa. President-

---

²⁹⁴ Relander 1968, s. 56.

²⁹⁵ VP 1928, ptk. I, s. 586.

²⁹⁶ VP 1928, ptk. I, s. 587.

²⁹⁷ Relander 1968, s. 57.

²⁹⁸ *ibid.*

²⁹⁹ Lackman 2007, s. 203.

ti Relander, Sunila, Etsivän Keskuspoliisin päällikkö Esko Rieki ja apulaispäällikkö Ville Bang olivat myös pitäneet asiasta neuvottelun.³⁰⁰ Sunila oli asettanut asiaa valmistelemaan komitean, johon kuuluivat ministerit Vesterinen, Procopé, Aura ja Malinen.³⁰¹

Hallitus kommentoikin pian pidätyksiä ja totesi niiden olleen oikeutettuja ja hallituksen tietoinen Etsivän Keskuspoliisin toimista.³⁰² Maalaisliittolaiset olivat toimintaan sangen tyytyväisiä niin kuin muutkin porvaripuolueet. Pakinoitsija Maan Jussi *Savon Sanomissa* piti kummallisena sitä, että kommunistit jaksoivat rehvastella ja hankkia hiluja kinttuihinsa aivan turhan takia. Pakinassa todettiin, että ei kommunistien riehunnalla työntekijän nälkä pakene.³⁰³ Muissakin maalaisliittolaisissa lehdissä pidettiin tapahtumaa merkittävänä. *Maakansassa* kommunistit nimettiin yhteiskuntarauhan nakertajiksi ja heidän toimintansa julkeaksi. Pidettiin jopa selvänä, että kommunistien tarkoituksena oli uuden kapinan aikaansaaminen. Pidätysten lisäksi *Maakansa* peräänkuulutti myös kommunistisen puolueen lakkauttamista.³⁰⁴ *Liittokin* kiitteli kommunistipidätyksiä hyväksi saavutukseksi, mutta piti niitä täysin ”ohranan” eli Etsivän Keskuspoliisin ansiona. *Liiton* mukaan hallituksella ei ollut asiaan mitään osuutta.³⁰⁵

Pääministeri Sunila puolusti kommunistien pidätyksiä Maalaisliiton puoluekokouksessa. Puheessaan Sunila korosti hallituksen osuutta asiaan ja korosti pidätysten olleen hallitusohjelman mukainen toimenpide, jolla oli tarkoitus estää yhteiskuntarauhan järkyttäminen:

Hallituksen ohjelmassa sanotaan, että valtiota ja yhteiskuntajärjestystä vastaan suunnattu rikollinen toiminta on päättävien toimenpitein valtiovallan taholta estettävä. Oli näin ollen luonnollista, että etsivän keskuspoliisin toiminta sai hallituksen taholta asianmukaisen kannatuksen.³⁰⁶

Kommunistit ilmaisivat tyytymättömyytensä eduskunnan kokoontuessa taas syyskuussa. Kansanedustaja Eino Pekkala piti etenkin Enteen ja Latvan vangitsemisiä törkeinä kansanedustajien koskemattomuuden loukkauksina ja katsoi että heidän pidättämiseensä olisi tarvittu ainakin eduskunnan suostumus.³⁰⁷ Pekkala katsoi, että valtiopäivät ovat toiminnassa niin kauan kuin niitä ei ollut

---

³⁰⁰ Relander 1968, s. 62–63 ja Lackman 2007, s. 205.

³⁰¹ Kangas 1998, s. 145.

³⁰² Mustala 1971, s. 65.

³⁰³ *Savon Sanomat* 21.4.1928, pakina Maan Jussin mietteitä.

³⁰⁴ *Maakansa* 20.4.1928, Wiimeiset kommunistipidätykset.

³⁰⁵ *Liitto* 21.4.1928, pakina Meiltä ja muualta.

³⁰⁶ Maalaisliitto hallituksessa. Pääministeri J. E. Sunilan puhe maalaisliiton puoluekokouksessa 14.5.1928. Ks. esimerkiksi *Liitto* 20.5.1928.

³⁰⁷ VP 1928 ptk. I, s. 724.

lopetettu. Näkemykselleen Pekkala sai tukea sosialidemokraateilta ja ruotsalaisten Georg Schau-
manilta, mutta enemmistö eduskunnasta oli sitä mieltä, että hallitus ei ollut syyllistynyt mihinkään
laittomaan.³⁰⁸ Kommunistien esitys välikysymyksestä kaatuikin kannatuksen puutteeseen.³⁰⁹

Syyskuussa pääministeri Sunilakin puutui vielä kommunistipidätyksiin. Tämä tapahtui Maalaislii-
ton eduskuntaryhmässä, jossa pääministeri selosti maan sisäpoliittista tilannetta. Sunila kertoi, että
alun perin oli ollut tarkoitus pidättää huomattavasti enemmän väkeä. Ryhmässä oltiinkin sitä mieltä,
että hallitus oli toiminut oikein, vaikka Juho Koivisto piti pääministerin selostusta asiasta hieman
hämäränä. Eero Nurmesniemi totesi, että hallituksen olisi vielä tiukemmin ryhdyttävä toimiin huli-
ganismin kukistamiseksi.³¹⁰ Maalaisliiton kumousvastainen mentaliteetti ilmeni eduskuntaryhmäs-
sä. Kommunisteja pidettiin huligaaneina, joiden vastustamiseksi hallituksen olisi vielä lisättävä
toimia. Pääministeri Sunilan ja hallituksen toimia pidettiin kuitenkin kaikin puolin oikeutettuina.

Maalaisliittolaisissa lehdissä kommunistien harjoittama politiikka pidätysten jälkeen leimattiin häi-
rinnäksi. Kommunistien välikysymysesitystä irvailtiin esimerkiksi *Liitossa* siitä, että sen olivat alle-
kirjoittaneet kaikki kommunistien edustajat, myös kansanedustajat Enne ja Latva, jotka olivat van-
kilassa. Kommunistien harjoittamaa toimintaa pidettiin yleensäkin melko naurettavana, varsinkin
kun nämä olivat jättäneet eduskunnalle vaatimuksen, jonka mukaan hallitus olisi asetettava valta-
kunnanoikeuteen vastaamaan vangitsemisista.³¹¹ Lehdessä kuitenkin todettiin, että kommunistien
suunsoitto johtaa ainoastaan siihen, että he pysyvät esillä. *Maakansakin* totesi kommunistien hyök-
käysten hallitusta vastaan olleen odotettuja, mutta sellaisia, jotka eivät johda mihinkään. Samalla
paheksuttiin kommunistien vievän turhilla mielenosoituksillaan eduskunnan kallisarvoista aikaa.
Maakansa esittikin toiveen, että eduskunnan ajattelevat ainekset koettavat suojella työrauhaa ja lo-
pettaa häirintäyritykset.³¹² Muissakin maalaisliittolaisissa lehdissä oltiin samoilla linjoilla ja kiitel-
tiin eduskuntaa siitä, että siellä oli luettu valtiopäiväjärjestystä, jonka mukaan välikysymykseen
vaadittiin 18 edustajaa. *Savon Sanomissa* kommunistien suunnittelema välikysymyksestä todet-
tiin tulleen pannukakku.³¹³

---

³⁰⁸ Saarela 2008, s. 427.

³⁰⁹ VP 1928 ptk. I, s. 797–799.

³¹⁰ Maalaisliiton eduskuntaryhmän kokous 6.9.1928, KMA.

³¹¹ Liitto 11.9.1928, pakina Terveisiä eduskunnasta.

³¹² Maakansa 9.9.1928, Kommunistien mielenosoitukset eduskunnassa.

³¹³ Savon Sanomat 11.9.1928, pakina Terveisiä eduskunnasta.

5.2.2. Satamalakko yhdistää porvareita

Varsin vaikean kevään jälkeen vuoden 1928 kesästä ei muodostunut hallitukselle ja pääministerille mitään leppoisa hengähdysaikaa, vaan päinvastoin se aiheutti harmaita hiuksia Sunilalle ja tuskastutti myös presidenttiä monin tavoin. Hankalan tilanteen aiheuttivat tällä kertaa kommunistit³¹⁴, jotka käynnistivät kesäkuussa valtakuntaa ravistelleen satamalakon. Erityisen vakavasta asiasta olikin tällä kertaa kysymys, koska maan viennistä ja tuonnista suurin osa kulki satamien kautta nimenomaan kesäaikaan. Suuria jäänmurtaja-aluksia ei vielä ollut, joten talvimerenkulku oli vielä heikoissa kantimissa.

Satamalakkoa oli valmisteltu pitkään, sillä ammattijärjestöillä oli tarkoitus ajaa läpi valtakunnallinen työehtosopimus. Arvo Tuomisen mukaan SKP oli yrittänyt lakon aikaansaamista jo kahdesti vuoden 1927 aikana. Tällöin lakosta ei ollut tullut vielä mitään kommunistien sisäisten ristiriitojen vuoksi.³¹⁵ Seuraavan vuoden alussa Suomen Ammattijärjestö (SAJ) antoi lakkoon luvan. Lakon taustalla oli osittain myös suomalaisten kommunistien halu tukea Neuvostoliiton metsäteollisuutta, joka lakon aikana pystyi kaappaamaan osan sahatavaramarkkinoista.³¹⁶ Koska hanke oli ollut pitkään suunnitteilla, työnantajat olivat ehtineet valmistautua siihen. Martti Pihkalan johtamat lakonmurtajat tulivat tekemään niitä töitä, jotka muuten olisivat jääneet tekemättä. ”Pihkalan kaartin” lakonmurtajien käyttö kärjistikin tilannetta entisestään, koska lakkolaisten silmissä lakonmurtajat olivat rikkuriväkeä, jonka käyttö vain lisäsi heidän innokkuuttaan.

Maan johdossa katsottiin, että asian sovittelua olisi koetettava. Mutta tilannetta pidettiin kerta kaikkiaan niin vaikeana ja mahdollisuuksia pieninä, että suuria toiveita ei asiassa elätelty. Sekä presidentti että pääministeri olivat kumpikin sitä mieltä, että jos myönnytyksiä tehdään, niin se vahventaisi vain lakon takana olevien kommunistien asemaa.³¹⁷ Tällaista ei tietenkään kumpikaan voinut sallia vallitsevassa tilanteessa. Lakko varmasti harmitti kumpaakin suunnattomasti, mutta koska keinoa sen ratkaisemiseksi ei kumpikaan tuntunut keksivän, he katsoivat parhaimmaksi antaa asian olla sinällään ja odottaa jonkinlaista pelastavaa ihmettä. Hätääkään ei ollut, sillä Pihkalan miesten avulla työt hoituivat ja maan huolto pelasi.

---

³¹⁴ Käytän tässä työssä äärimmäisestä vasemmistosta nimitystä kommunistit vaikka esimerkiksi eduskunnassa äärivasemmiston edustajat olivat valittu Sosialistisen työväen ja pienviljelijöiden vaalijärjestön listoilta.

³¹⁵ Tuominen 1958, s. 281–282.

³¹⁶ Hentilä 2006, s. 150.

³¹⁷ Relander 1968, s. 91–92.

Syksyllä sitten presidentin ja varsinkin pääministerin varovaisuus satamalakkoasiassa – kaiken muun ohella – alkoi jo herättää muitakin. Huolestunut eduskunnan puhemies Virkkunen kertoi Relanderille tyytymättömyytensä siitä poliittisesta tilanteesta, johon hallitus oli itsensä saattanut. Hänen mukaansa hallituksella oli odotettavissa suuria vaikeuksia, koska ”siksi paljon tyytymättömyyttä oli kasautunut.”³¹⁸ Tämä puhemiehen kommentti osoittaa hyvin, että muuallakin kuin vain presidentin taholla oltiin tuskastuneita siihen, ettei asioihin otettu kantaa tarpeeksi ajoissa, vaan niiden annettiin kasautua toistensa päälle.

Satamalakkoasia nousi tietysti esille myös eduskunnassa. Kommunistien kansanedustaja Yrjö Lehtinen teki välikysymyksen Sunilan hallituksen toimista lakon aikana. Välikysymyksessä syytettiin ensi sijassa työnantajia, mutta hallituksen annettiin kuulla kunniansa siitä, ettei se tehnyt mitään rikkurien hillitsemiseksi. Hallitusta syytettiin myös siitä, että se antoi Suomen Kööpenhaminan silloisen lähettilään E. N. Setälän auttaa rikkureita.³¹⁹ Setälä oli nimittäin ajautunut polemiikkiin tanskalaisen vasemmistopoliitikon ja työmiesliiton puheenjohtajan M. C. Lyngsien kanssa tämän organisoitua satamalakkolaisten tueksi suomalaisten laivojen boikotin Tanskan satamissa.³²⁰ Setälän käytös aiheutti närää tanskalaisissa. Mainittakoon, että Tapio Bergholmin mukaan Lyngsien elämäkerran kirjoittaja toteaa Suomen satamalakon olleen alusta alkaen Lyngsien oma taistelu.³²¹

Hallitus antoi vastauksensa välikysymykseen vasta marraskuussa. Sosiaaliministeri Lohi puolusti voimakkaasti hallitusta ja myös lähettiläs Setälää. Lohi totesi Setälän oikaisseen niitä vääriä käsityksiä, joita tanskalaisessa lehdistössä oli ollut. Rikkureiden riehuminenkin kiistettiin vastauksessa ja todettiin, että järjestystilanne oli jopa parempi kuin monina aikaisimpina vuosina. Ministeri Lohin vastaus tyydytti ilmeisesti ainakin porvarillisia ryhmiä. Eduskunnassa ruotsalaisten Axel Palmgren, joka oli myös työnantajajohtaja, toi esille jopa sen, että lakkolaiset olivat saaneet ulkomailta hyviä tukia, niin että välikysymys oli jo sinällään aiheeton. Vasemmiston edustajat puolestaan toteivat työnantajapuolen saavan myös avustuksia ulkomailta. Vasemmisto väitti lisäksi, että oli rikkureina käytetty alaikäisiä, joita oli heidän mukaansa painostettu osallistumaan toimintaan.³²² Pääministeri Sunila yritti selittää, että hallituksen tuli pysyä puolueettomana koko asiassa ja hänen mukaansa niin oli tehnytkin.³²³

---

³¹⁸ Relander 1968, s. 94–95.

³¹⁹ VP 1928 ptk I, s. 893–894

³²⁰ Vares & Häkkinen 2001, s. 456.

³²¹ Bergholm 1997, s. 99–100.

³²² VP 1928, ptk. I, s. 993–996.

³²³ VP 1928, ptk. I, s. 1031.

Vasemmiston omatkaan rivit eivät olleet lakon aikana täysin tiiviit. Sosialidemokraatit halusivat tuomita hallituksen ja viranomaisten toiminnan, mutta eivät kuitenkaan tahtoneet esittää hallitukselle sellaista epäluottamuslausetta, joka olisi johtanut sen eroon. Kommunistit puolestaan leimasivat osan sosialidemokraateista hallituksen myötäilijöiksi ja rikkureiksi. William Tanner paljasti, että sosialidemokraattien edustaja Taneli Typpö oli osallistunut suoraan tai ainakin välillisesti lakon murtamiseen, kun hän oli toimittanut sekä kesällä että syksyllä myymiään puita laivan viereen rikkureiden lastattavaksi. Muutenkin kansanedustaja Tanner hyökkäsi kiihkeästi sosialidemokraattien toimintaa vastaan.³²⁴

Lakkoa ja sen vaikutuksia pidettiin jatkuvasti esillä myös lehdistössä. Lakkolaisten toiminnan todettiin olevan tuhoisaa, koska se oli aloitettu kesken vilkkaimman tuonti- ja vientikauden, kuten esimerkiksi *Maakansa* kirjoitti. Lakkoa pidettiin kommunistien yrityksenä horjuttaa vallitsevaa yhteiskuntajärjestystä ja edistää omaa asemaansa. *Maakansassa* kuitenkin uskottiin lakon epäonnistuvan, vapaaehtoisten hoitavan työt ja lakkolaisten saavan itse kärsiä kaikkein eniten.³²⁵ *Savon Sanomien* Maan-Jussi ennusti, että lakosta muodostuu pitkäaikainen ongelma. Pakinoitsija kuitenkin muistutti, että rauhatonta ainesta löytyy sekä lakkolaisten että rikkurien riveistä. Maan-Jussilta löytyi jonkin verran ymmärrystä myös työläisiä kohtaan, joskin hänkin myönsi, että lakkojen takana on kommunistien kiihotus.³²⁶ *Ilkassa* lakonmurtajiin suhtauduttiin kaikin tavoin myönteisesti, sillä se katsoi, että jokaisella osapuolella oli oikeus puolustaa omaa asiaansa. Satamalakkoa *Ilkka* piti täysin poliittisena tekona, jonka avulla kommunistit pyrkivät saamaan itselleen lisää valtaa. *Ilkka* pitikin lakonmurtamista eräällä tapaa kansalaisvelvollisuutena, kun se suuntautui kommunismia vastaan.³²⁷ *Maakansassa* oltiin samoilla linjoilla. Lehti totesi töiden tulleen tehdyksi lakosta huolimatta ja paheksuivat skandinaavisten työläisjärjestöjen apua lakkolaisille.³²⁸

Lakkoon suhtauduttiin hyvin kaksijakoisesti. Sitä pidettiin tehottomana, koska pääosan työstä pysyivät tekemään lakonmurtajat. Toisaalta lakkoa pidettiin myös hyvin vaarallisena, sillä kyseessä nähtiin olevan kommunistien yritys lisätä vaikutusvaltaansa ja horjuttaa yhteiskuntaa. Erityisesti satamalakko herätti kiukkua siksi, että sen katsottiin olevan osoitus siitä, että kommunisteilla oli vielä voimaa, vaikka keväällä olikin suoritettu suuret pidätykset. Satamalakko voimisti kommunismin vastaista mentaliteettia entisestään.

---

³²⁴ VP 1928, ptk. I, s. 1018.

³²⁵ Maakansa 6.6.1928, Satamatyöläisten lakkoyritys.

³²⁶ Savon Sanomat 28.7.1928, pakina Maan-Jussin mietteitä.

³²⁷ Ilkka 22.9.1928, Työtaistelut.

³²⁸ Maakansa 3.10.1928, Satamalakkotilanne.

Presidentti Relanderkin näyttää antaneen satamalakkoasian olla sinällään Sunilan hallituksen loppuajan, vaikka häneltä vaadittiin asiassa toimenpiteitä. Ainakaan hän ei millään tavalla ota kantaa siihen päiväkirjassaan enää alkusyksyn jälkeen. Toisaalta, kun kesä oli ohitse, asia ei ollut enää niin ajankohtainenkaan, koska merenkulkukausi oli päättymässä. Ilmeisesti asian hoitamattomuus oli kuitenkin rikkana rokassa silloin, kun hallituksen viimeiset hetket alkoivat olla käsillä. Lakko saatiin lopulta päätökseen vasta seuraavan hallituksen aikana sen kestänyt kymmenen kuukautta.

Kommunistien pidätykset, heidän välikysymyksiensä sivuuttaminen ja hallituksen nuiva asenne satamalakkolaisia kohtaan kertovat Sunilan ja hänen hallituksensa suhtautumisesta äärimmäiseen vasemmistoon. Kommunismia pidettiin kumouksellisena voimana, johon oli suhtauduttava kaikella vakavuudella. Sunila hallituksineen oli vastustamassa aktiivisesti vasemmalta uhkaavaa kumouksellisuutta. Taistelu kommunismia vastaan ei kuitenkaan monen mielestä ollut tarpeeksi aktiivista, vaikka näissä asioissa Sunila saikin tukea oikealta – mikä oli harvinaista hänen hallituksensa aikana. Vaikka pidätykset todellisuudessa lamaannuttivat kommunistien toiminnan Suomessa, luultiin että vielä pahempaa olisi tulossa. Kommunistien provokatiivinen esiintyminen johtikin Lapuan liikkeen syntyyn seuraavana vuonna.³²⁹

Sunilan hallituksen aikana oli ilmeisesti joitakin suunnitelmia kommunistien toiminnan rajoittamiseksi myös lainsäädännöllisin toimenpitein.³³⁰ Suunnitelmista ei kuitenkaan tullut vielä mitään Sunilan hallituksen aikana ja kommunistilait laadittiin vasta syksyllä 1930, jolloin asiaan vaikutti huomattavasti Lapuan liikkeen harjoittama painostus. Maalaisliitossa lakeja kannatettiin oikeastaan kahdesta syystä: niillä pystyttiin kieltämään kommunistien toiminta, joka katsottiin huliganismiksi ja niiden toivottiin hiljentävän Lapuan liikkeen radikaaliksi osoittautuneen toiminnan. Kommunistien toiminta saatiinkin kiellettyä, mutta Lapuan liikkeen vaatimuksia lait eivät tyydyttäneet, vaan liikkeen ulkoparlamentaarinen toiminta jatkui huipentuen Mäntsälän kapinaan Sunilan toisen hallituksen aikana talvella 1932.

5.3. Vaikeuksia virkamiesten vuoksi

Satamalakkoa ehkä vakavampi asia, joka aiheutti kiistoja Sunilan ja muiden maalaisliittolaisten välillä, oli niin sanottu virkamieskiista. Kiistan esihistoria oli varsin pitkä ja monivaiheinen, esi-

---

³²⁹ Meinander 1999, s. 76–77.

³³⁰ Relander 1968, s. 62–63; Lackman 2007, s. 208–209.

merkiksi eduskunta oli ottanut asian esille jo vuoden 1910 valtiopäivillä.³³¹ Maalaisliitto puolueena ei suhtautunut kovinkaan myönteisesti virkamiehiin, koska heillä katsottiin olevan liikaa kaikenlaisia etuisuuksia, joista varsinkin eläkkeet pistivät silmään.³³² Perusteena nuivaan suhtautumiseen puolue käytti sitä, että kaikilla kansalaisilla ei ollut vastaavaa yhteiskunnan antamaa rahallista toimeentulon turvaa vanhuuden varalle.³³³ Puolueen isä Santeri Alkiokin oli edellyttänyt aikoinaan ”virastolaitoksen yksinkertaistuttamista, työtehon parantamistoimenpiteitä ja virkamiesten luvun vähentämistä.”³³⁴ Tilanne oli virkamiestenkin kannalta hankala, sillä ensimmäisen maailmansodan aiheuttaman inflaation takia heidän palkkojensa reaaliarvo oli romahtanut. Vaikeaksi osoittautuneen asian kanssa oli taisteltu lähes koko 1920-luvun ajan, ja koska siinä ei ollut saavutettu sanottavia parannuksia, se oli jäänyt perinnöksi hallitukselta toiselle.

Sunilan hallituksen aikana virkamieskysymys aktualisoitui entisestään. Ohjelmassaan hallitus totesi, että:

pyrkimyksenä on saada virastoasiain käsittely nykyistä yksinkertaisemmaksi ja työteho virastoissa paranemaan. Vähentämällä vähemmän tarpeellista virkamiesten lukua voidaan näin saadulla säästöllä sitoa valtion palvelukseen mahdollisimman kyvykkäitä työvoimia.³³⁵

Helmikuussa Sunila asettikin maatalousministeriön esittelijäneuvos J. T. Hyvösen laatimaan suunnitelman ja ehdotuksen siitä, miten virkamiesten lukumäärää voisi vähentää ja palkkausta korjata. Hyvösen kesäkuussa valmistuneessa mietinnössä tuotiin esille uudenlaiset rationalisointiperiaatteet, joita oli käytetty Saksassa, ja joiden avulla virkamiesten määrää oli siellä saatu vähennettyä 20–30 prosentilla. Hyvönen esitti myös erityisen komitean asettamista valmistelemaan asiaa. Syksyllä asetettiin erityinen virastolautakunta, jonka työ kesti kuitenkin niin kauan, että se pystyi jättämään lopullisen selvityksenä valtionvarainministeriölle vasta joulukuussa 1930.³³⁶ Virkamiehet itsekkin olivat olleet asiassa aktiivisia. Maaliskuussa 1928 Virkamiesyhdistyksen Keskusliitto oli jättänyt sekä valtioneuvostolle että vielä erikseen pääministeri Sunilalle kirjeet, joissa he toivoivat parannuksia palkka-asioihin.³³⁷

---

³³¹ Jääskeläinen 1973, s. 143.

³³² Maalaisliiton eduskuntaryhmän kokous 15.11.1928, KMA.

³³³ Kansaneläkelaki säädettiin vasta 1937.

³³⁴ Kakkuri 1999, s. 253.

³³⁵ Ks. Sunilan hallituksen ohjelma tämän työn liite 1.

³³⁶ Heikkinen&Tiihonen 2009, s. 142–144.

³³⁷ Laine 1989, s. 355.

Virkamiehistön asema oli ollut jo sangen pitkän aikaa maalaisliittolaisen lehdistön silmätikkuna. Virkamiehistö katsottiin epäkansalliseksi ja sen pyrkimykset leimattiin kansalle vihamielisiksi esimerkiksi oululaisessa *Liitossa*. Valtioelämän tervehdyttämisen nimissä lehti edellytti, että epäkansalliset virkamiehet oli poistettava viroistaan ja tilalle oli saatava suomenkielistä virkakuntaa.³³⁸ Osittain virkamiesvihamielisyyden taustalla siis vaikutti jyrkkä aitosuomalaisuus ja ruotsalaisvastaisuus, mutta suurta huomiota kiinnitettiin myös virkamieskunnan palkkoihin. *Liitossa* kerrottiin virkamiesten vaatineen huimaa 25 prosentin palkankorotusta. Vaatimusta pidettiin erityisesti maalaisliittolaisia vastaan suunnattuna, sillä aikaisemmin vaatimuksia ei ollut esitetty niin suureen ääneen. Virkamiesten vaatimuksiin uskottiin liittyvän myös poliittisia sivutarkoituksia.³³⁹ Kaikkiin virkamiehiin ei toki suhtauduttu kielteisesti ja esimerkiksi poliisien palkkoja pidettiin liian pieninä. *Liitto* olikin sitä mieltä, että maalaisliittolaisten tuli esiintyä virkamiesasiassa asiallisesti eikä asettua umpimähkään täysin kielteiselle kannalle.

Maalaisliittolaisessa lehdistössä virkamieskortin esille ottamista pidettiin siis vain muiden puolueiden, ennen muuta Kokoomuksen, hyökkäysyrityksenä Maalaisliittoa ja sen hallitusta vastaan. Hallitusohjelmaa ja sen pyrkimyksiä virkamiesten vähentämiseen kehuttiin esimerkiksi *Savon Sanomissa*, samalla kehoitettiin hallitusta seisomaan ohjelmansa takana, sillä silloin hallituksen aseman uskottiin pysyvän lujana.³⁴⁰ Kyse oli kuitenkin pitkälti maaseudun ja kaupunkilaisuuden vastakkainasettelusta. Virkamiehistössä ei ollut paljontaan maalaisliittolaisia, ja sen seikan käyttäminen hyökkäysaseena oli helppoa. Monen maalaisliittolaisen oli helppo suhtautua hyökkäykseen torjuvasti, koska virkakuntaan suhtauduttiin jo lähtökohtaisesti vihamielisesti. Virkamiehistö oli ollut aikoinaan vieraan vallan palvelija, eikä sen katsottu paljon muuksi muuttuneen. Kokoomus taas oli puolue, johon kuului paljon virkamiehiä. Näin olikin luonnollista, että Maalaisliitto käsitti kokoomuslaisten voimien olevan virkamiesten vaatimusten taustalla ja katsoi, että kysymys on viime kädessä täysin poliittinen.

Aktiivinen presidentti halusi tässäkin asiassa osoittaa aloitteellisuuttaan. Hänellä oli kuitenkin mielessään täysin erilaiset ratkaisumallit kuin muilla. Relanderin mielestä virkamiesongelma olisi voitu ratkaista yksinkertaisesti vähentämällä virkakunnan määrää.³⁴¹ Hän esitti myös sellaista keinoa, jossa virkamiehille, joilla oli liian vähän varsinaista työtä, olisi annettu muita tehtäviä – ilman erillistä korvausta. Relanderin suunnitelmat eivät tietenkään herättäneet innostusta virkamieskunnassa,

---

³³⁸ Liitto 17.3.1928, *Kansa* ja epäkansallinen virkamiehistö.

³³⁹ Liitto 20.4.1928, kolumni Aputoimittajan päiväkirjasta.

³⁴⁰ *Savon Sanomat* 12.4.1928, Kokoomus keskittää voimiaan maalaisliittoa ja hallitusta vastaan.

³⁴¹ Ajatus virkakunnan pienentämisestä oli myös Sunilan hallituksen ohjelmassa. Ks. liite 1.

varsinkin kun valtion taloustilanne alkoi vähitellen parantua. Lopulta asia meni sellaiselle tolalle, että virkamiehille suunniteltiin määrättäväksi lisätöitä, mutta he halusivat myös lisää palkkaa. Edullinen aika meni kuitenkin ohi ja vasta vuonna 1928 – joka oli taloudellisesti hankala – valtiovalta alkoi harkita virkamiesten palkkauksen korjausta näiden painostuksesta. Lopulta virkamiehet uhkasivat ryhtyä lakkoon, mikäli heidän palkkaustaan ei parannettaisi.³⁴²

Lakkoa ei tullut, mutta hallituksen osalta tilanne alkoi taas kärjistyä syksyllä 1928, eduskunnassa tehtiin kolme raha-asiain aloitetta valtion tulo ja menoarvioon virkamiesten palkkojen korottamiseksi.³⁴³ Tukaluutta lisäsi vielä se, että hallitus itse aikoi puolestaan esittää eduskunnassa eläkkeiden myöntämistä niille virkamiehille, jotka oli erotettu vuonna 1918 punaisten puolella toimimisen vuoksi. Näytti aluksi siltä, että tilanne on hallituksen kannalta hyvä. Presidenttikin oli käsittänyt että asia hyväksytään Maalaisliiton eduskuntaryhmässä. Luulo oli kuitenkin väärä. Paljastui, että vastustus oli suurta ja siinä mukana puolueen todellisia nimimiehiä. Useissa Maalaisliiton lehdissä oli tarkoitus julkaista kirjoitus, jossa olisi hyökätty hallituksen kimppuun virkamiesten eläkeasiassa. Hallituksen edustajat kuitenkin ottivat yhteyttä maalaisliittolaisiin lehtiin, jotta nämä eivät julkaisisi tällaista hallituksen vastaista kirjoitusta. Sunilan mukaan puuhan takana olivat Kallio ja Uno Hannula³⁴⁴. Pääministerin mielestä heillä oli tavoitteena hallituksen aseman horjuttaminen, ja presidentti yhtyi tähän mielipiteeseen.³⁴⁵

Tapahtuman jälkeen hallitus ryhtyi kuitenkin viivyttämään virkamieskysymyksen hoidossa. Ilmeisesti Sunila ministereineen pelkäsi kilpailijoidensa Maalaisliitossa aiheuttavan jälleen hankaluuksia, ja toisaalta asiaan saattoi vaikuttaa myös se, että pääministeri itse oli korkea virkamies – maataloushallituksen ylijohdaja. Tämä passiivisuus ei ollut Relanderille mieleen, vaan hän marraskuussa ojensi pääministeriä asiasta puhelimesta. Asian kiirehtimistä hän perusteli Sunilalle virkamiesten ”liian pitkälle menevän liikehdinnän uhalla”. Presidentin mielestä hallitus ei mitenkään voinut puolustella toimettomuuttaan asiassa. Pääministeri lupasi harkita toimenpiteitä, mutta ei mitään sen konkreettimpaa, koska hän piti kaikenlaisia neuvotteluja siinä vaiheessa melko turhina.³⁴⁶

Maalaisliittolaisessa lehdistössä haluttiin kuitenkin korostaa maalaisliittolaisten suopeutta pieni-palkkaisia virkamiehiä kohtaan. Ylempii virkamiehiä sen sijaan paheksuttiin siitä että nämä vaati-

---

³⁴² Uino 1994, s. 567.

³⁴³ Laine 1989, s. 355.

³⁴⁴ Uno Hannula, 1891–1963, maalaisliittolainen poliitikko ja lehtimies, fil. maist. Pohjolan sanomien päätoimittaja 1917–44, eduskunnan jäsen 1927–44, opetusministeri 1937–40, Lapin läänin maaherra 1944–58.

³⁴⁵ Relander 1968, s. 92–94.

³⁴⁶ Relander 1968, s. 159–160.

vat kohtuuttomia korotuksia vaikka oli katovuosi, kuten esimerkiksi *Liitto* kirjoitti.³⁴⁷ Vaatimuksia pidettiin kohtuuttomana muissakin maalaisliittolaisissa lehdissä. *Itä-Savossa* kirjoittanut nimimerkki Talonpoika kehotti virkamiehiä miettimään talonpoikien vaikeaa tilannetta ja oliko näiden asema helppo. Virkamiesten palkkojen huomattava korottaminen ei kirjoittajan mielestä ollut kiireellisin tehtävä, vaan maaseudun sosiaalisten olojen parantaminen.³⁴⁸ Lehtien kirjoittelu puolusti yleistä maalaisliittolaista linjaa virkamieskysymyksessä. Asiaan kuului, että nimenomaan ylempiä virkamiehiä paheksuttiin, mutta alempia virkamiehiä kohtaan osoitettiin ymmärrystä. Kaikkein ensimmäisenä tulivat kuitenkin talonpojat ja heidän asiansa.

Hallituksensa lopputaipaleella Sunila joutui ottamaan kantaa virkamieskysymykseen. Tämä tapahtui eduskunnassa, valtion tulo- ja menoarviosta käydyssä keskustelussa. Sunila totesi, että oppositio oli lehdissään hyökännyt hallitusta vastaan virkamiesasiassa, ja ettei hän ollut viitsinyt puuttua asiaan aiemmin. Sunilan mielestä hyökkäyksiin oli kuitenkin tullut mukaan sellaisia hallitusta vastaan kohdistuvia syytöksiä ja vääriä väitteitä, että niitä ei enää voinut sivuuttaa.³⁴⁹ Sunila toi lausunnsaan esille, että eduskunnassa tiedettiin hallituksen kanta asiaan ja käsitettiin, että virkamiesten asemaa oli parannettava, mutta nykyisessä taloudellisessa tilanteessa asialle oli mahdotonta tehdä mitään. Sunilan mukaan kansan enemmistö, maanviljelijät ja maaseudun työmiehet, eivät olisi voineet käsittää jos olisi ryhdytty palkkojen yleiseen järjestelyyn.³⁵⁰

Perusteltuaan hallituksen nuivaa suhtautumista virkamiesten palkkojen korottamiseen Sunila ryhtyi puolustautumaan opposition hyökkäyksiä vastaan. Sunila totesi, että lehdistössä oli esitetty väitteitä, joiden mukaan hallitus pelasi asiassa kaksinaamaista peliä. Pääministerin mukaan huhuja olivat levittäneet etenkin Kokoomuksen lehdet, *Uusi Suomi* etunenässä. Sunilan mukaan lehdessä oli todettu hänen ja hallituksen suhtautuneen asiaan negatiivisesti omassa puolueessaan, mutta samalla kaikessa hiljaisuudessa neuvotelleen muiden puolueiden kanssa, että nämä ajaisivat virkamiesten asiaa eduskunnassa eduskuntaryhmien kautta. Nämä väitteet Sunila kiisti jyrkästi, ja totesi, että hallitus ei harjoita eikä voi harjoittaa kyseisen kaltaista kaksinaamaista peliä.³⁵¹

---

³⁴⁷ Liitto 6.9.1928, kolumni Aputoimittajan päiväkirjasta.

³⁴⁸ Itä-Savo 4.9.1928, Maata on kohdannut kato – virkamiesten palkkoja on korotettava!

³⁴⁹ VP 1928, ptk. II, s. 1706.

³⁵⁰ *ibid.*

³⁵¹ VP 1928, ptk. II, s. 1706–1707.

Puolustuspuheessaan Sunila vieritti kaiken syyn tapahtuneesta opposition niskoille. Sunilan mielestä sen ja sen lehdistön toiminta oli alhaisella tasolla.³⁵² Hänen mukaansa virkamiesten palkkausky-symys ei olisi päässyt kärjistymään niin pahasti, jos oppositio ja erityisesti sen lehdistö olisivat osoittaneet asiassa mielenmalttia. Sunilan mukaan asian onnellinen ratkaisu edellytti asiallisella pohjalla pysymistä ja kaikkea kiihkottomuutta. Hänen mielestään asiaa ei parantanut sen käsittely eduskunnassa tilanteessa, joka voitiin käsittää uhkan alaiseksi.³⁵³

Pääministerin lausunto aiheutti kovan keskustelun eduskunnassa. Ruotsalaisen vasemmiston Max Sergelius³⁵⁴ piti virkamiesten palkkavaatimuksia täysin oikeutettuina ja perusteltuina. Maalaisliitto-laista hallitusta hän syytti asian hautaamista komiteaan, joka saisi työnsä valmiiksi vasta, kun halli-tus olisi ”pyyhkäissyt pölyn jaloistansa”. Sergelius moitti pääministeriä erityisesti siitä, että tämä vetosi asiassa rahojen vähyteen, vaikka samalla hallitus lisäsi varoja sekä puolustusbudjettiin että maatalousministeriöön ja maataloushallinnon virkamiehiin. Pääministeriä Sergelius syyttikin vääränlaisesta säästäväisyydestä, joka johtaisi virkamiehistön lahjomattomuuden loppumiseen ja Suo-men poistumiseen oikeusvaltioiden rivistä.³⁵⁵ Monet muutkin edustajat myönsivät keskustelussa virkamiesten tukalan aseman, mutta esimerkiksi sosialidemokraattien Emil Saarisen mielestä tuli ottaa huomioon missä suhteessa palkat olivat yleiseen palkkatasoon verrattuna.³⁵⁶

Etupäässä porvarilliset puolueet olivat siis virkamiesten vaatimusten takana, kun taas vasemmisto ja Maalaisliitto lähinnä olivat vaatimuksia vastaan. Risto Ryti huomautti, että tilanteessa, jossa kadon vuoksi talvi uhkasi monen ihmisen selviämistä, pääministerin kanta asiaan oli oikea. Mutta samalla Ryti muistutti, että kadosta ei ollut vielä mitään tietoa silloin, kun hallitus oli valmistellut budjetti-esitystään. Tämän vuoksi Ryti esittikin korotuksia virkamiehille, muistuttaen että ne astuisivat voi-maan vasta kun kadon seuraukset olisivat jo ohi.³⁵⁷

Sunilan hallituksen ministereistä oikeusministeri Torsten Malinen veti omat johtopäätöksensä pää-ministerin puheista ja päätti esittää eroanomuksensa presidentille. Sunila ja presidentti kuitenkin vakuuttivat Maliselle hallituksen ryhtyvän toimenpiteisiin virkamieskysymyksen ratkaisemiseksi. Presidentin järjestämässä neuvottelukokouksessa pääministeri vakuuttikin:

---

³⁵² *ibid.*

³⁵³ *ibid.*

³⁵⁴ Sergelius oli virkamiesalan vaikuttaja, hän kuului muun muassa Suomen Valtionvirkailijain Keskusliiton hallitukseen.

³⁵⁵ VP 1928, ptk. II, s. 1707–1709.

³⁵⁶ VP 1928, ptk. II, s. 1713–1714.

³⁵⁷ VP 1928, ptk. II, s. 1721–1722.

Me tulemme virkamiesten palkkauskysymyksen järjestelytyöt panemaan heti käyntiin. On tietysti itsestään selvää, että meidän on tehtävä päätöksemme tässä asiassa yhteisymmärryksessä sen ryhmän kanssa, joka meidät katsoo edustajakseen hallituksessa, mutta olen varma siitä, että siltä taholta ei tulla asettamaan esteitä oikeudenmukaiselle järjestelylle, jos järjestelyn on tehnyt hallitus, johon ryhmä luottaa. Minä uskallan väittää, että jollekin toiselle hallitukselle kuin maalaisliittolaiselle on oleva paljon vaikeampi saattaa tämä kysymys lopulliseen ratkaisuun, koska olen vakuutettu siitä, etteivät sosialidemokraatit virkamiesasiassa uskalla asettua pitemmälle menevää askelta kuin maalaisliitto. Jos maalaisliitto joutuu nyt oppositioon, ei varmastikaan ole oleva helppoa saada sitä mukaan virkamiesten palkkojen korotuksiin.³⁵⁸

Sunilan vakuuttelut eivät kuitenkaan saaneet oikeusministeriä pyörtämään päätöstään. Tosin Malisen eroanomuksella ei ollut mitään merkitystä, koska seuraavana päivänä kaatui koko hallitus. Näin myöskään virkamieskysymystä ei enää saatu ratkaistuksi Sunilan hallituksen aikana, vaikka pääministeri vakuutteli hallituksen ryhtyvän toimimaan asiassa. Sunila tosin varmaan tiesi, että hänen hallituksensa ei tarvitse asiaa hoitaa, ja näin hänen oli helppo antaa lupauksia. Ongelma siirtyikin tulevan hallituksen huoleksi. On kuitenkin kuvaavaa, että presidentti Relander äksyi asiasta pääministerille vielä niinkin myöhään, vaikka ei ilmeisesti ollut pitkään aikaan keskustellut asiasta Sunilan kanssa. Presidentti olisi varmaankin halunnut, että hänen asettamansa pääministeri olisi ottanut tässä valtakuntaa vuosikausia rasittaneessa asiassa selkeämmän kannan ja hoitanut sen pois päiväjärjestyksestä. Asian ratkaiseminen olisi kieltämättä voinut tuoda molemmille arvostusta sekä Maalaisliitossa että laajemmin. Mahdollisuus pisteiden keräämiseen siis menetettiin.

Virkamieskysymys antoi sitten oman leimansa Mantereen ministeristölle ja koko vuodelle 1929. Presidentti Relanderkin alkoi pelätä virkamiesten huonopalkkaisuuden johtavan siihen, että kyvykkäät virkamiehet siirtyvät pois valtion palveluksesta. Mantereen hallituksen eduskunnalle huhtikuussa antama esitys virkamiesten palkkojen korottamisesta äänestettiin kumoon maalaisliittolaisten ja sosialidemokraattien äänin. Relander veti tästä omat johtopäätöksensä ja hajotti eduskunnan. Maalaisliittolaiset ottivat virkamieskysymyksen yhdeksi tärkeimmäksi vaaliaseekseen. Vaalivalistajien oppaassa kysymystä pidettiin jopa vaalien tärkeimpänä.³⁵⁹ Samassa oppaassa myös syytettiin virkamiespuolueita Sunilan hallituksen kaatamisesta.³⁶⁰ Heinäkuun eduskuntavaaleissa suurimman äänivyöryn korjasivat virkamiesvastaiset puolueet Maalaisliitto ja ääriivasemmiston Sosialistinen työväen ja pienviljelijäin vaalijärjestö. Sosialidemokraatit menettivät yhden paikan, mutta suurimmat tappiot kärsivät virkamiespuolueet Kokoomus ja Edistyspuolue. Uuden hallituksen ohjaimet

³⁵⁸ Lainaus Relander 1968, s. 174–175 mukaan.

³⁵⁹ Maalaisliiton vaalivalistajille 1929, s. 13.

³⁶⁰ Maalaisliiton vaalivalistajille 1929, s. 19.

annettiin Kalliolle sen jälkeen, kun Sunila oli kieltäytynyt Relanderin kutsusta.³⁶¹ Kallion hallitus sai aikaan virkamiesten palkkoihin tasoitusmäärärahan, mutta muuten asia jäi toisten tapahtumien varjoon oikeistoliikkeen nousussa ja suuren talouslaman alkaessa. Ironista kyllä, lama koitui lopulta virkamiesten eduksi, sillä vaikka virkamiehet joutuivatkin hyväksymään 1930-luvun laman aikaan nimellispalkkojensa alentamisen, niin hintatason voimakkaasti laskiessa virkamiesten reaaliset palkat nousivat. Deflaatio toteutti siis sen, mitä virkamiehet olivat vaatineet vuosikausia.³⁶²

5.4. Kiistoja kouluhallituksesta

Syksyllä 1928 hallituksen elämää ja pääministerin suhteita presidenttiin häiritseviä myös kysymys kouluhallituksesta. Koko prosessi oli käynnistynyt jo saman vuoden keväällä, kun annettiin ehdotus asetuksesta koskien kouluhallituksen ruotsinkielistä osastoa. Osasto oli ollut erillinen erityisosa kouluhallituksesta ja sen tehtävänä oli asetuksen mukaan ”johtaa ja valvoa ruotsinkielistä opetusta”. Tämä maininta piti nyt uusien suunnitelmien mukaan poistaa asetuksesta, ja samalla olisi määrätty kouluhallituksen ylijohdaja puheenjohtajaksi ruotsinkielisen osaston kokouksiin – vaikka tehtävää oli hoitanut siihen asti osaston oma päällikkö.³⁶³ Pääministeri vetosi presidenttiin, sillä hallituksen asema oli käynyt asiassa vaikeaksi, Maalaisliiton puolue-elinten vaatiessa toimenpiteitä kouluhallituksen suhteen.³⁶⁴

Maalaisliiton suhtautuminen ruotsalaisiin oli kiristynyt koko 1920-luvun. Vieroksuva suhtautumisen taustalla oli osittain se, että maalaisliittolaisilla ei ollut juuri minkäänlaisia suhteita ruotsinkielisiin eivätkä useimmat heistä edes puhuneet ruotsia.³⁶⁵ Taustalla vaikutti myös alkiolainen ajattelu yleisemmästä alempien luokkien noususta ja ”kansan” ja ”herrojen” vastakohtaisuudesta.³⁶⁶ Virallisesti Maalaisliiton asenne kielipolitiikassa näytti laimenevan hetkeksi 1920-luvun alussa, kun Maalaisliiton ohjelmassa vuonna 1921 ruotsinkielien asema säilytettiin ylemmässä hallinnossa ja ruotsinkielisillä alueilla.³⁶⁷ Ohjelma heijasti samaa kielipoliittista laimenemista, jota oli tapahtunut myös Kokoomuksessa ja Edistyspuolueessa. Käytännössä useimpien maalaisliittolaisten ja ruotsalaisten välit pysyivät sangen kireinä, varsinkin puolueiden lehdistöt harrastivat kirpeääkin sanailua

---

³⁶¹ Relander 1968, s. 303–306.

³⁶² Heikkinen&Tiihonen 2009, s. 161.

³⁶³ Lemberg 1994, s. 168.

³⁶⁴ Relander 1968, s. 100–101.

³⁶⁵ Hämäläinen 1968, s. 134.

³⁶⁶ Mylly 1989, s. 245.

³⁶⁷ Maalaisliiton ohjelma 1921, [<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=maalohjelma1921>].

tosiaan kohtaan.³⁶⁸ Vuosikymmenen kuluessa suhteet viilenivät entisestään. Aitosuomalaisuuden noustessa Maalaisliitosta tuli se puolue, joka alkoi innokkaammin käyttää sitä hyväkseen. Varsinkin maalaisliittolainen lehdistö suhtautui positiivisesti aitosuomalaisuuden nousuun. Maalaisliittolaiset tajusivat, että ristiretki ruotsalaisia ja kaksikielisyyttä vastaan vetoaisi nuoriin. Olemalla nopea Maalaisliitto pystyikin jättämään hitaammin asiaan reagoineita puolueita taakseen ja katkeroittamaan myös ruotsalaiset.³⁶⁹

Maalaisliiton kielipoliittinen linja tiukentui yhä entisestään vuosikymmenen puolivälin jälkeen. Vuoden 1926 puoluekokouksessa vaadittiin virkamieslaitoksen ja upseeriston suomalaistamista tai kuten eufemismi kuului: laitosten muuttamista ”kansallisesti ajatteleviksi”.³⁷⁰ Erityisen huolestuneita oltiin siitä, että armeijassa ja diplomaattiedustuksessa oli paljon ruotsalaisia ja tästä voisi ennen pitkää koitua valtiolle huomattavaa vaaraa.³⁷¹ Kaikki maalaisliittolaiset eivät kuitenkaan olleet aitosuomalaisia. Vastakkaiseen suuntaukseen kuuluivat muun muassa presidentti Relander, joka hillitsi maalaisliittolaisten intoa esimerkiksi virkanimityksissä, ja Sunila.³⁷² Voi kuitenkin olettaa, että Relanderilla ja Sunilalla oli ainakin osittain eri motiivit suhtautuessaan nihkeästi aitosuomalaisuuteen. Presidentti oli valittu virkaansa ruotsalaisten tuella ja hänen vaimonsa oli suomenruotsalaista sukua. Sunila taas puolestaan piti Maalaisliiton kielipolitiikkaa harkitsemattomana, koska hänen mielestään myös suomenruotsalaisten talonpoikien kanssa tuli pyrkiä yhteistyöhön.³⁷³

Vaikka Sunila olikin saanut hallitukseensa ministereitä, jotka suhtautuivat kielipolitiikkaan melko maltillisesti, kaikkia maalaisliittolaisten manöövereitä ei hänkään kyennyt estämään. Kouluhallitusasia koettiin Maalaisliiton piirissä tärkeäksi näytön paikaksi suomalaisuuskysymyksessä. Moni maalaisliittolainen katsoi, että oli tärkeää puuttua opetusjärjestelmään, sillä sen kautta vaikutettiin kansaan. Kouluhallituksen ruotsalaista osastoa oli Maalaisliiton piirissä pidetty vaarallisena separatismina jo kun se vuonna 1920 oli perustettu.³⁷⁴ Osaston itsenäisyyttä oli kasvatettu vuonna 1924, jolloin sen esimiehelle siirrettiin valtaa kouluhallituksen ylijohtajalta.³⁷⁵ Sunilan hallituksen toimesta ruotsinkielisen osaston asemaa muutettiin niin kuin luvun alussa on kerrottu. Suomenruotsalaiset pitivät tapahtumaa heidän oikeuksiensa loukkaamisena, eikä heitä hillinnyt se että muutosten syiden selitettiin olleen käytännön sanelemia. Ruotsalaisten vaatimus kouluhallituksen säilyttämisestä en-

---

³⁶⁸ Hämäläinen 1968, s. 135.

³⁶⁹ Hämäläinen 1968, s. 136–137.

³⁷⁰ Hämäläinen 1968, s. 139.

³⁷¹ *ibid.*

³⁷² Mylly 1989, s. 247.

³⁷³ Relander 1967, s. 433–434.

³⁷⁴ Autio 1986, s. 55.

³⁷⁵ Hämäläinen 1968, s. 175–176.

nallaan aiheutti sitten harmaita hiuksia pääministerille ja presidentille, koska se uhkasi hallituksen eheyttä, kuten myös samoin kuin maalaisliittolaisten vastakkaiset vaatimukset.

Tilanne oli myös toisella tapaa ongelmallinen, sillä ulkoministeri Procopé oli antanut pääministerin ymmärtää, että hän eroaisi ministerin tehtävistään, mikäli hallitus taipuisi Maalaisliiton eduskuntaryhmän vaatimukseen. Presidentistä asia oli myös erikoisen vaikea, koska hän piti hankalana löytää ”luottamusmiehelleen” Procopé³⁷⁶ pätevää seuraajaa. Relanderista eduskuntaryhmän vaatimukseen suostuminen ja Procopén eroon myöntymisen olisi merkinnyt voittoa aitosuomalaiselle siivelle Maalaisliitossa, mitä hän ei tuntunut sietävän.

Ruotsalaisen kansanpuolueen edustajat kävivät myös selostamassa Relanderille, että he eivät tule suostumaan mihinkään muutosehdotuksiin, jotka koskevat kouluhallitusta. Kansanedustaja Rafael Colliander³⁷⁷ totesi ulkoministerin olevan täysin mahdotonta jatkaa, mikäli hallitus ryhtyy puuhaamaan asetusta kouluhallituksesta. Relander yritti rauhoitella Collianderia ja vakuutella, että nykyinen hallitus ei ollut harjoittanut ”neulanpistopolitiikkaa” – siis ärsyttänyt ruotsalaisia tai huonontanut näiden asioita. Colliander oli eri mieltä. Tilanne meni niin pitkälle, että Sunila kutsui Genevessä Kansainliitossa olleen Procopén kotimaahan, mitä myös Relander piti hyvänä. Hän ei halunnut, tai niin hän ainakin väitti, että toimittaisiin Procopén selän takana. Presidentti halusi siis avoimempaa toimintaa – ajatuksissaan hänellä olivat varmaan Kallion leiriläiset. Procopén oli Relanderin mielestä nyt lähdettävä etsimään sovitteluratkaisua, koska ulkoministerin mahdollinen ero olisi ollut onnettomuudeksi Suomelle.³⁷⁸

Pääministeri Sunila sen sijaan piti Procopén lähtöä mahdollisena, ehkä jopa suotavana, jos sillä saataisiin hallitus Maalaisliiton ryhmän suosioon ja se voisi jatkaa toimintaansa. Procopé oli luonnollisesti tällaista ajatusta vastaan ja toi esiin, että mikäli hallitus ryhtyy toimenpiteisiin, saattaisi se aiheuttaa vaikeuksia budjettinäestyksissä. Ruotsalaiset voisivat äänestää hallitukselle tärkeitä määrärahoja vastaan. Relander piti tällaista uhkailuna ja nämä puheet laskivat väliaikaisesti Procopén arvoa presidentin silmissä.³⁷⁹

---

³⁷⁶ Termiä ”presidentin luottamusmies” käyttää Procopéstä hänen elämäkertansa kirjoittaja Magnus Lemberg, ks. Lemberg 1994, s. 141. Termi onkin sinänsä osuva, että Relander halusi Procopén ulkoministeriksi jokaiseen nimittämäänsä hallitukseen Sunilan I hallituksesta alkaen.

³⁷⁷ Rafael Colliander, 1878–1938, toimittaja ja poliitikko. Eduskunnan jäsen useaan otteeseen. RKP:n pääsihteeri 1920–38. Åbo Underrättelser -lehden toimittaja Helsingissä 1920–33.

³⁷⁸ Relander 1968, s. 103–105.

³⁷⁹ Relander 1968, s. 108–109.

Kouluhallitusasiassa ei tuntunut tapahtuvan mitään konkreettista vaan se jatkui jatkumistaan ja eri osapuolet olivat toistensa kimpussa jatkuvasti. Relander ja Sunila päättivät, että asia tulee ottaa esille eduskunnassa ennen kuin hallitus antaa kouluhallituksesta asetuksen.³⁸⁰ Tässäkin kohtaa Sunila ryhtyi varovaiseksi ja pelkäsi asian johtavan välikysymykseen, joka voisi kaataa hallituksen. Sunila olisi antanut ennemmin vaikka Procopén, jota ruotsalaisetkin omalta taholtaan kovin painostivat, lähteä. Relander näki taas asian hieman toisin ja piti välikysymyksen lopputulosta täysin hallituksesta itsestään riippuvaisena. Relanderin mielestä kyseessä oli puhtaasti poliittinen kysymys eikä mikään muu. Hallitus koetti kiihkeästi saada asetusta hyväksytyksi ja sai sen valmisteltua, mutta presidentti ei suostunut järjestämään presidentinistuntoa.³⁸¹ Marraskuun 5. päivä – siis samana päivänä, jolloin hallitus oli turhaan yrittänyt saada presidenttiä saapumaan istuntoon käsittelemään asiaa – jätettiin välikysymys.

Sitten tapahtui taas uusi käänne: pääministeri suostui jättämään asetuksen 9 §:n, josta kaikki oli lopulta kiinni, ennalleen. Sunila oli ryhtynyt pelkäämään ulkoministerin vaihdosta – ja syystäkin – koska se olisi merkinnyt suuria vaikeuksia löytää uusi pätevä ja poliittisesti hyväksyttävä mies tuohon virkaan. Ruotsalaisille 9 §:n säilyminen entisellään ei kuitenkaan riittänyt, mutta sillä ei enää ollut juurikaan merkitystä. Välikysymyksestä aiheutunut luottamusäänestys pidettiin eduskunnassa 13.11. Hallituksen puolesta välikysymykseen vastasi opetusministeri Kukkonen. Kukkonen selitti muutosten tarpeellisuutta yhdenmukaisuuden nimissä. Yhden ruotsinkielisen kouluneuvoksen viran vähentämistä Kukkonen piti luonnollisena toimenä, sillä että ruotsinkielisen osaston työmäärä oli niin vähäinen, että mainitulle viralle ei ollut mitään tarvetta. Vastauksessa opetusministeri totesi myös hallitusmuodon 14 §:n oikeuttavan hallituksen toimenpiteen. Kielirauhan opetusministeri totesi muodostuvan kestäväksi vain, jos se nojaa tasapuolisuuteen eikä etuoikeuksiin.³⁸²

Ruotsalaisia opetusministerin vastaus ei kuitenkaan tyydyttänyt, heistä hallituksella ei ollut oikeuksia tehdä tällaisia päätöksiä. Ruotsalaiset saivat asiassa tukea sosialidemokraateilta. Sosialidemokraattien Hannes Ryömä syytti suoraan hallituksen toimista Maalaisliiton puolue-elimää, joiden hän totesi täysin kontrolloivan hallitusta ja sen toimenpiteitä. Ryömän mukaan oli valitettavaa, että toimenpiteillään hallitus oli saattanut ruotsinkielisen väestöosan levottomaksi. Tuki ei kuitenkaan ollut täydellistä, sillä samalla Ryömä ilmoitti että toisaalta sosialidemokraatit eivät halua olla myö-

---

³⁸⁰ Relander 1968, s. 115.

³⁸¹ Relander 1968, s. 139–140.

³⁸² VP 1928, ptk. I, s. 1036–1038.

tävaikuttamassa hallituksen kaatamiseen tämän välikysymyksen yhteydessä ja totesi sosialidemokraattien pidättyvän äänestyksestä.³⁸³

Ministerit suivaantuivat ruotsalaisten ja sosialidemokraattien puheista.³⁸⁴ Ensin vastasi opetusministeri Kukkonen ja hänen jälkeensä Sunila. Pääministeri piti opetusministerin vastausta hyvänä ja asiallisena, mutta tahtoi vielä tuoda esiin uusia asioita. Sunila puolusti puheessaan hallituksen oikeuksia. Sunila totesi, että kun hallituksella kerran oli valta lakkauttaa budjettiin otettu virka, niin luonnollisesti sillä oli myös valta lopettaa sellainen virka, jota ei ollut vielä budjettiin lopullisesti otettu. Pääministeri totesi, että näin oli aikaisemminkin menetelty. Sunila vetosi myös Rafael Erichin ja Robert Hermansonin tulkintoihin hallituksen oikeuksista ja huomautti, että hallituksen ei tarvitse kysyä eduskunnan suostumusta niissä asioissa, jotka kuuluvat eittämättä sen toimivaltaan.³⁸⁵

Sunilan puheenvuoron jälkeen eduskunnassa alkoi kiivas sananvaihto. Ruotsalaiset olivat hallitusta vastaan, mutta yllättävää tukea hallitus sai kokoomuslaisilta. Kokoomuksen Martti Rantanen totesi olevan valitettavaa, että mitättömistä asioista nostetaan näin suuri häly, kuten nyt oli käynyt kouluhallitusasiassa. Ruotsalaisia Rantanen syytti agitoimisen harjoittamisesta ja siitä että nämä eivät hyväksyneet, että suomalaisillakin oli asioihin jotain sanomista. Saman puolueen Onni Talas moitti välikysymyksen tekijöitä sortumisesta oikeudellisiin seikkoihin. Sunilan lausuntoa hallituksen oikeuksista Talas sen sijaan kiitti asialliseksi.³⁸⁶ Kommunistit puolestaan syyttivät hallitusta edustaja Rosenbergin suulla aitosuomalaisuudesta. Aitosuomalaisuuden Rosenberg puolestaan leimasi ”tulevan fascistisen liikkeen” ilmiöksi. Rosenberg totesi myös, ettei työtätekevä kansanluokka tule sallimaan minkäänlaista kansallista sortoa. Samaa kantaa edusti kommunistien Eino Pekkala.³⁸⁷

Vaikka siis hallitukseen kohdistui kysymyksessä äärimmäisen suuri vastustus, sai hallitus vielä tässä äänestyksessä luottamuslauseen – ainakin muodollisesti. Hallitus säilytti asemansa lähinnä Maalaisliiton ja Kokoomuksen ansiosta. Sosialidemokraattien äänestyksestä pidättäytyminen oli myös pelastamassa hallituksen nahkaa, mutta se ja SDP:n edustajien puheet kaihersivat varmasti sekä maalaisliittolaisten että ruotsalaisten mieliä.

---

³⁸³ VP 1928, ptk. I, s. 1038–1051.

³⁸⁴ Sunila piti Ryömän puhetta äärettömän siivottomana, ks. Relander 1968, s. 155.

³⁸⁵ VP 1928, ptk. I, s. 1051–1053.

³⁸⁶ VP 1928, ptk. I, s. 1073.

³⁸⁷ VP 1928, ptk. I, s. 1073–1077.

Hallituksen voitto kouluhallitusasiassa oli kuitenkin vain Pyrrhoksen voitto, kuten eräs johtava maalaisliittolainen presidentille totesikin, sillä itse asiassa ruotsalaiset ja sosialidemokraatit olivat jo päättäneet, että hallitus kaadetaan pian.³⁸⁸ Relander oli samaa mieltä siitä, että tilanne oli vakava, mutta toisaalta hän kuitenkin arveli hallituksen vielä jatkavan vallankahvassa, koska kaikki vaikeat kysymykset, joihin piti löytää ratkaisu tavalla tai toisella, olivat niin hankalia, että kukaan ei halunnut ehdoin tahdoin ottaa syytä hallituksen kaatamisesta niskoilleen ja astua hallitusvastuuseen.³⁸⁹ Kouluhallitusasiaa koskeneen välikysymysäänestyksen jälkeen kului kuitenkin vain kuukauden verran seuraavaan – hallitukselle kohtalokkaaseen – välikysymykseen ja luottamusäänestykseen.

Maalaisliittolainen lehdistö oli pääsääntöisesti koko ajan ruotsalaisuutta vastustavalla kannalla. Ruotsalaisten ja sosialidemokraattien ”suomalaista natsionalismia” vastustavaa asennetta ei ymmärretty esimerkiksi *Liitossa*, joka katsoi että Maalaisliitto ajoi kouluhallituskysymyksessä suomalaisen kansan luonnollisia oikeuksia. *Liitto* myös totesi, että aitosuomalaisetkaan eivät kieltäneet ruotsalaisilta näiden kieli- ja muita oikeuksia.³⁹⁰ Kun Maalaisliiton vaatimukset ruotsalaisen kouluhallituksen lakkauttamiseksi kovenivat, tiukentuivat myös puoluetta kannattavan lehdistön äänenpainot. Lokakuun lopussa *Liiton* pakinoitsija Vasara totesi, että vaatimuksesta ei ole syytä tinkiä ja jo asian tuntijoidenkin mielestä ruotsalainen osasto oli turha lisäke, joka olisi leikattava pikimmiten pois. Sunilan hallitusta ei enää kohdeltu silkkihansikkain, koska se ei ollut toteuttamassa Maalaisliiton koko kielipoliittista vaatimusta, vaan suorittaisi kouluhallituksessa pienemmän leikkauksen, sillä se ei tahtonut ärsyttää ruotsalaisia. Lehdessä kuitenkin toivottiin, että hallitus tulisi järkiinsä ja tekisi täyden leikkauksen sekä kehoitettiin ottamaan veitsi rohkeasti käteen. *Liitto* uskoi myös, että hallitus tiesi kansan tahdon ja varoitti, että maalaisliittolaisten suututtaminen olisi paljon vakavampi asia kuin ruotsalaisten suututtaminen.³⁹¹

Hallituksen esittämää uudistusta pidettiin sangen vaatimattomana *Maakansassakin*, mutta sanat olivat huomattavasti maltillisemmat kuin *Liitossa*.³⁹² *Ilkassa* kouluhallituskysymys kytkettiin Sunilan hallituksen toiseen suureen ongelmakysymykseen, virkamieskysymykseen, huomauttamalla virkamieskunnan suunnattomasta kalleudesta ja siitä, että kouluhallituksessa olisi monta virkaa, jotka voisi yhdistää. Ruotsinkielistä osastoa pidettiin *Ilkassa* kasvannaisena, jolla oli ylisuuri valta

---

³⁸⁸ Relander 1968, s. 155–158.

³⁸⁹ *ibid.*

³⁹⁰ Liitto 18.10.1928, Kansallisuus- ja luokkaedut.

³⁹¹ Liitto 28.10.1928, pakina Alasimen äärestä.

³⁹² Maakansa 6.11.1928, Ruotsalaisen kouluhallituksen asia.

ja jolta puuttui asiallista työtä, jolloin se oli ajautunut suorittamaan myös poliittista toimintaa.³⁹³ *Ilkassa* oltiin sitten huomattavan pettyneitä siihen esitykseen, jonka hallitus antoi kouluhallitusasiassa, se ei lehden mukaan ratkaissut mitään ja hallitusta varoitettiin, ettei sen pitänyt taipua painostuksen alla.³⁹⁴ Pettymys vain kasvoi kun presidentti Relanderin jätti vahvistamatta asetuksen 9 §:n. *Ilkan* mielestä tällaisella toimella itse pahan perusolemus jäi voimaan. Suomalaiset todettiin niin hyvin opetetuiksi, että nämä eivät sivistysmaineensa menettämisen uhalla uskaltaneet osoittaa suomalaiskansallista ryhtiä silloin kun oli kysymys ruotsalaisten vanhan holhoojavallan heikentämisestä.³⁹⁵ *Ilkan* suhtautumisen voi ottaa eräänlaisena piikkinä presidentti Relanderia kohtaan, mutta varmasti se oli tarkoitettu vastustamaan myös Sunilaa ja hänen hallitustaan, joka osoitti hieman horjuvuutta koko kouluhallitusasiassa.

Lehdistössä ja Maalaisliitossa yleensäkin alkoi kyteä kapina pääministeri Sunilaa ja hänen hallitustaan vastaan. Samaa linjaa oli nähtävissä myös nuorissa ylioppilaissa, joista monella oli yhteyksiä Maalaisliittoon. Marraskuussa 1928 ylioppilaskunta kääntyi eduskunnan puoleen yliopiston kielikysymyksessä. Kyösti Kallio selitti eduskunnan olevan kuormitetun muilla asioilla niin, että näiden pitäisi kääntyä muiden tahojen, kuten esimerkiksi hallituksen puoleen. Ylioppilaskunta keräsikin adressin ja vei sen Sunilalle. Sunila vastasi lakonisesti, että asia tutkitaan. Aitosuomalaiset pettyivät Sunilan vastaukseen.³⁹⁶ Vastaus todisti Sunilan maltillisesta suhtautumisesta kieliasiaan ja siitä, että hän ei kyseisessä vaiheessa halunnut millään tavalla ärsyttää ruotsalaisia ja sosialidemokraatteja, joiden suhtautuminen hallitusta kohtaan oli muuttunut entistä epäluuloisemmaksi. Hallituksen asema olikin tässä ristipaineessa äärimmäisen heikko.

6. Reformeissa maatalous kaiken edelle

6.1. Maatalouden puolustamisessa ei suuria ongelmia

Sunilan hallituksen ohjelmaa pidettiin varsin reformistisena – jopa vasemmistoväritteisenä. Kaiken muun edelle ohjelmassa meni kuitenkin maatalouden asioiden edistäminen. Maalaisliittolaisen hallituksen ollessa kyseessä tämä ei ollut mikään yllätys, varsinkin kun pääministerinä toimi Maataloushallituksen ylijohdaja, joka oli jo maatalousministerinä ajanut pontevasti maatalouden asiaa. Puh-

---

³⁹³ Ilkka 13.10.1928, Voisiko kouluhallituksen virkoja vähentää?

³⁹⁴ Ilkka 26.10.1928, Ruotsalainen kouluhallitus jää.

³⁹⁵ Ilkka, 10.11.1928, Taistelu kouluhallituksen yhtenäistämiseksi.

³⁹⁶ Uino 1989, s. 207–209.

taasti maalaisliittolaisessa hallituksessa maatalouden edistäminen olikin paljon helpompaa kuin porvarillisissa koalitioissa, joissa oli otettava huomioon myös muut hallituskumppanit.

Maalaisliitto oli jo ennen Sunilaakin pitänyt maataloutta tärkeänä, mutta puolue oli aikaisemmin korostanut mystistä ”maahenkeä” ja työskentelyä koko maaseudun hyväksi. Santeri Alkion näkemys Suomesta perustui ideologis-visionääriseen kuvaan kansallisena sivistysvaltiona ja hänen käsityksensä mukaan Maalaisliiton ei saisi rajoittua ajamaan ainoastaan vain maataloustuotannon asiaa vaan Maalaisliiton piti huolehtia myös sivistyksellisten ja taloudellisten elämänehtojen kohentamisesta maaseudulla.³⁹⁷ Maalaisliitossa talonpoikaa pidettiin ”kansan” edustajana ja talonpojan piti olla yhteisön palveluksessa. Alkion käsitys oli siis varsin idealistinen ja siinä korostui itsensä kieltäminen ja itsensä kasvatus. Uudet voimat, joita Sunilakin edusti, pitivät maaseutua tärkeänä mutta korostivat maatalouden ajamisen ensisijaisuutta. Sunilaa vastustavat tahot pitivät sunilalaisten näkemyksiä egoistisina ja yksipuolisina. Uudet maalaisliittolaiset katsoivat kuitenkin että vain tuotannon myötä maaseudun ja sitä koko maan elinolot paranevat.

Sunilan hallitukselle maatalouspolitiikan ajaminen oli myös ajallisesti erittäin otollista. Maalaisliitto oli saanut maassa vahvan aseman poliittisesti, mutta sen lisäksi se hallitsi myös maataloushallitusta ja maatalousjärjestöjä.³⁹⁸ Edistyspuolue oli muuttunut yhä selkeämmin kaupunkilaispuolueeksi, vaikka vielä 1918 W. A. Lavonius oli Edistysseurojen kustannus O.Y:n julkaisemassa kirjasessa *Yhteiskunnallista tasa-arvoa kohti* korostanut, että ”Maanviljelijäluokkaamme kohtaan on kunnianvelkanamme huolehtia sen lisäämisestä, niin että se kohoaa entistä merkittävimpään asemaan maassamme, entistä vakaammaksi isänmaan turvaksi.”³⁹⁹ Kokoomuskaan ei ollut leimautunut agraaripuolueeksi, vaikka silläkin oli oma maalaissiipensä. Maalaisliiton piti kantaa maaseudusta huolta myös puhtaasti siitä syystä, että se sai sieltä suurimman kannatuksensa.

Maatalouden keskeinen asema ja halu sen kehittämiseen johtuivat muuttuneesta tilanteesta, jonka ensimmäinen maailmansota oli aiheuttanut. Maailmansodan päätyttyä oli huomattu, että Suomi ei ollut tarpeeksi omavarainen ja viljantuonti oli kangerrellut. Tämä pula herätti monet maatalousvaikuttajat, sillä oman maatalouden tuotto ei millään riittänyt koko kansan elintarpeisiin. Pidettiin myös selvänä, että kriisiaikana ei voisi aina turvautua edullisiin ulkomaisiin elintarpeisiin vaan varsinkin omaa viljantuotantoa pitäisi kehittää. Tämän politiikan välineitä olivat maatalous- ja tullipoli-

---

³⁹⁷ Alkio 1926, s. 23.

³⁹⁸ Mylly 1989, s. 222.

³⁹⁹ Lavonius 1918, s. 22–23.

tiikka, joilla kotimainen tuotanto tuli saada kannattavaksi.⁴⁰⁰ Maatalouspolitiikkaan keskittyminen korostui myös Sunilan hallituksen ministereissä: Sunila oli maataloushallituksen ylijohtaja, maatalousministeri Sigurd Mattsson agronomi ja MTK:n sihteeri, salkuton ministeri K. T. Jutila agraari-politiikan professori ja Eemil Hynninen Pellervo-seuran toimitusjohtaja.

Eduskunnan aloittaessa työnsä helmikuussa 1928 hallitus odotetusti jätti sille runsaasti esityksiä maataloudellisista asioista. Maanparannustöiden rahastoksi hallitus esitti lakia, josta keskusteltiin kiihkaasti eduskunnassa. Sosialidemokraattien edustaja ja Tannerin hallituksen maatalousministeri Mauno Pekkala vastusti jyrkästi hallituksen esitystä siitä, että maanparannusasiat olisi annettu yksin maataloushallituksen valvontaan.⁴⁰¹ Maatalousministeri Mattsson puolestaan kommentoi Pekkalan lausuntoa, että maanviljelyksen kannalta olisi parasta, jos maanparannusasiat olisivat yhden tahon valvonnassa.⁴⁰²

Maatalousministeri Sigurd Mattsson selosti vielä myöhemmin lehdistölle näitä hallituksen maatalouspoliittisia aloitteita. Maatalousministerin mielestä hallituksen esitys maanparannustöistä merkitsisi suurta parannusta vallitsevaan olotilaan, sillä aiemmin maanparannustöiden rahat ovat olleet riippuvaisia tulo- ja menoarviosta, mutta ehdotuksen mukainen rahasto mahdollistaisi suunnitelmallisemman työn maanparannuksessa.⁴⁰³ Mattsson korosti myös hallituksen esitystä uudisviljelyspalkkioista ja totesi sen olevan tärkeä ja välttämätön toimenpide pienviljelijöiden aseman parantamiseksi. Maatalousministeri kertoi pienviljelijöiden tukalasta taloudellisesta tilanteesta, ja että hallitus pyrki uudisviljelyä tukemalla parantamaan näiden taloudellista asemaa.⁴⁰⁴

Sunilan hallituksen esitys uudisviljelyspalkkioiden antamisesta maan pohjois-, itä- ja kaakkoisosiin tuli eduskuntaan maaliskuussa. Tällä toimella hallitus halusi lisätä peltoalan määrää syrjäseuduilla ja näin edistää maatalouden elinkelpoisuutta vaikeilla alueilla ja auttaa tilallisia omavaraisemmiksi.⁴⁰⁵ Valtionvarainvaliokunta suhtautui esitykseen myönteisesti. Eduskunnassa esitys kuitenkin herätti keskustelua. Hallituksen esitystä pidettiin aivan riittämättömänä. Sosialidemokraattien ja myös ruotsalaisten Emil Hästbackan mielestä muuallakin maassa oli alueita, jotka tarvitsisivat tukea uudisviljelypalkkioiden muodossa. Tällainen suhtautuminen oli varmasti hallitukselle yllätys, mutta positiivinen sellainen.

---

⁴⁰⁰ Vihola 2004, s. 330–332.

⁴⁰¹ VP ptk. 1928 I, s. 46–47.

⁴⁰² *ibid.*

⁴⁰³ Liitto 7.2.1928, Maalaisliittolaisen hallituksen maataloutta koskevat alotteet.

⁴⁰⁴ *ibid.*

⁴⁰⁵ VP ak. 1928 ensimmäinen ja toinen osa, Hallituksen esitys N:o 7.

Valtio oli siis Maalaisliiton ja Sunilan hallituksen maatalouspolitiikassa välttämätön osapuoli. Maalaisliittolaiset eivät pitäneet tuotannon rajoituksista, mutta näkivät, että valtion on osallistuttava maatalouden kehittämiseen, koska maatalous on tärkein elinkeino. Valtio oli siis eräänlainen auttava käsi, jota tarvittiin elinkeinon asian ajajaksi.⁴⁰⁶ Maatalouspolitiikka nähtiin tärkeänä integroivana tekijänä. Porvarien suuri pelko oli kumouksellisuuden nousu ja se haluttiin estää kaikin käytettävissä olevin keinoin. Varsinkin Maalaisliitolle maatalouspolitiikka oli tässä tärkeä väline. Maatalous nähtiin luotettavana elinkeinona ja oma maapalsta ikään kuin rokotuksena kommunismia vastaan.⁴⁰⁷ Varoja suunnattiin kommunismin pelossa erityisesti maan itä-, kaakkois- ja pohjoisosiin. Valtiovalle oli tärkeää saada rajaseutujen asukkaat tuntemaan suomalaisuutensa tärkeäksi ja merkittäväksi.⁴⁰⁸

Yleensä ottaen Sunilan hallituksen esitykset maatalousasioissa saivat positiivista kannatusta eduskunnassa. Pääministeri itse tavoitteli politiikallaan koko maatalousväestön kannatusta. Helmikuun 1928 alussa Maalaisliiton eduskuntaryhmälle järjestämillään teekutsuilla Sunila oli pitänyt puheen, jossa hän oli sanonut hallituksen hakevan kannatuksensa nimenomaan maatalousväen edustajista ja oli samalla maininnut sosialidemokraattiset ja ruotsalaisetkin talonpojat. Sen sijaan kokoomuslaisia kohtaan Sunila oli tuonut ilmi vastenmielisyytensä.⁴⁰⁹

Puheessaan Sunila laski siis merkittäviksi tekijöiksi ne puolueet, joilla oli jotain tekemistä maatalouden kanssa. Kokoomuspuolueeseen Sunila suhtautui varmasti penseästi sen vuoksi, että puolue oli kova arvostelevaan Maalaisliittoa, ei ajanut pienviljelijöiden aseman parantamista ja Maalaisliiton oli Kokoomuksen kanssa yhdessä hallituksessa olleessaan ollut vaikea ajaa omaa politiikkaansa. Edistyspuoluetta Sunila ei katsonut tarpeelliseksi mainita. Ehkä hän oli huomannut puolueen muuttuneen enemmän kaupunkilaisten ja virkamiesten puolueeksi, jonka kanssa maataloudella ei ollut juuri mitään tekemistä.

Maalaisliiton lehdissä Sunilan hallituksen maatalouspolitiikkaan kiinnitettiin luonnollisesti suurta huomiota. *Liitossa* kiiteltiin hallituksen esitystä maanviljelijöiden aseman parantamisesta ja huomautettiin toimenpiteen olevan ymmärrettävä, sillä suurin osa talonpojista eli sen mukaan epätyytyväisissä oloissa, jotka piti saada paranemaan. Olosuhteiden parantaminen katsottiin valtion tehtäväksi ja kehoitettiin hallitusta luomaan yhtenäinen järjestelmä maatalouden epäkohtien poistamiseksi.

---

⁴⁰⁶ Mylly 1989, s. 223.

⁴⁰⁷ Niemelä 2008, s. 134.

⁴⁰⁸ Niemelä 2008, s. 132–133.

⁴⁰⁹ Relander 1968, s. 34.

si.⁴¹⁰ *Maakansassakin* kiiteltiin sekä hallitusta että eduskuntaa siitä, että hallituksen esitys uudisviljelyspalkkioista oli mennyt läpi ja sitä oli vielä laajennettu koskemaan koko maata.⁴¹¹ Sosialistien ohjelman ja marxilaisten teorioiden *Maakansa* totesi tehneen vararikon, koska yhteiskunta ei ollut mennyt siihen suuntaan kuin nämä olivat ennustaneet. Kurjistumista ei ollut tapahtunut, vaan elintaso oli päinvastoin noussut. Tätä elintason nousua *Maakansassa* pidettiin ennen muuta itsenäisen pienviljelijäluokan nousun seurauksena. Pienviljelijöiden luonnehdittiin *Maakansassa* kuuluvan äärimmäisyysryhmien, sosialistien ja porvariain välille.⁴¹² Selvä tendenssi kolmannen tien puolesta näkyi siis myös lehdistössä.

Uudisviljelypalkkioista *Itä-Savo* kirjoitti hallituksen ottaneen huomioon nekin seudut jotka olivat jääneet kehityksestä jälkeen. Tyytyväisyydellä *Itä-Savo* totesi myös sosialidemokraattien suhtautuneen myönteisesti tähän hallituksen esitykseen. Toisaalta lehdissä myös ruoskittiin sosialidemokraatteja. *Itä-Savossa* hyökättiin rajusti sosialidemokraattien esittämiä syytöksiä vastaan. Niiden mukaan maalaisliittolainen hallitus todellisuudessa pönkitti suurviljelijöiden asemaa, eikä kantanut huolta pienviljelijöistä. *Itä-Savossa* todettiin sosialidemokraattien asenteen johtuvan siitä, että suurin osa sosialidemokraattien äänestäjistä asui maaseudulla, ja puolue koetti vielä saada otetta näistä äänestäjistä, joissa oli ilmennyt jo kyllästymistä siihen, että puolue oli kaupunkilaisten määräysvallassa.⁴¹³

Sosialidemokraattien suhtautumisessa Sunilan hallitukseen ja sen maatalouspolitiikkaan oli havaittavissa selkeää kaksijakoisuutta. Toisaalta puolue näki uudistukset hyvänä asiana, mutta toisaalta Maalaisliiton politiikkaa piti vastustaa. Puolueen kannatuksesta huolissaan olevat katsoivat, että Maalaisliiton pienviljelijöitä suosiva politiikka olisi turmiollista sosialidemokraattien maalaiskannatukselle. Maaseutuväestöä ei voinut mitenkään jättää huomiotta poliittisessa tilanteessa ja siksi sosialidemokraatit yrittivät huolehtia siitä, ettei se menettäisi Maalaisliitolle ”taistelua talonpojasta”. Sillä, jolla oli pienviljelijät taskussaan, oli poliittiset mahdollisuudet hallussaan.

Eräs keino, jolla Sunila hallituksineen yritti helpottaa nimenomaan pienviljelijöiden asemaa, oli luoda järjestelmä kananmunan ja sianlihan vientitodistuksista. Tällä vientitodistusjärjestelmällä pyrittiin lisäämään pienviljelijöiden tulopohjaa. Käytännössä tämä toimi niin, että se joka osoitti tuottaneensa kananmunia tai sianlihaa vientiä varten, sai ostaa ilman tullia vastaavan määrän viljaa

---

⁴¹⁰ Liitto 10.1.1928, Hallituksen ohjelmasta.

⁴¹¹ *Maakansa* 4.4.1928, Päättynyt istuntokausi.

⁴¹² *Maakansa* 12.4.1928, Pienviljeliäväestön asema yhteiskunnassa.

⁴¹³ *Itä-Savo* 16.2.1928, pakina Pääkaupungin kuulumisia.

tai ravintorasvoja. Vientipalkkiojärjestelmän tarkoituksena oli siis toimia eräänlaisena tulliperuutusjärjestelmänä, jolla tahdottiin vaihtaa arvokkaat kotimaiset tuotteet halvempiin tuontituotteisiin, jotka kuitenkin kelpasivat suomalaisille kuluttajille.⁴¹⁴

Eduskunnassa tämä vientipalkkiojärjestelmä aiheutti jonkin verran keskustelua. Maatalousministeri Mattsson, joka toi hallituksen esityksen eduskuntaan, korosti että kyseessä oli nimenomaan pyrkimys pienviljelijöiden aseman parantamiseen ja kehittämiseen. Mattsson korosti, että pienviljelijöiden määrä oli kasvanut kovin, mutta valtion toimenpiteet eivät saaneet rajoittua vain pienviljelijäväestön määrän lisäämiseen vaan valtiovallan oli edistettävä myös pienviljelijöiden taloudellista vaurastumista ja muuta kehitystä. Hän korosti myös, että kananmunien ja sianlihan tuotanto sopi oikein hyvin pientiloille. Sosialidemokraattien vastustuksen Mattsson totesi olevan vailla todellista pohjaa.⁴¹⁵

Marraskuussa esityksen tullessa toiseen käsittelyyn joutui maatalousministeri jälleen puolustamaan sitä eduskunnassa. Maalaisliittolainen kansanedustaja Matti Pitkänen puuttui myös peliin ja syytti sosialidemokraatteja kahdella tuolilla istumisesta pienviljelijäasiassa. Pitkäsen mukaan sosialidemokraatit olivat kysyneet vientitodistusasiassa pienviljelijäjärjestöjen kantaa, mutta tätä ei ollut sitten otettukaan huomioon. Pitkäsen mukaan sosialidemokraattien kaupunkilaissiipi oli vaientanut puolueen maalaissiiven ja näin pienviljelijöiden ääni ei ollut päässyt kuuluville.⁴¹⁶ Äärimmäisestä vasemmistosta hallituksen esitys saikin ymmärtäjiä. Muun muassa Eino Pekkala katsoi ehdotuksen edistävän merkittävästi kahta maatalouden sivuelinkeinoa. Hän korosti samalla, että siihen mennessä Maalaisliitto oli edistänyt lähinnä vain suurten ja keskisuurten viljelijöiden asemaa. Aivan täyttä tunnustusta hallituksen esitys ei kuitenkaan Pekkალalta saanut, ja hän kannatti valtionvarainvaliokunnan muutettua esitystä.⁴¹⁷ Sosialidemokraattien Mikko Ampuja hyökkäsi hallitusta vastaan rajusti ja totesi, että kyseisillä toimenpiteillä ei pienviljelijöiden asemaa auteta.⁴¹⁸

Sosialidemokraattien sisäisissä keskusteluissa vientitodistusjärjestelmää oli myös käsitelty. Hannu Soikkasen mukaan suhtautuminen ei ollut ollut alkuunkaan yksimielistä. Sosialidemokraattien sisällä oli maatalousryhmittymä, joka oli ottanut myönteisen kannan ehdotukseen vientitodistuksista. Tähän ryhmittymään kuuluivat Yrjö Welling, Taneli Typpö ja Jalmari Linna, jotka katsoivat halli-

---

⁴¹⁴ Vihola 2004, s. 374–375.

⁴¹⁵ VP 1928, ptk. I, s. 506–507.

⁴¹⁶ VP 1928, ptk. I, s. 1103.

⁴¹⁷ VP 1928, ptk. I, s. 1106–1109.

⁴¹⁸ VP 1928, ptk. I, s. 1109–1110.

tuksen esityksen auttavan pienviljelijöitä. Tukea maatalousryhmittymä sai Reinhold Sventorzetskilta. Ymmärrys jäi kuitenkin vähemmistöön. Useimmat sosialidemokraatit sekä oikealta että vasemmalta vastustivat hallituksen ehdotusta. Vastustajiin kuuluivat oikealta siiveltä J. W. Keto ja Väinö Voionmaa, jotka pitivät esitystä ”turmiollisena”, kun taas puolueen vasemmalta laidalta Johan Helo ja K. H. Wiik vastustivat ehdotusta, koska pelkäsivät sen epäonnistuvan, kuten Saksassa oli käynyt.⁴¹⁹ Maatalousryhmä sai sosialidemokraattisessa puolueessa huomata jääneensä vähemmistöön. Matti Pitkäsen eduskunnassa lausuma toteamus oli osunut oikeaan.

Kovan keskustelun jälkeen ja eduskunnan äänestettyä asiasta esitys hyväksyttiin. Maalaisliittolainen lehdistö irvaili sosialidemokraateille, joiden todettiin olevan pienviljelijöiden asiassa puun ja kuoren välissä. *Maakansa* argumentoi sosialidemokraattien vastustaneen esitystä vientipalkkioista vain siitä syystä, että se oli lähtöisin maalaisliittolaisesta hallituksesta.⁴²⁰ Muutkin lehdet totesivat sosialidemokraattien tilanteen hieman kummalliseksi. *Itä-Savon* mielestä sosialistien olisi maalaistedustajiensa tähden pitänyt puolustaa hallituksen esitystä, mutta sen sijaan sitä vastustettiin. Sosialidemokraattien toiminta todisti *Itä-Savon* mielestä siitä, että palkkatyöväki oli heille rakkaampaa kuin pienviljelijät. Samalla pienviljelijöitä kehoitettiin miettimään ajoivatko sosialistit heidän asiaansa.⁴²¹ Kommunistien yllättävän kannatuksen *Maakansa* leimasi sosialidemokraattien kiusaamiseksi. Hallitukselle esityksen hyväksymistä *Maakansa* piti suurena voittona.⁴²² *Liiton* eduskuntapakinoitsija Ullan Eino lisäsi tuloksen olevan vielä erityisen suuri voitto maan pienviljelijöille.⁴²³

Hallituksen ajama vientipalkkiojärjestelmä osoittautuikin valtion kannalta hyvin suunnitelluksi järjestelmäksi. Valtiolle järjestelmä oli kevyt, koska siinä valtion menoiksi jouduttiin kuittaamaan palkkiot ainoastaan sen tuotannon osalta, joka lopulta päättyi vientiin. Tämä osa palkkiosta taas katettiin korkealla margariiniverolla, jolla pyrittiin ehkäisemään margariinin nousua kulutuksessa. Kotimaisen voin asema vahvistui.⁴²⁴ Sunilan hallituksen suunnitelma oli maataloustuottajia ajatellen erittäin onnistunut. Sosialidemokraatit olivat siinä oikeassa, että rasitus siirtyi suurelta osin kuluttajien maksettavaksi. Mutta taistelussa talonpojasta järjestelmä vahvisti entistä enemmän keskustalaista traditiota Suomessa. Vasemmistolaisesti ajattelevat pienviljelijät alkoivat järjestelmän vai-

---

⁴¹⁹ Soikkanen 1975, s. 480–481.

⁴²⁰ *Maakansa* 13.11.1928, Sosialisteilta särkyiwä munat.

⁴²¹ *Itä-Savo* 17.11.1928, pakina Kotoa ja kaukaa.

⁴²² *Maakansa* 21.11.1928, Wientitodistukset ja sosialistit.

⁴²³ *Liitto* 23.11.1928, pakina Terveisiä eduskunnasta.

⁴²⁴ Vihola 2004, s. 375–376.

kutuksesta siirtyä entistä enemmän kohti Maalaisliittoa.⁴²⁵ Keskustan asema siis vahvistui sunilalaisen politiikan myötä.

Maatalousmäärärahoja käsiteltäessä silmätikuksi nousivat myös maataloushallinnon uusien virkojen perustaminen ja kyseisen hallinnonalan virkamiesten palkankorotukset. Sosialidemokraattien Yrjö Welling kovisteli budjettikeskustelun aikana hallitusta ja pääministeriä siitä, että nämä muiden hallinnonalojen pääluokkien kohdalla eivät esittäneet juuri minkäänlaisia palkankorotuksia, mutta maatalousalan ollessa kyseessä esittivät roimia korotuksia.⁴²⁶ Welling kuitenkin totesi huojentuneena valtionvarainvaliokunnan hylänneen suurimman osan esitetyistä palkankorotusvaatimuksista, ja että muuten hallituksen esitykset maatalousmenojen korottamisesta palvelivat hyvää asiaa, sillä monessa kohtaa pienviljelijäkin hyötyi niistä toimenpiteistä. Moitteita tuli siitä, että asutustarkoituksiin hallitus ei ollut esittänyt lisää rahaa.⁴²⁷

Hallitus sai vasemmistolta siis sekä kehuja että moitteita. Valtiovarainvarainministeri Niukkanen kiirehti vastaamaan, että asutusrahastossa oli vielä vanhojakin rahoja käyttämättä, joten hallitus oli katsonut, ettei sitä varten ollut tarvetta antaa tässä vaiheessa lisärahaa.⁴²⁸ Sitä seikkaa, että pääministeri Sunila oli hermostunut asutushallituksen toimintaan Taamalan jupakan aikana ja käskenyt asutushallituksen tulla toimeen niillä rahoilla joita sillä jo oli, ei tuotu Niukkasen tai muiden ministerien toimesta esiin.

Maatalouspolitiikkaan ja maatalouden kehittämiseen kuului myös kotitalousopetuksen kehittäminen. Sunilan ja sunilalaisten ihanne oli omavarainen viljelmä. Tämän toi Sunila esiin *Pienviljelijän käsikirjaan* kirjoittamassaan artikkelissa:

*Maanviljelijän on yleensä – mikäli se on mahdollista – koetettava omassa taloudessaan tuottaa siinä tarvittavat tavarat. Silloinkin, kun tuotteiden hinnat ovat alhaalla, kannattaa usein vielä tavarain tuottaminen omaa taloutta varten, vaikkei myyntituotanto ole enää edullista.*⁴²⁹

Yksittäisen kotitalouden omavaraisuus nähtiin siis ihanteena. Tähän vaikuttivat luonnollisesti rahatulojen vähäisyys mutta myös yleinen näkemys säästävyydestä sosiaalisena hyveenä.⁴³⁰ Tämän

---

⁴²⁵ *ibid.*

⁴²⁶ VP 1928, ptk. II, s. 1518.

⁴²⁷ VP 1928, ptk. II, s. 1518–1519.

⁴²⁸ VP 1928, ptk. II, s. 1520–1521.

⁴²⁹ Sunila 1928, s. 41.

⁴³⁰ Heinonen 1998, s. 34.

vuoksi tulo- ja menoarviossa esitettiin kotitalousmäärärahojen korottamista niin, että maataloushallituksen yhteyteen perustettaisiin erityiset kotitalous- ja kotiteollisuusosastot. Tähän ajatukseen suhtauduttiin erityisellä myötämielellä etenkin eduskunnan porvarillisten naisten keskuudessa. Valtionvarainvaliokunta kuitenkin poisti määrärahan korotuksen tulo- ja menoarviosta. Edistyspuolueen kansanedustaja Mandi Hannula totesi, että tehdyn muutoksen perusteet olivat heikot. Hannulan mielestä oli lyhytnäköistä viedä resursseja alalta, jota oltiin muuten kehittämässä ja jolla oli mahdollisuuksia.⁴³¹ Hannulan kanssa samaa mieltä oli Kokoomuksen Hedvig Gebhard. Gebhardin mielestä itsenäiset kotitalous- ja kotiteollisuusosastot olivat tarpeen vaatimia, ja hän piti vääränä, jos ala jäisi kitumaan vain valtionvarainvaliokunnan ymmärtämättömyyden takia.⁴³² Hallituksen esitystä kannatti myös sosialidemokraattien Miina Sillanpää.⁴³³

Sosialidemokraattien Yrjö Welling oli täysin vastakkaisella kannalla, hänen mukaansa kotitalousopetusta ei erityisten osastojen perustaminen parantaisi. Ruotsalaisten Hästbacka totesi, että nämä naiset tietysti puolustivat hallituksen kantaa, koska itse työskentelivät juuri kotitalousopetuksen parissa. Kansanedustaja Armas Paasonen sosialidemokraateista kommentoi, että kyseessä ei ollut kotitalouden edistämisen vastustaminen vaan se, että kotitalouden varjolla korotettaisiin virkamiesten palkkoja. Paasonen mukaan valtionvarainvaliokunta ei katsonut tämän olevan tarpeellista varsinkin kun yleistä palkankorotusta ei ollut pantu toimeen.⁴³⁴

Sunila otti ilolla vastaan Hannulan ja Gebhardin kommentit asiassa. Hänen toivoi, että ne vakuuttaisivat eduskunnan asian tärkeydestä. Jostain syystä Miina Sillanpäättä pääministeri ei puheessaan maininnut. Sunilan mukaan maataloushallituksessa oli kyllä paljonkin ihmisiä, mutta ei sellaisia, jotka ymmärtäisivät riittävästi kotitalousasioista. Pääministerin mielestä eduskunnankin pitäisi käsittää, että kotitalousalan nopean kehityksen kannalta oli välttämätöntä saada asia kunnolliselle tolalle maataloushallituksessa. Sunila kuitenkin korosti, että hallitus ei yleensä halunnut esittää virkamiesten määrän lisäämistä, mutta tässä asiassa tilanne oli sellainen, ettei se muuta voinut.⁴³⁵

Maatalousministeri Mattsson vahvisti vielä pääministerin sanomaa ja huomautti eduskunnalle, että kyseisessä asiassa ei ollut loppujen lopuksi kyse yksittäisestä palkankorotuksesta vaan siitä, että saataisiin lisätyövoimaa hoitamaan kotitalousasioita ja piti myös valtionvarainvaliokunnan peruste-

---

⁴³¹ VP 1928, ptk. II, s. 1529.

⁴³² VP 1928, ptk. II, s. 1530–1531.

⁴³³ VP 1928, ptk. II, s. 1533–1534.

⁴³⁴ VP 1928, ptk. II, s. 1534–1535.

⁴³⁵ VP 1928, ptk. II, s. 1534.

luita riittämättöminä. Ministerin jälkeen puhunut Kokoomuksen edustaja Kaino Oksanen puolusti tiukasti osaston perustamisen tarpeellisuutta ja huomautti, että virat piti perustaa ja niitä varten myöntää määrärahat, jotta asia saataisiin päteviin käsiin. Oksanen tosin huomautti vielä, että olisi toivonut asiassa hallitukselta vieläkin suurempaa askelta.⁴³⁶

Taistelu asian puolesta tuotti tulosta. Tosin ensimmäisessä suljetussa äänestyksessä valtionvarainvaliokunnan ehdotus voitti. Mutta Mandi Hannulan vaadittua uutta avointa äänestystä menettely hyväksyttiin ja avoimessa äänestyksessä Hannulan ehdotus, joka oli sama kuin hallituksen kanta, voitti. Äänestyksessä puolueet jakautuivat selvästi, mutta pääosin naiset olivat Hannulan ja hallituksen takana. Valtionvarainvaliokunnan esityksen takana taas olivat lähinnä sosialidemokraatit, ruotsalaiset, osa edistyksestä ja osa Kokoomuksesta. Puoluerajat eivät kuitenkaan olleet tässä tapauksessa mitenkään selviä.

Tässä keskustelussa, jota eduskunnassa käytiin kotitalous- ja kotiteollisuusosaston perustamisesta, oli selvästi huomattavissa, kuinka eri ryhmissä olevat ihmiset saattoivat kuitenkin joissakin kysymyksissä omata saman kannan. Porvaripuolueiden naisille sivistystehtävä näytti olevan keskeinen asia ja sen pani mielihyvällä merkille myös pääministeri Sunila, jonka luonne yleensä oli kovin kokoomusvastainen, ja Edistyspuolettakin hän vieroksui. Hedvig Gebhardin ja Mandi Hannulan ideologiat ja maailmankatsomukset olivat tässä tapauksessa kuitenkin tietystä määrin yhteneväisiä maalaisliittolaisen pääministerin ja hänen hallituksensa kanssa. Käyttäytymisen taustalla olivat omat kokemukset ja oma työ, Gebhard oli *Pellervon* vanha toimittaja ja *Kotilieden* toimituskunnan jäsen sekä kotitalousopettajaopiston rakennustoimikunnan puheenjohtaja⁴³⁷ kun taas Hannula oli kansakoulunopettaja⁴³⁸. Rajat ylittyivät myös siinä mielessä että porvaripuolueiden naisten lisäksi hallitusta kannatti sosialidemokraattien Miina Sillanpää. Sillanpään näkemys perustui samalle pohjalle kuin muiden naisten, kotitaloustyön asemaa vahvistamalla voitiin vahvistaa yleensäkin naisten asemaa.⁴³⁹

Maalaisliittolainen lehdistö jatkoi syksylläkin edelleen hallituksen toimien ylistämistä. *Savon Sanomissa* todettiin hallituksen ohjelman jo antaneen ymmärtää, että hallitus tulisi edistämään ja tukemaan pienviljelijöiden aseman parantamista. Tulo- ja menoarvion tultua julki sitä keuhuttiin nimenomaan pienviljelijöiden aseman parantamisesta. *Savon Sanomat* totesi tyytyväisenä, että vaikka

---

⁴³⁶ VP 1928, ptk. II, s. 1536.

⁴³⁷ Kaarninen 1997, s. 182–190.

⁴³⁸ Marjomaa 2004, s. 555.

⁴³⁹ Sulkunen 1989, s. 114–116.

vastustajat olivat haukkuneet budjettia ”luokkabudjetiksi”, se oli siitä huolimatta saanut eduskunnalta kohtuullisen myönteisen vastaanoton.⁴⁴⁰ Pakinoitsija Ullan Eino totesi hallituksen esityksien olevan sellaisia, joihin ”passaa pienviljelijän olla tyytyväinen”. Ullan Einon mielestä kaikki hyötyvät lopulta siitä, että pienviljelijäväestö saatetaan omaan leipään käsiksi.⁴⁴¹ Samaan suuntaan kirjoiteltiin muissakin maalaisliittolaisissa lehdissä. *Itä-Savossa* kiiteltiin esityksiä maataloustuotannon edistämisrahaston uudelleen järjestelystä ja uudis- ja laidunviljelypalkkioista. *Itä-Savo* totesi maataloustuotannon edistämisrahaston helpottavan pienviljelijöiden luottopulaa ja viljelypalkkioiden lisäävän tuotantoa. Molempien esitysten lehti huomautti olevan tärkeitä vallitsevassa taloustilanteessa.⁴⁴²

Maalaisliitossa ja sen lehdistössä oltiin vakaasti hallituksen maatalouspolitiikan kannalla. Vaikka puolueen sisällä oli omat kiistansa, sen ei annettu heijastua julkisuuteen. Maalaisliittolainen ideologia oli muuttunut paljon siitä yhteiskunnallisesta uudistusliikkeestä, jota oli ollut syntyessään, kohti yleistä tuottaja-agrarismia. Yleisessä tuottaja-agrarismissa maatalous ja sen asian ajaminen oli yleensä tärkeää. Julkisuudessa pienviljelijöiden etua kuitenkin korostettiin huomattavissa määrin, sillä maaseutuväestön enemmistö oli juuri pienviljelijöitä. Pienviljelijöiden kytkeminen Maalaisliittoon oli yksi sen elinehdoista. Toisaalta maatalouden kaupallistuminen vahvisti suurtilojen asemaa, ja sunilalaisella tuottaja-agraristisella linjalla Maalaisliitto oli pystynyt saamaan taakseen myös keskisuuria ja suuria maanviljelijöitä.⁴⁴³

Vaikka Sunila julkisuudessa halusikin esiintyä juuri pienviljelijöiden asian ajajana, niin hän oli tunnustanut jo aikaisemmin suurtilojen ja keskikokoisten tilojen merkityksen. Sunilan mukaan maatalous, ja näin siis myös pientilat, eivät voineet kehittyä, ellei ollut olemassa esimerkkituloja, joilla maataloutta kehitettiin. Sunila vetosi saksalaiseen kansantaloustieteilijä Wilhelm Roscheriin, jonka mukaan piti olla sekä suuria, keskikokoisia, että pieniä tiloja. Keskikokoisten tilojen tuli olla kuitenkin enemmistössä sillä se takaisi kehityksen ja tasapainon.⁴⁴⁴ Sunilan mukaan tämä takaisi mahdollisuudet yksilölliselle edistymiselle ja yhteistoiminnalle.⁴⁴⁵ Suurtiloja Sunila puolusti esimerkin antajina:

---

⁴⁴⁰ Savon Sanomat 1.11.1928, Hallituksen aloitteet pienviljelyksen tukemiseksi.

⁴⁴¹ Savon Sanomat 6.11.1928, pakina Terveisiä eduskunnasta.

⁴⁴² Itä-Savo 8.11.1928, Hallituksen esitykset maatalouden edistämiseksi.

⁴⁴³ Mylly 1989, s. 222–223 ja s. 229–232.

⁴⁴⁴ Sunila 1918, s. 97–98.

⁴⁴⁵ *ibid.*

Ulkomailla on esimerkkejä siitä että sellaisissa seuduissa, missä on vain talonpoikaisviljelystä, maatalous ei tahdo useinkaan kehittyä. Kun viljelijän aika menee kokonaan ruumiillisen työn suorittamiseen, eikä ole mitään voimakkaampaa kannustinta, tahtoo kehitys jäädä jälkeen. Mutta jos tällaisten viljelmien keskuudessa on joitakin suurempia tiloja, joiden viljelijät seuraavat kehityksen mukana, pannen toimeen ajan vaatimia taloudellisia uudistuksia, vaikuttavat sellaiset suurtilat suuressa määrin kohottavasti esimerkillään myöskin ympäristön pienempien tilojen talouteen.⁴⁴⁶

Sunila puolusti suurtiloja nimenomaan esimerkin antajina. Hänen mukaansa sellaisten suurtilojen olemassaoloa, joista ei ollut mitään sosiaalista hyötyä, ei voinut puolustaa. Sunila kuitenkin varoitti siitä, että maatilojen jakautuminen voisi mennä liiankin pitkälle niin, että muodostuisi kääpiötiloja, jotka eivät voisi turvata viljelijän toimeentuloa. Sunilan mukaan tämä voisi olla turmiollista. Yhteiskunnan pitikin Sunilan mukaan pitää huolta siitä, että pienet tilat muodostuisivat sellaisiksi, että näillä olisi mahdollisuus saada sivuansioita.⁴⁴⁷

Maalaisliiton eduskuntaryhmässäkin hallituksen budjettiesitykseen ja sen maatalouden edistämistoimiin suhtauduttiin myönteisesti. Tosin Kallio arvosteli jonkun verran hallituksen toimia. Kallion piikki suuntautui muun muassa Jokioisten kartanoon, jota hänen mielestään ei ollut järkevä pitää valtion hallussa, koska se ei tuottanut mitään.⁴⁴⁸ Piikki oli varmasti suunnattu nimenomaan pääministeriä kohtaan, sillä Jokioisten kartano oli maataloudellinen koelaitos, jonka johdossa oli maataloushallituksen ylivalvonnan alainen toimitusjohtaja. Sunila oli kaiken muun lisäksi ollut Jokioisten kartanoiden hoitokunnan puheenjohtaja vuosina 1918–22,⁴⁴⁹ joten Jokioisten kartano oli Sunilalle läheinen. Lisäksi Kallio epäili myös hanketta rakentaa Itä-Suomeen sokeritehdas.⁴⁵⁰ Kallion harjoittama arvostelu ei juuri saanut kannatusta. Niukkanen puolusti hallituksen toimia, ja Sunila piti Jokioisten kartanoa erittäin tärkeänä ja vastusti esille tullutta ajatusta kartanon maiden jakamisesta maattomille. Sunilan mukaan Jokioisten kartanon suuret alueet olivat välttämättömät kasvien jalostuksen kannalta.⁴⁵¹

Eduskuntaryhmässä Kallio oli oikeastaan yksin. Pieniä kysymyksiä hallituksen talouspolitiikkaa ja budjettiesitystä kohtaan tehtiin, mutta ne olivat pääasiassa tarkentavia, eikä kriittisiä ääniä juuri kuulunut. Ryhmästä löytyi myös niitä, jotka katsoivat, että budjettia ei sopinut ollenkaan arvostella. Tällaisiin edustajiin kuului maanviljelysneuvos August Raatikainen. Eduskuntaryhmä oli siis melko

---

⁴⁴⁶ Sunila 1918, s. 96–97.

⁴⁴⁷ Sunila 1922b, s. 283–284.

⁴⁴⁸ Maalaisliiton eduskuntaryhmän kokous 10.9.1928, KMA.

⁴⁴⁹ Mattsson 1937, s. 177.

⁴⁵⁰ Maalaisliiton eduskuntaryhmän kokous 10.9.1928, KMA.

⁴⁵¹ *ibid.*

selkeästi hallituksen takana. Tästä myös pääministeri oli luonnollisesti sangen tyytyväinen ja ilmoitti tämän myös presidentti Relanderille.⁴⁵² Yksimielisyyden katsottiin vahvistavan hallitusta ja sen kykyä ajaa maalaisliittolaista politiikkaa.

Sunilan hallituksen voittoja maatalouspolitiikassa ei voi muutenkaan pitää kovin yllätyksellisinä. Maalaisliitto oli selvästi maatalouden edistämisen kannalla, mutta muutkaan puolueet eivät tosiasias-
assa voineet kovin kiivaasti asettaa esteitä maataloudelle – vaikka julkisuudessa haukkuivatkin bud-
jettia luokkabudjetiksi. Tuona aikana lähes kaikki aikalaiset pitivät Suomea maatalousmaana, ja
valtiovallan oli suunnitelmallisesti tuettava ja edistettävä maataloutta. Vaikka sosialidemokraattien
kaupunkilaissiipi oli vahvempi kuin maataloussiipi, ei puolue voinut täysin tyrmätä kaikkea mitä
maatalouspolitiikassa esitettiin – varsinkin kun kyseessä oli Sunila, jonka kirja *Pienviljelys ja sen
menestymismahdollisuudet Suomessa* oli sosialidemokraattien maatalouskannan ohjenuorana. Edis-
tyspuolueessakin oli maataloussiipensä, vaikkakin pieni, joten sekään ei voinut vastustaa kaikkea
maataloutta koskevaa. Suomalaisen mentaalinen maailma oli tuolloin hyvin vahvasti maaseudulla.
Tämä mentaalinen maailma johti realiteettiin, joka suosi maataloutta ja sitä voimakkaimmin ajanut-
ta Maalaisliittoa.

6.2. Hallituksen reformipolitiikan häviöt

6.2.1. Hallitus vasemmiston hampaissa budjetin puolustusmäärärahojen vuoksi

Jos hallitus ja pääministeri saivatkin maatalousasioissa voittoja tililleen, niin muuten reformipoli-
tiikka takkuili. Oikeiston taholta Sunilan hallituksen ohjelma oli leimattu vasemmistoon päin kallel-
laan olevaksi, sillä olihan hallitus esittänyt siinä pyrkimyksen puolustusmenojen vähentämiseen ja
asevelvollisuusajan lyhentämiseen. Asia oli ollut esillä jo Tannerin hallituksen aikana, mutta silloin
asiasta ei ollut tullut mitään, koska Kallion johdolla istunut komitea oli saanut työnsä valmiiksi vas-
ta kesällä 1928 ja tullut tulokseen, että asevelvollisuutta ei voi lyhentää vuotta lyhyemmäksi ajaksi.
Myös puolustusmenojen kasvamiseen oltiin pettyneitä. Tämä aiheutti suuttumusta vasemmistossa.

Tulo- ja menoarviokeskustelussa sosialidemokraattien Hannes Ryömä hyökkäsi varsin voimakkaas-
ti hallitusta vastaan ja moitti sitä, kuinka hallitus oli laatinut budjetin välittämättä puolue- ja halli-
tusohjelmista tuon taivaallista. Ryömä totesi, että valtion varat kerätään tulleja korottamalla, ja ne

---

⁴⁵² Relander 1968, s. 95.

käytettiin maatalouteen ja asevarusteluun. Ryömä totesikin, että hallitus esiintyy ”vasemmassa kädessä Kellogin rauhansopimus ja oikeassa kädessä uusia panssarilaivoja, lentokoneita ja täydennettyjä taisteluvälineitä”.⁴⁵³

Vasemmisto ei siis ollut enää alkuunkaan tyytyväinen hallitukseen. Myötätunto, jota talvella ja keväällä oli hallitusta kohtaan vielä ollut, oli vaihtunut syväksi epäilyksi. Puolustusmenojen ja maatalousmenojen suuruutta ihmeteltiin ja lääkintämenojen pienuutta moitittiin. Ryömän mielestä budjetti ei ollenkaan vastannut kansan laajojen piirien tarpeita.⁴⁵⁴ Myös kommunistien Rosenberg hyökkäsi hallitusta ja sen budjettia vastaan syyttäen sitä kokoomuslaiseksi. Rosenbegin mukaan hallituksen menojen lisäys maksatettiin työtätekevällä kansalla ja lopputulos oli kapitalismin etujen ajaminen sekä asevarustelu. Budjettia Rosenberg piti tyypillisenä Suomen valkoisen vallan sotabudjettina.⁴⁵⁵

Hallituksen uudistushaluun ei siis vasemmalla enää syksyn tullessa uskottu. Sen ohjelmaan ja lupauksiin oli petetty. Budjetti sai kritiikkiä myös muilta tahoilta. Ruotsalaisen vasemmiston Max Sergelius hyökkäsi maatalousmenojen korotuksia vastaan ja syytti hallitusta siitä, että se oli saanut maalaisväestön uskomaan, että nämä oli aikaisemmin jätetty lapsipuolen asemaan ja että nyt heistä huolehdittaisiin.⁴⁵⁶ Myös Edistyspuolueen J. H. Vennola katsoi, ettei hallitus ollut pysynyt ohjelmassaan, vaan peruuttanut lupauksensa niin kuin puolustuskysymys osoitti. Vennolan mukaan budjetti olikin erinomainen esimerkki unelmien ja realististen tosiasioiden taistelusta.⁴⁵⁷ Vaikka pääministeri vielä luotti asemansa säilymiseen, niin presidentti Relanderin kanssa puheissa ollut eduskunnan puhemies Virkkunen ei ollut enää yhtä varma hallituksesta ja sen asemasta. Virkkunen oli todennut presidentille hallituksen olevan aivan yksin ja eristettynä vastustajien ympäröimänä. Virkkusen mukaan suurimman virheen hallitus oli tehnyt ottamalla asevelvollisten palvelusajan lyhentämisen ohjelmaansa, ja kun nyt sitä ei voinut toteuttaa, antoi tämä vasemmistolle aiheen hyökätä hallitusta vastaan.⁴⁵⁸

Tulo- ja menoarviota eduskunnalle esitellessään Sunila piti laajan puheen, jossa hän suoritti rajun hyökkäyksen opposition väitteitä vastaan. Sunila kiisti esitetyt väitteet, joiden mukaan budjetti ei ollut hallitusohjelman mukainen.⁴⁵⁹ Siihen, että asevelvollisten palvelusaikaa ei ollut lyhennetty,

---

⁴⁵³ VP 1928,ptk. I, s. 828.

⁴⁵⁴ VP 1928, ptk. I, s. 829–830.

⁴⁵⁵ VP 1928, ptk. I, s. 831–837.

⁴⁵⁶ VP 1928, ptk. I, s. 842–844.

⁴⁵⁷ VP 1928, ptk. I, s. 847–849.

⁴⁵⁸ Relander 1968, s. 95–96.

⁴⁵⁹ VP 1928 ptk. I, s. 850

vaikka hallitus oli sen ohjelmaansa ottanut, pääministeri totesi, että asia on vielä täysin kesken. Puolustusmäärärahojen nousua, jota sosialidemokraatit olivat kritisoineet, Sunila selitti aseistuksen ja kasarmien korjaamisella ja sillä, että niin kauan kuin puolustuslaitos oli ylipäättään tarpeen, oli valtiiovallan pidettävä huolta siitä, että se oli ajanmukaisessa kunnossa. Puheessaan Sunila puuttui myös tullipolitiikan arvosteluun. Sunilan mukaan opposition hyökkäykset tullipolitiikkaa kohtaan olivat täysin aiheettomia, sillä hallitus ei ollut antanut asiassa suurempia muutosehdotuksia.⁴⁶⁰

Hallituksen tukeminen jatkui maalaisliittolaisessa lehdistössä. Puolustusmenojen lisäystäkin ymmärrettiin, oululainen *Liitto* selitti, että korjausmenot ja palkat nielevät paljon rahaa. Lehden mukaan hallitus halusi pitää huolta nimenomaan asevelvollisten terveydestä parantamalla näiden asunto-oloja.⁴⁶¹ Muutenkin budjettiin suhtauduttiin *Liitossa* tyytyväisyydellä ja sitä pidettiin onnistuneena.⁴⁶² *Ilkassa* arvioitiin, että tulo- ja menoarvioesitys oli ollut monelle vastustuspuolueelle pettymyksen aihe, koska hallitus oli saanut tulot ja menot tasapainoon, päinvastoin kuin muut olivat odottaneet.⁴⁶³ *Lallissa* budjettia kiiteltiin ankarasta säästäväisyydestä ja menojen kasvun pysäyttämisestä. Samalla lehdessä kiiteltiin maatalousmenoihin uhrattuja varoja ja suunnitelmaa vanhuus- ja työkyvyttömyysvakuutuksesta.⁴⁶⁴

6.2.2. Vanhuus- ja työkyvyttömyysvakuutus osoittautuu hankalaksi

Sunilalla ja hänen hallituksellaan oli myös suuri tavoite ajaa läpi eduskunnassa esitys vanhuus- ja työttömyysvakuutuksesta. Suomessa oli jo hyvän aikaa valmisteltu sosiaalivakuutusta, mutta tuloksiin ei ollut päästy. Puolueet kiistelivät siitä, minkälainen järjestelmä pitäisi omaksua. Esimerkiksi vuonna 1910 sosialidemokraatit esittivät yleistä vanhuus- ja työkyvyttömyysvakuutusta. Kyseinen vakuutus ei olisi kuitenkaan merkinnyt että kaikille olisi maksettu automaattisesti eläkettä, vaan eläke olisi rakentunut huoltoperiaatteelle, jonka mukaan varat olisi kerätty verotuksella ja jaettu tietyn tulorajan alittaville. Tätä järjestelmää vastustivat porvarilliset ryhmät, ja Maalaisliiton vahva mies Santeri Alkio totesi, että oli pulmallista, jos vakuutus suunniteltiin pakollisesti toimeenpantavaksi vain toisen palveluksessa oleviin kansalaisiin nähden.⁴⁶⁵ Maalaisliitto ei periaatteesta voinut hyväksyä sellaista eläkejärjestelmää, josta maanviljelijät eivät olisi hyötäneet yhtään. Maalaisliiton

---

⁴⁶⁰ VP 1928, ptk. I, s. 852.

⁴⁶¹ Liitto 24.8.1928, Puolustusmenot ensi vuoden talousarviossa.

⁴⁶² Liitto 25.8.1928, pakina Meiltä ja muualta.

⁴⁶³ Ilkka 25.8.1928, Vastustuspuolueiden lehdet ja hallituksen talousarvio.

⁴⁶⁴ Lalli 22.8.1928, Hallituksen talousarvioesitys on kaunis saawutus.

⁴⁶⁵ Kangas 2006, s. 253.

näkemykseen eläkkeen vakuutusmuotoisesta periaatteesta vaikutti myös yleisporvarillinen näkemys siitä, että kun vakuutettu joutui itse maksamaan eläketurvaansa, sillä olisi kasvatuksellisia vaikutuksia ja se opettaisi säästäväiseksi. Eläke ei olisi myöskään mikään ilmainen valtiolta saatu etu, vaan itse säästämällä tienattu ja näin oikeutettu.

Vanhuus- ja työkyvyttömyysvakuutus oli ollut tavoitteena jo Suomen maalaisväestön liiton vuoden 1908 ohjelmassa ja Maalaisliiton 1921 puolueohjelmassa, mutta vasta kun Maalaisliitto oli yksin päässyt hallitukseen, sen hyväksi päätettiin tehdä konkreettisia tekoja. Vanhuus- ja työkyvyttömyysvakuutus otettiin mukaan hallitusohjelmaan ja sitä koskeva laki pyrittiin ajamaan eduskunnassa läpi. Hallituksen antamassa esityksessä vakuutusta perusteltiin sillä, että maassa ei ollut yhtenäistä järjestelmää ja että suurin osa kansasta oli pienviljelijöitä ja käsityöläisiä, joiden turvaksi kansan yleinen vakuutusjärjestelmä olisi luotava.⁴⁶⁶

Hallituksella oli myös eräs muu syy ajaa vanhuus- ja työkyvyttömyysvakuutusta kovalla kiireellä. Tämä oli edellisen hallituksen aikaansaama sairausvakuutusesitys, joka oli vielä eduskuntakäsittelyssä. Maalaisliitto piti sosialidemokraattien esitystä huonona ja sosiaaliministeri Lohi jopa leimasi sen ”järjettömäksi ja maahamme sopimattomaksi.”⁴⁶⁷ Maalaisliitto päätti siis harjoittaa poliittista peliä eduskunnassa. Kun eduskunnalla oli kaksi suurta sosiaalipoliittista uudistusvaihtoehtoa käsisään, oli selvää, että molempia ei voitu hyväksyä. Näin ainakin pystyttiin lykkäämään epämiellyttävää sosialidemokraattien esitystä.

Eduskunnassa hallituksen esitys aiheutti kiivasta keskustelua. Ensimmäiseksi hallitusta vastaan hyökkäsi Kokoomuksen Yrjö Pulkkinen, joka totesi, ettei hallitus ollut selvästi asettunut kannattamaan jompaakumpaa vakuutusesitystä. Pulkkinen pelkäsi myös hallituksen laskelmien olevan liian optimistisia ja vakuutusjärjestelmän käyvän kalliiksi. Lopuksi Pulkkinen totesi myös sairausvakuutusjärjestelmän olevan järkevämpi, koska siinä voidaan saada työntekijä takaisin tuottavaan työhön.⁴⁶⁸ Sosiaaliministeri Lohi ei ottanut asiaan täysin selvää kantaa. Hän totesi, että kumpikaan laki ei sulje toista pois.⁴⁶⁹

Kokoomuksen Pekka Pennanenkin peräsi hallitukselta asiaan selkeämpää kantaa. Hän totesi, että selkeä kanta olisi välttämätön, sillä yhtä aikaa lakeja ei voisi toteuttaa, koska se tulisi aivan liian

---

⁴⁶⁶ VP 1928 ask. kolmas osa, esitys N:o 61.

⁴⁶⁷ Kangas 2006, s. 254.

⁴⁶⁸ VP 1928, ptk. I, s. 969–970.

⁴⁶⁹ VP 1928, ptk. I, s. 972.

kalliiksi. Kommunistien Mauritz Rosenberg syytti Maalaisliittoa ja hallitusta äänenkalastelusta ja siitä, että se oli tuonut eduskuntaan esityksen, joka ei ollenkaan soveltunut Suomen oloihin. Rosenbergin mukaan Suomessa työ oli usein sellaista, että henkilökohtaisiin vakuutusmaksuihin perustuva vakuutus ei onnistu, koska tulot olivat monilla niin epäsäännölliset. Edistyksen K. E. Linnakin totesi, että olisi tarkoin harkittava kummassa muodossa laki toteutetaan, sillä asia oli vaikea mutta tärkeä.⁴⁷⁰

Eduskuntakeskustelussa hallitukselta siis perättiin kantaa siihen, kumpi oli sen mielestä tärkeämpi: sairausvakuutus vai vanhuus- ja työkyvyttömyysvakuutus. Selkeää kantaa hallitus ei halunnut keskustelussa ottaa. Tähän oli hallitus päätenyt, ja presidentti Relander oli pääministerin kanssa yhtä mieltä siitä, ettei hallituksen sopinut suoranaisesti vastustaa sairausvakuutuslakia, vaan sen oli koettava saada vanhuus- ja työkyvyttömyysvakuutuslaki etusijalle.⁴⁷¹ Tavoitteena oli siis ilmiselvästi viivytystaistelu sen puolesta, että Maalaisliitto saisi läpi haluamansa vaihtoehdon jossain vaiheessa, vaikka pitkänkin ajan kuluttua. Sunilan ja hallituksen varovaiseen käyttäytymiseen vaikutti varmasti myös edelleen pyrkimys hyviin väleihin sosialidemokraattien kanssa. Kun sairausvakuutuslaki oli sosialidemokraattisen hallituksen esitys, niin hallitus ei voinut suoraan asettaa sitä vastustamaan, vaikka sitä pidettiin huonona vaihtoehtona. Vastuu haluttiin vierittää lähinnä Maalaisliiton eduskuntaryhmän harteille.

Maalaisliiton eduskuntaryhmässä asia oli esillä marraskuun puolivälissä. Silloin paikalla oli puhumassa asiantuntijana maisteri Paavilainen, joka oli todennut sairausvakuutuksen, jota Tannerin hallitus oli esittänyt, ongelmalliseksi. Paavilainen piti huoltoperiaatteelle rakentuvaa sairausvakuutusta kalliina. Hänen mukaansa siitä olisi luovuttava ja sen sijaan siirryttävä sellaiseen vakuutusmuotoon, jossa vakuutettu joutuisi itse maksamaan myös eläketurvaansa. Samalla hän korosti, että vähävaraisia yhteiskunnan toki tulisi auttaa.⁴⁷² Esitys aiheutti eduskuntaryhmässä keskustelun, jonka aikana Kallio kysyi hallitukselta sen kantaa asiaan. Valtionvarainministeri Niukkanen totesi, että sairausvakuutuslaki oli sellainen, että sillä keinottelivat työväki ja lääkärit, ja siksi se ei ollut ollenkaan hyväksyttävä. Sen sijaan vanhuusvakuutusta Niukkanen puolusti ja totesi sen tulevan kaikille ja olevan sellainen, että sillä ei voi keinotella.⁴⁷³

---

⁴⁷⁰ VP 1928, ptk. I, s. 975–978.

⁴⁷¹ Relander 1968, s. 161.

⁴⁷² Maalaisliiton eduskuntaryhmän kokous 15.11.1928, KMA.

⁴⁷³ *ibid.*

Uuno Hannula peräsi hallitukselta vielä selkeää kantaa asiaan. Hänen mukaansa hallituksen olisi selkeästi puhuttava vanhuus- ja työkyvyttömyysvakuutuksen puolesta, että Kokoomus saataisiin asian taakse. Matti Niilekselä, joka oli työväenasiainvaliokunnassa, luotti Kokoomuksen apuun. Janne Koivurannankin mielestä asiasta olisi hyvä neuvotella muiden porvariryhmien kanssa. Sunila totesi, että vanhuus- ja työkyvyttömyyslaki oli tärkeä ja se oli saatava läpi. Mutta samalla pääministeri kuitenkin sanoi, että hallitus ei voi tässä asiassa antaa puhujalavalta ohjeita. Sunila kovisteli eduskuntaryhmää, että sen oli suoritettava tehtävänsä tuloksiin pääsemiseksi.⁴⁷⁴

Myös Kallio valitti sitä, että hallitus ei ollut ottanut selkeää kantaa asiassa. Hänen mielestään varma kanta oli oltava, samaa mieltä oli myös Juho Koivisto. Maalaisliitossa oltiin siis tuhtuneita hallituksen päättämättömyydestä. Eduskuntaryhmän mielestä varma kanta olisi pitänyt ottaa, jotta asiassa olisi päästy eteenpäin. Pääministeri kuitenkin kieltäytyi ottamasta selkeää kantaa asiaan julkisesti, vaikka ryhmä oli sitä vaatinutkin.⁴⁷⁵ Maalaisliitossa kihisi edelleen sisäisesti, vaikka ulkonaisesti kulissit pidettiin kunnossa. Sunila ei voinut antaa asiassa selkeää lausuntoa, koska hän vielä yritti tukeutua sosialidemokraatteihin.

Sunilan hallituksen aikana vanhuus- ja työkyvyttömyyslakia ei kuitenkaan saatu ajettua läpi. Yksi tavoite oli kuitenkin saavutettu: sosialidemokraattien esitystä oli viivytetty ja näin oli saatu lisää aikaa. Eläkelakia päästiin lopulta toteuttamaan vasta 1930-luvun jälkipuoliskolla. Esityksen kansaneläkelaiaksi jätti Sunilan pahimman kilpailijan Kallion johtama hallitus syksyllä 1936. Laki hyväksyttiin eduskunnassa seuraavana keväänä, vaikka suurimpien hallituspuolueiden – jotka olivat nyt Maalaisliitto ja sosialidemokraatit – välillä ilmeni pientä kitkaa siitä olisiko järjestelmä toteutettava huoltoperiaatteen vai vakuutus- ja säästöperiaatteen mukaan. Laki toteutui yhdistetyn vakuutus-, huolto- ja säästöperiaatteen mukaan ja se tuli voimaan vuoden 1939 alusta.⁴⁷⁶ Kansaneläkelaki toteutui, ja näin Maalaisliitto oli saanut sen mitä oli tavoitellut jo Sunilan hallituksen aikaan. Tasa-eläkejärjestelmään päästiin vasta vuonna 1956.⁴⁷⁷

---

⁴⁷⁴ *ibid.*

⁴⁷⁵ *ibid.*

⁴⁷⁶ Kangas 2006, s. 255–256 ja Jääskeläinen 1973, s. 299–301.

⁴⁷⁷ Kangas 2006, s. 255–256.

6.3. Uusi uljas maalaisliittolainen reformismi?

Hallitus oli pitänyt itseään sangen reformistisena tullessaan valtaan. Samoja toiveita siihen olivat kohdistaneet myös sosialidemokraatit. Hallituksella ja pääministeri Sunilalla oli ollut ilmiselvä usko siihen, että maatalouden hyväksi tehtävä työ riittää ja sen saama myötätuuli kantaa. Todellisuus osoittautui kuitenkin toiseksi. Sosialidemokraattien kanssa ei ollut helppo pelata. Tähän vaikutti varmasti myös se, että sosialidemokraattien kaupunkilaissiipi oli voimakkaampi kuin maalaissiipi. Kaupunkilaissiiven maailmankatsomukselle oli vierasta puolustaa maatalouden etuja.⁴⁷⁸ Kokoomuksessa hallituksen esityksille ei juuri hurrattu. Vaikka Kokoomus oli mentaliteetiltaan konservatiivipuolue, joka piti meritokratiaa arvossa, oli sen huolestumiseen syynä myös Maalaisliiton otteen vahvistuminen maaseudusta Sunilan hallituksen maatalouspolitiikan seurauksena. Kokoomus oli jäämässä sivuosaan maatalouspolitiikassa, mikä oli huolestuttava seikka ja kiinnitti Kokoomusta yhä enemmän virkamiesten asian ajajaksi.⁴⁷⁹

Sunilan ja hänen hallituksensa politiikka nojasi paljolti yhteiskuntapoliittiseen ajatukseen, jossa maataloudella oli keskeinen sija. Maatalous taas kytkeytyi metsäteollisuuden kautta teollisuuteen. Suomen teollisuus oli lähinnä metsäteollisuutta, joka taas oli työvoimavaltaista alaa puunhankinnan suhteen. Puuhankintatyöt tehtiin talvella ja näin ollen kesä oli ongelmallista aikaa työväestön suhteen. Maalaisliitto ja varsinkin Sunilan linja katsoi pienviljelyksen tarjoavan ratkaisun ongelmaan. Asutuspolitiikan ja pienviljelyksen kautta katsottiin voitavan edistää sekä maatalouden että samalla myös teollisuuden asiaa. Maalaisliiton ajaman talonpoikaisen Suomen talouden perusta kietoutui siis sekä pienviljelyn että metsäteollisuuden tarpeisiin.

Maataloustuotannon ajamisessa sunilalainen suuntaus käytti hyväkseen ideologis-visionääristä kuvaa pienviljelijävaltaisesta Suomesta. Näin pyrittiin saamaan kannatusta varsinkin siinä väestönosassa, jonka siirtyminen vasemmalle näytti mahdolliselta. Tällainen politiikka leimasi Sunilan ja sunilalaisuuden vasemmistolaismaalaisliittolaisuudeksi varsinkin oikeiston silmissä. Todellisuudessa Sunilan ja sunilalaisten ajama maatalouspolitiikka oli kuitenkin verraten konservatiivista. Alkion kuva maaseudun asemasta ei ollut niin konkreettinen kuin Sunilan ja sunilalaisten kuva. Alkiolainen suuntaus Maalaisliitossa oli ihanteellista maalaisidealismia johon olivat vaikuttaneet voimakkaasti valistusfilosofia ja fennomania. Sunilalaisuudessakin maaseutu nähtiin ihanteellisesti, mutta paljon

---

⁴⁷⁸ Soikkanen 1975, s. 480–481.

⁴⁷⁹ Uino 1994, s. 567.

materialistisemmin kuin alkiolaisuudessa. Sunila ja sunilalaiset katsoivat, että maataloustuotantoa tehostamalla ongelmat vähenevät.

Maalaisliittolaisten vaikuttajien näkemuserot johtuivat paljolti maailmankuvien erilaisuudesta. Maailmankuvien erilaisuus johtui taas vaikuttajien taustojen erilaisuudesta. Sunila ja monet hänen kannattajansa olivat opiskelleet ulkomailla ja saaneet sieltä vaikutteita kun taas Alkiolla ei ollut tieteellistä koulutusta. Sunilalaisessa maailmankuvassa materialismi nousi tärkeämmäksi, kun taas alkiolaisessa maaseudun asian ajaminen nähtiin sangen idealistisesti. Alkiolaisessa maailmankuvassa sosiaalinen kanssakäyminen, henkiset ja hengelliset arvot olivat tärkeämpiä kuin materia.⁴⁸⁰ Mutta sunilalaisten omaksuman maailmankuvan mukaan nimenomaan maataloutta piti edistää jotta maaseutu yleensä ottaen pärjäisi. Ihmisten materiaalistien tarpeiden korostaminen alkoi nousta immateriaalistien ohi.

Maataloutta suosivalla linjalla oli varmasti myös puhtaan itsekkäätkin motiivit. Pääministeri Sunila ja hänen hallituksensa salkuton ministeri K. T. Jutila puuhasivat kaiken muun ohella kulisseissa erillisen maatalouskorkeakoulun perustamista. Hanke oli kaatunut eduskunnassa vuonna 1926, mutta nyt vallassa olleet agraaripoliitikot halusivat ottaa asian esille. Maatalouskorkeakoulua perusteltiin tietenkin käytännön syillä, mutta se olisi tarjonnut myös Sunilalle ja Jutilalle mahdollisuuden näyttävään akateemiseen karriööriin.⁴⁸¹ Maataloustuottajat puolsivat ajatusta erillisestä maatalouskorkeakoulusta, koska Helsingin Yliopisto ei tarjonnut riittäviä mahdollisuuksia erikoistumiseen.⁴⁸² Erillinen maatalouskorkeakoulu ei kuitenkaan koskaan toteutunut. Sunila ei myöskään koskaan saanut nähdä maatalousoppiaineen siirtymistä Viikin alueelle, sillä se tapahtui vasta vuonna 1946⁴⁸³ eli kymmenen vuotta Sunilan kuoleman jälkeen. Sunilan ajatus toteutui – mutta vain puoliksi.

Sunilan maalaisliittolaisen hallituksen politiikkaa voi pitää omalla tavallaan reformistisena, mutta hallituksen näkemys esimerkiksi sosiaalipolitiikasta oli tyystin erilainen kuin esimerkiksi sosiaalidemokraattien. Sunilan ja sunilalaisten ihanne oli maatalousyhteiskunta, jossa voimavaroja tuli ohjata kaikilla sektoreilla maatalouden hyväksi. Sosiaalipolitiikkakin oli Maalaisliiton mielestä oltava sosiaalista maatalouspolitiikkaa, johon tuli uhrata voimavaroja. Tämän vuoksi maataloutta ja etenkin pienviljelystä piti puolustaa kaikin mahdollisin keinoin.

---

⁴⁸⁰ Sahlberg 1995, s. 110.

⁴⁸¹ Halonen 2008, s. 309.

⁴⁸² Korkeimman maa- ja metsätalousopetuksen järjestämistä kutsutulle Komitealle jätetty Maataloustuottajien päivämätön muistio, K. T. Jutilan kokoelma, Kansio 7, KA.

⁴⁸³ Halonen 2008, s. 406.

Tällaisen maailmankatsomuksen takia kaupunkien sosiaalipolitiikka jäi pitkälti periferiaan. Maalaisliiton valta-asema tuki tätä kehitystä, sillä Maalaisliitto ei voinut hyväksyä pelkästään palkkatyöväestöä koskevaa sosiaalipolitiikan edistämistä, koska se olisi merkinnyt maaseudun väestön unohtamista mikä taas olisi ollut Maalaisliitolle tuhoisaa. Sosiaaliagrarismin kuorutettu pragmaattinen tuottaja-agrarismi määritteli Sunilan ja sunilalaisten ratkaisuja. Reformit olivat tärkeitä, mutta ne piti tehdä paljolti tuottajien ehdoilla.

Maalaisliitto edusti siis politiikkoineen eräänlaista kolmatta tietä. Se ei ollut sosialismia eikä kapitalismia. Yksityisomistus ja yksilön vastuu olivat tärkeitä, mutta valtion piti toimenpiteillään tukea yksilöä. Sunilan ja sunilalaisuuden myötä tämä kolmannen tien ideologia, ”Se kolmas”, alkoi esiintyä selkeämmin Maalaisliiton johtoajatuksena. Toki Alkio ja Kalliokin olivat ajaneet maaseudun asiaa, mutta sunilalaisuuden myötä uudenaikainen talonpoikaistalous nostettiin kaiken perustaksi. Uuden talonpoikaistalouden, jossa kaikki perustui ennakkolaskelmiin, piti sunilalaisen käsityksen mukaan koitua koko maan eduksi.

7. Sunilan hallituksen kaatuminen ja jälkipeli

7.1. Vasemmisto ja ruotsalaiset aiheuttavat odottamattoman tuhon

Sunilan hallituksen eroon johtanut prosessi alkoi marraskuussa 1928, kun muutamat sosialidemokraattiset kansanedustajat jättivät välikysymyksen koskien erästä sinänsä pientä virkanimitystä Revonlahdella. Paikkakunnalla oli nimittäin valittu postinhoitaja, mutta valintaprosessin aikana suojeluskunnan paikallispuhemies oli antanut kielteisen lausunnon ehdolla olevasta räätälistä Kyösti Vaskurista⁴⁸⁴ koska tällä oli sosialistisia mielipiteitä. Tapahtuma herätti huomiota. Sunila oli kovin hermostunut ja aavisteli tapahtuman aiheuttavan ikävyyksiä jo ennen kuin välikysymys oli edes jätetty, mutta presidentti yritti rauhoitella häntä, koska ei pitänyt asiaa isona.⁴⁸⁵ Sunilan mielestä paikallispuhemies olisi pitänyt erottaa, mutta Relander ei tähän suostunut, koska se olisi hänen mukaansa kuohuttanut mieliä ”yhteiskuntaa säilyttävien kansalaisten” keskuudessa.⁴⁸⁶ Toinen asia, josta sosialidemokraatit arvostelivat suojeluskuntia ja siinä samalla myös hallitusta, koski keväällä pidettyä Tampereen valtauksen 10-vuotisjuhlaa. Sosialidemokraattien väittämän mukaan suojelus-

---

⁴⁸⁴ Kakkuri 1999, s. 253.

⁴⁸⁵ Relander 1968, s. 163–164.

⁴⁸⁶ Relander 1968, s. 168–169.

kuntalaiset olivat vetäneet Tampereen kaupungintalon katolle Suomen lipun, vaikka siihen olisi tarvittu viranomaisten lupa, jota ei ollut.⁴⁸⁷ Sosialidemokraatit halusivat saattaa nyt hallituksen syylliseksi näistä teoista, vaikka varsinainen tarkoitus ei ollutkaan hallituksen kaataminen, vaan ilmeisesti vain pienen näpättyksen antaminen sille.⁴⁸⁸

Hallituksen vastauksen välikysymykseen antoi puolustusministeri Lahdensuo. Lahdensuo totesi, että mitään suojeluskunnan lausuntoa ei ollut pyydetty, mutta että paikkakuntalaisten pyynnöstä suojeluskunnan paikallispäällikkö oli kirjoittanut postitarkastajalle ja esittänyt käsityksensä räätäli Vaskurista. Lahdensuo korosti myös, että suojeluskunnalla ei ollut asiaan osuutta järjestönä, sillä paikallisesikunnan jäsenet eivät olleet tienneet paikallispäällikön toiminnasta. Lahdensuo vetosi siihen, että paikallispäällikkö oli myöhemmin todennut piiripäällikölle, ettei olisi kirjoittanut postitarkastajalle, jos olisi tiennyt asiaan puuttumisen olevan kiellettyä.⁴⁸⁹ Tampereen lippujupakasta Lahdensuo totesi, että se oli käsitelty jo Tampereella kaupungin rahatoimikamarin kokouksessa, jossa todettiin, että asia ei anna aihetta toimenpiteisiin. Lahdensuo korosti myös hallituksen pitävän kiinni siitä, että se ei salli suojeluskuntien laitonta ja sopimatonta puuttumista virkanimityksasioihin.⁴⁹⁰

Vasemmistolle puolustusministerin vastaus ei riittänyt. Sosialidemokraattien Edvard Huttunen piti ymmärrettävänä puolustusministerin suojeluskuntia puolustavaa vastausta. Huttusen mielestä suojeluskunnilla oli aivan omat lakinsa, jotka menivät kaikkien muiden ylitse ja porvarit hyväksyivät tämän. Huttusen mukaan hallitus ei käsittänyt, mikä valta suojeluskunnilla oli. Hänen mielestään suojeluskuntien vaikutus näkyi kaikkialla, varsinkin valtion hallinnoimissa laitoksissa. Huttusen mukaan suojeluskuntien lausunnot vaikuttivat siihen pääsikä joku johonkin toimeen vai ei.⁴⁹¹ Vasemmiston edustajat, niin sosialidemokraateista kuin kommunisteista, olivat samaa mieltä. Tosin kommunistien Emil Tabellin mielestä sosialidemokraateilla oli myös osittain tarve näyttää kannattajilleen, että he vielä sentään vastustivat suojeluskuntia. Tabell totesi kuitenkin samalla, että kommunistit tulisivat vaatimaan suojeluskuntien hajottamista.⁴⁹²

Hallitus yritti puolustautua vasemmisto-opposition hyökkäystä vastaan vielä kulkulaitosministeri Hynnisen ja sisäministeri Auran lausunnoilla. Aura totesi, että Tampereella oli toimittu aivan oikein

---

⁴⁸⁷ Jääskeläinen 1977, s. 444.

⁴⁸⁸ Soikkanen 1975, s.483.

⁴⁸⁹ VP 1928, ptk. II, s. 1831–1832.

⁴⁹⁰ VP 1928, ptk. II, s. 1833.

⁴⁹¹ VP 1928, ptk. II, s. 1836–1839.

⁴⁹² VP 1928, ptk. II, s. 1849–1852.

ja mitään rangaistavaa ei ollut tapahtunut, eikä aiheeseen ollut mitään syytä palata.⁴⁹³ Ministeri Hynninen puolestaan vakuutti, että ainakaan Valtion rautateillä suojeluskunnilla ei ollut osaa eikä arpaa virkoja täytettäessä, vaan rautatielaitoksen toimet täytettiin vain ja ainoastaan asiallisten kysymysten pohjalta.⁴⁹⁴

Porvarilliset edustajat pitivät välikysymystä naurettavana. Kokoomuksen Sakari Ainali totesi, että ei ymmärtänyt välikysymystä, eikä voinut hyväksyä sitä. Sen sijaan hallituksen antama vastaus tyydytti häntä.⁴⁹⁵ Ainali oli kuitenkin ainoita porvariedustajia, jotka nousivat puolustamaan hallitusta. Porvarit olivat siis ilmiselvästi kyllästyneitä hallitukseen, eivätkä ryhtyneet sitä puolustamaan kovin tarmokkaasti tässä asiassa. Ainalin lisäksi Edistyspuolueen K. E. Linna totesi välikysymyksen tekijöiden olevan heikolla pohjalla.⁴⁹⁶ Koska kysymyksessä oli kuitenkin asia, jossa suojeluskunnat olivat osallisena, hallitusta oli pakko puolustaa edes muodollisesti. Muodolliseksi muiden porvarien tuki osoittautuikin, sillä muut Kokoomuksen ja Edistyksen edustajat eivät nousseet puolustamaan hallitusta.

Pääministeri Sunila ei välikysymyseskusteluun puuttunut. Hän ilmoitti tyytyvänsä siihen vastaukseen, jonka hallitus oli antanut ja niihin selvityksiin, joita muut ministerit olivat sen lisäksi asiassa tehneet.⁴⁹⁷ Sunila piti kysymystä ilmeisesti niin vähäpätöisenä, ettei katsonut tarpeelliseksi puuttua siihen laajalla puheenvuorolla. Sunila tiesi varmasti hallituksen aseman vaikeuden, mutta ei syystä tai toisesta ryhtynyt vetoamaan hallituksen aseman puolesta. Mahdollisesti hän odotti, että porvarilliset puolueet olisivat tavalla tai toisella tukeneet hallitusta, kun kyseessä oli suojeluskuntia koskeva kysymys. On myös hyvin mahdollista, että Sunila oli jo rasittunut hallitukseen kohdistuvasta arvostelusta niin, ettei katsonut puolustautumista enää tarpeelliseksi.

Maalaisliiton Uno Hannula ryöpytti kuitenkin sosialidemokraatteja siitä, että nämä olivat yleensäkin tehneet välikysymyksen suojeluskunnista. Hannula nimittäin totesi, että Tannerin hallituksen sisäministeri Olavi Puro oli edellisen vuoden kesäkuussa lähettänyt maaherroille kiertokirjeen, jossa todettiin suojeluskuntakasvatus yhdeksi puoltavaksi tekijäksi poliisintoimia täytettäessä.⁴⁹⁸ Hannula

---

⁴⁹³ VP 1928, ptk. II, s. 1866.

⁴⁹⁴ VP 1928, ptk. II, s. 1844–1845.

⁴⁹⁵ VP 1928, ptk. II, s. 1847–1849.

⁴⁹⁶ VP 1928, ptk. II, s. 1874.

⁴⁹⁷ VP 1928, ptk. II, s. 1873.

⁴⁹⁸ VP 1928, ptk. II, s. 1873–1874.

totesikin ironisesti sosialidemokraattien myöhästyneen välikysymyksen teossa pahoin ja että se olisi pitänyt tehdä jo vuotta aikaisemmin sisäministeri Purolle.⁴⁹⁹

Välikysymysäänestyksessä, joka pidettiin yöllä 12.–13.12., Sunilan hallitus sai epäluottamuslauseen äänin 83–82. Äänestys ja hallituksen kaatuminen menivät siis todella tiukalle. Hallitusta vastaan äänestivät suojeluskuntiin kielteisesti suhtautuneet sosialidemokraatit ja kommunistit sekä kouluhallitusasiasta kärkeissään olleet ruotsalaiset.⁵⁰⁰ Ratkaisevaa kuitenkin oli, että osa kokoomuslaisista ja edistyspuoluelaisista oli poissa tai pidättäytyi äänestyksestä. Kuriositeettina voi mainita myös muutaman maalaisliittolaisen olleen pois äänestyksestä, näihin kuului Uuno Hannula.⁵⁰¹ Maalaisliitto itse suhtautui hallituksen kaatumiseen ilman suurempia intohimoja. Ryhmäkokouksen mielestä oli jopa hyvä asia, että hallituksesta päästään.⁵⁰²

Lehdistössä hallituksen kaatumissyytä pidettiin melko naurettavana. *Lalli* kommentoi, ettei kukaan ”piirien” ulkopuolinen voinut käsittää sitä peliä, jota hallituksen kaatamiseksi oli pelattu. Kokoomuslaisten ja edistyspuoluelaisten toimintaan hallituksen kukistamiseksi oltiin erityisen pettyneitä. *Lallin* mukaan äänestyspakoilu oli ensimmäinen laatuaan eduskunnan historiassa, ja todettiin eduskunnan rappeutuneisuudesta.⁵⁰³ *Ilkassakin* hallituksen kaatamisen johtaneita syytä pidettiin melkoisen vähäpätöisinä ja totesi, että edes välikysymyksen tekijät eivät olleet itsekään osanneet odottaa hallituksen kukistumista.⁵⁰⁴ *Savon Sanomissa* hallituksen kaatajiin suhtauduttiin samalla tavalla kuin maalaisliittolaisissa lehdistössä yleensäkin. Erityisen valitettavana pidettiin lukuisten suomalaisten porvarien poistumista tahallisesti ennen äänestystä. Eduskunnan toiminta leimattiin parlamentaariseksi kurittomuudeksi.⁵⁰⁵

Oululaisessa *Liitossa* hallituksen kaatumista pidettiin niin ikään naurettavana. Kaatamista kommentoitiin niin, että se oli pitänyt tehdä vain tottumuksen vuoksi – kun yksikään aikaisempikaan hallitus ei ollut istunut yli vuotta.⁵⁰⁶ Syy hallituksen kaatamisesta vieritettiin sosialidemokraattien ja ruotsalaisten niskoille, mutta kommunistien todettiin avustaneen prosessissa. Näitä puolueita syytettiin

---

⁴⁹⁹ *ibid.*

⁵⁰⁰ Ks. esim. Hokkanen 1986b, s. 498.

⁵⁰¹ VP 1928, ptk. II, s. 1878.

⁵⁰² Maalaisliiton eduskuntaryhmän kokous 13.12.1928, KMA.

⁵⁰³ *Lalli* 14.12.1928, Hallitus kukistettu.

⁵⁰⁴ *Ilkka* 15.12.1928, Vaasan kirje.

⁵⁰⁵ *Savon Sanomat* 15.12.1928, Hallituspula.

⁵⁰⁶ *Liitto* 14.12.1928, Hallitus kaadettu.

myös vastuuntunottomuudesta, koska ne eivät kuitenkaan ottaisi hallitusvastuuta, vaikka olivatkin hallituksen kaatajia.⁵⁰⁷

Vaikka Sunilaa eivät kaikki maalaisliittolaisetkaan kannattaneet, oli hallituksen kaataminen maalaisliittolaisille ja sen lehdistölle kova paikka. Hallitus oli kuitenkin ollut kaikesta huolimatta maalaisliittolainen hallitus, vaikka siinä olikin nähty monessa mielessä puutteita – kuten kovin maltillinen suhtautuminen kielikysymykseen. Vaikka sisäisiä erimielisyyksiä olikin ollut, niitä ei haluttu setviä ainakaan julkisuudessa. Sunilan hallituksen aika oli varmasti myös jonkin verran yhtenäistänyt Maalaisliittoa ja luokkapuolueentaliteetti oli saanut voimakkaampaa jalansijaa.

Hallitus kaatui siis melko mitättömiltä vaikuttaviin asioihin. Sunila oli kyllä itse koettanut varjella hallitustaan joutumasta vihoihin vasemmiston kanssa, kuten toiminta keväällä 1928 osoittaa. Tällöin hän pyrki pitämään sosialidemokraatit tyytyväisinä ja hillitsemään oikeiston nousua pidättämällä äärivasemmiston edustajia. Tässä toiminnassa hallitus oli onnistunutkin.⁵⁰⁸ Nyt sosialidemokraatit olivat kuitenkin vetäneet esille sellaiset tapahtumat, joihin hän ei tietenkään ollut voinut vaikuttaa.⁵⁰⁹ Vaikka asiallisesti ottaen syy oli siis pieni, se oli kuitenkin riittävä keskustelun aikaansaamiseksi ja hallituksen kaatamiseksi, varsinkin kun sosialidemokraatit saivat asiassa tukea ruotsalaisten taholta, vaikka yhteistyötä heidän kanssaan ei alun perin ollutkaan kannatettu.⁵¹⁰

Tosissaan kaikki sosialidemokraatit eivät olleet Sunilaa lähteneet kaatamaan. Mutta riittävien yhteensattumien summana heidän toimenpiteensä aiheutti hallituksen kaatumisen. Sunilan kaavailema politiikka, jossa Maalaisliitto yhdessä sosialidemokraattien ja ruotsalaisten kanssa olisivat tehneet yhteistyötä, ei saavuttanut täyttymystään. Hallitukseen suhtauduttiin epäluulolla sen pääministerin asenteista huolimatta. Sosialidemokraatit pitivät budjettia luokkabudjettina ja ruotsalaiset katsoivat Maalaisliitossa aitosuomalaisten pystyvän vaikuttavan asenteisiin, joten hallituksen kaatuminen oli suotava ratkaisu.

Kokoomukselle hallituksen kaatuminen oli helpotus, vaikka puolue ei varsinaisesti ollutkaan mukana kaatamassa sitä. Virkamiesasiassa maalaisliittolaisesta hallituksesta oli jäänyt paha maku suuhun, lisäksi sen suomalaisuuspolitiikkaa oli pidetty Kokoomuksen aitosuomalaisissa piireissä puoli-

---

⁵⁰⁷ *ibid.*

⁵⁰⁸ Paavolainen 1984, s. 150–151.

⁵⁰⁹ Kallion mukaan sosialidemokraatit olivat pitäneet hallitusta lehmänä, jota olivat lypsäneet kunnes huomasivat mahoksi. Ks. Muistiinpanoja vuodelta 1928, kansio 33, Kyösti Kallion kokoelma, KA.

⁵¹⁰ Soikkanen 1975, s. 481.

naisena. Lauri Ingmanin mukaan hallitus oli peittänyt laiminlyöntinsä puuttumalla kouluhallituksen ruotsinkielisen osaston asemaan.⁵¹¹ Kokoomus oli ollut alunperinkin suhteessa Sunilaan ja hänen hallitukseensa hyvin kriittinen. Jonkin verran hallitusta oli tuettu kouluhallituskysymyksessä, mutta muuten kokoomuslaisten mielestä hallituksen politiikka oli osoittautunut epämieluisaksi, joten sen kaatumisesta ei tunnettu suuria tunnontuskia.

Vasemmisto ja ruotsalaiset olivat siis aiheuttaneet Sunilan hallitukselle tuhon, joka oli ollut jokseenkin odottamaton siitä huolimatta, että hallituksen asema vähemmistöhallituksena olikin ollut koko ajan vaikea. Sosialidemokraattien tarkoituksena oli ilmeisesti ollut yrittää saada hallitusta vielä muuttamaan politiikkaansa enemmän vasemmalle. Sosialidemokraatit olivat joutuneet vaikeaan välikäteen. He olivat yhtäältä tyytymättömiä hallitukseen, mutta toisaalta pelkäsivät joutuvansa itse hallitukseen tai sitten Sunilan hallituksen tilalle tulevan porvarillisen koalitionhallituksen.⁵¹² Ainoaksi vaihtoehdoksi sosialidemokraatit olivat nähneet siis välikysymyksen tekemisen, vaikka tiedostivat siinä piilevän riskin.

Maalaisliittolaisten mielestä Kokoomus ja Edistyspuolue olivat vielä täydentäneet työtä pidättäytymällä äänestyksestä tai olemalla pois. Eduskunnan puhemies Virkkusen mielestä Maalaisliitto oli kyllä itsekkin myötävaikuttanut hallituksen tuhoon ja viittasi kansanedustaja Uuno Hannulan puheeseen, joka oli ärsyttänyt sosialidemokraatteja.⁵¹³

7.2. Sunila ei saa täysin mieleistään seuraajaa

Herättyään joulukuun 13. päivänä presidentti Relander sai suureksi yllätyksekseen huomata, että hallitus oli kaadettu. Toisin kuin presidentti, joka omien sanojensa mukaan oli hieman pettynyt, pääministeri taas oli hyväntuulinen ja rauhallinen.⁵¹⁴ Varmaankin vaikeasta tilanteesta eroon pääseminen antoi Sunilalle aiheen helpotuksen huokaukseen. Tasapainottelu presidentin, Maalaisliiton eduskuntaryhmän ja muidenkin puolueiden välillä oli ilmiselvästi rasittanut pääministeriä jo pitkään.

---

⁵¹¹ Uino 1994, s. 567-570.

⁵¹² Soikkanen 1975, s. 481.

⁵¹³ Relander 1968, s. 176.

⁵¹⁴ Relander 1968, s. 176-179.

Vaikka pääministeri olikin hyvällä tuulella, sen verran vakavana hän kuitenkin piti syntynyttä tilannetta, että alkoi puhua presidentin kanssa jo eduskunnan hajottamisesta. Lähes samaan hengenvetoon hän kuitenkin totesi siitä puhumisen olevan liian aikaista.⁵¹⁵ Eduskuntaa ei kuitenkaan lähdetty hajottamaan vaan hallitusneuvottelut aloitettiin heti presidentin johdolla. Maalaisliiton eduskuntaryhmässä kokoonnuttiin hallituksen kaaduttua selvittämään asiaa. Ryhmän johdossa ollut Kallio totesi, että Maalaisliiton ei pitäisi ryhtyä tilanteen selvittäjäksi.⁵¹⁶ Kallion kanta sai kannatusta usealtakin taholta. Niukkasen mielestä seuraavan hallituksen tilanne olisi vaikea jo virkamieskysymyksen takia. Maalaisliiton eduskuntaryhmässä oltiin hyvin yksimielisiä siitä, että puolue ei lähde mukaan uuteen hallitukseen. Vaikka hallitukseen sinänsä oli oltu tyytyväisiä, hallituskausi oli kuitenkin osoittautunut erittäin raskaaksi ajaksi. Janne Ihamuotilan mukaan vaikean tilanteen oli aiheuttanut nimenomaan Kokoomus. Kalle Kirrankin mielestä Kokoomus oli moraalisesti vastuussa hallituksen kaatumisesta. Antti Juutilaisenkin mukaan Maalaisliitto oli moraalisesti häväisty, niin että hallitukseen meno ei olisi missään nimessä nyt mahdollinen. Sunilakin oli samaa mieltä. Hänen mukaansa jo parlamentaariset tavat edellyttivät Maalaisliiton jäävän uuden hallituksen ulkopuolelle. Jos Maalaisliitossa oli ollut erimielisyyksiä Sunilan hallituksen muodostamisen aikaan, niin sen kaaduttua ne olivat ainakin suurimmaksi osaksi poispyyhkäistyt. Vaikka hallituksessa olo oli ollut raskasta, niin ainoastaan Uuno Hannula rohkeni suoraan lausua, että hallituksen kaatuminen oli Maalaisliitolle palvelus.⁵¹⁷ Hallituksen kaatumista pidettiin muiden – erityisesti Kokoomuksen – syynä.

Hallitukseen oli Maalaisliitossa siis suhtauduttu ristiriitaisesti. Sitä muodostettaessa oli ilmennyt puolueen sisällä arvostelua ministerien valinnoista, sekä jonkin verran myös ohjelmakysymyksessä. Hallituksen istuessa puolue sen sijaan oli, ainakin ulospäin, verraten yhtenäinen. Tähän oli vaikuttanut varmasti pääministeri Sunilan kova työ puoleen yhtenäisyyden puolesta. Hallituksen kaatuessa puolue oli saatukin melko yhtenäiseksi, mutta siinä vaiheessa yhtenäisyydestä ei ollut enää mitään hyötyä hallituksen kannalta.

Sunila olisi mielellään antanut hallituksen muodostustehtävän sosialidemokraateille, koska hänen mielestään parlamentaarinen tapa olisi edellyttänyt, että se joka kaataa edellisen hallituksen muodostaa uuden. Tätä ajatusta ei alun perin vastustanut presidenttikään, jolla oli hyviä kokemuksia

---

⁵¹⁵ *ibid.*

⁵¹⁶ Maalaisliiton eduskuntaryhmän kokous 13.12.1928, KMA.

⁵¹⁷ *ibid.*

yhteistyöstä Tannerin hallituksen kanssa.⁵¹⁸ Presidentti suorastaan yritti painostaa sosialidemokraatteja hallituksen muodostamiseen, ja hän yritti vaikuttaa tilanteeseen myös niin, että ohjelma olisi tehty sellaiseksi, että se sittenkin olisi kelvannut Maalaisliitolle. Tanner ymmärsi presidenttiä, mutta epäili puolueen olevan niin hajallaan, että hallituksen muodostamisesta tulisi tuskin mitään.⁵¹⁹ Presidentin suunnitelmaa puolsi myös Sunila.

Presidentin ja Sunilan toive oli kuitenkin turha. Sosialidemokraatit kieltäytyivät hallituksen muodostamisen kunniasta. Pientä mielenkiintoa hallitukseen menoa kohtaan oli kuitenkin ollut olemassa. Esimerkiksi Rieti Itkonen ja Väinö Voionmaa olisivat olleet valmiita osallistumaan hallitukseen, mielellään jopa Maalaisliiton kanssa.⁵²⁰ Eduskuntaryhmä katsoi kuitenkin, että ei ole mitään mieltä muodostaa hallitusta, koska se ei voisi toteuttaa sellaista ohjelmaa kuin puolueessa haluttiin.⁵²¹ Tilanteeseen vaikutti varmasti myös sosialidemokraattien sisäinen hajanaisuus, jota Tannerkin oli epäillyt. Pääministeri ei siis saanutkaan sellaista seuraajaa kuin oli toivonut. Relander pyysi sitten entistä pääministeriä, Kokoomuksen Lauri Ingmania muodostamaan hallituksen. Ingman tarttuikin toimeen.

Maalaisliitto suhtautui kuitenkin kielteisesti Ingmanin kosiskeluihin.⁵²² Muutenkin hallituksen muodostus osoittautui vaikeaksi ja niin Ingman luopui yrityksestä.⁵²³ Tämän jälkeen sai yrittää kouluhallituksen ylijohdaja Oskari Mantere, joka lukeutui Edistyspuolueeseen. Mantere onnistuikin vaikeassa tehtävässään ja Relander nimitti uuden hallituksen juuri sopivasti ennen joulua.⁵²⁴ Parlamentariselta kannatukseltaan kapeapohjainen Mantereen hallitus⁵²⁵ sai manan majoille menneeltä vanhalta hallitukselta tärkeimmäksi perinnöksi monia vaikeuksia, joihin ei ollut löydetty ratkaisua Sunilan valtakaudella. Näihin kuuluivat muun muassa satamalakkoasia ja virkamieskysymys.

Maalaisliitto oli siis kieltäytynyt uuden hallituksen muodostamisesta ja edes mukaan menemisestä. Sosialidemokraatit, joiden Sunila olisi toivonut muodostettavan hallituksen, olivat myös kieltäytyneet kunniasta. Ingmanin yritys oli kaatunut siihen, että Maalaisliiton vastaus oli ollut täysin kielteinen. Maalaisliitossa oltiin ilmiselvästi väsyneitä hallitusvastuuseen, mutta Ingmanin torjumiseen vaikutti varmasti myös se, että Kokoomusta pidettiin pääsyllisenä Sunilan hallituksen kaatami-

---

⁵¹⁸ Relander 1968, s. 178–179.

⁵¹⁹ Relander 1968, s. 187–188.

⁵²⁰ Soikkanen 1975, s. 483.

⁵²¹ Jääskeläinen 1977, s. 445–447; Soikkanen 1975, s. 483.

⁵²² Maalaisliiton eduskuntaryhmän kokous 18.12.1928, KMA.

⁵²³ Vares 1996, s. 343–345.

⁵²⁴ Jääskeläinen 1977, s. 445–447.

⁵²⁵ Ks. esim. Hentilä 2006, s. 148.

seen. Olisikin ollut ihmeellistä, jos Maalaisliitto olisi suostunut Ingmanin kosintaan. Kokoomus oli Maalaisliitolle tässä vaiheessa konna, jonka kanssa ei haluttu yhteistyöhön. Vaikka Sunila olikin toivonut sosialidemokraateista uuden hallituksen muodostajia, hänelle oli varmaan suuri helpotus, että näiden kieltäytyttyä uuden hallituksen muodosti Edistyspuolueen Mantere eikä Kokoomuksen Ingman. Aivan mieleistään seuraajaa Sunila ei Mantereesta saanut, mutta hän oli kuitenkin parempi vaihtoehto kuin oikeistolaisvetoinen hallitus.

7.3. Jälkipeliä Maalaisliitossa

Sunilan hallituksen kaaduttua Maalaisliitossa ja poliittisessa kentässä käytiin vielä jälkipeliä. Jälkipelissä arvioitiin syntyneitä tilannetta ja myös Sunilaa ja hänen hallituksensa saavutuksia. Maalaisliittolaisissa lehdissä Sunilan hallitus sai osakseen suurta kiitosta. Se ei varmasti ollut mikään yllätys, sillä hallitus oli ajanut sangen tarmokkaasti maatalouden ja maaseudun asiaa. *Itä-Savossa* hallituksen maatalouden hyväksi tekemää työtä keuhuttiin vuolaasti. Pienviljelijöiden aseman parantamisesta lehti antoi erityisesti kiitosta. Hallitusta ja sen politiikkaa keuhuttiin yleensäkin kansaa eheyttäväksi ja rakentavaksi.⁵²⁶ *Maakansassa* hallituksen saavutuksia kiiteltiin niin ikään, mutta sävy oli varovaisempi. *Maakansassa* todettiin, että hallituksen edellytykset työlleen eivät olleet kovin hyvät, mutta sen saavutuksiin voitiin olla tyytyväisiä. Erityistä kiitosta sai hallituksen jyrkkä suhtautuminen kommunisteihin, mikä oli *Maakansan* mukaan jäänyt Tannerin aikana hoitamatta. Maatalousasioiden edistämisestä hallitusta myös kiitettiin.⁵²⁷ *Lalli* edusti samaa suuntaa ja totesi hallituksen vahvistaneen talonpoikaisrintamaa ja -politiikkaa.⁵²⁸

Sunilan vanha vastustaja Kallio kritisoi kuitenkin muistikirjassaan hallituksen ylistämistä, vaikka toisaalta myönsi hallituksella olleen ”maalaisliittolaisia otteita” ja sen saaneen hankkeitaan myös läpi. Kallion suhtautuminen Sunilaan tämän hallituskauden jälkeen oli edelleen sangen kriittinen, mutta hän myönsi, että Sunilalla oli kykyjä ajaa asioita.⁵²⁹ Lähinnä Kalliota ärsytti se, että Sunila ja hänen hallituksensa ministerit mainostivat saavutuksiaan.⁵³⁰

---

⁵²⁶ Itä-Savo 20.12.1928, Sunilan hallituksen ansiot.

⁵²⁷ Maakansa 1.1.1929, Kulunut vuosi.

⁵²⁸ Lalli 3.1.1929, Kuluneelta vuodelta.

⁵²⁹ Muistiinpanoja vuodelta 1928, kansio 33, Kyösti Kallion kokoelma, KA.

⁵³⁰ *ibid.*

Presidentti Relanderille hänen luottomiehensä hallituksen kaatuminen oli pettymys, vaikka hän ei ollutkaan päässyt helpolla Sunilan kanssa – kuten oli ehkä kuvitellut. Monesti tilanne Sunilan hallituksen aikana oli ajautunut siihen, että kahdeksan vuotta vanhempi pääministeri ojensi presidenttiä. Vaikka pääministeri perusteli asioita ja käytöstään reaalipoliittisilla syillä, Relander loukkaantui helposti pääministerinsä käytöksestä ja piti tämän toimintaa vain turhanpäisenä varovaisuutena. Tunteilla ja omalla oikeustajulla oli Relanderille mitä ilmeisimmin suurempi arvo kuin puhtaalla reaalipolitiikalla tai varovaisella laskemisella, jotka monesti ovat myös samoja asioita.

Hallituksen kaaduttua presidentin ja entisen pääministerin oli kuitenkin jälleen helpompaa toimia yhdessä. Varovaisen Sunilan ei enää tarvinnut miettiä mistä hallituksen ratkaisusta mahdollisesti seuraa välikysymys ja mistä ei. Valtakunnan tason sijaan hän pystyi jälleen ajattelemaan omaa puoluettaan ja keskittymään taisteluun sen sisällä. Kumppanina ja tukena Sunilalla oli usein juuri presidentti. Tämä käy hyvin ilmi niistä kommentteista, jotka presidentti Relander on kirjannut päiväkirjaansa. Yhdessä he vastustivat mahdollisuuksien mukaan esimerkiksi kaikkea mikä olisi lisännyt aitosuomalaisuussuuntausta Maalaisliitossa.⁵³¹ Mutta vaikka yhteistyö jatkuikin, ja usein paremmassa yhteisymmärryksessä kuin Sunilan pääministerikaudella, niin aivan täysin presidenttikään ei häneen enää luottanut:

Mitä enemmän siihen mieheen tutustuu, sitä suurempana on kysymysmerkki edessä – siinä on kaksi miestä yhdessä olemuksessa.⁵³²

Ilmeisesti Relander olisi kaivannut lopulta pääministeriksi rohkeampaa miestä. Relanderille oli pettymys, ettei Sunila ollutkaan hänelle täysin avoin kaikissa asioissa, jolloin hän ei pystynyt toteuttamaan omaa politiikkaansa aivan niin täysipainoisesti kuin olisi kenties halunnut. Kyse oli varmasti paljolti myös presidentin omasta tunteellisesta luonteesta. Juuri tämä tekijä oli osittain johtanut siihen, että Sunila oli päätenyt pääministeriksi Kallion tai Pehkosen sijaan. Presidentti oli valinnassaan sikäli epäonnistunut, että hän sai sekä vaikean että varovaisen pääministerin. Kallio olisi varmasti ollut vaikea pääministeri, mutta tuskin niin varovainen tekemisissään kuin Sunila vaan paljon määrätietoisempi. Toisaalta eräät henkilöt, kuten Kokoomuksen Antti Tulenheimo, pitivät myös Kalliota liian päättämättömänä ja sovittelevana.⁵³³ Lähinnä henkilökohtaiset suhteet ja niiden painotukset johtivat kuitenkin siihen ratkaisuun, jonka presidentti Relander teki joulukuussa 1927 nimitäessään Sunilan hallituksen muodostajaksi.

---

⁵³¹ Relander 1968, s. 207.

⁵³² Relander 1968, s. 214–215.

⁵³³ Virkkunen 1979, s. 95.

Jälkipeli jatkui vielä seuraavan kesän eduskuntavaalien aikaan. Vaalitaistelua varten julkaistussa kirjasessa *Maalaisliiton vaalivalistajille* Sunila ja hänen hallituksensa saivat osakseen täyden tunnustuksen. Kirjasessa keuhuttiin vuolaasti hallituksen ohjelmaa ja sitä, kuinka siinä oli huomioitu kaikki ne ryhmät, jotka siihen mennessä oli yleensä unohdettu. Hallitusta kiitettiin sen pyrkimyksestä poistaa yhteiskunnallisia epäkohtia ja parantaa pienviljelijöiden asemaa.⁵³⁴ Hallituksen ansioihin luettiin myös kriittinen suhtautuminen virkamiesten vaatimuksiin ja lainattiin pääministeri Sunilan eduskuntapuhetta, jossa hän tyrmäsi virkamiesten palkankorotusvaatimukset. Vaalikirjasessa korostettiin myös hallituksen ja eduskuntaryhmän yhteistyön olleen aina hyvää.⁵³⁵

Hallituksen kaaduttua Maalaisliitossa käyty jälkipeli antoi Sunilalle ja hänen hallitukselleen varsin suuren tunnustuksen. Jos hallitusta muodostettaessa kritiikki oli ollut kovaa ja hallituksen aikana oli esiintynyt kihinää, niin jälkikäteen hallitukselle annettiin huomattavaa tunnustusta. Tosin kritiikkiäkin esiintyi, mutta Sunilan kilpakumppani Kalliokin myönsi hallituksen olleen otteiltaan maalaisliittolainen. Lehdistössä suhtautuminen hallitukseen ja sen saavutuksiin oli myönteinen. Hallituksen asemaa kuvattiin kyllä vaikeaksi, mutta syy siitä vieritettiin kokonaan muiden puolueiden niskoille. Maalaisliiton sisäisiä ristiriitoja ei haluttu paljastaa, vaikka kamppailu puolueen sisällä kävi kovana. Varsinkin eduskuntaryhmän ja hallituksen kiistat haluttiin painaa kokonaan unohduksiin ja todettiin, ettei sellaisia ollut missään vaiheessa ollutkaan.

Sunila oli ainakin jossain määrin onnistunut tavoitteissaan. Maalaisliitto oli toki kohdannut vastustusta sekä oikealta että vasemmalta Sunilan hallituksen aikaan, mutta siihen vähemmistöhallituksen pääministeri tuskin pystyi paljoakaan vaikuttamaan. Mutta se, että omassa puolueessa hallituksen harjoittama politiikka sai tunnustusta osakseen, oli varmasti yksi Sunilan tärkeimmistä toteutuneista tavoitteista. Maalaisliitto oli omaksumassa yhä enemmän tuottaja-agraristista linjaa, ja siihen suuntaan meneminen miellytti Sunilaa.

7.4. J. E. Sunilan uran loppusuora

Sunilan ensimmäisen hallituksen kaatuminen ei merkinnyt vielä Sunilan tai sunilalaisuuden loppua. Koko kevätpuolen 1929 hän oli aktiivisesti yhteydessä presidentti Relanderin kanssa. Tosin sukset menivät aina välillä silloinkin ristiin mutta esimerkiksi eduskunnan hajottamisesta virkamiesasian

---

⁵³⁴ *Maalaisliiton vaalivalistajille* 1929, s. 5–6.

⁵³⁵ *ibid.*

vuoksi miehet olivat samaa mieltä.⁵³⁶ Seuraavissa eduskuntavaaleissa kesällä 1929 Sunila oli ehdolla eduskuntaan Oulun läänin eteläisestä vaalipiiristä – kuten Kalliokin. Vaalikamppailuun Sunila osallistui kirjoittamalla lehtiartikkeleita ja esiintymällä pienviljelijäaateen puolesta jolloin toi esiin Maalaisliiton toiminnan tämän asian hyväksi.⁵³⁷ Sunilan viesti ja tunnettuus entisenä pääministerinä nostivat hänet uudelleen kansanedustajaksi, tosin hän tuli valituksi Etelä-Hämeen vaalipiiristä. Maalaisliitto sai vaaleissa voiton, joka todennäköisesti hiveli myös Sunilaa.

Sunilan pääsy eduskuntaan oli mitä ilmeisimmin myös mieluisa tapahtuma presidentti Relanderille, vaikka muuten presidentti ei iloinnut, kun Kallio oli saanut vaaleissa niin selvän voiton. Relander yrittikin saada Sunilaa muodostamaan hallituksen, mutta tämä kieltäytyi. Kieltäytymistään hän perusteli heikolla terveydellään ja virallaan, mutta päätökseen saattoi vaikuttaa myös pelko tehtävän vaikeudesta. Sunilan kieltäytyttyä annettiin pääministerin posti Kalliolle. Kallio oli kuitenkin sitä mieltä että Sunilan olisi pitänyt ottaa hallituksen vetovastuu, kun hän oli kerran suunnitellut suuntaa mitä suuntaa olisi ajettava.⁵³⁸ Uuden hallituksen elämä osoittautuikin vaikeaksi alkavan pula-ajan ja nousevan oikeistoliikehännän vuoksi.

Vaikka Sunila ei ottanutkaan tarjottua pääministeriyyttä vastaan eikä muutenkaan osallistunut Kallion hallitukseen, hän jatkoi edelleen aktiivisesti politiikassa. Tiivis yhteys presidentti Relanderiin pysyi myös voimassa, vaikka aika ajoin Relanderilla oli epäilyksen hetkensä. Relander muun muassa epäili Sunilan pyrkivän presidentiksi seuraavissa vaaleissa ja näin syrjäyttävän hänet. Muuten Sunilan asema näytti huonontuneen jonkin verran Maalaisliiton sisällä, sillä tämä ei ollut tullut valituksi Suomen pankin pankkivaltuusmieheksi, vaikka asiaa oli pidetty miltei itsestään selvänä.

Kaikesta huolimatta Sunilan poliittinen ura jatkui. Varjoja uralle alkoi kuitenkin tulla entistä enemmän ja Sunila alkoi sairastella niin, että joutui olemaan pitkiä aikoja pois politiikasta. Poliittisen elämän keskiöstä hän olisi ehkä hävinnyt lopullisesti, jos hämäläisten maanviljelijöiden ehdotukseen olisi suostuttu ja Sunila olisi nimitetty maaherraksi Hämeen lääniin. Aluksi Sunilalla oli hie-man halujakin maaherraksi, mutta lopulta hän suhtautui tähän esitykseen kielteisesti, samoin kuin presidentti Relander. Sen sijaan maatalousneuvos K. J. Ellilä ajoi kovasti Sunilaa maaherraksi. Pyrkimyksenä oli mitä ilmeisimmin päästä Sunilan paikalle maataloushallituksen ylijohtajaksi.⁵³⁹

---

⁵³⁶ Relander 1968, s. 269–270.

⁵³⁷ Liitto 20.6.1929, Tarvitaanko erityistä pienviljelijäin puoluetta?

⁵³⁸ Maalaisliiton eduskuntaryhmän kokous 9.8.1929, KMA.

⁵³⁹ Ellilästä tuli ylijohtaja Sunilan kuoltua 1936.

Hämeen läänin maaherraksi siirtyi Sunilan I hallituksen maatalousministeri Sigurd Mattsson, mikä merkitsi Sunilan jatkamista ylijohtajana ja poliitikkona. Olojen vaikeutuessa Sunila joutui maatalouden asiantuntijana laatimaan Kallion hallituksen maatalousministeriön pyynnöstä selvityksen niistä toimista, joita tärkeimmissä maatalousmaissa oli tehty pulan lievittämiseksi. Mietinnössä korostettiin, paitsi tuotannon monipuolistamista ja joustavuutta, esimerkiksi valistustoimintaa, omavaraisalouden edistämistä, maatalouden luotto-olojen järjestämistä, kotimaisen viljan menekien edistämistä ja maataloustutkimuksen edistämistä. MTK tuki Sunilan mietintöä. Vaikka kannatusta mietinnölle olikin, sille pohjautuva hätäohjelma ei kuitenkaan mennyt läpi hallituksessa, joka nyt oli Svinhufvudin johtama. Valtionvarainministeriö oli eri mieltä kuin maatalouden asiantuntijat.⁵⁴⁰

”Kuumana kesänä” 1930 Sunila oli suunnittelemassa demokraattien kriisiesikunnassa yhdessä edistyspuoluealaisten, ruotsalaisten ja sosialidemokraattien kanssa strategiaa diktatuurin varalta. Lapuanliikkeen voimistumisen takia pääministeriksi nousi kuitenkin Svinhufvud, jota mieluummin kriisiesikunta olisi uskonut pääministeriyden Paasikivelle tai Ingmanille.⁵⁴¹ Syksyllä 1930 Sunilalla olisi ollut jonkun verran kannatusta eduskunnan puhemieheksi, mutta tilanne päättyi sellaiseksi, että Sunila kieltäytyi kokonaan ehdokkuudesta. Sunila alkoi myös sairastella entistä enemmän ja hän jäi pitkäksi aikaa sivuun politiikasta. Tämä kaatoi myös hänen aikeensa ryhtyä ehdokkaaksi seuraavan vuoden presidentinvaaleissa.

Relander kärsi presidentinvaaleissa tappion, vaikka pyrkyä jatkokaudelle olisi ollut. Hänet syrjäytti jo omassakin puolueessa Kallio. Presidentiksi tuli kuitenkin pääministeri Svinhufvud, jonka taakse maalaisliittolaisetkin taipuivat pelätessään Ståhlbergin valinnan vain kiihdyttävän lapualaisten mieltä. Svinhufvudin valinta presidentiksi tarkoitti kuitenkin sitä, että maalle oli löydettävä uusi pääministeri ja uusi hallitus. Presidentti tarjosi pääministerin postia usealle henkilölle, muun muassa Kalliolle ja Rudolf Waldenille, mutta hallituksen johtoon oli vaikea löytää halukasta miestä vaikeana aikana. Kallio saatiin yrittämään hallituksen muodostamista mutta siitä ei tullut mitään. Tämän jälkeen tehtävä annettiin Sunilalle, joka onnistui kaikista vaikeuksista huolimatta saamaan hallituksen kasaan.⁵⁴²

Sunilan II hallitus oli pettymys Lapuan liikkeelle. Svinhufvudin valinta oli ollut lapualaisille mieluinen tapaus, mutta uusi keskustaporvarillinen hallitus ei. Pääministeri ryhtyi myös toimimaan ah-

---

⁵⁴⁰ Kananen 1986, s. 90–93.

⁵⁴¹ Mylly 1989, s. 262.

⁵⁴² Hokkanen 1986c, s. 71–72.

kerasti Lapuan liikettä vastaan. Pohjana oli vuoden 1930 tapahtumat ja demokraattinen kriisiesikunta, mutta kun marraskuussa 1931 alkoi liikkua huhuja vallankaappauksesta, otetta terästettiin ja Sunila antoi keskustaporvariensa salaiselle taistelujärjestölle ILP:lle (Isänmaan ja lain puolesta) valtuutuksen ryhtyä Lapuan liikkeen vastaiseen tiedustelutoimintaan. Etsivään keskuspoliisiin ei luotettu.⁵⁴³

Lapuan liikkeen toiminta kuitenkin kiihtyi ja huipentui Mäntsälän kapinaan. Sunila itse oli tällöin sairaana, mutta hänen hallituksensa ei taipunut kapinallisten vaatimukseen erosta. Lopulta kapina kukistui presidentin arvovallalla ja Sunilan hallitus sai jatkaa. Pääministeriä ja muita ministereitä vastaan suunniteltiin kuitenkin iskuja vielä kesällä 1932, mutta niistä ei tullut mitään. Syksyllä kokoomuslaiset ministerit Erkki Paavolainen ja Arvo Manner erosivat, jonka jälkeen hallitusta täydennettiin Maalaisliiton Kalle Lohella ja Edistyksen Eljas Erkolla.

Sunilan ja hänen toisen hallituksensa aikaa leimasi myös pulakausi. Lama oli vähentänyt huomattavassa määrin valtion tuloja ja valtio oli vaikeuksissa. Menojen supistamiseksi Sunila asetti Paasikiven johtaman lautakunnan ja valtion menoja onnistuttiinkin supistamaan. Kaikkein vaikeinta Sunilalle oli laman kohdistuminen maatalouteen, sillä moni tila joutui vasaran alle. Hallitus kuitenkin lievensi tilannetta muun muassa pidentämällä ulosoton määräaikaa ja lunastamalla tiloja valtion tuella entisille omistajilleen. Kotimaisen viljan menekkiä edistettiin lailla jauhatus- ja sekoituspakosta. Vaikka joutui kokemaankin kovia, Suomen maatalous selvisi kohtuullisen hyvin pulajasta.⁵⁴⁴

Maatalouden pelastaminen ja pulaohjelma koitui kuitenkin hallituksen kohtaloksi. Maalaisliitossa oltiin sitä mieltä, että asioiden korjaamiseksi olisi korkokantaa alennettava. Kokoomus, Suomen pankki ja presidentti Svinhufvud vastustivat kuitenkin toimenpidettä. Kun sitten hallitukseen oli saatu niukka enemmistö maalaisliittolaisia ministereitä, esitys meni valtioneuvostossa läpi. Presidentti ei kuitenkaan katsonut voivansa hyväksyä koronalennusta ja näin ollen hallitus veti johtopäätöksensä ja erosi. Tilalle tuli Edistyspuolueen T. M. Kivimäen johtama hallitus.

Sunilan toisen hallituksen kaatuminen merkitsi käytännössä myös hänen oman poliittisen uransa loppua. Ura ei ollut ollut lainkaan huono: hän oli ollut kolmeen otteeseen maatalousministeri ja kahteen otteeseen pääministeri. Sunilan viimeisin hallitus oli aikanaan Suomen pisimpään istunut halli-

---

⁵⁴³ Mylly 1989, s. 285–289.

⁵⁴⁴ Kananen 1986, s. 109.

tus – tosin seuraava Kivimäen hallitus löi ennätyksen jo kirkkaasti. Hän loi myös Maalaisliittoon yhden sen tärkeistä fraktioista, joka jatkoi hänen vetäytyttyäänkin vuoden 1933 vaalien jälkeen. Maatilahallituksen ylijohantajana Sunila jatkoi kuolemaansa, vuoteen 1936 asti. Kohtalon leikkiä on, että Kallion IV hallitus nimitettiin 7.10.1936, eli päivää Sunilan hautajaisten jälkeen.

8. Loppuluku

J. E. Sunilan ja hänen ensimmäisen hallituksensa toiminnan voi nähdä melko hapuilevana ja sellaisena, joka pyrki paljoon, mutta saavutti vähän, mikä sinänsä ei ole politiikassa harvinaista. Sunila ei vetänyt niin selkeitä linjoja kuin olisi tarvittu, jotta hallitus olisi saanut kaiken sen tuen taakseen, jota se olisi tarvinnut menestyäkseen. Myöskään monissa tärkeissä kysymyksissä harjoitettu varovaisuus ei ollut pelkästään eduksi Sunilan maineelle ja hänen hallitukselleen. Rohkeammilla linjanvedoilla olisi kenties ollut mahdollista kerätä arvostusta useilta suunnilta, vaikka se olisikin saattanut johtaa siihen, että jotkut olisivat arvostelleet asioita taas entistä kärkevämpään sävyyn. Nyt maan kehitys näytti kulkevan kohti ristiriitaisempia aikoja, ja sen tunnusti myös presidentti Relander päiväkirjalleen: ”Me käymme vaikeita aikoja kohti.”⁵⁴⁵ Vilkku Joukahaisen toteamus hallituksen ohjelmasta ja sen epäjohtonmukaisuudesta⁵⁴⁶ osoittautui lopulta melko paikkansa pitäväksi. Presidentistäkään ei ollut apua pääministerille, sillä Relanderille oli ihmissuhteissa tyyppillistä luottamuksen ja epäluulon nopea vuorottelu, mikä vaikutti myös hänen politiikkaansa.⁵⁴⁷ Hallitsemiseen olisi tarvittu selkeämpiä viivoja, ja ne näyttivät uupuvan sekä presidentiltä että pääministeriltä.

On vaikea löytää mitään tiettyä syytä sille miksi Sunilan politiikka pääministerinä ”veti joka suunnalle vinoon kuin rajasuutarin kengänkorko”⁵⁴⁸. Yksi syy tähän oli varmaan se, että Sunila ei ollut aivan niin kokenut poliitikko kuin esimerkiksi kilpailijansa Kallio, joka oli tehnyt jo kaksi hallitusohjelmaa ja ollut ministerinä useamman kerran. Sunilalla ei ilmeisesti ollut mahdollisuutta eikä halua kysyä neuvoja kovinkaan monelta ohjelman muotoilussa, mikä näkyi riitoina ja erimielisyyksinä paitsi eduskuntaryhmän tiettyjen edustajien niin aika ajoin myös presidentti Relanderin kanssa.

---

⁵⁴⁵ Relander 1968, s. 158.

⁵⁴⁶ Vilkku Joukahainen Kyösti Kalliolle 3.2.1928, mikrokortti VAY 5500, Saapuneet kirjeet, Kyösti Kallion kokoelma, KA.

⁵⁴⁷ Ks. esim. Nousiainen 1985, s. 100.

⁵⁴⁸ Vilkku Joukahainen Kyösti Kalliolle 3.2.1928, mikrokortti VAY 5500, Saapuneet kirjeet, Kyösti Kallion kokoelma, KA.

Kaikkia kun ei voi miellyttää. Tilannetta vaikeutti myös se, että hallitus oli koostumukseltaan maalaisliittolainen.

Pinnalta katsottuna Sunilan politiikan ja hänen ensimmäisen hallituksensa politiikan voisi siis nähdä hapuilevana ja varovaisena. Totta onkin, että Sunila oli omapäisyydestään huolimatta myös hyvin arka poliitikko. Mutta Sunilan tuomitseminen täysin linjattomaksi on sekin vailla perusteita. Sunila veti hyvin voimakkaasti omaa linjaansa, jonka pyrkimyksenä oli maaseudun väestön ja maatalousväen aseman parantaminen. Tähän tavoitteeseen tähtäsivät myös suurin osa niistä asioista, joita hän ajoi. Sunilaa on monesti kritisoitu siitä, että hänen politiikkansa ajoi vain maataloustuottajien etua ja hänellä ei ollut mitään korkeampaa aatetta kuten esimerkiksi Alkiolla. Tämäkin on vain osatotuus. Myös kansan etu ja eheys olivat Sunilalle tärkeitä, mutta hänen tapansa ajaa kansan etua oli toisenlainen ja paljon pragmaattisempi kuin esimerkiksi Alkiolla.

Sunila katsoi, että kansan etua ja onnea ajetaan edistämällä sen tärkeimmän ja vaikutusvaltaisimman elinkeinon eli maatalouden asiaa. Hänen ajatusmaailmassaan valtion ja etujärjestöjen tuli olla tukemassa maataloutta. Hän uskoi myös pienviljelyaatteeseen ja siihen, että pienviljelijöitä lisäämällä yhteiskunnan sisäistä rakennetta voidaan vahvistaa ja bolsevismin uhkaa torjua. Maattoman maataloustyöväen Sunila näki vakavana uhkana, jonka radikalisoituminen oli katkaistava antamalla sille omaa maata ja edellytykset elinkeinon.

Tähän maataloustuotantoa korostavaan linjaan vaikutti voimakkaasti se maailmankuva, jonka Sunila ja sunilalaiset olivat omaksuneet. He olivat tehneet opintomatkoja ja tutustuneet uudistuvaan maatalouteen ja sen suuntauksiin. Opintomatkat ja lukeneisuus yhdistettynä siihen, miten he kokivat ja näkivät Suomen tilanteen, vaikutti suuresti siihen maailmankuvaan, joka sunilalaisilla oli. Sunilalaisen maailmankuvan mukaan tuotannon kasvattaminen oli tärkeää, koska sitä kautta oli mahdollisuus saavuttaa omavaraisuus ja turvattu asema. Maatalouden asian ajamisen nähtiin myös edistävän köyhyyden poistamista. Tämän maailmankuvan mukaisen toiminnan Sunila ja sunilalaiset katsoivat Maalaisliiton tehtäväksi.

Sunilan ja sunilalaisten maailmankatsomus, ideologia ja mentaliteetti olivat toisenlaisia kuin tähän asti vallassa olleiden maalaisliittolaisten Kyösti Kallion ja Santeri Alkion sekä heidän kannattajiensa. Maailmankatsomusten erilaisuus johti ristiriitoihin Maalaisliiton sisällä. Kamppailu oli ollut täydessä käynnissä jo viimeistään vuoden 1925 presidenttikysymyksen aikaan, mutta eittämättä Sunilan ja sunilalaisuuden huipentuma oli hänen ensimmäisen hallituksensa kausi joulukuusta 1927

joulukuuhun 1928. Pääministerinä ollessaan ja hallitusohjelmaa laatiessaan Sunila antoi koko oman maailmankatsomuksensa ja ideologiansa lyödä läpi.

Tämä sunilalainen suuntaus ei ollut mieleen kaikille maalaisliittolaisille. Mutta niin kuin Juhani Myllykin on todennut, Sunilan edustama tuottaja-agrarismi miellytti sekä eteläisen Suomen viljelijöitä että varsinkin karjalaisia pienviljelijöitä.⁵⁴⁹ Sunila ottikin huomioon sen, että maatalous oli muuttumassa entistä kaupallisemmaksi, mutta myös sen, että valtion oli autettava pienviljelijöitä. Maalaisliiton kehityksen kannalta sunilalaisuus osoittautuikin merkitykselliseksi tekijäksi. Ajan henki oli Sunilan ja sunilalaisuuden puolella Maalaisliitossa. Vaikka puolueessa olisi haluttu jossain vaiheessa todella eroon Sunilasta ja sunilalaisuudesta, niin viimeistään Sunilan hallituksen jälkeen se oli myöhäistä. Maalaisliiton traditiot ja fraktiot joutuivat sopeutumaan toisiinsa.

Maalaisliiton sisällä Sunilan edustama linjaus törmäsi usein Kallion ja muiden eri mieltä olevien vastustukseen, mutta Sunila sai puolueesta pienen yliotteen pääministerinä ollessaan. Tämä kuitenkin edellytti sitä, että Sunilan oli jossakin määrin otettava huomioon myös muut kuin oman ryhmäkuntansa edustajat. Hallitukseen nimettiin ministereitä, jotka eivät olleet Maalaisliitossa vankkoja ja sunilalaisia vaan lähempänä Kallioita. Sunilan oli siis hylättävä pääministerinä ideologiset kiistat, jotta hän saisi hallituksestaan toimivan. Sunilan oli otettava huomioon ne rajat puolueen sisällä, jotka olivat olemassa. Osin Sunilan ratkaisuihin vaikutti varmasti sekin, että henkilövalinnoillaan hän yritti vahvistaa omaa suuntaustaan kalliolaisten ja muiden kustannuksella. Maalaisliitto piti sitouttaa mahdollisimman tiiviisti hallituksen politiikan taakse.

Porvarilliset puolueet olivat Sunilalle ongelma. Monen maalaisliittolaisen mielestä yhteistyö muiden porvarien kanssa oli välttämätöntä, mutta Sunilalle tämä ei aina ollut niin selvää. Edistyspuolueen Sunila katsoi olevan niin hajanainen, ettei sen kanssa yhteistyö ottanut onnistuakseen, vaikka muuten hän oli ilmiselvä keskustapolitiikan kannattaja. Sen sijaan Kokoomusta Sunila vieroksui hyvinkin paljon. Tämä johtui Sunilan näkemyksestä millaista politiikkaa Maalaisliiton tulisi ajaa ja siitä, että kokoomuslaiset näkemykset olivat sille usein liian vastakkaisia. Onkin kohtalon ivaa, että Sunilan hallitus joutui hakemaan tukea kouluhallituskysymyksessä juuri Kokoomukselta, kun muilta sitä ei ollut odotettavissa.

---

⁵⁴⁹ Mylly 1989, s. 221.

Ruotsalaiseen kansanpuolueeseen Sunilan kanta oli käytännöllisen pragmaattinen. Maalaisliitossa petyttiin valtavasti, kun hallituksen ulkoministeriksi nostettiin ruotsalaisten Hjalmar J. Procopé -vaikkakin ammattiministerinä. Sunilan kielteinen suhtautuminen ruotsalaisvastaiseen politiikkaan johtui paljolti siitä, että hän näki pyrkimyksen yhteistyöhön suomenruotsalaisten talonpoikien kanssa tavoittelemisen arvoiseksi. Sunilan myönteiseen suhtautumiseen ruotsalaisiin saattoi vaikuttaa myös se, että RKP oli keskellä oleva puolue, jonka kanssa yhteistyö oli järkevämpää ja tuotti parempia tuloksia kuin yhteistyö Edistyspuolueen kanssa. Sunilalle oli varmasti valtava pettymys, että osa Maalaisliitosta jatkoi edelleen hyökkäävää aitosuomalaista politiikkaansa ja näin myös pääministeri ja hallitus saivat ruotsalaisten vihat päälleen.

Yhteistyön tekeminen sosialidemokraattien kanssa oli Sunilalle koko ajan tärkeä tavoite ja koko hallituksensa ajan hän hakeutui kosketuksiin monien sosialidemokraattisten poliitikkojen kanssa. Sunilaa myös miellytti se, että sosialidemokraatit olivat hylänneet marxismin. Ääriivasemmistolaisuus olikin Sunilalle, kuten kaikille porvarillisille poliitikoille, suuri peikko. Kaikkeen kumouksellisuuteen suhtauduttiin kielteisesti ja sen kitkemiseen Sunilakin oli valmis. Ristiriitojakin sosialidemokraattien kanssa oli, mutta niistä huolimatta Sunila näki yhteistyön Maalaisliiton ja sosialidemokraattien välillä tärkeänä ja tavoiteltavana asiana. Kaikesta huolimatta Sunilan hallitus kaatui juuri sosialidemokraattien välikysymykseen.

Seuraavana vuonna järjestetyt eduskuntavaalit olivat kuitenkin voitto Maalaisliitolle. Sen sijaan toiset porvaripuolueet – Edistyspuolue ja Kokoomus – kärsivät suuret tappiot. Maalaisliiton vaalivoittoa oli varmasti osaltaan auttamassa sunilalainen politiikka. Suurin osa kansasta asui maalla ja sai maasta tavalla tai toisella elinkeinonsa. Valtaosa piti myös selvänä, että tulee elämään maalla koko elämänsä. Pienviljelijäystävällinen ja reformistinen politiikka miellytti monia. Tähän uskottiin ja tätä oli tarjoamassa pääasiassa Maalaisliitto. Sosialidemokraattien maalaissiipi jäi jatkuvasti kaupunkilaissiiven jalkoihin, Edistyspuolue oli jäänyt lähinnä kaupunkilaispuolueeksi, Kokoomus nähtiin liian herraskaisena ja kommunismia pelättiin. Maalaisliittoa ja sen tarjoamia uudistuksia pidettiin turvallisena vaihtoehtona. Vaalivoittoon oli toisaalta kyllä vaikuttamassa myös Maalaisliiton virkamiesvihamielisyys – vaalithan käytiin pääasiassa tämän kysymyksen ympärillä.

Sunilan ihanne oli ilmiselvästi punamultahallitus, jota hän tosin ei päässyt itse ikinä kokemaan. Sosialidemokraatit olivat kyllä jo hallituskelpoisia, minkä Tannerin hallitus oli osoittanut, mutta yhteishallitukseen ei enää tilanteen muuttuessa ollut mahdollisuuksia. Relander olisi tosin voinut nimittää vielä sosialidemokraattisia ministereitä, mutta nämä itse kieltäytyivät. Tähän vaikutti var-

masti varsinkin puolueen johdon hajanaisuus. Lapuan liikkeen ollessa nousussa sosialidemokraattien nimittäminen hallitukseen olisi ollut mieletöntä, minkä lisäksi presidentti Svinhufvud tuli esteeksi mielipiteineen. Kesti siis vuoteen 1937 asti ennen kuin aika kypsyi punamultahallituksen synnylle.

Monelle sivistyneistön edustajalle Sunilan hallituksen aika oli paha pettymys. Nähtiin, että Maalaisliitto ja sosialidemokraatit pelasivat yhteen, ainakin jonkin verran, vaikka lopulta sosialidemokraatit kaatoivatkin hallituksen hieman vahingossa. Sunilalle ei katsottu eduksi edes sitä, että hän ja moni hänen hallituksensa ministeri oli oikeasti korkeasti koulutettu virkamies. Joukkoon mahtui liian monta henkilöä, joiden ei katsottu täyttävän meritokratian näkemyksen vaatimuksia. Vuoden 1929 eduskuntavaalit olivat vielä suurempi pettymys, sillä silloin voittajiksi nousivat konservatiivien ja liberaalien luokkapuolueina pitämät Maalaisliitto, sosialistien työväen ja pienviljelijöiden vaaliliitto sekä sosialidemokraatit, olkoonkin että sosialidemokraatit menettivät yhden paikan.

Sunilan hallitus oli osoittanut, että reaalisessa politiikassa tarvitaan muutakin kuin ideologista korkealentoa. Ideologioita ei tullut kuitenkaan hylätä, mutta yhä enemmän kävi selväksi se, että aina piti punnita tarkkaan mikä oli kannattavaa ja mikä puolestaan ei. Maalaisliitossa olikin pitkään kärsitty siitä, että puolueella ei ollut olemassa selkeää ideologiaa. Sunilan linja oli, että ideologian tulee olla konkreettinen ja selkeä. Hän oli sitä mieltä, että uudenaikainen tarkkoihin laskelmiin perustuva talonpoikaistalous olisi pelastus. Suuntaukselleen hän sai monia kannattajia, mutta siihen kohdistettiin myös huomattavaa kritiikkiä.

Vaikka Sunilan ja hänen hallituksensa tarkoituksena oli kansan eheyttäminen ja toimeentulon takaaminen, osoittautui tämä pyrkimys melko vaikeaksi toteuttaa. Maatalouden alalla saatiin joitakin voittoja, mutta muuten reformistinen linja osoittautui vaikeaksi toteuttaa. Konservatiivit pitivät reformismia liian vasemmistolaisena ja arveluttavana, kun taas sosialidemokraatit suhtautuivat hallituksen politiikkaan periaatteessa myönteisesti, mutta pitivät sen reformistista politiikkaa riittämättömänä. Sosialidemokraattien nihkeyteen vaikutti myös se, että puolueen kaupunkilaissiipi oli maaseutusiipeä vahvempi. Hallituksen asemaa vaikeutti toki myös ääri vasemmiston toiminta, johon sen oli puututtava. Maailmankatsomusten erilaisuus johti moniin ristiriitoihin. Päivänpolitiikka oli toista kuin ideologiset unelmat.

Sunilan ja hänen hallituksensa aika oli osittain myös siemenenä seuraavana vuonna alkaneelle Lapuan liikkeelle ja oikeiston liikehdinnälle. Satamalakko ja huhtikuun 1928 kommunistipidätykset

olivat saaneet porvarilliset tahot pelkäämään kommunistien voimaa. Todellisuudessa voimaa ei juuri ollut, mutta räväkkä sanankäyttö aiheutti sen, että oikeisto alkoi pelätä kumouksen olevan todella käsillä. Kynnystä ryhtyä tiukkaan vastareaktioon madalsivat vielä sosialidemokraattien Tannerin hallitus, Maalaisliiton Sunilan hallitus, Mantereen hallitus ja Kallion hallitus, joiden kaikkien katsottiin olleen liian saamattomia ja jopa liian vasemmistolaisia. Vuoden 1918 saavutusten pelastamiseksi oli siis tehtävä jotain.

Lapuan liike kuitenkin kaatui. Vähitellen 1930-luvulla suomalaisen poliittisen kentän painopiste alkoi siirtyä oikealta kohti keskustaa ja vasemmistoa. Tämä oli sellaista politiikkaa, jota Sunilakin oli suurimmaksi osaksi ajanut. Sunilalainen sosiaalipoliittinen maatalous alkoi myös saavuttaa konkreettisempia tuloksia. Peltoala kasvoi vuodesta 1920 vuoteen 1940 yli 30 % ja leipäviljan suhteen maassa saavutettiin 90 % omavaraisuusaste ennen toista maailmansotaa.⁵⁵⁰ Tämä ja harjoitettu asutuspolitiikka oli tarjonnut monelle mahdollisuuden toimeentuloon, ja se merkitsi loppujen lopuksi paljon, kun oli kyse kansallisesta eheytymisestä.

Sunilan suuntaus Maalaisliitossa ja näin ollen Suomen poliittisessa kentässä oli sängen merkittävä. Maareformeja Maalaisliitossa oli ajettu jo ennen Sunilaa ja sunilalaisuutta, mutta vasta hänen myötänsä maatalouden merkitys alkoi todella kasvaa Maalaisliitossa ja sen käytännön politiikassa. Sunilalaisuus oli pitkälti juuri J. E. Sunilan luomus, mutta siihen vaikutti myös Maalaisliiton eripurainen johtajuustaistelu, jota Kallio ja Sunila kävivät. Sunila näytti pääsevän voitolle Maalaisliitossa 1920-luvun lopulla sen jälkeen, kun hänet nostettiin pääministeriksi ja Kallio jätettiin syrjään. Vaikka sitten seuraavan vuosikymmenen alussa Sunila joutuikin vetäytymään politiikasta terveystyistä, sunilalaisuus jäi elämään yhtenä Maalaisliiton aatteellisista traditioista.

Sunilan ja hänen ensimmäisen hallituksensa aika osui merkittävään murrosvaiheeseen. Valta Maalaisliitossa oli tähän saakka ollut pitkälti yleispolitiikoilla, tai sellaiseksi katsotuilla, kuten Kyösti Kalliolla ja Santeri Alkiolla. Sunila edusti toista suuntausta. Sunilalle nimenomaan maatalouden etujen ajaminen oli kaikkein tärkeintä. Kallio ja Alkiio taas katsoivat tällaisen suuntauksen näivettävän Maalaisliiton. Sunilan käsitys asiasta oli tyystin toisenlainen. Sunilan mielestä Maalaisliiton piti nimenomaan ajaa maatalouden etuja ja siinä piili hänen käsitystensä mukaan myös puolueen vahvuus. Sunilalaista linjaa epäilivät kyllä muutkin kuin vain maalaisliittolaiset. Tälle epäilylle oli

---

⁵⁵⁰ Meinander 1999, s. 96–97.

varmasti perusteensa. Sunilalainen sosiaaliagrarisilla kuorutettu tuottaja-agrarismi oli kuitenkin monelle maaseudun asukkaalle houkutteleva vaihtoehto.

Vaikka Sunilaa syytettiin usealla taholla poliittisesta linjattomuudesta tämän ensimmäisen hallituksensa aikana ja sen jälkeenkin, se ei vaikuttanut hänen jatkamiseensa politiikassa. Hän jäi edelleen Maalaisliiton keskushallituksen jäseneksi ja nousi taas seuraavana vuonna eduskuntaan, minkä puhemiehenä hän toimi vuonna 1930. Sunila haaveili myös mahdollisesta presidenttiehdokkuudesta.⁵⁵¹ Presidenttiehdokkaaksi Sunila ei ikinä päässyt, mutta vielä kerran hän joutui kantamaan hallitusvastuuta. Kun Svinhufvud valittiin presidentiksi vuonna 1931, uuden hallituksen muodostajaksi valittiin Sunila. Tämä Sunilan toinen ministeristö joutui myös painimaan vakavien asioiden kanssa, koska siihen aikaan Suomea koettelivat vaikeat pulavuodet ja lisäksi oikeistoradikalismi nosti päätään huipentuen Mäntsälään kapinaan. Tällöin vallassa oli porvarillinen koalitiollahitus, jossa oli ministereitä Maalaisliitosta, Kokoomuksesta, Edistyspuolueesta ja ruotsalaisista, ja jota johti vasemmistomaalaisliittolaisena pidetty Sunila.

Lopuksi on todettava J. E. Sunilan tutkimisen osoittautuneen varsin antoisaksi tehtäväksi. Vaikeuksia työn aikana oli kuitenkin paljon, koska lähteiden hajanaisuuden takia kaikki tieto oli koottava melko pienistä palasista. Kaikkea ei tietenkään ole ollut mahdollista käsitellä tässä työssä, kuten esimerkiksi pääministerin ja puolustuslaitoksen monivivahteista suhdetta⁵⁵², vaan oli tyydyttävä muutamiin tapahtumiin, jotka antavat käsityksen siitä miten Suomen poliittisen elämän huipulla toimittiin 1920-luvun jälkipuoliskolla, vain hieman ennen kuin oikeistoradikalismi alkoi nostaa päätään. Tulevaisuudessa olisikin mielenkiintoista tutkia ajanjaksoa ja keskiryhmien poliitikkoja tarkemmin sekä erityisesti J. E. Sunilan toimintaa ja suhteita muihin poliittisiin vaikuttajiin hänen toisella pääministerikaudellaan vuosina 1931–1932, jolloin paineet Suomen poliittisessä elämässä olivat entistä kovemmat ja demokratia suurten haasteiden edessä.

---

⁵⁵¹ Ks. esim. Relander 1968, s. 580 ja s. 605.

⁵⁵² Saarikoski 1997, s. 210; Kakkuri 1999, s. 243–253.

Lähteet ja kirjallisuus

I Arkistolähteet

Kansallisarkisto (KA), Helsinki

Lassi Hiekkalan kokoelma
K. T. Jutilan kokoelma
Kyösti Kallion kokoelma
Juho Niukkasen kokoelma
Hjalmar J. Procopén kokoelma
Antti Tulenheimon kokoelma

Keskustan ja maaseudun arkisto (KMA), Helsinki

Maalaisliiton eduskuntaryhmän pöytäkirjat
Maalaisliiton keskushallituksen pöytäkirjat
Maalaisliiton ryhmävaltuuskunnan pöytäkirjat
Maalaisliiton puoluekokousten pöytäkirjat

II Painetut lähteet

Lähdejulkaisut

Valtiopäivät 1928

pöytäkirjat I-II
asiakirjat I-III

Relander 1967

Relander, Lauri Kristian. Presidentin päiväkirja I. Lauri Kristian Relanderin muistiinpanot vuosilta 1925–1927. Julkaissut Eino Jutikkala. Weilin+göös. Helsinki 1967.

Relander 1968

Relander, Lauri Kristian. Presidentin päiväkirja II. Lauri Kristian Relanderin muistiinpanot vuosilta 1928 – 1931. Julkaissut Eino Jutikkala. Weilin+göös. Helsinki 1968.

Sanomalehdet (systemaattinen luku muiden lehtien paitsi Suomen Sosialidemokraatin osalta)

Ilkka
Itä-Savo
Lalli
Liitto
Maakansa
Savon Sanomat
Suomen Sosialidemokraatti

III Kirjallisuus

- Alanen 1976** Alanen, Aulis J. Santeri Alkio. WSOY, Porvoo 1976.
- Alkio 1926** Alkio, Santeri. Maalaisliitto kolmannen vuosikymmenensä kynnyksellä. Teoksessa Heräävä maaseutu II. Maalaisliiton 20-vuotisjuhlakirja. Maalaisliiton Keskushallinto. Vaasa 1926
- Autio 1986** Autio, Veli-Matti. Opetusministeriön historia 4. Ensimmäisen tasavallan kulttuuripolitiikka 1917–1944. Opetusministeriön historiatyöryhmä. Pieksämäki 1986.
- Bergholm 1997** Bergholm, Tapio. Kovaa peliä kuljetusalalla. Kuljetusalan ammattiyhdistystoiminta vuosina 1925–1960. Auto- ja Kuljetusalan Työntekijäliitto AKT r.y. Turenki 1997.
- Borg 1965** Borg, Olavi. Suomen puolueet ja puolueohjelmat. 1880–1964. WSOY. Helsinki, 1965.
- Borg 1980** Borg, Olavi. Puolueiden ja eduskuntaryhmien suhteet 1907–1977. Tampereen yliopisto. Tampere 1980.
- Carlson 1990** Carlson, C. E. Sanomalehtimies Lassi Hiekkala. Monila oy. Helsinki 1990.
- Ellilä 1957** Ellilä, K. J. Maatalouspolitiikkamme. Pellervo-seura. Helsinki 1957.
- Envall 1989** Envall, Markku. Kirjallisuus ja maailmankuva. Teoksessa Maailmankuva kulttuurien kokonaisuudessa. Aate- ja oppihistorian, kirjallisuustieteen ja kulttuuriantropologian näkökulmia. Kustannus Pohjoinen. Oulu 1989.
- Gollwitzer 1977** Gollwitzer, Heinz. Europäische Bauerndemokratie im 20. Jahrhundert. Teoksessa Europäische Bauernparteien im 20. Jahrhundert. Gustav Fischer Verlag. Stuttgart 1977.
- Hakalehto 1964** Hakalehto, Ilkka. Kommunistinen liike. Päiviö Tommilan toimittamassa teoksessa Kaksi vuosikymmentä Suomen sisäpolitiikkaa 1919–1939. Historian ystävien liitto. Porvoo 1964.
- Hakalehto 1966** Hakalehto, Ilkka. SKP ja sen vaikutus poliittiseen ja ammatilliseen työväenliikkeeseen 1918–1928. WSOY. Porvoo 1966.
- Hakalehto 1986** Hakalehto, Ilkka. Maalaisliitto-Keskustapuolueen historia, 1. Maalaisliitto 1906–1917. Kirjayhtymä. Helsinki 1986.

- Halonen 2008** Halonen, Tero. Maasta ja puusta pidemmälle. Helsingin Yliopiston maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan historia. I osa: Hyödyn aikakaudesta vuoteen 1945. Vammalan kirjapaino oy. Vammala 2008.
- Heikkinen&Tiihonen 2009** Heikkinen, Sakari ja Tiihonen, Seppo. Kriisinselvittäjä. Valtionvarainministeriön historia 2. Edita. Helsinki 2009.
- Heinonen 1998** Heinonen, Visa. Talonpoikainen etiikka ja kulutuksen henki. Kotitalousneuvonnasta kuluttajapolitiikkaan 1900-luvun Suomessa. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki 1998.
- Hentilä 2006** Hentilä, Seppo. Itsenäistymisestä jatkosodan päättymiseen. Osmo Jussilan, Seppo Hentilän ja Jukka Nevakiven toimittamassa teoksessa Suomen poliittinen historia. WSOY. Helsinki 2006.
- Hokkanen 1976** Hokkanen, Kari. Keskitie – suomalainen vaihtoehto. Kirjayhtymä. Vaasa 1976.
- Hokkanen 1979** Hokkanen, Kari. ”Agrarismi ja populismi” teoksessa Poliittisia aatteita valistuksesta nykypäivään. Yleisen historian tutkimuksia 3. Jyväskylän yliopiston historian laitos. Jyväskylä 1979.
- Hokkanen 1986a** Hokkanen, Kari. Keskustalaisuuden neljät kasvot. Teoksessa Heräävä Maa IX. Kirjayhtymä. Helsinki 1986.
- Hokkanen 1986b** Hokkanen, Kari. Kyösti Kallio 1. WSOY. Helsinki 1986.
- Hokkanen 1986c** Hokkanen, Kari. Kyösti Kallio 2. WSOY. Helsinki 1986.
- Hyrkkänen 2002** Hyrkkänen, Markku. Aatehistorian mieli. Vastapaino. Tampere 2002.
- Hämäläinen 1968** Hämäläinen, Pekka Kalevi. Kielitaistelu Suomessa 1917–1939. WSOY. Helsinki 1968.
- Isohookana-Asunmaa 1986** Isohookana-Asunmaa, Tytti. Uusi aatteellinen vaihtoehto. Teoksessa Heräävä Maa IX. Kirjayhtymä. Helsinki 1986.
- Jääskeläinen 1964** Jääskeläinen, Mauno. Keskustapolitiikan aika (1919–22). Päiviö Tommilan toimittamassa teoksessa Kaksi vuosikymmentä Suomen sisäpolitiikkaa 1919–1939. Historian ystävien liitto. Porvoo 1964.
- Jääskeläinen 1973** Jääskeläinen, Mauno. Itsenäisyyden ajan eduskunta 1919–1938. Eduskunnan historiakomitea. Helsinki 1973.

- Jääskeläinen 1977** Jääskeläinen, Mauno. Vähemmistöhallitukset. Teoksessa Valtioneuvoston historia I. Valtion painatuskeskus. Helsinki 1978.
- Kaarninen 1997** Kaarninen, Mervi. Hedvig Gebhard: Pellervossa, parlamentissa ja puutarhassa. Teoksessa Yksi kamari – kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset. Eduskunnan kirjasto. Helsinki 1997.
- Kalliokoski 2002** Kalliokoski, Matti. Pitkä sarka. Viljami Kalliokosken elämä. WSOY. Juva 2002.
- Kakkuri 1999** Kakkuri, Pekka. Suomettarelainen maalaisliitossa. Jalo Lahdensuon yhteiskunnalliset aatteet ja toiminta. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki 1999.
- Kananen 1986** MTK ja Suomen maatalouspolitiikka. Elintarvikepulasta omavaraisuuteen 1917–1949. Kirjayhtymä. Helsinki 1986.
- Kangas 1998** Kangas, Lasse. Vihtori Vesterinen: Paasikiven ministeri. Gummerus. Jyväskylä 1998.
- Karimäki 2006** Karimäki, Jenni. Porvaripuolueet mentaliteettien murroksessa. Porvaripuolueiden ideologinen uudelleenajattelu puolueiden välisten suhteiden muokkaajana Väinö Tannerin sosialidemokraattisen vähemmistöhallituksen aikana 1926–1927. Suomen historian pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto 2006.
- Klinge 1964** Klinge, Matti. Ruotsalaisten eristäytymisliike ja aitosuomalaisuus 1920-luvulla. Päiviö Tommilan toimittamassa teoksessa Kaksi vuosikymmentä Suomen sisäpolitiikkaa 1919–1939. Historian ystävien liitto. Porvoo 1964.
- Lackman 1985** Lackman, Matti. Taistelu talonpojasta. Suomen Kommunistisen Puolueen suhde talonpoikaiskysymykseen ja talonpoikaisliikkeisiin 1918–1939. Kustannusosakeyhtiö Pohjoinen. Oulu 1985.
- Lackman 2007** Lackman, Matti. Esko Rieki. Jääkärivärveri, Etsivän Keskuspoliisin päällikkö, SS-pataljoonan luoja. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2007.
- Laine 1989** Laine, Kristiina. Virkamiesten palkat poliittisena kysymyksenä vuosina 1928–1929. Teoksessa Työ tekijäänsä kiittää. Pentti Virrankoski 60 vuotta 20.6.1989. Turun Historiallinen Arkisto 44. Ekenäs Tryckeri Aktiebolag. Tammissaari 1989.

- Lavonius 1918** Lavonius, W. A. Yhteiskunnallista tasa-arvoa kohti. Yhteiskunnan uudistus I. Edistysseurojen Kustannus O.Y. Helsinki 1918.
- Leikola 2009** Leikola, Juhani, Eino Suolahti – Isänmaan lääkäri. Edita Prima Oy. Helsinki 2009.
- Lemberg 1994** Lemberg, Magnus. Hjalmar J. Procopé – diplomaatti, poliitikko, isänmaanystävä. Gummerus. Jyväskylä 1994.
- Maalaisliiton vaalivalistajille 1929** Maalaisliiton vaalivalistajille. Tietoja eräistä tärkeimmistä vuoden 1929 vaalitaistelussa esillä olevista kysymyksistä. Maalaisten Lehti O.Y:n kirjapaino. Viipuri 1929.
- Manninen 1977** Manninen, Juha. Maailmankuvat maailman ja sen muutoksen heijastajina. Teoksessa Maailmankuvan muutos tutkimuskohteena. Näkökulmia teollistumisajan Suomeen. Ota-va. Keuruu 1977.
- Manninen 1989** Manninen, Juha. Tiede, maailmankuva ja kulttuuri. Teoksessa Maailmankuva kulttuurien kokonaisuudessa. Aate- ja oppihistorian, kirjallisuustieteen ja kulttuuriantropologian näkökulmia. Kustannus Pohjoinen. Oulu 1989.
- Marjomaa 2004** Marjomaa, Ulpu. Mandi Hannula. Suomen Kansallisbiografia 3. s. 555. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hämeenlinna 2004.
- Mattsson 1937** Mattsson, Sigurd. J. E. Sunila 1875–1936. Teoksessa Suomen maatalouden merkkimiehiä. WSOY. Porvoo 1937.
- Meinander 1999** Meinander, Henrik. Tasavallan tiellä. Suomi Kansalaisso-
dasta 2000-luvulle. Schildts. Helsinki 1999.
- Mickelsson 2007** Mickelsson, Rauli. Suomen puolueet: historia, muutos ja nykypäivä. Vastapaino. Tampere 2007.
- Mikkeli 1984** Mikkeli, Heikki. Mentaliteettien historiaa: onko 1500-luvun ihminen ahne ateisti? Teoksessa Katsauksia, tulkin-
toja, näkemyksiä historiasta historioitsijalle. Historiallinen arkisto 82. Suomen Historiallinen Seura. Vammala 1984.
- Mustala 1971** Mustala, Helena. Maalaisliiton suhtautuminen kommunis-
miin 1920-luvulla. Pro gradu-tutkielma. Helsingin Yliopis-
to 1971.
- Mylly 1979** Mylly, Juhani. Agraaripuolueiden Eurooppa ja maalaisliitto
maailmansotien välisenä kautena. Historiallinen aikakaus-
kirja 1/1979.

- Mylly 1989** Mylly, Juhani. Maalaisliitto-Keskustapuolueen historia, 2. Maalaisliitto 1918–1939. Kirjayhtymä. Helsinki 1989.
- Mäkinen 1997** Mäkinen, Riitta. Tiedon saroilla. Agronomiliiton 100-vuotinen järjestötaival. Agronomiliitto. Keuruu 1997.
- Niemelä 2008** Niemelä, Jari. Talonpoika toimessaan. Suomen maatalouden historia. Tietolipas 225. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2008.
- Nousiainen 1985** Nousiainen, Jaakko. Suomen presidentit valtiollisina johtajina. WSOY. Juva 1985.
- Paavolainen 1979** Paavolainen, Jaakko. Väinö Tanner. Senaattori ja rauhan tekijä. Elämäkerta vuosilta 1912–1923. Tammi. Helsinki 1979.
- Paavolainen 1984** Paavolainen, Jaakko. Väinö Tanner. Sillanrakentaja. Elämäkerta vuosilta 1924–1936. Tammi. Helsinki 1984.
- Paavolainen 2006a** Paavolainen, Jaakko. Biografisen tutkimuksen ongelmia. Teoksessa Yksilö ja yhteisö. Henkilöhistoriallinen keskustelu Suomessa 1930-luvulta 2000-luvulle. Digipaino. Turun yliopisto. Turku 2006.
- Paavolainen 2006b** Paavolainen, Jaakko. Poliittisen elämäkertatutkimuksen ongelmia. Teoksessa Yksilö ja yhteisö. Henkilöhistoriallinen keskustelu Suomessa 1930-luvulta 2000-luvulle. Digipaino. Turun yliopisto. Turku 2006.
- Palander 1906** Palander, Gunnar. Historiallista kirjallisuutta. Arvède Barine. La jeunesse de la Grande Mademoiselle (1627–1652) ja Louis XIV et la Grande Mademoiselle (1652–1693). Historiallinen aikakauskirja 1905. Hämeenlinnan uusi kirjapaino. Hämeenlinna 1906.
- Pietiäinen 1984** Pietiäinen, Jukka-Pekka. Elämäkerrallisesta historiatutkimuksesta. Teoksessa Katsauksia, tulkintoja, näkemyksiä historiasta historioitsijalle. Historiallinen arkisto 82. Suomen Historiallinen Seura. Vammala 1984.
- Pietiäinen 1992a** Pietiäinen, Jukka-Pekka. Leivän sytjässä. Maatilahallitus ja sen edeltäjät 1892–1992. Otava. Keuruu 1992.
- Pietiäinen 1992b** Pietiäinen, Jukka-Pekka. Tasavalta perustetaan 1919–1931. Raimo Väyrysen toimittamassa teoksessa Tasavallan presidentit 1919–1931. Weilin+Göös. 1992.

- Pursiainen 2009** Pursiainen, Pirjo. Juuret syvällä maassa. Suomen Maataloustieteellisen Seuran toiminta 1909–2009. Suomen Maataloustieteellinen Seura ry. Vammala 2009.
- Saarikoski 1997** Saarikoski, Vesa. Keskustajääkäri Aarne Sihvo. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki 1997.
- Saarela 2008** Saarela, Tauno. Suomalainen kommunismi ja vallankumous 1923–1930. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2008.
- Sahlberg 1995** Sahlberg, Arja. Koivu sekä tähti. Ihminen, yhteiskunta, ihmiskunta Santeri Alkion tuotannossa ja poliittisessa toiminnassa. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampere 1995.
- Salokangas 1987** Salonkangas, Raimo. Puoluepolitiikka ja uutisjournalismi muuttuvilla sanomalehtimarkkinoilla. Teoksessa Suomen sanomalehdistön historia 2. Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan. Kustannuskiila oy. Kuopio 1987.
- Sihvo 1956** Sihvo, Aarne. Muistelmani II. Kustannusosakeyhtiö Otava. Keuruu 1956.
- Soikkanen 1975** Soikkanen, Hannu. Kohti kansanvaltaa I. Suomen sosialidemokraattinen puolue 1903–1937. Oy Kirjapaino Ab. Vaasa 1975.
- Soikkanen 1986** Soikkanen, Timo. Biografinen tutkimus. Teoksessa Poliittisen historian tutkimusopas. Toimittanut Timo Soikkanen. Turun yliopisto. Turku 1986.
- Soikkanen 2006** Soikkanen, Timo. Biografinen tutkimus. Teoksessa Yksilö ja yhteisö. Henkilöhistoriallinen keskustelu Suomessa 1930-luvulta 2000-luvulle. Digipaino. Turun yliopisto. Turku 2006.
- Sulkunen 1989** Sulkunen, Irma. Naisen kutsumus. Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen. Hanki ja jää. Helsinki 1989.
- Sunila 1916** Sunila, Juho Emil. Ajantehtäviä maataloudessa. Werner Söderström Osakeyhtiö. Helsinki 1916.
- Sunila 1918** Sunila, Juho Emil. Pienviljely ja sen menestymismahdollisuudet Suomessa. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo 1918.
- Sunila 1922a** Sunila, Juho Emil. Maan hankinta asutustarkoituksiin. Lex Kallio. Maatalous 20/1922.

- Sunila 1922b** Sunila, Juho Emil. Viljelmäin suuruussuhteet. Teoksessa Suomen maatalous 1. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo 1922.
- Sunila 1922c** Sunila, Juho Emil. Ylempi maatalousopetus. Teoksessa Suomen maatalous 2. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo 1922.
- Sunila 1926** Sunila, Juho Emil. Maalaisliitto ja maatalous. Teoksessa Heräävä maaseutu II. Maalaisliiton 20-vuotisjuhlakirja. Maalaisliiton Keskushallinto. Vaasa 1926.
- Sunila 1928** Sunila, Juho Emil. Maatalousliikkeen hoito. Teoksessa Pienviljelijän käsikirja. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo 1928.
- Tanner 1966** Tanner, Väinö. Kahden maailmansodan välissä. Muistelmia 20- ja 30-luvuilta. Tammi. Helsinki 1966.
- Tuominen 1958** Tuominen, Arvo. Maan alla ja päällä. Muistelmia vuosilta 1921–1933. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki 1958.
- Tuomioja 2007** Tuomioja, Erkki. Häivähdys punaista. Hella Wuolijoki ja hänen sisarensa Salme Pekkala vallankumouksen palveluksessa. Tammi. Helsinki 2007.
- Turtola 1994** Turtola, Martti. Risto Ryti. Elämä isänmaan puolesta. Otava. Keuruu 1994.
- Uino 1989** Uino, Ari. Kielitaistelu ja ”Uusi suomalaisuusliike” 1918–1939. Teoksessa Herää Suomi. Suomalaisuusliikkeen historia. Kustannuskiila oy. Jyväskylä 1989.
- Uino 1994** Uino, Ari. Kansallinen Kokoomus 1918–1929. Suomalaiskansallinen kokoomus. Suomalaisen Puolueen ja Kansallisen Kokoomuspuolueen historia vuoteen 1929. Vammala 1994.
- Uino 2006** Uino, Ari. Elämäkerrallisen tutkimuksen ongelmia. Teoksessa Yksilö ja yhteisö. Henkilöhistoriallinen keskustelu Suomessa 1930-luvulta 2000-luvulle. Digipaino. Turun yliopisto. Turku 2006.
- Uola 2005** Uola, Mikko. Torsten Malinen. Suomen Kansallisbiografia 6. s. 440. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hämeenlinna 2005.
- Vares 1991** Vares, Vesa. Itsenäisyys ja poliittisen mentaliteetin murros. Konservatiivisesta elitismistä massa- ja luokkapohjaiseen

demokratiaan (1919–1933). Turun yliopisto Poliittinen historia C:35. Typopress.1991.

Vares 1996

Vares, Vesa. Vanhasuomalainen Lauri Ingman ja hänen poliittinen toimintansa. WSOY. Juva 1996.

Vares&Häkkinen 2001

Vares, Vesa ja Häkkinen, Kaisa. Sanan valta. E. N. Setälän poliittinen, yhteiskunnallinen ja tieteellinen toiminta. WSOY. Juva 2001.

Vihola 2004

Vihola, Teppo. Maatalouden rakennemuutokset itsenäisessä Suomessa. Teoksessa Suomen maatalouden historia 2. Kasvun ja kriisien aika 1870-luvulta 1950-luvulle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2004.

Virkkunen 1979

Virkkunen, Sakari. Relander. Hymyilevä presidentti. Ota-va. Keuruu 1979.

IV Internet-lähteet

Suomen Maalaisväestön liiton ohjelma 1908, POHTIVA, Poliittisten ohjelmien tietovaranto. [<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=maalohjelma1908>], luettu 5.3.2010.

Maalaisliiton ohjelma 1921, POHTIVA, Poliittisten ohjelmien tietovaranto. [<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=maalohjelma1921>], luettu 5.3.2010.

Liite 1

J. E. Sunilan I hallituksen ohjelma

Sunilan ohjelmapuhe valtioneuvoston yleisessä istunnossa 17.12.1927

Maamme on jo saavuttanut vakavan aseman itsenäisten kansojen joukossa. Tämän aseman säilyttämistä ja kansainvälisten suhteiden edelleen kehittämistä hallitus pitää tärkeänä ulkopoliittisena tehtävänä. Tässä mielessä hallitus tahtoo jatkuvasti ylläpitää hyviä ja luottamuksellisia suhteita toisiin valtioihin. Tultuaan jäseneksi Kansainliiton Neuvostoon on Suomi saanut kannettavakseen raskaan vastuun. Hallitus on tästä täysin selvillä ja toivoo osaltaan voivansa myötävaikuttaa kansojen keskinäisten erimielisyyksien selvittämiseen yksinomaan rauhanomaisin keinoin.

Hallituksen pyrkimyksenä on, vaarantamatta maanpuolustusta, huoventaa puolustuslaitoksen kustannuksia ja sen kansalaisille aiheuttamaa muuta räsitusta ryhtymällä toimenpiteisiin asevelvollisten palvelusajan lyhentämiseksi sekä toimeenpanemalla uudistuksia armeijan järjestelyssä. Tietoisena velvollisuudestaan vaikuttaa tehokkaan maanpuolustuksen ylläpitämiseen on hallitus selvillä myös siitä, että kansan puolustuskyky ei riipu vain armeijan suuruudesta ja varustusten vahvuudesta, vaan myös taloudellisesta puolustusvalmiudesta ja ennen kaikkea siitä, että armeijassa vallitsee hyvä henki ja lannistumaton puolustustahto, joka pohjautuu itse kansassa elävään tietoisuuteen maan puolustamisen tarpeellisuudesta. Edelleen hallitus näkee kansakunnan sisäisessä eheyttämisessä erityisen tärkeän tehtävän, ja tulee hallitus tekemään voitavansa yhteiskunnallisten epäkohtien korjaamiseksi, vähäväkisten taloudellisen aseman turvaamiseksi ja yleensä sellaisten olojen valmistamiseksi, että jokainen kansalainen tuntisi tämän maan isänmaakseen, jota on valmis työllään rakentamaan ja tarvittaessa hengellään puolustamaan. Tilattoman väestön aseman parantamiseksi on hallituksen mielestä uudisasutusta sekä valtion että yksityisten mailla tehokkaasti edistettävä ja maan saantia helpotettava sekä joudutettava muun muassa voimassaolevaa asuntolainsäädäntöä edelleen kehittämällä. Maataloustyöväestön asunto-olojen parantamista tarkoittavia toimenpiteitä on valtion taholta tarkoitukseen myönnettävien lainojen avulla tuettava.

Eduskunnan hyväksymän rajaseutuohjelman toteuttamista pitää hallitus kiireellisenä tehtävänä. Liikennettä rajaseudulle on, muun muassa sopivilla rahtialennuksilla, helpotettava. Vanhuuden ja työkyvyttömyyden vähävaraisille kansalaisille aiheuttamien vaikeuksien vähentämiseksi aikoo hallitus ryhtyä toimenpiteisiin yleisen vanhuus- ja työkyvyttömyysvakuutuksen toteuttamiseksi valtiotaloudelle mahdollisissa rajoissa. Tulo- ja omaisuusverolaki kaipaa erinäisiltä kohdilta tarkistusta. Niinpä näyttää olevan syytä korottaa verovapaan tulon määrää, lieventää suuriperheisten verorasitusta ja

poistaa oikeus puoleen veron vähentämiseen. Ne mainitun lain säännökset, jotka koskevat osakeyhtiöiden ja omaisuuteen kohdistuvaa verotusta, ovat niinkään otettavat tarkistettaviksi. Tulliverotuksessa on hallituksen mielestä pyrittävä alentavaan suuntaan. Huomattavampiin muutoksiin siinä on kuitenkin ryhdyttävä vasta sen jälkeen, kun alullepantu työ kysymyksen selvittämiseksi on saatu suoritetuksi. Uutta tullitariffia laadittaessa on suhtauduttava eri tuotantoaloihin ja kuluttajaryhmiin tasapuolisesti, ottamalla huomioon, ettei maan itsenäisyydelle ja kansantaloudelle tärkeitä tuotantoaloja saateta vaaranalaiseksi.

Hallituksen pyrkimyksenä on saada virastoasiain käsittely nykyistä yksinkertaisemmaksi ja työteho virastoissa paranemaan. Vähentämällä vähemmän tarpeellista virkamiesten lukua voidaan näin saadulla säästöllä sitoa valtion palvelukseen mahdollisimman kyvykkäitä työvoimia.

Se rauhallinen rakennustyö, jolle valtakunnan jatkuvan kehityksen täytyy pohjautua, vaatii ennen kaikkea lujan taloudellisen perustan. Senvuoksi on hallituksen tärkeänä tehtävänä tukea maan taloudellista toimintaa, maatalouden ja siihen läheisesti liittyvän metsätalouden sekä teollisuuden, kaupan ja muun liiketoiminnan kehitystä, niin että maan varallisuustaso saataisiin nousemaan ja siten luoduksi luja taloudellinen pohja kansakunnan onnelliselle elämälle. Maan taloudellisen elämän terveelle kehitykselle hallitus pitää tärkeänä, että rahan korko saadaan edelleen alenemaan ja että osuustoimintaa voimakkaasti kehitetään.

Ottaen huomioon maatalouden suuren merkityksen ja tässä pääelinkeinossa työskentelevän väestön lukuisuuden kuin myös sanotun väestöosan monessa suhteessa vaikean aseman, katsoo hallitus erikoiseksi tehtäväkseen tukea työtä maatalouden hyväksi. Heikossa asemassa elävän pienviljelijäväestön elinehtojen parantamiseen tulee hallitus kiinnittämään kaikkea tarpeellista huomiota. Tätä tarkoittavista toimenpiteistä on erikoisesti mainittava: huokeakorkoisen, riittävän luoton varaaminen ja tarpeellisen lisämaan hankkiminen pienviljelijöille, toimenpiteet laidunolojen parantamiseksi, viljelysavustusten ja palkkiolainojen myöntäminen sekä toimenpiteet pienviljelijäin ammattitaidon kohottamiseksi.

Erikoista huolenpitoa hallituksen puolelta vaatii myös valtion oma rahataloudellinen tila, niin että valtion varsinaisten kulutusmenojen paisuminen saadaan hillityksi sekä menot vuosittain todellisilla tuloilla peitetyiksi. Henkinen kulttuuri ja erityisesti toimenpiteet kansan valistustason kohottamiseksi tulevat olemaan hallituksen huolenpidon esineinä. Suomalais- kansalliset pyrkimykset, joiden tarkoituksena on, kielellistä vähemmistöä sortamatta, kansallisen itsetunnon kohottaminen, tulevat saamaan hallituksen taholta oikeutettua huomiota osakseen.

Hallitus pitää välttämättömänä, että maassa saadaan aikaan luja yhteiskunnallinen järjestys. Valtio- ja yhteiskuntajärjestystä vastaan suunnattu rikollinen toiminta on päättävin toimenpitein valtioval- lan taholta estettävä. Samoin on toimenpiteitä väkijuomien salakuljetuksen ja salakaupan tukahut- tamiseksi tarpeen mukaan tehostettava. Hallitus toivoo yhteiskunnan kaikkien kerrosten yhdessä hallituksen kanssa ryhtyvän taisteluun sitä villiintymistä vastaan, joka uhmaa rauhallista ja lainalais- ta yhteiskuntaelämää. Luja järjestysvalta ei nimittäin yksinään pysty vallitsevaa kurittomuutta tal- tuttamaan, vaan sen tulee saada tehtävässään voimakasta tukea kansan oikeustajunnasta sekä sen halusta puolustaa oikeutta ja vastustaa vääryyttä. Tässä tarvitaan vapaiden kansalaisjärjestöjen, kou- lun, kodin, kirkon ja valtiovallan kesken ymmärtävää yhteistyötä.

Hallitus ryhtyy työhönsä luottaen siihen, että se isänmaan yhteistä parasta tarkoittaville toimenpi- teilleen saa tukea Eduskunnan puolelta, jonka kanssa se pyrkii avoimeen ja luottamukselliseen yh- teistyöhön. Samoin odottaa hallitus maan virkamieskunnalta ja kaikilta kansalaisilta velvollisuuden täyttämistä heille kuuluvissa tehtävissään.

Liite 2

J. E. Sunilan I hallituksen koostumus

Ministeri	Nimitetty	Eronnut	Puolue
Pääministeri J. E. Sunila	17.12.1927	22.12.1928	ML
Ulkoasiainministeri Hjalmar J. Procopé	17.12.1927	22.12.1928	amm.
Oikeusministeri Henrik Malinen	17.12.1927	22.12.1928	amm.
Sisäasiainministeri Matti Aura	17.12.1927	22.12.1928	amm.
Puolustusministeri Jalo Lahdensuo	17.12.1927	22.12.1928	ML
Valtiovarainministeri Juho Niukkanen	17.12.1927	22.12.1928	ML
Opetusministeri Antti Kukkonen	17.12.1927	22.12.1928	ML
Maatalousministeri Sigurd Mattsson	17.12.1927	22.12.1928	ML
Apulaismaatalousministeri Vihtori Vesterinen	17.12.1927	16.10.1928	ML
K.T. Jutila (Vt.)	16.10.1928	22.12.1928	ML
Kululaitosten ja yleisten töiden ministeri Eemil Hynninen	17.12.1927	22.12.1928	ML
Kauppa- ja teollisuusministeri P.V. Heikkinen	17.12.1927	22.12.1928	ML
Sosiaaliministeri Kalle Aukusti Lohi	17.12.1927	22.12.1928	ML
Salkuton ministeri K.T. Jutila	17.12.1927	16.10.1928	ML